

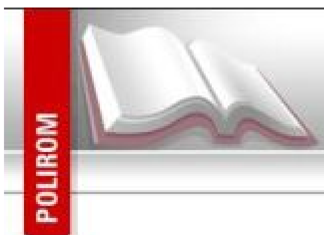
CARTEA ROMÂNEASCĂ

Simona ANTONESCU

FOTOGRAFUL CURŢII REGALE

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

2015

www.cartearomaneasca.ro
Editura Cartea Românească
Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, sect. 1

ISBN ePub: 978-973-46-5630-1
ISBN PDF: 978-973-46-5631-8
ISBN print: 978-973-23-3125-5

Coperta: Radu Răileanu
Foto copertă: *Regina Elisabeta*, fotografie de Franz Mandy

SIMONA ANTONESCU s-a născut pe 20 ianuarie 1969, la Galaţi, a crescut în localitatea Ţintea, judeţul Prahova, şi a fost adoptată de mulţi ani de oraşul Ploieşti. După terminarea Liceului „Constantin Dobrogeanu-Gherea” (actualul Colegiu Naţional „Nichita Stănescu”) din Ploieşti, a urmat cursurile Facultăţii de Chimie din cadrul Institutului Politehnic din Bucureşti. În prezent lucrează la o companie multinaţională. A publicat proză şi fragmente de roman în reviste literare online.

Fiului meu Rareş:
Eu ți-am dat rădăcini, tu înalță aripi.

1. Fotograful Curții Regale

Pregătirea cafelei de dimineață nu putea fi lăsată pe mâna bucătăresei – o moldoveancă plinuță, trecută de vârsta a doua, care râdea cu poftă din orice, sprijinindu-şi linguroaiele din lemn de burta care se cutremura toată în asemenea momente. Cafeaua ar fi împrumutat din aroma

de pământ a bucătăresei, aromă sănătoasă de altfel, dar nepotrivită cu cea a licorii celei simandicoase.

Nu putea fi lăsată nici pe mâna fetei în casă, un copil de saşi dintr-un târg din răsăritul ţării, primit de doamna şi stăpâna casei în serviciul dumneaei mai mult de dragul rubedeniei de naţie decât din nevoia unei fete în casă. Doamna Mayer – săsoaică şi dânsa – îşi închipuia cum firea uşuratică şi nestatornicia de vrăbiuţă obraznică a acestei slujnicuţe ar contamina preţioasa cafea, şi numai gândul acesta o făcea să strâmbe din nasul cu tăietură dreaptă.

Nu găsea nicio vină nici bucătăresei şi nici fetei în casă că sunt aşa cum sunt. Credea cu convingere că fiecare este lăsat de Bunul Dumnezeu pe pământ conform unui plan căruia nu avem noi a-i căuta pricină. Dacă Dumnezeu o plăcea pe bucătăreasa din casa ei aşa, plinuţă şi cu râsul bărbătesc, dacă aşa avea nevoie de ea pe lume, atunci doamnei Mayer îi era suficient.

Nu păcătuia punând la îndoială voia Domnului, dar pregătea singură, cu mâna ei, cafeaua de dimineaţă. Pentru domnul Mayer o cană mare, cu adevărat de stăpân, pentru ea însăşi o ceşcuţă mai mică din porţelan de Bavaria cu buza aurită discret. Ba chiar şi cele două slujnice îşi aveau porţia lor. Doamna Mayer le lăsa de poftă, pe zaţul din ibric, câteva înghiţituri, cât să îşi cunoască locul şi să nu-şi ia nasul la purtare, dar să ştie că sunt apreciate şi munca lor este preţuită.

Încă neînvățate cu adevărat la licoarea Orientului, sau poate doar nepotrivindu-se cu gustul doamnei – care pregătea o cafea pentru cunoscători, amăruie şi cremoasă – bucătăreasa de la Moldova şi fata din Ardeal sorbeau în fiecare dimineață cafeaua ca pe un medicament scump. Se apropiau amândouă uşor intimidate, umăr lângă umăr, ştergându-şi mâinile de poale, cu gesturi inconştiente, ca şi cum ar fi vrut să se asigure că sunt suficient de curate ca să se facă demne de aşa o onoare. Rămâneau pentru o clipă la distanța la care aroma care pusese deja stăpânire pe întreaga casă le învăluia într-un abur cald, ademenitor.

Rosalba, fata în casă, se înroşea toată, ruşinată de gândurile dulci pe care i le stârnea aroma caldă. În mod normal, ea nu ar fi trebuit să cunoască astfel de ruşinări, fiind încă prea tânără şi oricum sub straşnica ascultare a doamnei. Numai că fetele în casă abia sosite în Bucureşti erau amarnic vânate de feciorii de negustori, de studenții cei petrecăreți, de băieții care serveau în prăvăliile evreieşti aflate de-a dreapta şi de-a stânga atelierului domnului Mayer sau chiar de actorii de la teatrul cel mare de peste drum.

Neştiutoare şi dorind atâta doar: să calce pentru o singură dată cuvântul doamnei, Rosalba a învățat într-o seară mai mult decât îşi dorise de la un actoraş de vârsta ei, iar acum, speriată, lecuită pentru foarte multă vreme de evadări în libertatea capitalei, se surprindea gândind la

actoraş şi ruşinându-se, din pricina unei nevinovate de cafele.

Amândouă ca una singură, cele două slujnice ridicau ceştile cu cafea în acelaşi timp şi beau aşa, aflate în picioare în fața plitei din bucătărie, cafeaua domnească. Se strâmbau puțin din cauza amărelii, mai căutau pentru o clipă gustul pe cerul gurii cu limba, căzute pe gânduri de parcă ar fi încercat să-şi amintească ceva uitat, apoi răspundeau repede privirilor doamnei:

— Foarte bună, sărutăm mâna, să vă vadă Ăl de Sus pomana.

— Poate că e prea amară pentru voi, dar cafeaua aşa se bea, le spunea doamna Mayer.

Apoi îşi depărta puțin mâinile de corp, ferindu-şi-le de atingerea lucrurilor din bucătărie, pentru că tot acest ritual zilnic de pregătire a cafelei epuiza dorința ei de a-şi petrece timpul cu treburile gospodăreşti. Odată ritualul încheiat, bucătăria îşi pierdea pe loc farmecul pentru doamna Mayer, redevenind locul în care nu-i stătea bine unei cucoane de rangul ei.

— Rosalba, pregăteşte-te şi vino, dădea ea ultima poruncă fetei în casă.

Rangul doamnei Mayer era de curând recăpătat. Bunicul său – căruia nu-şi amintea să i se fi uitat în ochi vreodată, dintr-un respect amestecat cu teamă care era întreținut cu sfințenie în casele vechi săseşti din Mediaş şi Biertam – fusese protopop al Bisericii Lutherane. Fetele

familiei fuseseră crescute cu mare atenţie de bunică, mamă şi guvernante. Mai ales nu li s-a permis acestor vlăstare ale protopopului săsesc de Mediaş amestecul cu copiii de negustori ori de meşteşugari, măcar că erau de acelaşi sânge, după naţie.

Fetele au crescut în admiraţia artelor şi în respectul celor sfinte. Sufletele lor înălţate de studiul exclusiv al picturii, al muzicii şi al literaturii erau comoara cea mai de preţ a familiei Dieter. Planurile pe care bunica şi mama fetelor le făceau pentru măritişul lor erau măreţe. Toate aceste planuri au fost însă spulberate odată cu alipirea Transilvaniei la Imperiul Austro-Ungar. Maghiarii, în războiul lor împotriva a tot ceea ce nu era unguresc, au limitat imediat libertăţile saşilor. Cei mai curajoşi, sau poate cei care aveau cel mai puţin de pierdut, au luat drumul pribegiei. Mulţi s-au regăsit după scurtă vreme în Regat, în târgul Bucureştilor, unde meşteşugurile lor erau la mare căutare.

Protopopul de Mediaş însă nu putea pleca, aşa cum nu poate pleca un bun căpitan de pe vasul lui care se scufundă. După ce a petrecut o noapte întreagă în rugăciune, la ivirea zorilor hotărârea lui era luată: Biserica Lutherană îşi va găsi rostul în luptele mici de zi cu zi pentru ca săsimea să dăinuiască în Districtul Sibiului. Mai avea însă nevoie de încă o noapte pentru a se lămuri ce este mai bine de făcut cu fetele. Lupta tăcută, dar

îndârjită, pe care se hotărâse să o înceapă nu era un mediu potrivit pentru ele.

Astfel stând lucrurile, protopopul a fost plăcut surprins când Dumnezeu i-a trimis în casă la peţit pe tânărul Franz Mayer, student strălucit la Academia Regală Bavareză de Arte Frumoase. A arvunit repede pe cea mai mare dintre fete, pe Anna. Băiatul picta mai mult decât bine, iar în visele încrezătoare ale protopopului el reuşea într-un an, doi, să câştige respectul şi protecţia vreunui membru al Curţii Regale de la Bucureşti, ferind pe Anna de deznădejdile unui trai sub asupritori.

Pentru că toată lumea în jurul ei era fericită şi toţi se purtau cu ea ca şi cum ar fi făcut un lucru de mare mândrie, Anna s-a bucurat şi ea. Pe dânsul, tânărul domn Mayer, l-a putut privi în voie de după viţa sălbatică ce urca încolăcit pe cerdacul larg al casei părinteşti. De-a casei, viţa a ascuns privirile curioase ale fetei. Franz era cel dintâi bărbat la care Annei îi era îngăduit să se uite pe de-a dreptul. Şi s-ar mai fi uitat încă multă vreme, dacă cele mici nu ar fi pufnit în râs pe lângă stâlpii cerdacului, atrăgând atenţia peţitorului şi a tuturor celor din curte, unde se bea aldămaşul. În foşnet de frunzuliţe mărunte de viţă sălbatică, Anna şi-a dus obrajii roşii tocmai în ultima încăpere a casei, ascunzându-i în braţele bunicii.

— Să fie într-un ceas bun, Doamne ajută! a ridicat pentru a doua oară paharul madam Dunăreanu,

pețitoarea care însoțea, după bunacuviință, pe tânărul Franz în acest demers.

— Doamne ajută, au răspuns într-un glas toți cei prezenți, fiecare cu altă rugăminte în gând.

Protopopul ruga pe Domnul ca tânărul Franz să-şi găsească repede rostul în Regat, doamna Dieter cea tânără se ruga să-i aducă des fata pe acasă, domnul Dieter cel tânăr voia nepoți mulți şi repede, îngrijorat de situația din Principat şi nădăjduind că o populație cât mai numeroasă, formată din familii cât mai cuprinzătoare, ar putea speria cu ceva imperiul cotropitor.

Ochii lui Franz străluceau de fericire. Acceptarea cererii lui de către însuşi protopopul îl ridica în propriii lui ochi mai mult decât vreun fapt de vitejie. Pornise îndrăznețul pețit cu inima îndoită: social, familiile lor erau umăr la umăr în protipendada din Mediaş şi Biertam, însă averile îi despărțeau cu multe trepte. În plus, Franz ştia că este prea tânăr pentru Anna. Cuminte ar fi fost să mai aştepte, dar avea de gând să-şi ducă arta la Curtea Regală de la Bucureşti, şi plecarea din Districtul Sibiului, lăsând în urmă pe Anna la vârsta măritişului, îl îngrijora. Cu siguranță nu ar mai fi găsit-o acasă la părinți după un an.

Îşi luase deci inima în dinți, pe priceputa madam Dunăreanu alături, şi se prezentase în curțile pline de fete ale familiei Dieter. Nu ştia că dorința lui împlineşte un plan al protopopului. Zavistia din țară nu stârnea în inima lui de artist prea mare îngrijorare.

În vreme ce madam Dunăreanu, împreună cu tânărul domn Dieter şi protopopul, începură o discuţie ocolită despre zestrea Annei, Franz căuta cu priviri cutezătoare către viţa care ascundea cerdacul. Ar fi dorit să vadă mai mult decât pete frânte de culoare din rochia Annei. Ar fi dorit să-i vadă ochii. Ultima oară când i se putuse uita deschis în adâncul lor fusese în urmă cu mai bine de patru ani, pe vremea când încă nu le ţinea nimeni socoteala, pentru că nu erau încă la vârsta la care privitul ochi în ochi să fie un pericol şi să ceară supraveghere.

Franz nu era îndrăgostit. Cel mai aproape de acest sentiment fusese în cei dintâi ani de studiu, când o balerină din trupa Teatrului de Revistă Bavarez îi oferise cele mai albe şi mai fierbinţi nopţi din viaţa lui. Pictase în anii aceia dumnezeieşte. Se făcuse cunoscut în întreaga Academie Regală, şi pentru asta Franz avea cinstea de a purta recunoştinţă micii balerine. Sufletul său înaripat însă avea urechi care ascultau şi de glasul raţiunii: căsătoria cu o balerină de revistă l-ar fi aruncat într-o viaţă în care Franz nu se regăsea. Către sfârşitul anilor de studiu, a început să doarmă tot mai bine nopţile, până când aproape-dragostea lui nu a mai venit.

Pe Anna o cunoştea de mică. Fetele protopopului nu veneau la joaca de pe dealurile Mediaşului, dar doamna Dieter invita acasă cu diferite ocazii copii aleşi cu grijă, pentru ca fetele să se deprindă cu societatea, iar

guvernantele să poată exemplifica lecțiile teoretice despre un comportament elegant prin studiu de caz.

Când anii de studiu se apropiau de sfârşit şi Franz începuse să-şi facă planuri de viață, Anna cea mereu serioasă îi apărea tot mai des în minte. Ştia cum fusese crescută, parcă anume pentru el, de către doamnele Dieter, cea tânără şi cea bătrână, cu încuviințarea temutului protopop şi sub oblăduirea fiului său, domnul Dieter. Putea socoti şi singur, fără intervenția unei pețitoare, zestrea care îi fusese pregătită de ani de zile. Cu ochii minții se putea lesne vedea alături de Anna vreme îndelungată, ba chiar auzea glasuri de copii undeva, în încăperi mai îndepărtate, în acest vis al lui cu ochii deschişi. Franz se obişnuise de multă vreme să ia aminte la glasul rațiunii.

— Anna trebuie să plece de aici, rosti protopopul la masa cu pețitori, cu glas hotărât de om obişnuit să poruncească şi să fie ascultat.

— Nu va fi chiar aşa de rău, încercă să-şi dea cu părerea madam Dunăreanu, mai mult ca să nu-şi piardă poziția până atunci centrală în discuție.

— Dumneata nu cred că ai urmărit ultimele legi trimise de la Viena. Femeile arareori se pricep la politică, puse el punct participării doamnei Dunăreanu la stabilirea celor dintâi condiții ale căsătoriei.

Apoi se întoarse către Franz:

— În plus, Biserica nu poate asista tăcută la toate aceste încercări de maghiarizare. Biserica va lupta, iar asta nu va fi bine pentru copilele noastre. Vor fi persecuții, deja sunt legi date tocmai pentru acoperirea lor. Împreună cu cel cu care se va căsători, Anna va pleca de aici, mai spuse protopopul.

— Anna va pleca de aici cu mine, spuse Franz. Voi folosi zestrea aceleia care-mi va fi soție pentru a-mi închega un atelier în centrul Bucureştiului. Cererea de portrete este mai mare decât ceea ce pot oferi, în acest moment, artiştii care lucrează deja acolo. Vorbesc în cunoştință de cauză, am petrecut ultima vacanță de vară printre fotografii de pe Calea Victoriei şi de pe Ştirbey Vodă, din Piața Teatrului.

Ultimele cuvinte ale tânărului pețitor opriră paharele la jumătatea drumului dintre masă şi gură pentru toți membrii familiei Dieter. Ce fotografie? Priviră la Franz ca şi cum abia acum îl vedeau cu adevărat. Ce fotografie? Cum apăruse în discuție cuvântul acesta care desemna o activitate frivolă, nou apărută şi absolut fără nicio legătură cu cele ce se petreceau în curtea protopopului în dimineața aceea?

Madam Dunăreanu fusese şi dumneaei luată prin surprindere. Nu avea cunoştință de planurile acestea ale tânărului pictor, speranța Academiei Regale Bavareze de Arte Frumoase. Cu înțelepciune, adunarea fu declarată

încheiată pentru acea zi de către doamna Dieter, care era pricepută în dezamorsarea conflictelor:

— Noi vă mulțumim pentru vizită şi suntem onorați de propunere, spuse dumneaei. Până la următoarea întâlnire, rămânem legați aşa cum am stabilit astăzi, şi vom vedea ce va mai fi. Acum o să vă rog să mă iertați, dar îndatoririle mele de mamă se împart cu încă două copile, cărora le-a sosit ceasul pentru odihna de prânz. Guvernantele nu reuşesc niciodată să le potolească pe cele mici, zâmbi doamna Dieter, dar scopul ascuns al zâmbetului său era altul, şi anume să arate pețitorilor că rămâne cu fața luminată de pe urma vizitei lor.

— Mulțumim cu plecăciune pentru toate cele spuse, se ridică madam Dunăreanu de la masa din curte, înțelegând toate cele nerostite de gazda sa. Mai ales mulțumim pentru răgazul dat. Cu toții avem a ne lămuri asupra celor ce se petrec în mințile tinere. Dacă nu veți crede că este o îndrăzneală prea mare, am să vă rog să stabilim pentru săptămâna viitoare o vizită.

— Sigur, sigur. Vă poftim cu mare drag la masă, zâmbi din nou gazda, şi lucrurile rămaseră aranjate.

— Rosalba, pregăteşte-te şi vino, dădu doamna Mayer ultima poruncă fetei în casă.

Apoi trecu din bucătărie în salon, în foşnetul plăcut al jupoanelor de mătase de sub rochia de tafta. Urma să ia cea dintâi cafea a zilei, împreună cu soțul său.

Franz Mayer avusese dintotdeauna o latură pragmatică, pe potriva vremurilor noi pe care le trăiau. Nimeni nu mai admira astăzi pictura adevărată. Marii ei protectori nu mai trăiau. Astăzi, toți admirau noul tren care circula pe sub pământ, în Londra, şi trăsura fără cai a domnului Ford. Pragmatismul acesta al lui – sământă sădită de nemții inventatori din neamul său sau numai purtată de vântul marilor schimbări europene – o luase prin surprindere pe tânăra doamna Mayer, la începuturile căsătoriei lor. Era ca un pojar care cuprindea pe toți cei din jur, mai puțin pe ea.

— Bună dimineața, îi spuse ea, înaintând cu paşi mărunți în fața Rosalbei, care purta pe urmele ei tava cu cafea.

— Bună dimineața, răspunse Franz, zâmbind amuzat de încăpățânarea ei de a păstra în ochii servitorilor aparențe dintr-un veac apus.

Purtaseră adesea discuția despre acest salut protocolar. Franz dorea să renunțe la el, din moment ce se trezeau în fiecare dimineață în acelaşi pat şi se primeneau împreună pentru ziua care începea. Îşi spuneau „bună dimineața” la ivitul zorilor, ochi în ochi pe pernele aduse din Mediaş în urmă cu atâția ani. Anna nu găsea cuviincios să facă nicio aluzie la viața lor intimă în fața Rosalbei. Absența unui salut în salon, dimineața, lăsa loc interpretării că cei doi soți s-au mai văzut deja pe ziua aceea, s-au salutat deja.

Şi, pentru că nu se cădea, continua să-şi salute în fiecare dimineață soțul, ignorând zâmbetele lui.

— Ce frumos miroase, spuse Franz, evident ca o cerere de iertăciune pentru zâmbetul scăpat fără voie.

— Cafea făcută la ibric, răspunse Anna, zgândărind discuții mai vechi dintre ei doi.

Pe policioarele bucătăriei din strada Ştirbey Vodă, Anna avea un prototip al maşinii de cafea prezentate la Salonul de la Paris.

În luna lor de miere, Franz o dusese la Paris, spre încântarea familiei protopopului din Mediaş. Uitase însă să le pomenească tuturor, inclusiv Annei, că în acea perioadă are loc Expoziția Universală de Produse pentru Agricultură, Inginerie şi Arte Frumoase – un titlu pompos dat unui salon care aduna inventatori de toate neamurile şi din toate clasele sociale, împreună cu invențiile lor nefolositoare.

Anna nu vedea cu ochi buni alăturarea unui om ca Franz – cu rădăcini printre mândrii Cavaleri Teutoni de pe văile Rinului – şi meşteşugarii de curând ridicați şi şcoliți prin mila vreunui mare proprietar de pământuri din Districtul Sibiului ori al Sebeşului. Dar – tânără mireasă pe vremea aceea – s-a mulțumit doar să ia aminte plină de curiozitate la toate cele ce se puteau vedea la Salonul de la Paris, păstrându-şi părerile pentru viitoare discuții cu mama şi bunica sa.

Înflăcărat, Franz s-a reîntors la Salon zi de zi atât timp cât au petrecut în Paris. Dintre toate invențiile care îl entuziasmau, maşina de cafea i s-a părut lui Franz cea mai potrivită pentru stârnirea recunoştinței tinerei lui soții. A complotat zile în şir cu inventatorul francez al maşinăriei pe care pusese ochii, obținând într-un târziu promisiunea că va primi una. Coletul a sosit cu poştalionul la trei luni după această neobişnuită lună de miere. Strălucind tot de încântare, Franz a petrecut toate diminețile acelei săptămâni în bucătăria Annei, exemplificând, pentru ochii măriți de mirare ai bucătăresei şi ai fetei în casă şi pentru cei neîncrezători şi puțin îndărătnici ai soției sale, principiul de funcționare.

În fiecare dimineață, rezultatul pe care îl obținea era acelaşi: Anna nu se atingea de cafeaua trecută prin aburii schimbării.

Franz a cedat în fața evidenței: valul înnoirilor nu o va lua cu el pe soția sa niciodată. A părăsit câmpul de luptă al bucătăriei, iar Anna şi-a reluat ritualul ei zilnic: făcea cafeaua cu mâna ei, la ibric, repetând cu atenție gesturi care o legau de străbunicele ei, oferindu-i siguranță. Atâta vreme cât reuşea să împrăştie în casă, dimineață de dimineață, aroma caldă a cafelei cremoase ieşite din mâinile ei, Anna se simțea aparținătoare a unui grup special, puternic şi biruitor peste toate ale vieții: grupul soțiilor de nobili mai mari sau mai mici de pe Valea Rinului.

Renunțarea la acest ritual ar fi însemnat pentru ea ieşirea de bunăvoie din această familie protectoare, singura la care putuse face apel de când Franz o dezrădăcinase din Mediaşul liniştitor şi o adusese în lumea pestriță a Bucureştiului, populată de negustori evrei ori greci fără rădăcini ştiute, de artişti muritori de foame şi cu obiceiuri scandaloase şi mai ales de fotografii saşi cu care Franz întreținea legături strânse.

Din când în când, ridica ochii spre polița de sus a bucătăriei şi întârzia o clipă cu privirea asupra maşinii de cafea. Trupul ei de metal strălucitor şi robinetele cu rozete aurite i se păreau urâte. După ce o privea, simțea nevoia să-şi treacă mai îndelung ca de obicei degetele peste marginea aurită a ceşcuței ei din porțelan de Bavaria, într-o încercare de a-şi curăța astfel spiritul de atingerea vremurilor noi, pervertite. Cumva, maşina de cafea din metal semăna cu anii lor de început în Bucureşti, ani care lăsaseră amintiri dureroase Annei.

Nepricepută în treburi de doamnă căsătorită, angajase la început – ca ajutor în casă – pe prima solicitantă. Nimerise timp de vreo doi ani de zile tot felul de fete leneşe şi nepricepute, oltence sau moldovence aruncate de sărăcia de acasă în mijlocul târgului cosmopolit. Casa, şi aşa aflată în multe alte nevoi, arăta veşnic neîngrijită, aruncând-o pe Anna într-o disperare deznădăjduită.

Asta până când paharul frustrărilor ei s-a umplut, şi a renunțat la eleganța tăcerii, umplând într-una din zile pe

fata de atunci de reproşurile adunate în timp. Surprinzător, a avut efect imediat. Fata s-a dovedit a fi tare cunoscătoare în ale casei, de pe urma acestei experiențe. Încurajată de rezultat, Anna a folosit aceeaşi metodă nou descoperită a tonului autoritar şi a impunerii propriei voințe fără prea multă eleganță, şi a angajat pe actuala bucătăreasă, în urma unor întâlniri în care refuzase rece şi scurt alte şapte candidate. A dat afară pe olteanca de curând dată pe brazdă şi a adus de acasă pe Rosalba, care pe jumătate slujea, pe jumătate era crescută în casa din strada Ştirbey Vodă.

Cu ajutorul tonului impunător şi al frunții încruntate în momente bine alese, casa Mayer s-a transformat repede într-un loc curat şi primitor, aşa cum îl visase Anna atunci când mama sa îi aşeza vălul de mireasă pe ochi.

— Foarte bună, doamna mea, spuse Franz, aşezând ceaşca goală pe măsuța de cafea dintre cele două fotolii.

În drum spre ieşire se opri pentru o clipă în fața oglinzii mari, venețiene din vestibul. În urmă cu numai opt ani, singura oglindă din casă era aceea adusă cu mare grijă în bagaje de doamna Mayer, pe atunci tânără mireasă. Mica ei oglinjoară de toaletă de mărimea unei palme călătorise între Mediaş şi Bucureşti înfăşurată în ştergare curate, şi îşi slujise amândoi stăpânii la începuturile căsătoriei lor. Anna îşi aranja dimineața buclele castanii, înainte de a coborî în bucătărie pentru cafea, iar Franz îşi potrivea

lavaliera înainte de a ieşi din casă către atelierul de fotografie.

Franz îşi studie atent ţinuta. Era mulţumit de felul în care evoluaseră lucrurile de atunci şi până acum. Avea succes. Pe strada Ştirbey Vodă, vis-à-vis de Marele Teatru Naţional, între atâtea alte ateliere fotografice, al lui era de departe vizitat de cele mai alese celebrităţi ale vremii. Îşi permitea chiar luxul de a-şi selecta, cumva, clientela. O făcea discret, fără să provoace niciunui client stânjeneli, şi fără să ridice preţul fotografiilor peste cel al colegilor de breaslă. Dar în vitrina lui se aflau portretele unor generali cunoscuţi sau al doamnelor din înalta societate ale căror saloane primeau toată floarea vieţii artistice a Bucureştiului. Puţini fotografi se puteau lăuda cu astfel de clienţi, şi simpla lor vedere făcea pe doritori să-şi cerceteze cuminte rangul înainte de a deschide uşa atelierului.

Coborî în stradă şi zgomotele vesele ale dimineţii îl înconjurară imediat. Pe caldarâmul proaspăt măturat şi pe alocuri stropit cu apă din găleţi de băieţii de pe la prăvăliile din jur, copitele cailor băteau sacadat. Din când în când, claxonul caraghios al vreunui automobil făcea toate privirile să se întoarcă. Curajoşii care le conduceau ignorau privirile amuzate ale domnilor mai vârstnici şi se hrăneau cu cele admiratoare ale tinerilor. La ora aceea matinală, doamnele cu umbreluţele lor dantelate încă nu-şi făcuseră apariţia la Capul Podului Mogoşoaiei, punctul de unde începeau plimbările. În special privirile lor le

aşteptau cutezătorii conducători ai controversatelor automobile.

Două tramvaie cu cai, liniile Gară – Calea Moşilor şi Gară – Lutherană, se intersectau în colțul Teatrului. Clopotele lor erau mult mai binecunoscute bucureştenilor.

Casele familiei Mayer se aflau chiar deasupra atelierului de fotografie. Franz ar fi putut lesne coborî prin interior. Prefera însă drumul ocolit prin stradă, care îi oferea bucuriile unor observații pe care mai apoi le folosea în fotografiile de peste zi.

Spre exemplu astăzi, în fața băcăniei de delicatese a lui Chiron grecul, oprise ca de obicei joia căruța care aducea tocmai din Periş brânză grasă de oaie. Strada toată era plină de trăsuri care mai de care mai elegante, cu cai mândri şi harnaşamente din împletituri de mătase, numai căruța din fața prăvăliei grecului avea înhămat un biet căluț, muncit şi obosit. Marginile copitelor lui erau încă pline de glodul adunat de pe drumul din Periş până în Piața Teatrului. Imaginea ar fi trebuit să fie ştearsă, umilă. În schimb, calul şi căruța erau centrul momentului.

Ştiind bine cât de efemere sunt astfel de clipe, Franz se opri în mijlocul străzii, cu ochii la căruță. Trebuia să înțeleagă ce anume o scotea astfel în evidență. Nu era doar simpla deosebire de pretențioasele trăsuri din jur. E drept că era singurul cal alb din piață, în acel moment. Dar părea să mai fie ceva.

— Săru’mâna, domnu’ Franz, bună dimineața! *Guten morgen! Guten tag!*

Glasul ascuțit, cu scăpări guturale pe alocuri – glas în schimbare – al băiatului său de la atelier, îl scoase din concentrare. Preț de o clipă, Franz îl privi buimac.

— Bună dimineața, *guten morgen!* continua vesel nevoie-mare băiatul. *Guten tag!*

— Mai taci, mă! îi răspunse Chiron grecul, numărând ultimii bani în mâna țăranului cu căruța trasă în fața băcăniei sale. Taci, că te-a auzit, tu nu vezi că e chiar în fața ta?

Franz schiță gestul de a-şi ridica pălăria în semn de salut către grec, cu un zâmbet amuzat pentru modul în care îl scăpase de insistențele propriului său ucenic. În scârțâit de roți de lemn, țăranul întoarse căruța şi porni înapoi, către casă, purtând cu el, de data aceasta, misterul imaginii care îl oprise în loc pe maestrul fotograf. Data viitoare, se gândi Franz.

— Bună dimineața, Zamfir, răspunse el într-un târziu băiatului. Ai măturat?

— Tot am măturat, se precipită din nou Zamfir, în dorința lui de a face pe plac lui Franz. Tot!

Caldarâmul din fața atelierului arăta, într-adevăr, curat ca duşumeaua bucătăriei în care doamna Mayer îi pregătise delicioasa cafea în dimineața aceasta.

— Pe cine avem programat astăzi primul? întrebă Franz, intrând în atelier, cu Zamfir pe urmele lui.

— Trebuie să vină doamna Ghenadie cu copiii la orele nouă, şi domnul general Stancu, la nouă şi jumătate.

Franz îşi verifică aparatul aşezat pe trepied şi luminile din atelier.

— Crezi tu, Zamfire, că vom reuşi noi să facem fotografiile celor mici ai doamnei Ghenadie în numai o jumătate de oră? Poate ar fi fost mai bine să fi programat pe domnul general la orele zece. Îmi amintesc că data trecută ne-a luat o întreagă oră numai să-i adunăm de pe lângă aparate şi să-i aşezăm pe scăunelele pentru fotografie. După care cel mai mic dintre ei a început să plângă. Cred că în dimineața aceasta te voi numi guvernantă, ce spui ce titlu de onoare ți-am găsit?

Zamfir se foi, frecându-şi mâinile, în căutarea unui răspuns nimerit.

— Deh, domnule Mayer, începu el nesigur. O să mă ocup...

— Să te ocupi de domnul general dacă soseşte înainte să termin eu cu năzdrăvanii aceia. Pregăteşte cafeaua şi dulceața ce ți-a dat doamna pentru clienții mai de seamă. Şi să mă anunți de îndată ce intră în atelier.

Zamfir porni după treburile pe care le primise. Afară, în fața vitrinei, se zărea zăbovind o doamnă cu pălărie cu voaletă închisă la culoare, aşa cum poartă dumnealor atunci când nu vor să fie recunoscute. Fotografiile din vitrină, toate aşezate acolo pentru reclamă, aveau

obişnuitul passe-partout cu numele şi titlul de mare onoare al fotografului:

FRANZ MAYER
Fotograf al Curții Regale
Fotograf al MSR Doamnei

Mai bucuroasă de primirea titlului fusese copilăroasa sa soție, căreia îi făceau deosebită plăcere măririle trecătoare, cu valoare îndoielnică, dar cu mare trecere în fața soțiilor negustorilor evrei şi greci cu care împărțeau strada, vis-à-vis de Teatrul Mare. Pentru Anna, traversarea anilor din urmă cu evenimentele lor amare, nebănuite decât de bunicul Dieter, fusese o piatră de încercare. Bătrânul protopop avusese dreptate întru-totul atunci când prevestise persecuții în Principat.

Pentru început, de dragul viselor de fată ale celei dintâi nepoate a domniei sale, protopopul de Mediaş se învoise să înceapă între copii o logodnă pe potriva rangului lor. Madam Dunăreanu îşi luase obiceiul a sosi în zilele sfinte de duminică, pe la ceasurile cafelei de după-amiază, la porțile protopopului. Aducea cu dânsa pe tânărul Franz, care de curând se legase a da lecții de desen celor trei copile Dieter. Pretextul stârnea amuzamentul lui Franz, dar madam Dunăreanu susținea cu tărie că aşa se cade, şi că altminteri ruşinează fata. Aşa că Franz îşi potrivea sub braț şevaletul folosit ultima oară în anii de studenție, la

Academia Bavareză de Arte Frumoase, şi intra surâzător pe poarta cea mare a casei dintre dealuri.

Fetele mai mici îl aşteptau înveşmântate în pelerine uşoare pe deasupra rochiilor lor scurte care lăsau vederii pantalonaşii cu dantele albe.

— Am pelerină de pictor, îi ieşise în întâmpinare în cea dintâi zi cea mai mică, Filipa.

— Ai venit ca să ne înveți? i se aşezase dinainte mijlocia, Greta.

În spatele lor, încurcând de tot răspunsurile lui Franz care altfel ar fi curs nestingherite, Anna rămăsese locului, încercând să-şi ascundă propria pelerină în pumnii duşi la spate. Doamna Dieter nu reuşise nicicum să o convingă să poarte pelerina pentru pictură. Lecțiile de desen îi păreau şi ei un motiv copilăresc pentru mascarea întâlnirilor dintre ea şi Franz. Stăruise pe lângă doamna Dieter şi pe lângă bunică-sa să se facă aşa fel ca numai cele mici să ia lecții, iar ea, ca domnişoară confirmată ce se afla, să asiste numai, şi să susțină o conversație potrivită pe perioada orelor.

— Ce ai adus aici? scoase Filipa cea mică pe Franz din încurcătură, vârându-şi nasul cârn în taşca lui vânătorească din piele, purtată pe un umăr.

— Sunt pensule şi vopseluri pentru voi, îi răspunse Franz.

— Asta este a mea! puse Filipa stăpânire pe una dintre pensule, care îi atrăsese atenția din motive necunoscute.

— Şi mie ce-mi rămâne? se arătă neîmpăcată Greta.

Franz schimbă o privire cu Anna, şi între ei se aşeză imediat, fără greutate, o complicitate de adulți prinşi în lumea alintată a fetițelor obişnuite să li se facă pe plac.

— Tu poți să duci şevaletul, spuse Anna cu un zâmbet, privind pe sub gene dese la Franz.

— Eu duc şevaletul! se mândri de îndată fetița către soră-sa mai mică.

Îşi stabiliră locul pentru lecție sub nucul din spatele grădinii, departe de auzul curios al doamnelor aşezate la cafea, dar încă sub privirile lor de străjeri.

— Să ierți cuvintele mele, domnule Franz, rosti Anna atunci când se aflară suficient de departe de cei din curtea mare, dar mie nu-mi trebuie lecții de desen. Vei avea atâta bunăvoință încât să oferi doar celor mici subiecte de studiu. Nu vreau să fiu lipsită de politețe, dar mama, dimpreună cu madam Dunăreanu, consideră în mod greşit că am nevoie de pretexte amăgitoare ca să-mi aflu viitorul care mi-a fost hotărât de tata şi de bunicul.

Franz o privi pentru întâia oară serios de la intrarea în curțile familiei protopopului Dieter.

— *Domnule* Franz? întrebă el, căutându-i cu încăpățânare ochii ascunşi sub pleoapele coborâte. Mi-ai spus *domnule*? Pe poteca aceasta pe care am urcat acum obişnuiai să-mi pui piedică ori de câte ori cutezam să te întrec la alergare, peste dealuri, îi aminti el Annei. Am şi astăzi un semn la genunchi.

— Timpul schimbă oamenii, domnule Franz, râse cu sinceritate Anna, pentru că o amuzaseră cuvintele pe care le auzise. Am astăzi în faţă un om pe care nu-l mai cunosc. Nici eu nu mai sunt cea de la doisprezece ani, care punea piedică băieţilor în cursele peste dealuri. Să-mi dai voie aşadar, rogu-te, să te aflu încetul cu încetul. Şi pe domnia ta te poftesc să mă cercetezi cu luare aminte, fără a crede că mă cunoşti, încheie ea cu un zâmbet şăgalnic.

De la acele conversaţii de la capătul potecii, de sub nucul Dieterilor, îşi păstraseră mai apoi, peste ani, obiceiul de a se chema unul pe celălalt cu „domnul meu” şi „doamna mea”, în amintirea clipelor dragi.

Potrivit rangului unei nepoate a protopopului, logodna ar fi trebuit să dureze un an. Cu înţelepciune, tinerilor trebuia să li se acorde un răgaz suficient ca să-şi afle unul altuia măsura, să se înflăcăreze, apoi să se necăjească şi să treacă printr-o supărare, ca să afle în sfârşit drumul înapoi unul către celălalt. Mai presus de toate acestea, tânăra mireasă nu trebuia să se arate grăbită pentru a se nunti.

Franz veni de două-trei ori pe săptămână la lecţiile poruncite de doamna Dieter pentru fete. În complicitate cu Anna, el se ocupa însă numai de cele mici. Sub mâna lui, degetele copilelor desenară în vara aceea poteca şerpuită printre tufele de agrişe care ducea din curţile mari până sus, sub nuc, apoi poarta de la drum şi turla semeaţă a Bisericii Lutherane.

Sub poruncile încă şi mai neabătute ale Gretei şi Filipei, îşi mutară apoi şevaletul pe malul eleşteului şi desenară rațele care se bălăceau, stropind în toate părțile şi stârnind chiote de bucurie copilelor. Pentru că mâinile lor mici încă nu deprinseseră suficient de bine tainele desenului ca să poată lua ca model un cârd de rațe aflat într-o neîntreruptă mişcare, Franz se văzu nevoit să facă de unul singur două desene pe care, la sfârşitul zilei, Greta şi Filipa îşi puseră numele în colț.

— Pe ăsta l-am făcut eu, spuse mica Filipa, iscălind unul dintre desene cu multă hotărâre.

— Seamănă domniei tale, şopti Franz Annei, privind copila.

— Nu înțeleg ce doreşti a spune, îl sfredeli Anna cu o privire bănuitoare.

— Atunci, pe ăsta l-am făcut eu, spuse şi Greta, iscălind la rândul ei celălalt desen.

Franz le făcuse un cântecel cu care o necăjea îndeosebi pe logodnica sa: *Anna, Greta şi Filipa / Sunt trei fete atâtica.*

Lucrurile se precipitară însă spre sfârşitul toamnei. Nemirul rece începuse a sufla, scăpat din strânsorile trecătorilor din munți, iar aerul mirosea a ger. Undeva, departe, ningea, iar nucul încă acoperit cu frunze galbene simțea asta şi se înfiora tot. Curând, Franz şi fetele nu-şi mai putură instala şevaletele afară, din cauza vântului care le răsfoia planşele şi le lua pensulele.

Vizitele se mutară în sufrageria familiei Dieter şi cele dintâi focuri fură aprinse, seara, pentru potolirea durerilor de oase ale bătrânei doamne Dieter. Cu toate că sufrageria era încăpătoare şi fu repede împărțită pe vârste – bătrânii pe lângă foc, iar cei tineri sub ferestrele de la răsărit – totuşi cuvintele care scăpau dintr-o tabără în cealaltă erau tot atâtea scântei care aprindeau iute încăperea.

— În două săptămâni putem face nunta, spusese într-una din seri bătrânul protopop, făcând pe Franz, dar mai cu seamă pe Anna să înceteze orice altă activitate şi să devină atenți la discuția pornită în celălalt colț al odăii. Până să se dumirească cineva, vor fi demult plecați spre Bucureşti. Copilele le vor lua cu ei şi le vor da la Pensionul Domnesc din târg. Aşa să-mi ajute Bunul Dumnezeu dacă vreuna dintre fetele mele va învăța vreodată carte în limba conților unguri!

Şi spunând acestea, pumnul altminteri blând al protopopului lovi cu putere colțul scrinului, făcând să salte cele două vaze din porțelan de Bavaria şi să tremure oglinda aflată deasupra. Doamna Dieter căută cu privirea la fiica sa cea mai mare şi înțelese din ochii ei că schimbarea de planuri nu îi este pe plac. Cărei fete i-ar fi, de altfel, pe plac scurtarea logodnei şi grăbirea unei nunți lipsite de toate deliciile pregătirilor îndelungi?

— Taică? şopti Anna întrebător, cu ochii la domnul Dieter. Bunicule? îşi mută ea apoi ochii asupra protopopului.

— Anna, puse Franz o mână liniştitoare pe braţul ei. Copilele sunt speriate, du-le în încăperile lor, o rugă el, strângându-i uşor cotul pentru ca toate cuvintele pe care ar fi vrut să i le spună, dacă ar mai fi fost timp, să treacă singure prin strânsoarea lui în inima Annei.

Nu mai era însă timp pentru cuvinte ori lămuriri. Cele mai negre prevestiri ale bătrânului protopop se adevereau cu iuţeală. Legile care veneau de la Viena în ultima vreme coborau nori negri pe fruntea bătrânului Dieter. Mai întâi fu transformată şcoala de pe lângă Mitropolia Mediaşului. Clădirea gimnaziului de băieţi împreună cu clasa pentru domnişoare ieşiră de sub protecţia bisericii în curtea căreia se aflau. Prin decret împărătesc, şcoala trecea sub aripa statului, urmând să primească sponsorizări şi să fie modernizată.

— Nimic rău în asta, tuna protopopul prin casă în vreme ce nemirul rece bătea pe la uşi, prevestind iarnă grea. Nimic rău în asta dacă nu ar schimba limba de predare, din germană în maghiară!

— Cum să fie posibil? ducea mâna la gură doamna Dieter cea bătrână, ca să oprească la ieşire mirările ei ce ar fi putut supăra încă şi mai tare pe soţul domniei sale. Cum să fie posibil, de vreme ce toţi copiii sunt saşi? Eu mă socot că ar fi bine să mai aşteptăm o bucată de vreme. Să nu punem răul în faţă câtă vreme încă nu s-au adeverit necazurile. Poate că totuşi sunt măsuri bune şi numai sunt vorbite de rău, pe la colţuri, de invidioşi. Aşa ceva

cred că nu poate fi adevărat: într-un gimnaziu plin cu copii saşi să se predea în altă limbă.

— S-a făptuit deja, spuse cu umerii plecați protopopul. Au fost încheiate numărători măsluite. Familiilor de saşi şi de români li s-au promis taxe scăzute dacă se trec în catastif cu nume maghiar. Ştefan Lupu, morarul din vechiul Scaun Şeica, cel care duce trei băieți la gimnaziul de pe lângă mitropolie, este acum Istvan Farcaş şi nu mai plăteşte cinci forinți pe an împărăției, ci numai douăzeci de creițari. Până să ajungă bietul om la înțelegerea aceasta, l-au ținut cu răposata mumă-sa, Dumnezeu să o ierte, neîngropată şapte zile, pentru că nu voia să dea nume maghiar moartei, în acte. După care i-au numărat toți trei băieții, la şcoală, ca fiind maghiari. De trei ori au refăcut recensământul, până când a ieşit cum au vrut ei. Pe hârtiile cu care au plecat, în sfârşit mulțumiți, erau trecuți două sute de băieți maghiari, o sută români şi cincizeci saşi. Uită-te în recensământul de acum doi ani, flutura protopopul o mână neputincioasă şi furioasă prin fața ochilor bietei doamne Dieter. Cum crezi că ar fi cu putință ca acum doi ani să fie două sute cincizeci de băieți saşi, iar azi abia cincizeci? Adică, ce s-a făcut cu ei, că erau în anii mici, te-ai fi gândit că vor creşte şi-i vei afla azi în ultimul an!

Anna duse copilele care deja auziseră mai mult decât ar fi dorit mama lor în încăperile din spate şi le dădu pe mâinile guvernantelor. Lăsă fiecăreia porunci,

guvernantelor să le schimbe în cămăşuțele pentru noapte şi să le aducă lapte cald cu miere, iar fetițelor, să nu se împotrivească defel. Stabili că se va întoarce într-o jumătate de ceas ca să afle dacă poruncile i-au fost respectate, apoi se întoarse în odaia mare.

Într-un jilț, în mijlocul discuțiilor aprinse, madam Dunăreanu, care însoțea cu încăpățânare pe Franz la fiecare vizită a sa, moțăia netulburată. Anna ştia că logodna ei cu Franz era singurul eveniment din anul acela, altminteri madam Dunăreanu nu şi-ar fi văzut capul de treburi şi nu le-ar mai fi călcat pragul după ce primul aldămaş fusese băut în vară, la umbra pomilor plini de fructe ai familiei Dieter.

În vara aceea însă nu se mai legaseră alte înțelegeri, şi madam Dunăreanu îşi trecea vremea cu singura ei realizare de pețitoare din acel an. În serile liniştite, sforăitul ei uşor stârnea chicoteli necuviincioase fetițelor.

— Schimbăm înțelegerea, dragul meu Franz, spuse bătrânul protopop. Iar tu, ca tânăr învățat care te afli, mă vei înțelege şi mă vei ajuta să scot şi pe cele mici din țara aceasta în care legile spun că nu-ți poți aşeza muma moartă în pământ decât dacă îi schimbi numele ce i l-a dat naşă-sa în fața Lui Dumnezeu, rostea cu apăsare bătrânul Dieter, în vreme ce Anna intra în încăperea luminată numai de focul din şemineu. Adu sfeşnice şi fă lumină, Annă, mai spuse el.

Nunta se grăbi după spusa protopopului de Mediaş. Anna prinse a lăcrima şi Franz, speriat şi neştiind ce este de făcut, cum nu ştiu dumnealor bărbații în asemenea împrejurări, veni mai rar. Lecțiile de desen ale copilelor, care de curând trecuseră la naturi moarte cu poame felurite aduse de prin cămări, se întrerupseră brusc. Discuțiile continuară în odaia mare a familiei mai şoptit, ferite de urechile crude ale fetelor casei.

Domnul Dieter cel tânăr aducea veştile de la Sibiu şi le întorcea pe toate fețele dimpreună cu tătâne-său, protopopul. Legea Arhivelor – care cerea ca oricine avea trebuință de semnări de acte ori felurite legiferări să folosească nume maghiare – era aplicată în vechiul Principat cu mână de fier.

O pricină de judecată între doi români, cu toate taxele achitate la zi, a fost luată de la capăt pentru că numele localității se schimbase. Procesul a căpătat un alt număr de caz şi taxele ar fi trebuit achitate din nou. Asta numai dacă împricinații nu ar fi fost de acord să iscălească hârtiile de maghiarizare a numelor lor, ceea ce i-ar fi scutit pe loc de orice altă taxă, iar judecata ar fi continuat nestingherită. Taxa de maghiarizare a numelor era de o coroană pentru fiecare doritor. Taxele pentru pricina de judecată fuseseră, până în momentul întreruperii, trei sute de coroane.

— S-au făcut amândoi maghiari de o coroană, ca să nu piardă tot ce se făcuse vreme de doi ani, isprăvi domnul Dieter cel tânăr de povestit.

După astfel de istorii, se lăsau tăceri lungi în sufrageria protopopului de Mediaş.

Într-una din seri, după o absenţă prea îndelungată pentru inima Annei, care începuse a se obişnui să se sfătuiască şi să i se destăinuie logodnicului său, îşi făcu apariţia Franz. Cu ochii sclipind de mândrie, scoase din buzunarul jiletcii două paşapoarte şi le aşeză pe masă, în faţa protopopului.

— Pentru Anna şi pentru mine, spuse el. Fetiţele sunt trecute în paşaportul Annei. Ca soră mai mare, are dreptul să le susţină ca să-şi continue studiile în Bucureşti.

Madam Dunăreanu se opri din cusut şi ridică ochii speriaţi către bărbaţi. Alături de bătrâna doamnă Dieter şi de mama Annei, ajuta la pregătirea veşmintelor de nuntă ale miresei. Femeile casei hotărâseră că Anna se va găti mireasă în vechiul strai săsesc, şi nu în vreo rochie din cele noi, aduse de la Paris. Coseau, aşadar, înfloriturile bogat colorate ale panglicilor bortenului şi paftalei de la piept. Cuvintele lui Franz şi mai cu seamă vederea paşapoartelor le opri din lucru.

— Şi numele? îndrăzni bătrânul protopop întrebarea care ardea inimile tuturor.

— Neschimbate, zâmbi Franz, mândru de fapta lui. Cei care doresc să emigreze nu sunt nevoiţi să-şi schimbe

numele. De trei zile bat drumurile pe la Kunard, cei care se ocupă cu emigrările. Sunt o societate nou-înfiinţată. Te consiliază, îţi obţin ei paşaportul, te ajută. Atâta doar că nu trebuie să fii ungur. Ungurii nu au voie să plece. Aşa fel că numele au rămas neatinse.

— Cu paşapoartele acestea veţi putea să vă şi întoarceţi? Ai promis că-mi vei aduce pe Anna an de an, să o văd. Acum sunt şi cele mici la mijloc, dădu doamna Dieter glas temerilor sale.

Una dintre tăcerile lungi, apăsătoare, se aşeză din nou în mijlocul lor, ca o stăpână nedorită.

Scăpate din mâinile guvernantelor, Filipa şi Greta dădură năvală în încăpere. Obrajii lor aprinşi dădeau de gol faptul că alergaseră cu necuviinţă până aici.

— Greta! Tu eşti mai mare! încruntă doamna Dieter sprânceana la ea.

Copila se apropie de colţul în care mama şi bunica sa lucrau la straiele de mireasă ale Annei. Luă cu gesturi respectuoase toca înaltă din catifea neagră, bortenul care urma să fie gătit la spate cu panglici colorate, şi şi-l aşeză încet pe cap.

— Uite, mamă, acum eu sunt mireasa! spuse Greta, rotindu-se de câteva ori prin încăpere, aşa fel ca cei de faţă să o poată admira. O să fiu o mireasă frumoasă?

— O să fii o mireasă foarte frumoasă, îi promise Anna, râzând, apoi o adună în braţele ei şi înapoie bortenul bunicii sale.

— Eu o să mă mărit într-o rochie cu crinolină, anunță mica Filipa, trecându-şi la rândul ei peste cap panglica paftalei celei mari a straiului Annei. O să am patru jupe una peste alta, iar deasupra lor, ultima foaie o să fie toată numai din brocart lucrat cu fir de mătase. Rochia o să fie albă-albă, iar pe cap am să port o diademă cu nestemate.

— Dacă am să mai fiu cumva în viață atunci când te vei mărita, domnişoară, dădu glas bătrâna doamnă Dieter, atunci să ştii că vei purta cămeşă încrețită la gât pe mărgele, borten negru cu panglici lungi pe spate şi paftaua prințeselor Prusiei pe piept. Dacă straiele acestea au fost bune pentru atâtea mii de mirese înaintea domniei tale, atunci socot că vor fi bune şi pentru domnia ta. Rochiile cele de la Paris mai întâi să reziste câte sute de ani au rezistat cămeşile săseşti, şi apoi mai vorbim.

Imaginea prevestită de bunica sa o puse pe gânduri pe Filipa, care rămase cu privirea pierdută pe ferestrele întunecate. Un argat cărunt intră cu brațul plin de lemne. Îngenunchie cu greutate lângă şemineu, îşi aşeză povara în lădița din față şi începu apoi să răscolească jarul cu vătraiul. Pe urmele lui se strecurase înăuntru un fuior de aer rece de afară, care făcu pe madam Dunăreanu să-şi strângă sub jilț picioarele înfrigurate şi lovite de durerile gutei.

Când se făcură cele dintâi strigări în târg şi pe la porțile caselor de peste dealuri, ningea. Era zi întâi a lui brumar, iar fulgii mărunți şi uşori nu erau lucru de mirare prin

părţile locului, la acea dată. Franz tocmise câţiva dintre feciorii satelor dimprejur să facă strigările nunţii, după lege. Grupul lor călare, cu toţii înveşmântaţi în cojocele de culoarea untului bătut, mândru cusute pe la margini cu negru, cu dârlogii cailor împodobiţi cu clopoţei şi panglici colorate, scotea oamenii pe la porţi.

— Domnişorul Franz, pictor renumit cu şcoli înalte, se nunteşte cu floarea florilor, nestemata munţilor Făgăraşului şi Cindrelului, cu domnişoara Anna a măritului nostru protopop de Mediaş! strigau rând pe rând chemătorii, luându-şi unul altuia cuvintele şi purtându-le din deal în deal, peste ţinuturile dintre păduri ale miezului Transilvaniei.

Feciorii descălecau pe la porţi şi cinsteau oamenii cu băutură din ploştile purtate la cingători. Oamenii întrebau, curioşi, cum şi unde. Feciorii răspundeau cu glasuri puternice, mândrii de poruncile lor, apoi încălecau şi porneau mai departe, în glas de clopoţei scuturaţi cu putere.

În toată această vreme, Anna era împodobită şi despodobită de câteva ori pe zi de mamă-sa, bună-sa şi madam Dunăreanu, aşa fel ca ele să se poată lămuri ce mai trebuie încă la straie, ca să fie fără cusur. Panglicile prinse de bordenul de pe cap îi ajungeau, la spate, până jos, la tivul rochiei. Paftaua veche i se aşeza pe piept ca un soare mare, bătut în pietre – pavăză inimii sale tinere

împotriva încercărilor la care mama şi bunica o trimiteau acum.

Astfel înveşmântată în straiul ei cel nou, Anna căpăta o aură coborâtă din altă lume, încât chiar şi bătrânele casei o priveau cu un respect cuvenit numai fiinţelor aflate sub paveze înalte.

Ca orice mireasă în săptămâna nunţii ei, Anna aduna în ea puteri pe care femeile le simţeau şi cărora li se închinau.

Numai jandarmii maghiari umbriră de vreo două ori momentul, făcându-şi apariţia în mijlocul pregătirilor, cu flintele în mâini de păreau că vin la război. Plutonierul din fruntea lor îşi strunea calul în faţa porţii, scruta curţile cu luare aminte, arunca două-trei vorbe peste umăr apoi plecau.

— Fără români cu tricolor! puneau ei în vedere domnului Dieter cel tânăr, singurul care ieşea de fiecare dată să-i întâmpine.

Poveştile despre nunţi ale românilor stricate în mijlocul lor de către jandarmi, din cauza brâielor vechi, tricolore, cu care erau încinse fetele şi feciorii, umblau singure pe drumurile Mediaşului. Jandarmii descindeau duminicile pe la bisericile din sate şi despleteau cozile în care fetele îşi prinseseră panglici tricolore. Slujbele erau mai apoi ţinute peste suspinele copilelor. Confiscau tot: cocardele lumânărilor duse la biserică, panglicile puse cailor la

dârlogi, cheutori cusute în roşu, galben şi albastru, brâie purtate ani de-a rândul de bătrâni.

Familia protopopului Dieter avea mulți prieteni români. La nuntă erau aşteptați cu toții. Din acest motiv, plutonierul Fekete dădea târcoale caselor dintre dealuri, în vreme ce feciorii făceau strigările de nuntă peste sate.

În ziua de ajun a nunții, fetele şi feciorii din Şeica românească împodobeau cu crengi de brad pietrele de hotar aflate la ieşirea din sat către Mediaş, în calea nuntaşilor care a doua zi urmau să pornească alai spre petrecere. Zăpezile dintâi nu se aşezaseră. Tot ce ninsese în zilele din urmă intrase în pământ.

Pe hotarul dintre cele două vechi moşii, a Moşnei şi a Mediaşului, bradul cel mai înalt din vechiul Scaun Şeica şuiera peste toate pădurile din jur. Avea mai mult de treizeci de stânjeni şi mai bine de trei sute de ani. Împrejurul lui, locul era pustiu ca împrejurul unui scaun de domnie. Singur străjuia între cele două aşezări.

Într-o margine a ogrăzii morii din Şeica, Ştefan Lupu – de curând schimbat în Istvan – ascuțea lama unei securi cu coadă scurtă. Nu lua parte la veselia satului. Feciorii ce-i treceau prin fața porții îşi domoleau veselia, aşa fel că pentru câteva clipe se auzea numai sunetul ascuțit al tocilei trase pe lama de fier. Ştefan-Istvan răspundea privirilor încurajatoare ale feciorilor cu căutături furişate pe sub sprâncenele groase şi cu un capăt de surâs abia mijit de sub mustață.

Îşi ascuţi securea toată ziua. Către seară, mulţumit, porni a fluiera încetişor, fără vorbe: *„Sus, sus, sus, la munte sus, / Sus, sus, sus, române, sus! / Acolo şi Iancu-i dus”.*

Se înnopta devreme în luna lui Brumar, iar geana de lumină din spatele munţilor de la apus dispăru înainte de vremea cinei. Ştefan, morarul din Scaunul Şeica, îşi căută de lucru până târziu pe lângă casă. Sparse lemne şi le rândui frumos sub obloacele ferestrelor, în ocniţe anume săpate în ziduri pentru ele. Cercetă grajdurile cu caii ţesălaţi din vreme şi deja adormiţi la ceasul acela. Trase de zăvoarele portiţelor de la curţile orătăniilor, ca să se încredinţeze că sunt bine ferecate.

Animalele îl simţiră şi dădură încetişor de veste. Caii fornăiră pe nările care slobozeau aburi calzi în răcoarea serii, iar cârdurile de găini şi raţe adunate unele într-altele se înfoiară în pene.

În crucea nopţii, Ştefan îşi înveli băieţii pe întuneric şi ieşi în curte. Deschise fără zgomot portiţa cea mică de la drum şi se strecură afară. La brâu purta securea ascuţită toată ziua, iar pieptul îi era umflat sub surtuc de un pachet cât un copil. Porni cu pas apăsat, hotărât, spre hotarul satului. Din loc în loc, câte un câine al vreunei curţi, deşteptat de mirosurile care-l luau prin surprindere, dădea glas. Apoi îl recunoştea pe cel care trecea pe drum şi se liniştea, adormind la loc.

Ajunse la bradul cel înalt dintre moşiile Mediaşului şi Moşnei chiar după cel dintâi cântat al cocoşilor, la miezul nopții. Îşi mai potrivi încă o dată pachetul de la piept, de sub surtuc, şi securea de la brâu, scuipă în palmele pline de bătături şi, cu o săritură, se prinse de cea dintâi creangă a bradului bătrân.

Urcase adesea trunchiul acestui brad. Nu avea trebuință de lumină ca să afle proptelele cele mai potrivite urcuşului. Palmele lui şi crengile pline de răşină vorbeau un grai numai al lor, în care omul nu avea a se amesteca.

Pe măsură ce urca, aerul bătea din ce în ce mai rece în obrazul morarului. Bradul îl primea din brațe în brațe ca pe un stăpân întors din pribegii. Către vârf, acolo unde crengile erau mai tinere, mai subțiri şi mai dese, Ştefan-Istvan începu a-şi face loc printre ele cu mâinile. În părul negru îi rămâneau ace. Se opri şi cercetă grosimea trunchiului, ca să înțeleagă la ce înălțime a ajuns. Scutură cu putere trunchiul rămas deasupra.

În jur, o linişte din altă lume şi ape adânci, întunecate, cât putea cuprinde cu ochii. Noaptea era fără stele.

— Aici, frate, murmură Ştefan.

Îşi desfăcu surtucul şi scoase de la piept pachetul cât un copil. Căută pe dibuite cele trei nojițe potrivite de morăriță în locurile măsurate, pe pânza albastră. Petrecu fiecare nojiță în parte de trei ori pe după trunchiul bradului şi le legă strâns. Apoi trase o dată aer în piept, adânc, şi slobozi pachetul întreg de sub braț.

În aerul curat al nopții, dintre crengile scurte din vârful bradului, sub cerul ca păcura care înlesnise toate acestea, tricolorul românesc se desfăşură cu o bătaie de aripă peste dealul golaş de dedesubt şi peste pădurile întunecate dimprejur.

Marginile lui băteau când roşu, când galben în obrazul morarului din Scaunul Şeica. Ochii lui căutară a mulțumire adâncă spre cer. Mustața îi tremură într-un surâs ascuns, iar pieptul i se umflă de o bucurie care, în sfârşit, alungă preț de o clipă amarul numelui schimbat din Lupu în Farcaş.

— No, aşe, murmură Ştefan, şi începu a coborî.

Se lăsă încet pe crengile de sub drapelul întins de vânt deasupra capului său, se propti bine cu genunchii în trunchi, scoase securea de la brâu şi prinse a lovi scurt, de lângă rădăcina ei de pe trunchi, creanga de deasupra creştetului său. Tânără, creanga cedă repede.

Ştefan mai coborî o jumătate de stânjen şi din nou reteză creanga de deasupra capului său. În liniştea nopții, loviturile lui înfundate păreau toaca dinaintea unei slujbe secrete.

Cobora şi tăia mai apoi creanga de deasupra. Răşina chihlimbarie pe care bătrânul brad o lăcrimase de-a lungul vieții se prindea de surtucul bărbatului. Degetele lui aflau din când în când coaja unor răni mai vechi pe trunchiul copacului. Le pipăia şi le mângâia. Apoi lovea scurt cu securea. Părtaş, bătrânul brad se lăsa repede sub

loviturile lui, fără a slobozi ecouri prelungi peste pădurile din jur. Deasupra, copacul rămânea curat şi sec, un catarg pentru tricolor.

Când sfârşi, ridică ochii la cer şi-şi căută acolo isprava. Steagul fluturând abia se ghicea în noaptea fără stele. Cocoşii sloboziră cel de-al doilea cântat. Încă două ceasuri până la răsărit.

— Dovedeşte-i tu, frate! rosti cu năduf Ştefan către copacul plecat sub securea dreptății.

Îşi şterse fruntea de sudoare, îşi mai sprijini încă o dată spinarea ostenită de bradul golaş cu tricolor în vârful înalt de treizeci de stânjeni şi porni către casă.

Vestea tricolorului românesc care flutură peste două dealuri, din vârful unui catarg de treizeci de stânjeni, se întinse ca focul. Când cea dintâi rază de soare scăpată din spatele Munților Cindrelului bătu în pânză, aprinzându-i culorile, plutonierul Fekete şi ceata lui de jandarmi erau deja de un ceas sub bradul pleşuv. Neputincioşi, loveau cu pintenii pântecele sărmanilor cai, strunindu-i din căpestre şi făcându-i să-şi necheze necazul. Îi ridicau pe picioarele dinapoi şi-i jucau pe loc, încercând să-şi slobozească undeva furia.

Nuntaşii din Şeica ieşiră din sat pe la prânzişor. În curtea Bisericii Lutherane din Mediaş, niciunul nu purta brâul din bătrâni, tricolor. Îl purta pentru ei toți cel mai vechi şi mai înalt brad din ținut.

Nunta s-a desfăşurat fără alte evenimente, vegheată însă strâns de pe margini de două cete de jandarmi chemate în ajutor de plutonierul Fekete, tocmai de la Blaj.

În pragul caselor din Mediaş ale familiei Dieter, starostele nunții îi îngenunchie pe Anna şi Franz pentru iertăciunile ce trebuiau luate de la părinți. Doamna Dieter lăcrima. Domnul Dieter păstra fruntea încruntată, anume ca să nu se dedea la aceleaşi lacrimi ruşinoase ca ale soției sale. Bătrânul protopop era singura față senină: era mulțumit că lucrurile ies după voia lui, şi salvarea fetelor este aproape.

Starostele vorbi adunării, în versuri potrivite, despre porunca cea din vechime dată de Dumnezeu lui Adam şi Evei, despre cele dintâi greşeli şi despre vremea iertăciunilor lor. Din loc în loc, îşi oprea strigările cântate şi întreba:

— Iertați, părinți?

— Iertați să fie, răspundeau părinții, simțindu-i cum se îndepărtează de ei tot mai mult, cu fiecare iertare îngăduită. Să le fie casa plină de copii!

Jocul a început tot la porunca starostelui. Tinerii încinseră iute aerul cu polci săseşti amestecate cu hore româneşti, cărora feciorii le țineau ritmul, lovindu-şi gleznele cu palmele. Fetele îi lăsau o vreme singuri, ca să-i poată admira, iar ei să arate cu mândrie ce ştiu, apoi intrau între ei cu chiote prelungi de stăpâne ale locului.

În curțile din spate era forfotă mare. Două slujnice nu mai pridideau să isprăvească cuferele cu care copilele familiei urmau să plece a doua zi dimineață. Pe măsură ce ferecau încă o ladă şi o dădeau pe mâinile argaților, ea era urcată pe spatele trăsurii şi prinsă în legături. Vizitiul îngrijea de cal, împărțind porunci scurte pentru încărcarea cu chibzuință a trăsurii, aşa fel ca ea să se afle în dreaptă cumpănă la drum.

— Cuferelul cel mic să-l dați de partea cealaltă. Trecătorile sunt uneori tare strâmte şi trăsura nu trebuie, Doamne păzeşte, să se răstoarne.

La revărsatul zorilor, mirii lăsară nuntaşii să-şi încheie jocul, iar ei intrară la odăi, ca să se pregătească de drum. Lepădară straiele de nuntă şi le îmbrăcară pe cele mai uşoare şi mai călduroase, cu care aveau să traverseze munții. Casa era toată luminată ca în dimineața de Crăciun. Cu ochii cârpiți de somn încă, fetițele se lăsau îmbrăcate de guvernante.

Pesemne că doamna Dieter îşi plânsese până acum toate lacrimile, ori poate că inima ei se întărise simțind că este nevoie de dânsa pentru organizarea plecării. Pe chipul ce părea domnului Dieter încă frumos se mai vedea acum doar hotărâre. Bătrâna doamnă Dieter, în schimb, se închisese în odaie şi-şi acoperise capul cu şalul cernit în care lăcrima la vremuri de restrişte.

— Gata, anunță ca o sentință domnul Dieter prin odăi, când trăsură fu încărcată, iar caii, adăpați şi hrăniți, băteau din copite, nerăbdători, la scările casei.

Vizitiul trăsese în față şi îşi lua ultimele porunci de la bătrânul protopop.

— Să mâni binişor, Dumitrache, spunea el. Nu aveți a vă grăbi. Este timp destul. Am trimis vorbă înaintea voastră la Sibiu ca să vă aştepte poştalionul.

În lacrimile bătrânei aflate la fereastră şi în sfaturile întretăiate unele între celelalte, pe care ai casei le repezeau spre cei din trăsură, vizitiul puse capăt momentului cu cea dintâi pocnitură a biciului.

— Haida, dieee!

Drumul până la Sibiu îl făcură în linişte. Aflați față în față, Franz şi Anna aveau fiecare pe câte un umăr capul adormit al unei copile. În ceasurile care se scurseră până în oraş, Greta şi Filipa mică îşi isprăviră somnul întrerupt de guvernante. Anna privea munții din depărtare, pe sub coşul trăsurii şi pe deasupra umărului vizitiului. Franz privea la Anna şi gândea la socotelile cu care bătuse la poarta familiei Dieter, în urmă cu mai puțin de un an.

Îi admirase atunci lumina din ochii sinceri şi o asemuise dragostei lui vremelnice din München, micuței balerine care îşi luase obiceiul de a sosi serile la uşa lui, aprinzându-i mai apoi nopțile. Îşi spusese atunci că Anna este cea mai potrivită alegere pentru el şi că, din multe puncte de vedere, se vor putea face fericiți unul pe celălalt,

măcar că dragostea lui rămăsese într-o mansardă din München.

Astăzi îi păreau copilăreşti toate acele socoteli. Anna cea adevărată i se arătase, întreagă, mai cu seamă atunci când timpul prinsese a năvăli peste ei toți. Nu-i mai găsea astăzi pereche nici în mica balerină de pe vremea anilor săi de studenție, nici în alte chipuri ori trupuri care-l ispitiseră pentru o clipă. Lumea se împărțea astăzi pentru Franz în Anna şi toți ceilalți.

Erau ceasurile prânzişorului când ajunseră în Sibiu. Fetițele se treziră vesele şi înfometate. Primiră din mâinile Annei merele pregătite de acasă pentru astfel de momente de răgaz şi dădură roată trăsurii şi poştalionului trase una lângă cealaltă, pentru strămutarea cuferelor. Ziua era însorită, măcar că friguroasă. Socotind că încă nici nu au intrat în bucata cea mai grea a drumului aşternut dinaintea lor, Franz o opri pe Anna să aşeze fetițele la masa Hanului Poştei.

— Vom prânzi cum se cuvine la amiază, când trag nădejde să fim deja la Făgăraş, spuse el.

De la Sibiu urmară crestele munților până la Varmeghia Făgăraşului, drum fără suişuri ori coborâşuri, şerpuit numai. Lipsite de griji sub umerii Annei şi ai lui Franz, copilele cele mici cântau cât le țineau gurile pe deasupra munților dintre țări. De o parte – Principatele Unite, nădejdea şi speranța lor, de cealaltă parte – Ardealul de curând supus Imperiului.

Poştalionul schimbă din nou caii în stația din Făgăraş.

În vreme ce Franz umbla în jurul cuferelor, Anna porunci supă şi un gulaş cu găluşte pentru fetițe, cât să le țină de foame, dar să nu le cadă greu la drum. Porniră din nou de îndată ce copilele isprăviră de mâncat. Urcară spre vămile Imperiului, către plaiurile drepte ca-n palmă ale Tablei Buții, cu gând să coboare în Măneciul Plasei Teleajenului, urmând vechiul Drum Mare de pe Plai, pe care Măria Sa Vodă Mihai îl făcuse odinioară într-o zi şi o noapte, în sens invers, unind pentru o clipă toate Țările Române într-un vis spulberat mai apoi de duşmani.

Soarele scăpătase în spatele munților când ajunseră la trecătoarea Vămii Buzăului. Poştalionul fu oprit şi Franz coborî între grăniceri, ca să arate hârtiile. O vreme, Anna nu le auzi decât vorbele înfundate. Vizitiul aştepta pe capră lămurirea lucrurilor. Filipa mică îşi odihnea capul pe umărul ei, dormind somn adânc. Pe canapeluța din față, Franz aşezase tâmpla Gretei pe stâlpişorul învelit în catifea al poştalionului.

Vârful unei baionete despărți perdeluțele încărcate de praful drumului în două şi ochii cercetători ai unui grănicer sticliră în întuneric. Anna se deşteptă brusc din amorțirea care o cuprinsese pe drum. Trupul ei se încordă fără a aştepta încuviințarea voinței. Spatele i se îndreptă uşor şi aruncă o privire protectoare fetițelor, apoi îşi fixă ochii într-ai grănicerului, ca şi cum i-ar fi poruncit linişte pentru somnul lor.

Poştalionul se cutremură dintr-o parte în cealaltă, ca pe valuri, şi Anna înțelese că unul dintre cufere fusese coborât din legături, pentru cercetări.

— Ce-i? dădu glas somnoros Greta.

— Şşşt, dormi. Nimic nu este, o linişti Anna.

Vămuirea nu dură mult. Pesemne că poştalionul cu prunci adormiți muiase inimile slujitorilor crăieşti. Cufărul fu prins la locul lui, pe spatele poştalionului, şi Franz urcă.

Înnoptară la una dintre gospodăriile cu odăi de oaspeți ale Vămii Buzăului. Stăpânul curților învăță pe vizitiu să tragă trăsura în şopronul acoperit, anume rostuit cu uşi grele ferecate cu lacăte, pentru ca lăzile şi cuferele să se afle în siguranță. Duseră caii la grajduri. Treburile se împliniră prin curțile gazdei în lipsa femeii locului, pe care Anna o bănui pentru o clipă în spatele perdelelor despărțite de un deget curios. Era însă prea obosită pentru a-şi limpezi vreo părere despre acestea toate. Amână pentru a doua zi dimineață şi se ocupă de fetițele care trebuiau înveşmântate în cămăşuțele pentru noapte.

Cea dintâi noapte a vieții lor împreună şi-o petrecură surghiuniți fiecare către una dintre marginile unui pat mare şi înalt, la mijlocul căruia stăpâneau Greta şi Filipa, cu bonetele strâmbe pe cap şi cu brațele desfăcute cruce peste perne.

Primii zori îi aflară tot pe drum. Se deşteptară de cu noapte şi părăsiră curțile gospodarului cu han la marginea

Vămii Buzăului în linişte, cât să nu tulbure somnul de dimineaţă celor ai locurilor. Omul închise pe urmele lor porţile cele mari şi chemă sub ascultare câinele care urma poştalionul pe dinăuntrul curţilor, de-a lungul gardului, dând glas.

— Suntem în ţară, spuse Franz copilelor deşteptate din moţăială de o hurducătură mai amarnică.

Greta şi Filipa mică îngrămădiră două capete curioase din spatele perdeluţelor, în căutarea tărâmului plin de taine şi promisiuni în care intraseră. Marginile pălărioarelor căptuşite cu postav gros, călduros, pentru vremea rece de afară, nu încăpeau în acelaşi timp în cadrul micii ferestruici, şi fetiţele scuturau din când în când din capete, cu gesturi de căluţi neînvăţaţi. De la o vreme îşi retraseră înăuntru capetele şi îndreptară către Franz priviri nedumerite:

— La ce să ne uităm? Nu este nimic acolo, afară, spuse Greta.

Aşteptările lor la un tărâm care să-şi merite, cumva, nădejdile puse în el, fură înşelate de dealurile înalte din jur, aidoma celor lăsate în urmă. Numai oamenii păreau a fi mai mulţi şi mai gălăgioşi pe măsură ce poştalionul cobora către Vălenii de Munte, repezindu-se apoi în linie dreaptă spre Ploieşti.

Cele dintâi nopți petrecute în atelierul vechi, de pe colțul străzii Sărindarului, închiseseră pentru Anna uşa dintre copilărie şi maturitate. Traversaseră munții către Regat în poştalionul încărcat cu cufere şi lăzi de zestre, şi intraseră în Bucureşti după două zile de drum ostenitor, mai cu seamă pentru fetițe. Greta şi Filipa fură instalate de Franz la fostul Pension Domnesc devenit astăzi Şcoala Centrală de Fete. Domnişoara Directoare se arătase de la început încântată de educația surorilor Dieter.

În casa veche, necunoscută, mirosind umed a igrasie şi scârțâind din fiecare a doua scândură a duşumelei, Anna nu despachetă în cea dintâi seară. Cuferele rămaseră în mijlocul încăperilor, adunate unele într-altele ca pentru a-şi da curaj. Anna cerceta rând pe rând restul încăperilor, întorcându-se lângă grămada de bagaje ori de câte ori cele descoperite prin adâncurile casei o aruncau în deznădejdi de copil părăsit în loc străin. Cuferele miroseau a dealuri proaspăt ninse, a ger fluierând pe la uşi şi a ştrudele rumenite până ce primele foi se răsucesc pe la capete. Grămada de cufere din mijlocul încăperii însemna *acasă*.

Noaptea, câteva pisici alergaseră pe acoperiş, străduindu-se cu disperare să se agațe de țigle cu ghearele scoase. Le auzea atunci când alunecau, şi sunetul uscat al ghearelor lor dimpreună cu miorlăiturile furioase o ținură trează până dimineața.

La lumina celei dintâi zile descoperi restul vecinătății în care avea să-şi petreacă următorii ani. O biserică părăsită,

cu ferestrele sparte din care ieşeau în zbor păsări, înconjurată de un maidan năpădit de buruieni uscate, străjuia partea dinspre răsărit a noului său cămin. Anna află iute poveştile nenumărate ale bisericii din Sărindar. Toate precupeţele se arătau bucuroase să-i spună ce ştiau, isprăvindu-şi de fiecare dată poveştile cu sfaturi pricepute:

— Căutaţi de plecaţi de acolo, domniţă dragă. Sunteţi tineri şi acela nu este un loc pentru oameni ca domniile voastre.

Anna află astfel că biserica a fost prima ridicată în vechiul târg al Bucureştilor de către banul Craiovei, boierul Mihalcea Cocorăscu, primind numele de Biserica Coconilor. Târziu peste ani, atunci când biserica rostuită de vechiul ban devenise o ruină, Vodă Matei Basarab s-a hotărât să o refacă, încheind cu ea şirul celor patruzeci de biserici pe care se legase cu jurământ în faţa Lui Dumnezeu să le ridice ori să le repare, la începuturile domniei sale. Biserica veche a boierului Cocorăscu a căpătat ziduri noi, temeinice, a fost dăruită de vodă cu podoabe şi odoare şi a fost numită Biserica Sărindar, cu cuvântul grecesc care arată cifra patruzeci, fiind a patruzecea dreasă.

Abia de aici înainte le făcea plăcere precupeţelor să-i povestească Annei istoria bisericii părăsite.

Între icoanele bisericii se număra una aparte, făcătoare de mari minuni şi vindecătoare. Vestea acestei icoane a Maicii Domnului s-a răspândit cu iuţeală, atrăgând an de

an la Biserica Sărindar valuri nesfârşite de credincioşi aflați în felurite suferințe. Mănăstirea din jurul bisericii devenea adesea neîncăpătoare pentru toți cei sosiți să-şi afle scăparea. Uneori, cei sosiți rămâneau săptămâni la rând în găzduirea mănăstirii. Un călugăr cu darul negoțului a pornit cele necesare ca să adauge, pe lângă mănăstire, un han. O vreme, hanul acesta a adăpostit numai suferinzii sosiți la icoana Maicii Domnului.

— Dar necuratul nu doarme niciodată, domniță dragă, şoptea sinistru o bătrână care vindea ouă, vârând sub ochii deja înspăimântați ai Annei un deget noduros cu o unghie murdară. Ucigă-l toaca a găsit rost să-şi vâre coada a spurcată în treburi luminate, şi în câțiva ani hanul de pe lângă mănăstire era plin de coconi şi jupânițe jucăuşe, departe de a avea vreun beteşug, ci numai dorind a-şi trece tinerețile în ispitele cele dulci.

Anna îşi amintea de bătrâna cu degete noduroase ori de câte ori ieşea pe portița casei sale de la marginea Bucureştiului, în drum spre piață. De fiecare dată, drumul o ducea mai întâi prin fața bisericii din care ieşeau păsări în zbor. Pe maidanul din spate, oamenii aruncau noaptea leşuri de animale care mai apoi atrăgeau stoluri de ciori, ziua. Vechi cruci de hotar din piatră, cu inscripțiile mâncate de ploi, zăceau sprijinite de temeliile bisericii ori culcate de tot la pământ. Zidurile trăseseră ani la rând umezeala din pământ şi se înnegriseră, arătând acum lumii desene nefireşti pe trupurile lor.

— Locul este cu blestem, domnița mea, îi şoptise altă dată o chivuță Annei. Ca să scoată pe coconi şi pe jupânițe afară din hanul mănăstirii, fiindcă nicicum nu se dădeau plecați de acolo, au făcut în câteva chilii un spital de nebuni, Doamne iartă-mă! Toți îndrăciții au fost aduşi, chipurile ca să se vindece de la icoana cea făcătoare de minuni. Zi şi noapte se ridicau strigăte neomeneşti dintre zidurile mănăstirii, că oamenii din vecinătate au fost nevoiți să-şi trimită câinii de acasă, aşa mare larmă se isca. Socoteala a fost bună bag seamă, pentru că jupânițele cele jucăuşe au dispărut ca prin farmec. Au rămas bieții nebuni, chinuiți de necuratul şi chinuind toată mahalaua. Apoi a trimis Buna Măicuță a Domnului un cutremur pe lume, biserica s-a scuturat din temelii, zidurile s-au crăpat şi cărămizi au prins a cădea din tâmpla bisericii. Nu i-a mai răbdat pământul nici pe unii, nici pe alții. Icoana s-a prăpădit ori a fost furată. Nimeni nu mai cutează astăzi a lua vreo hotărâre cu biserica Sărindarului. A rămas aşa, a nimănui. Loc cu blestem, domniță, încheiase chivuța, închinându-se cu gesturi largi, pline de spaimă.

Încredințarea că situația reprezintă totuşi un provizorat dădea Annei putere să treacă cu vederea mirosurile putrede care se ridicau din toate părțile. Nopțile petrecute în vecinătatea bisericii, fost han plin de blestemății, fost spital de nebuni, ruină părăsită de oameni şi de

Dumnezeu acum, umpleau visele Annei de sudori reci şi îi stârneau rugăciuni fierbinți la miezul nopților fără lună.

Maidanele din spatele bisericii părăsite, cu ogive sparte şi ziduri înnegrite de apele supte din pământ, adunau păsări negre, înspăimântătoare, care se roteau în dansuri macabre pe deasupra leşurilor de câini şi de pisici lepădate de stăpâni necunoscuți. Țipetele lor victorioase o făceau pe Anna să ferece ferestrele şi să tragă peste ele draperiile încărcate de praf vechi.

Şi praful era purtător de mirosuri de demult şi de putreziciuni aici, în renumitul târg unde tânărul ei soț încă spera să-şi afle soarta. Pe dealurile curate ale Mediaşului, praful ridicat din pământuri primăvara era curat şi mirosea a reavăn. Mirosea amar a pelin şi uneori iute a mătasea-broaştei înverzită primăvara prin bălțile lăsate în urmă de zăpezile topite dintr-o dată. Anna îşi amintea cu drag de mirosurile acelea, măcar că la vremea lor nu le descoperise adevărata față. Inima ei însă le aşeza astăzi alături de acestea noi, ale mărginimii Bucureştiului şi mai cu seamă ale apropierii de locul întinat al fostei biserici, şi tânjea după bucuriile copilăriei ei.

La atelierul de fotografie, lucrurile mergeau bine. Franz era căutat, şi vestea fotografiilor lui limpezi, în care privirile rămâneau vii, se întindea în tot târgul cu iuțeală. Nu dură mai mult de un an până când izbuti să strângă suma necesară pentru un nou atelier, în centrul

Bucureştiului, în Piața Teatrului, alături de Cofetăria Fialkowsky.

Ziua cea mare a mutării definitive fu stabilită într-o duminică, la insistențele fetițelor, care ținuseră neapărat să ia parte la eveniment. Vreme de două zile, slujnica împachetă şi rândui din nou în cufere straie, aşternuturi, velințe şi ştergare. Lăzile fură iarăşi ferecate şi strânse unele într-altele în vestibulul de la intrare. Cele dintâi trăsuri tocmite de Franz anume pentru cufere fură pornite cu o zi înaintea stăpânilor, dimpreună cu slujnica.

Pe strada Ştirbey Vodă, în Piața Teatrului, noii vecini ai tânărului fotograf sosit din părțile Ardealului ieşiseră în fața prăvăliilor şi aşteptau, pe sub copertinele colorate, să-l cunoască. Un grec cât un munte, care ținea o prăvălie de măsline şi delicatese, îl oprise în drum pe băiatul de prăvălie al domniei sale şi îl muştruluia încruntat:

— Cât îți trebuie, Niculăiță, tu, copile, ca să faci un drum până alături, cu un coş de bunătăți? Ori vrei să-ți apuc acuş urechile?

Băiatul ținea capul plecat şi nu îndrăznea să spună ce anume voia. Grecul trimisese la bucătăria noilor megieşi un coş de răchită încărcat cu brânzeturi fine, măsline, lămâi şi smochine, în semn de bun venit. La numai câțiva paşi, un evreu mărunțel, înveşmântat într-o redingotă nouă la două rânduri de bumbi, cu kipa aşezată pe creştetul capului, schimba priviri cu domnişoarele aflate la ferestrele catului întâi al prăvăliei sale de stofe fine şi

bijuterii. Fiicele domniei sale aflaseră, pesemne, că noul vecin este fotograf, iar acum îi cercetau sosirea, prea ruşinate ca să se arate, dar dornice de fotografii. De cealaltă parte a noului atelier, o prăvălie de cafea armenească împrăştia de-a lungul întregii străzi arome felurite, care-ți puteau lua sufletul cu ele. În curțile din spate se prăjea cafea, iar boabele erau mai apoi aduse, calde încă, în prăvălia din față, ca să fie măcinate sub ochii clienților.

— Bună ziua, îi salută Franz pe grecul cu măsline, pe armeanul cu cafea şi pe evreul cu stofe scumpe dimpreună, ridicând către ei jobenul.

— Bună ziua, îi răspunseră noii vecini, întrerupându-se preț de o clipă din activitățile ce se prefăceau a le avea prin fața prăvăliilor. Bine ați venit!

Se cunoscuseră în urmă cu două săptămâni, odată cu încheierea târgului şi cumpărarea caselor în care gândea să mute atelierul. La fel ca şi acum, negustorii megieşi locului ieşiseră şi atunci prin fața prăvăliilor cu felurite scopuri, care mai de care mai îndepărtate de cel adevărat.

Franz îşi amintea astăzi cu sentimente amestecate anii aceia de început, primul său atelier şi mutarea într-o locuință mai pe potriva rangului lor de acasă, din Mediaşul lăsat în urmă. Intrarea pe strada Ştirbey Vodă însemnase intrarea între fotografii de frunte ai

Bucureştiului. De-a stânga şi de-a dreapta, alături de negustori greci, evrei ori armeni, se aflau câțiva fotografi. Atelierele lor, cunoscute deja în târg, nu-l speriaseră. Faima ce căpătase deja de la sosirea sa îi dădea aripi şi-l făcea încrezător în steaua lui. Cererea era atât de mare, iar afacerile mergeau atât de bine, încât nimeni nu avea a se teme de nimic.

În aşteptarea doamnei Ghenadie – care aducea copiii pentru câte o fotografie an de an – şi a domnului general Stancu – care dorea o fotografie cu noua decorație a domniei sale – Franz mângâie cu un gând fotografia cu care atrăsese atenția tinerei principese a țării, căpătând titlul de Fotograf al Curții Domneşti. Îşi petrecuse în ziua aceea ore întregi pândind intrarea Armatei Române în Bucureşti, în urma Marelui Război de Neatârnare.

Principele Carol însuşi condusese atunci trupele, în defilarea lor pe sub Arcul de Triumf ridicat în mare grabă de Primăria oraşului, anume pentru acest moment.

2. Arcul de Triumf

Copilul întinse mâna deasupra capului şi strecură două degete murdare în buzunarul redingotei domnului din fața lui. Mulțimea ce se îmbulzea din toate părțile îl ajuta să

treacă neobservat. În lipsa ghionturilor pe care le tot primea de la vecinii din stânga şi din dreapta, domnul atacat ar fi simțit lesne că buzunarul său este cercetat. În căutarea unui loc cât mai bun însă, toată lumea renunțase la bunacuviință. Puteai vedea doamne elegante sau domni respectabili făcându-şi loc către cele dintâi rânduri de-a dreptul cu coatele.

Micul pungaş avea obrazul luminat numai pe jumătate. Pesemne îşi aruncase doi pumni de apă pe față în dimineața aceea, dar când să treacă în urma lor cu mâinile, să frece temeinic până la rădăcina urechilor, zelul îl părăsise, iar rezultatul era acum un obraz curat pe părțile mai bucălate, mărginit de umbrele murdăriei zilelor trecute, aşezate unele peste altele în straturi. Pielea lui alb-sclipitoare îl arăta a fi pui de român. Din experiență ştia că nu trebuie să ridice ochii către ținta atacului său, pentru că privirile insistente le făcuseră pe vechile lui victime să întoarcă la rândul lor capul către el în cele mai nepotrivite momente. Fixa deci cu ochii buzunarul şi propria-i mână.

Prin ochiul aparatului său de fotografiat aşezat pe trepied chiar în mijlocul pieței, Franz îl vedea. Cercetă pentru o clipă pe domnul atacat, încercând să afle dacă furtul ar fi însemnat o mare pagubă pentru el. Scena întreagă, mişcările dibace ale micului pârdalnic şi privirile lui reținute cu iscusință îl încântau pe fotograf.

Ar fi vrut să poată privi mai departe, dar pentru aceasta conştiința lui avea nevoie să ştie că domnul nu va păți

vreun prea mare necaz. Jobenul înalt din satin mat, negru ca păcura cu ape albastre întunecate atunci când soarele cădea chiar pe el, redingota nouă, croită parcă anume pentru marele eveniment şi aflată la cea dintâi purtare, plastronul alb sclipitor ce se zărea la gât şi ghetrele din postav de aceeaşi culoare încheiate în bumbi negri liniştiră conştiinţa lui Franz.

Pungăşia pe cale să se înfăptuiască nu era o nenorocire pentru victima sa.

Când portmoneul ieşise deja de două degete din buzunar, în obiectivul fotografului intră brusc un personaj nou, împins din spate de valul mişcător al mulţimii. Un poliţist care pesemne că pândise în tot acest timp de la numai un pas distanţă, dar rămăsese ascuns ochilor lui Franz pentru că ieşea din cadrul prins de aparatul de fotografiat, puse o mână pe umărul scund al copilului. Mâna lui căzu mai degrabă pe umărul mic, pentru că gestul fusese forţat de îmbulzeală. Probabil că poliţistul îşi propusese să lase mai întâi copilul să-şi termine pungăşia şi abia atunci să-l prindă, dar lucrurile se precipitaseră.

Din spate începeau să se audă voci vălurind vestea către primele rânduri:

— Vin! Vin!

Franz îşi îndreptă spatele şi aruncă iute o privire pe deasupra aparatului, către Arcul de Triumf. Măsură din nou distanţa din ochi, potrivi obiectivul şi cercetă locul soarelui pe cer, pentru ca lumina să cadă din direcţia

aleasă de el. Totul era pregătit. Pe sub Arcul de Triumf era aşteptată Armata Română, victorioasă în războiul cel mare dintre ruşi şi turci, care adusese după el atât de muncita independență a țării. Majestatea Sa Regală Carol I al României urma să apară dintr-un moment în altul, conducând înapoi acasă armata victorioasă.

Alarma s-a dovedit a fi falsă. Ca la un semn, mulțimea se linişti şi vocile coborâră. Franz plecă din nou ochiul şi-şi reluă studiul pieței prin aparatul său de fotografiat potrivit pe trepied. Scena care îl delectase cu numai un minut mai devreme avansase în lipsa lui. Copilul nu era de găsit nicăieri. Pe locul unde stătuse el, polițistul se aşezase cu picioarele desfăcute larg şi cu mâinile la spate, într-o poziție autoritară. Îşi lăsase chipiul înalt şi bombat pe spate, ca şi cum s-ar fi pregătit de acțiune.

Franz cercetă chipul domnului în redingotă, încercând să citească acolo deznodământul de la care lipsise. Părea senin şi complet neştiutor de pericolul care îl pândise. Întoarse aparatul către polițist. Pe fața acestuia se putea citi mândrie, privirea lui mătura întreaga asistență ca şi cum totul i-ar fi aparținut. Fotograful trase concluzia că pârdălnicia fusese oprită la timp, dar micul pungaş scăpase din mâinile legii, pierzându-şi probabil urma printre rândurile din spate ale mulțimii, acolo unde polițistul nu-l putea urma.

La porțile oraşului, chiar în Capul Podului Mogoşoaiei, primăria ridicase la repezeală Arcul de Triumf ce urma să

primească aşa cum se cuvine – cu fală şi recunoştinţă – Armata Română. Domnul Primar poruncise construcţia din lemn acoperit cu ipsos pentru basoreliefuri şi inscripţii. Vocile care se ridicaseră îndată împotrivă, din cauză că un schelet din lemn îmbrăcat în ipsos nu era menit să reziste vremurilor, aşa cum se cerea unui adevărat Arc de Triumf, fuseseră potolite de domnul Primar prin promisiunea că Arcul va fi mai apoi reconstruit aidoma acestuia care le era de trebuinţă imediat, şi va fi ridicat din piatră care să dăinuie.

Construcţia a durat două săptămâni.

La sfârşitul lor, dacă porneai din Sărindar de-a lungul Podului Mogoşoaiei înapoi către piaţă, construcţia se arăta vederii de departe, arcuindu-se pe deasupra clădirilor pe două niveluri. Îngerul cel mare aşezat chiar în mijlocul Arcului, purtând pe braţe cununa victoriei, cu aripile coborâte pe spate în semn de pace, părea desenat direct pe cer celor ce priveau de la mijlocul Podului Mogoşoaiei sau chiar din cealaltă parte, din mijlocul Podului Târgului din Afară, căruia unii începeau astăzi a-i zice Calea Moşilor. De-a dreapta şi de-a stânga îngerului cel mare al biruinţei, arhitecţii aşezaseră încă doi îngeri la picioarele lui, care se descopereau vederii numai după ce ieşeai la Capul Podului.

Ziua de început de octombrie nu era tocmai însorită, cerul, când senin, când acoperit, îngrijorându-l pe Franz. Bătea un pui de vânt ce păstra steagurile înălţate de o parte şi de alta a Arcului de Triumf într-o fremătare

continuă. Franz putuse număra câte douăsprezece steaguri de fiecare parte, pornind în două şiruri de la Arc şi până la intrarea pe Podul bătut în bârne de lemn al Mogoşoaiei.

Fostei Uliţe Mari, unită acum cu Drumul Braşovului, i se spunea „pod” tocmai din cauza acestui pavaj din bârne de lemn care făcea ca sunetul roţilor de trăsură să semene a cântec vechi ieşit din lăuta starostelui Barbu cel din bătrâni. Franz îşi amintea din anii trecuţi cum ploile de toamnă, ce începeau în preajma zilei Annei – chiar ziua de astăzi, 8 octombrie – se prelingeau pe feţele rotunde ale pavajului şi se adunau dedesubt, băltind acolo împreună cu zăpezile topite de peste iarnă şi cu noile ploi din primăvară, umflând lemnul an de an şi punând pe jar pe primarii Bucureştilor, care nu puteau potoli larma stârnită de domnii ziarişti în jurul acestui subiect decât înlocuind vechile bârne mereu cu altele noi.

Poate de aceea noul primar Cariagdi adusese de curând această propunere – care iscase şi ea valuri de păreri felurite – şi anume de a pava cu piatră Podul Mogoşoaiei şi alte multe căi bucureştene. Birjarii oraşului şi toţi proprietarii de trăsuri, până la unul, săriseră îndată împotriva acestei idei. Este dăunător copitelor cailor să bată numai drumuri de piatră, spuneau ei.

Se ridica însă împotriva lor şi de partea primăriei cu idei avântate o nouă tabără, formată din tinerii cei nemintoşi care cunoşteau deja pe de rost toate mărcile de automobile ieşite din fabricile nemţeşti şi americane. Această tabără ce

părea crescută până atunci undeva pe sub lumea vizibilă a Bucureştiului se arăta din zi în zi mai numeroasă, îngrijorând vechea gardă prin puterea pe care se părea că o au vocile lor. Într-un an – doi trăsurile vor fi numai o amintire în oraş, spuneau ei, fiind înlocuite de automobilele rapide ale căror roți de cauciuc nu au nicio problemă să bată drumuri de piatră.

Ziua Annei! rămase la suprafață un gând al lui Franz.

An de an, în mijlocul toamnei, la 8 octombrie, casa Mayer se umplea de invitați, Rosa căpăta un ajutor temporar, iar bucătăreasa casei alerga înnebunită în toate părțile, izgonind din bucătărie pe orice nepoftit, fără a mai purta de grijă vorbelor alese. Franz însuşi fusese luat la rost într-unul din anii trecuți, precum că „mai căutați-vă, conaşule, de lucru prin odăile domniei voastre, şi mă lăsați durerilor să-mi văd liniştită de pregăteli, că şi cu domnia voastră printre cratițe şi fără, tot una mi-e! Ba încă mă mai şi împiedic căutând să vă feresc de fierturile cu care trec în brațe de colo colo! Să-mi fie cu iertăciune, coniță mare, continuase bucătăreasa lor către doamna casei, adunați-l din calea mea că m-oi pricepe şi singură să o scot la capăt”.

Aşa că Franz îşi luase obiceiul de a se ține departe de cuhnii la vreme de petrecere.

Se potrivise însă anul acesta ca ziua cu pricina să fie mare pentru țară. Principele României se întorcea de la porțile cucerite rând pe rând ale Plevnei, călare în fruntea Armatei Române, aşa cum călare în fruntea lor purtase

întregul război. Aducea cu el țeava celui dintâi tun otoman capturat în asediile Griviței şi ale tuturor celorlalte redute ale Plevnei, ca să facă din oțelul ei câştigat cu spada coroana lui şi a viitorilor regi ai României.

Lui Franz îi revenise onoarea de a realiza fotografia oficială a evenimentului. Potrivirea cu ziua doamnei sale îl scăpase de neplăcerile obişnuite ale primelor ceasuri ale zilei, când nu-şi afla rostul în casa răscolită de febra pregătirilor la care el se vede treaba că nu avea cu ce să ajute.

Plecase deci bucuros, atât de onoarea ce-i făcuse Majestatea Sa Principesa Elisabeta de a-i comanda fotografia, cât şi de eliberarea de sentimentul sâcâitor de inutilitate pe care îl avea acasă, la o astfel de zi.

Brusc, soarele scăpă întreg de sub nori, punând zâmbete surprinse pe chipurile celor prezenți. Câțiva domni din față ridicară bastoanele şi-şi atinseră cu capetele lor borurile subțiri ale jobenelor. Două domnişoare însoțite numai de slujnicuțele lor deschiseră ca la un semn umbreluțele dantelate, ascunzând sub marginile lor sfârşitul unui surâs al cărui început însă apucase să fie prins de cel căruia îi fusese adresat.

Copiii îşi reveniră imediat din toropeala ce-i cuprinsese din cauza aşteptării şi ieşiră din rând, scăpând la vedere, în mijlocul pieței, la loc descoperit. Pe urmele lor, doicile îşi făcură curaj şi trecură de lanțul polițiştilor şi al sergenților de stradă, apucară copiii de mâini şi îi aduseră înapoi sub

ascultare. Profitară însă cu toatele de moment ca să arunce priviri scrutătoare în depărtare, pe sub Arcul de Triumf, de-a lungul vechiului Drum al Braşovului.

Mulţimea din primele rânduri era cu ochii la ele, aşteptând un semn. Doicile îşi coborâră palmele făcute streaşină la ochi şi plecară, chipurile cu treburi, privirile în pământ. Nu se vedea nimic.

Pătrunjelul şi ţelina din ulcelele de lut oltenesc aveau încă frunzele verzi la ferestrele bucătăriei din casa Mayer. Bucătăreasa cea bătrână avea obiceiul de a păstra peste an rădăcini de verdeaţă în pământ, în astfel de ulcele, iar ciorbele dumneaei erau întotdeauna drese cu frunze proaspete, verzi, tocate pe loc şi presărate în oale după ce le lua de pe foc. Bucătăria avea, iarna, aspect de grădină.

Dis-de-dimineaţă, Dochiţa se ridicase din aşternuturi mai devreme ca de obicei, pentru că ziua cu însemnătate îi alunga somnul uşor din zori. An de an păţea la fel. Slujba la doamna Anna Mayer îi adusese de la bun început numai bucurii, şi dorea să-şi arate recunoştinţa prin zelul cu care isprăvea pregătirile sărbătorii măcar cu o jumătate de ceas mai devreme decât ora ce i-o stabilea stăpâna.

De grijă şi de emoţii, somnul îi sărea la cel de-al doilea cântat al cocoşilor din mahalaua Totoescului, din Batiştei ori din Sfânta Vineri, al căror glas răzbătea în linişte nopţii până în Piaţa Teatrului, în buricul târgului. Câinii

curților de pe maidanele mărginașe ale Bucureștiului le răspundeau, pornind dintr-un capăt și isprăvind tocmai în celălalt, întocmai ca un tren cu mersul ciudat de leneș, pe care îl auzi din ce în ce mai aproape apoi din ce în ce mai îndepărtat.

La 8 octombrie nu se făceau focurile în casa lui Franz Mayer. Stăpâna, născută la mijloc de toamnă, iubea temperaturile mai potolite ale acestui anotimp și nu îngăduia nimănui din casă să se dedea la toropeli vremelnice. Cel dintâi buștean era pus pe foc în luna lui Brumărel, încă și atunci numai după ce luna își dovedea adevărata ei față. Dochița ieși cam înfrigurată dintre așternuturile călduroase, trase repede în picioare colțunii cei împletiți de ea din lână netoarsă, își strânse umerii în velința de pe pat și porni către bucătării.

Părul ei complet cărunt era adunat peste noapte într-o sârmă moale de cositor, strâns la ceafă pentru că bucătăreasa obișnuia să doarmă pe o parte. Sfaturile Rosei aflate la rândul ei de la doamna casei, cum că femeile trebuie să doarmă pe spate ca să-și ferească obrazul de riduri, venise prea târziu pentru ea. Avea binișor peste șaizeci de ani și optzeci de riduri ce nu s-ar mai fi întins acum la loc, indiferent pe ce parte ar fi dormit Dochița.

Trupul ei mare, care adunase de-a lungul vremii bucurii și necazuri cât pentru trei ca ea și de aceea se împlinise până într-atât, cum îi plăcea ei să spună, se strecură cu dibăcie printre lavițele, scaunele țărănești fără rezemătoare

ori jilțurile din jurul mesei din bucătăria întunecată. Ocoli cu meşteşug lăvicioara de făină pe care ştia că o lăsase de cu seară în drum, în mijlocul încăperii. Se socotise că e prea obosită ca să mai tragă de lada grea, plină, şi apoi peste numai câteva ceasuri să o scoată înapoi ca să se apuce de copt pâine şi plăcinte.

Aprinse două lămpi şi le aşeză de o parte şi de cealaltă a plitei mari, sub ferestrele cu pătrunjel verde. Ridică ochiurile plitei, îndesă soba cu lemne şi aprinse focul. Lemnele începură a trosni şi bucătăria păru pe loc că prinde viață. Dochița îşi frecă palmele deasupra plitei încă reci, ca şi cum focul ar fi dogorit deja. „Îndată, acuş”, îşi spuse ea. Aduse de la dulapuri covățica în care frământa pâinea şi o aşeză pe marginea dinspre sobă a mesei.

Se întoarse apoi mulțumită în odăile din spate să se spele, să se primenească şi să o deştepte pe Rosalba, care se întrecea cu găteala în fiecare dimineață, de o cuprindea ruşinea pe ea, femeie bătrână, măcar că obrazul fetei era în joc.

— Haide, scoală, Doamne iartă-mă, că trece ziua cucoanei pe lângă tine, începu Dochița a vorbi mai întâi şoptit în odaia îngustă cu două paturi, al ei şi al Rosalbei. Scoală, Rosă, tu copilă!

Rosalba scoase de sub învelitori două brațe albe ce luminară încăperea. Se întinse în pat cât era de lungă. De partea cealaltă a învelitorilor apărură picioarele goale. Gleznele groase trădau originea bine legată de pământ a

fetei, pe care graiul nou deprins din vârful țuguiat al buzelor dimpreună cu mersul legănat exersat în fața oglinzilor din casă ori a vitrinelor de pe Lipscani se străduiau să o ascundă.

— Mmmce-i? mormăi Rosa, încercând să nu dea drumul de tot visului, cu nădejdea că orice va fi fost urma să dispară.

— Ce să fie, fata maichii, ziua a mare. Haida de te scoboară jos din pat, că am a-ți da treburi.

Dochița ştia că nu trebuie să plece de lângă Rosalba până ce nu o vedea cu ochii ei în picioare. Altminteri s-ar fi întors pe partea cealaltă, cum mai făcuse şi în alte dăți, iar cucoana îi găsise vină tot ei pentru că îşi pusese nădejdea în mintea puțină a fetei. Drept era că aşa cum dormea cu obrazul afundat în perini, uitând de tot de sfatul cucoanei despre riduri, cu părul încurcat şi împrăştiat tot peste ochi, cu brațele frumoase aruncate deasupra capului într-un alint de pisică domnească, fata stârnea Dochiței milă pentru tinerețea ei. Atâta doar că alt ajutor nu avea, şi singură nu se putea apuca de treburi.

Se aşeză greoi, sprijinindu-se de genunchi, alături de trupul ei cald şi îi culese doi zulufi de pe frunte. De n-ar fi aşa de fudulă, ar fi un copil tare bun, îşi spuse Dochița. Palmele ei bătrâne, muncite o viață întreagă, erau reci. Zâmbi în sinea ei şi puse o palmă pe brațul cald al fetei, apăsat, ca să-i pătrundă înfrigurarea până în gândurile

toropite de somn. O simți tresărind sub atingerea de gheață.

— Văleleu, Măiculița lui Dumnezeu, ia mâna de pe mine! sări Rosa, trezită brusc, şi îşi trase repede amândouă mâinile sub velință. Sfinte Doamne, ce mâini reci ai, nană Dochițo!

— Te-ai trezit? întrebă fără rost bucătăreasa, pentru că nu era nicio îndoială că Rosa era de tot trează acum.

— Apăi m-ai trezit dumneata, nană, dar eu văd că afară e noaptea, aşa că o să te rog să mă laşi.

— *O să mă rogi să te las*? o îngână bucătăreasa. Fata maichii, nu te lepăda de vorba cu care ai venit de acasă ca şi cum te-ai ruşina de ea, că dacă şi ea s-ar ruşina de tine şi te-ar da de la inima ei, nu ştiu ce te-ai mai face pe lume. Haida, scoală şi spală-te, că trebuie să frământăm pâinea şi nu se cade să frământ cu fată nespălată în casă.

Şi Dochița se ridică de pe patul slujnicuței, agățând ca din greşeală velința în mers şi trăgând-o jos de pe fată. Continuând să bombăne, Rosa se ridică şi porni către odaia strâmtă şi lipsită de ferestre în care se afla lavoarul cel vechi al doamnei Mayer, pe care îl rânduise pentru ele amândouă.

Se spălară pe rând, Dochița cu bucata ei de săpun de casă, fiert chiar de ea afară în curticica din dos, în ceaun, astă-vară când stăpânii erau duşi la băi, ca să nu le miroasă urât, iar Rosalba cu o coajă de săpun franțuzesc de care se lepădase doamna pentru că era prea mic şi îl

înlocuise cu unul nou. Se îmbrăcară şi se pieptănară, Dochiţa acoperindu-şi tot părul cărunt cu boneta albă, bufantă, de care era atât de mândră, iar Rosa sprijinindu-şi între colacii de păr împletiţi la urechi căpeţelul ei de boneţică englezească.

Bucătăria era deja scăldată în lumina palidă, lăptoasă, a ceasului dintâi al soarelui. Aerul se mai dezmorţise şi căldura sobei le făcea pe cele două servitoare ale casei Mayer să simtă că viaţa este frumoasă. Curând avea să coboare la ele şi doamna, pentru cafeaua pe care o făcea dimineaţă de dimineaţă cu mâna ei. Dochiţa trimise pe Rosa afară la cişmea, cu cele două căldări de alamă făcute într-una din ţigăniile Bucureştilor, să aducă apă.

— Fetele mari trebuie să vină cu plin în casă, înainte de răsăritul soarelui, dacă vor să aibă noroc la măritiş, începuse bucătăreasa poveştile ei zilnice de deasupra cratiţelor, cele cu care vrăjea mâncărurile de ieşeau mai bune decât ale oricărei alte bucătărese de pe stradă. La măicuţa mea acasă eram patru fete, şi când ne înălţaserăm noi aşa mai măricele, de ne alunecau minţile la flăcăi şi ne voiam la casele noastre toate, ne întreceam în zorii zilei care mai de care să apucăm cobiliţele pe umeri şi să mergem cu ele la fântână după apa cea dintâi.

— În căldarea asta mai este apă de ieri, ce fac cu ea? întrebă Rosalba, care o asculta numai cu o ureche, auzind pe alocuri doar muzica vorbelor bătrânei fără a prinde cu adevărat şi înţelesul lor.

— Ia ulcica a mare de pe dulapul de la cămară şi strânge-o acolo. Apa, măicuță, nu se aruncă. Arunci apa, îți arunci norocul. Încaltea măcar de a-i pune-o la vreo floare. Uite aci, pune-o la pătrunjelul ăsta, dă şi la țelină, şi spunând acestea Dochița se feri într-o parte din fața sobei lăsând vederii Rosei ulcelele cu verdețuri de la ferestre.

Rosalba însă era deja la cămară, ridicată pe vârfurile picioarelor şi bâjbâind cu mâinile pe deasupra dulapului după ulcica cea mare.

— Fată, hăi! strigă Dochița la ea. Ce tot cotrobăi pe acolo de nu vii cu apa aia la pătrunjel?

— Apăi, nană, nu m-ai trimis după ulcica a mare? apăru Rosa în pragul îngust al cămării, cu mâinile în şolduri, derutată.

— Doamne, fată, că mult eşti împleticită la treabă. Dă fuguța cu apa de ieri la verdețurile astea şi aleargă în curticică la cişmea de adu apă proaspătă! Haida!

Dochița bătu de două ori din palme pe urmele ei, ca să-i dea ritmul.

În vremea aceasta, în odăile de sus ale caselor, deasupra atelierului fotografic şi al bucătăriei, Anna Mayer trecea în revistă pentru a mia oară invitațiile trimise şi mersul pregătirilor. An de an se strângeau în jurul mesei sale colegi de breaslă ai soțului său, amici negustori cu prăvăliile aflate pe aceeaşi stradă cu ei şi câteva fețe mai înalte, cu adevărat boiereşti, cu care se țineau rude

îndepărtate şi care onorau pragul casei şi stăteau chezăşie că toți ceilalți vor sosi exact aşa cum i-a invitat Anna.

Biletele de invitație le scria întotdeauna cu mâna ei, văzând în aceasta semn de apreciere şi cinste acordată oaspeților.

Stimată doamnă Agopian,

Vă rog să-mi faceți onoarea şi plăcerea de a lua parte împreună cu soțul la sărbătorirea zilei mele de naştere.
Masa festivă va avea loc vineri 8 octombrie orele 14:00, în casele din Piața Teatrului, strada Ştirbey Vodă. Ținută elegantă.
Cu aleasă stimă, Anna Mayer

Lista cuprindea câțiva obişnuiți ai casei, aşa cum era familia negustorului armean de cafea Agopian, familia negustorului grec de măsline Chiron ori familia librarului şi – mai nou – editorului Ioanid. Nelipsiți erau cei doi buni prieteni ai soțului său, Franz Duschek şi Gustav Waber, amândoi fotografi iscusiți. Ce-i drept, oraşul nu ducea lipsă de artişti adevărați într-ale fotografiei. Se aflau deja la cea de-a treia generație de artişti ce țineau cap de afiş al marilor expoziții pariziene numele țării.

Din nefericire, pentru că aceşti prieteni ai lui Franz nu erau căsătoriți, masa Annei nu era echilibrată, producând mari necazuri doamnei. O mai îmbuna doamna Ioanid, aducând cu domnia sa pe domnişoara casei. În adâncul

sufletului, însă, Anna rămânea la fel de nemulțumită, pentru că firea independentă a domnişoarei Ioanid punea mesei un plus de tensiune în loc să domolească lucrurile pe făgaşele blânde ale ieşirii în societate a tinerilor pentru potrivirea unor viitoare familii.

Spre totala disperare a amfitrioanei, anul acesta soțul său aducea la masă un nou amic, o speranță a fotografiei artistice – cum găsise el de cuviință să-l numească pe acest bucureştean de pripas, născut pe malul bătut de vânturi al Dunării, la Galați, purtat pe la Paris şi acum întors în țară şi stabilit în Bucureşti. Domnul Ioan Spirescu era ceea ce bucătăreasa ei ar fi numit „brânză bună în burduf de câine”. Anna îl lua adesea drept exemplu în sprijinul ideii că lipsa unor rădăcini nu poate fi înlocuită doar de o educație aleasă.

Domnul Spirescu nu-i fusese pe plac încă de la prima vizită, când Annei i se păruse că privirile pe care i le aruncă pe deasupra ceştii de cafea nu sunt potrivite cu statutul lui de vizitator, de amic al soțului său, de oaspete în casa ei ori pur şi simplu de om cu educație.

O vreme se amăgi cu gândul că i se păruse. Apoi începu să afle tot mai des, în timpul vizitelor la croitoria „Două Surori” de pe Lipscani, despre isprăvile nedemne ale acestui aşa-numit domn. Se vorbea cu voce scăzută despre motivul real al slujbei pe care o obținuse la atelierul bătrânului domn Szollosy, motiv care ar fi fost legat de tânăra şi neastâmpărata doamnă Szollosy. Domnul

Szollosy, împovărat de ani şi de neajunsurile vârstei, lăsase cu acte frâiele atelierului soției sale, care dovedea înclinații administrative. Cel dintâi lucru pe care doamna Szollosy l-a făcut a fost să-l înlocuiască pe dirigintele atelierului, domnul Gustav Waber, cu nou sositul domn Spirescu.

Cucoanele Bucureştiului erau bine informate din surse sigure, probate şi în alte dăți, că veneticul domn Spirescu făcuse mai mult decât ochi dulci patroanei sale. Lucrurile continuau să se petreacă sub ochii bietului domn Szollosy. Franz, prins la mijloc între prietenia mai veche pentru Gustav şi mai nouă pentru amicul Spirescu, încerca acum o reconciliere între ei doi, bazată pe faptul că toate aceste vorbe nu îşi au izvorul în lucruri adevărate, ci numai în invidiile confraților mai slabi profesional, ce nu vedeau cu ochi buni succesul domnilor Spirescu şi Waber.

— Domnia ta eşti, cu toate acestea, cel dintâi deasupra lor. Ai clienți mai înalți, recunoaşteri mai multe şi afacerea mai prosperă, îi spusese Anna atunci când stabileau lista de invitați. Cu siguranță eşti invidiat şi totuşi nu ți-au ieşit vorbe. Nu cred că simpla invidie a născut toate acestea.

Franz însă se mulțumise să zâmbească, fără să şteargă de pe listă numele domnului Spirescu. Din locul de unde privea el nu se vedeau decât talentul de necontestat al tânărului său prieten şi, poate, un pic, renumiții ochi alunecoşi ai doamnei Szollosy. E drept că Gustav, eliberat din slujba de diriginte al atelierului Szollosy în favoarea tânărului gălățean, avea o înverşunare ciudat de pătimaşă

față de domnul Spirescu. Era însă sigur că toate acestea au o explicație simplă, ce va ieşi la iveală dacă el le va oferi celor doi prilejul să se lămurească.

Aşezată în zorii zilei la măsuța de toaletă din dormitorul cel mare, Anna Mayer căută în teancul de copii ale bilețelelor trimise pe cel al domnului Spirescu.

Domnule,

Sunteți aşteptat vineri, 8 octombrie, la masa festivă ce va avea loc în casele noastre din Piața Teatrului. Ținută elegantă.

Anna Mayer

Era singura invitație trimisă cu alt text, şi Anna spera ca domnul Spirescu să înțeleagă tot ce era de înțeles de către un gentleman din cuvintele reținute: anume că purtarea lui nu a trecut neobservată şi nu va fi acceptată.

De jos, dinspre cuhnii, răzbăteau până la ea zgomotele obişnuite ale dimineții: ochiul de fontă al sobei era ridicat şi potrivit mai bine cu cleştele, cratițele pline erau aşezate pe foc, Dochița repezea pe Rosa după câte o treabă. Curând avea să sosească şi fata în casă a doamnei Agopian, cerută ca în fiecare an cu împrumut pentru ajutorul Rosei. O singură grijă nu dădea pace doamnei Mayer, şi anume ca însemnătatea deosebită ce o căpătase ziua de astăzi să nu-l întârzie pe Franz şi – Doamne fereşte! – să fie nevoită să primească oaspeții de una singură în lipsa lui.

În oraş era mare fierbere. Războiul luase sfârşit, şi nu oricum ci cu victoria armatelor conduse de Majestatea Sa Principele Carol. Atât de dorita şi de discutata eliberare de sub stăpânirea otomană se împlinise, în sfârşit.

Principele țării depăşise toate speranțele puse în el, bătând la propriu în pasul calului cele dintâi linii ale frontului, înflăcărând cu prezența sa sufletele țăranilor care se văzuseră peste noapte soldați şi dând viață cuvintelor de îmbărbătare care altminteri ar fi rămas simple vorbe. Pentru acestea toate, mintea romantică a Annei îl vedea pe Principele Carol I ca pe un prinț din basme, ce doboară cu spada în mână duşmanul şi eliberează pe cei năpăstuiți. De aceea, oferta pe care o primise Franz de a realiza fotografia oficială a intrării Armatei Române în oraş, sub conducerea Majestății Sale, o emoționă şi îi umplu inima de mândrie.

Franz plecase în dimineața aceea devreme. Se putea bănui că piața va fi plină de lume venită să-şi întâmpine Principele biruitor, iar Franz avea nevoie de spațiu pentru a găsi unghiul cel mai potrivit pentru singurul cadru pe care îl putea face. Anna nu-l mai văzuse niciodată atât de fericit. Vorbea mult şi repede, îi explica gesticulând că deja ştie unde trebuie să-şi aşeze trepiedul astfel încât fotografia să surprindă chipurile bucureştenilor în chiar momentul trecerii Majestății Sale pe sub Arcul de Triumf ridicat în cinstea armatei biruitoare.

În ultimele două zile supraveghease îndeaproape lucrările din piață. Avea în minte planul fiecărui colț. Ştia

unde vor sta oficialitățile, unde va fi permis mulțimii şi unde vor fi întinse cordoanele de polițişti. Luase chiar câteva cadre „în orb”, cum le numise el, ale pieței goale, şi îşi petrecuse ultimele două seri studiindu-le cu atenție la lumina tuturor lămpilor din casă aprinse şi adunate în jurul lui.

Doamna Mayer coborî la bucătării.

După orele petrecute împreună, umăr la umăr, mulțimea începuse a se suda într-o singură simțire, comportându-se ca un unic mare organism, respirând la unison, cu toate inimile pe aceeaşi bătaie. Franz decupa cu obiectivul aparatului său de fotografiat câte o felie rotundă din marea de chipuri. Uneori, cineva îi simțea privirea prin ochiul de sticlă şi i se uita țintă drept în aparat.

Încadrase Arcul de Triumf chiar în centrul viitoarei fotografii. Era amiază, şi soarele rămăsese ascuns după nori de mai bine de un ceas, ceea ce făcea pe Franz să fie sigur că acolo va rămâne pentru tot restul zilei. Calculase deci timpul de expunere fără teama că va fi nevoit să-l mai modifice.

În fața Arcului, între el şi aparatul de fotografiat, mulțimea devenea personajul principal al întregii fotografii. Era evident că armata va mărşălui undeva către stânga cadrului său. Acolo va fi şi locul Majestății Sale în fotografie. Gândise compoziția aceasta îndelung. Dacă totul

ieşea aşa cum îşi dorea el, atunci ceea ce va fotografia în final va fi poporul român în ceasurile dintâi ale independenței sale.

Deodată, chiar pe sub Arc țâşniră către el doi comisionari pe care îi cunoştea bine, pentru că se slujise adesea de serviciile lor. Băieții, nu mai mari de zece-unsprezece ani, trecură pe lângă el în fuga mare, stârnind în jurul lui şi al trepiedului praful drumului. Speriat, Franz se aplecă şi îşi privi cadrul. Colbul ridicat de băieți formase un norişor chiar în centrul lui. Pe urmele comisionarilor apărură apoi câțiva polițişti cu fețe concentrate, pătrunşi de importanța misiunii lor, şi începură a împinge uşor mulțimea către spate.

Franz urmărea cu disperare cum se aşază la loc praful pieței, mult prea încet pentru răbdarea lui atât de încercată astăzi. Ar fi fost culmea ghinionului ca fotografia să fie stricată de doi pici care aleargă prin praf! Pentru o clipă îi trecu prin minte că avea dreptate domnul primar Cariagdi, oraşul trebuia pavat cu piatră. Evaluă din priviri deschiderea largă a pieței şi încercă să şi-o imagineze acoperită cu dale albăstrii de macadam. Fanfara îşi organiză frânturile de cântece repetate până în acel moment într-un marş triumfal care acoperi orice alt sunet al pieței.

— Vin! se auzi chiar lângă umărul său un glas apăsat de bărbat, şi imediat unul dintre consilierii primăriei făcu doi paşi în față şi apăru în obiectivul aparatului de fotografiat.

— Copiii în față, făcu el semn unui polițist din lanțul care păstra hotarele mulțimii. Copiii în față, să vadă.

Franz aprecie rapid întreaga situatie. Apariția consilierului atât de aproape ar fi putut avea avantajele ei. Un personaj uman în cadrul apropiat ar fi putut da adâncime întregii compoziții. Hotărî pe loc că nu va interveni.

Sunetul fanfarei se înălța din ce în ce mai maiestuos. Pe sub Arcul de Triumf începeau să se zărească steagurile de luptă şi cele creştine purtate pe sus de alaiul victorios. În spate, de cealaltă parte a Arcului, către ieşirea din oraş, mulțimea izbucnise în urale entuziaste, fremătând nerăbdătoare. Câțiva aruncau priviri când la el, când la drumul de pe care erau aşteptați eroii zilei, ca şi cum ar fi vrut să se asigure la rândul lor că fotograful este atent şi are vizibilitate bună.

În uniforma sa de general de corp de armată, cu chipiul de paradă cel cu firet auriu, drept în şa şi cu mâna sprijinită de sabia cu gardă de bronz terminată cu cap de acvilă, Carol I al României intră în piață pe sub Arcul de Triumf.

Mulțimea izbucni. O pală de vânt mai puternică dezechilibră jobenul domnului consilier care nu apucase să-şi facă loc înapoi în spatele lui Franz, şi era încă vizibil prin obiectivul aparatului. Domnul ridică mâna şi-şi prinse jobenul exact la timp, dar îl păstră în mână, pentru că vântul se întețise.

La un pas în urma Majestății Sale Principele Carol soseau călare, umăr lângă umăr, patru generali: domnul general Cerchez, domnul general Alexandru Cernat, domnul general Argeşanu şi domnul general Nicolae Haralambie, urmați îndeaproape de Divizia 4 Cavalerie. Preț de o clipă, Principele Carol opri calul şi cuprinse întreaga piață cu o privire. Steagul creştin al Sfântului Gheorghe, cel care a răpus balaurul, şi drapelele Gărzilor Civice şi cele ale cavaleriei, toate purtând cifrul Principelui Carol brodat într-un colț, încadrat într-o coroană de lauri, fluturau în ritmul unduitor al uralelor mulțimii.

Franz apăsă declanşatorul şi fotografia se imprimă pe peliculă.

Pe sub Arcul de Triumf trecu în zbor o pasăre, ca şi cum ar fi făcut parte din corpurile de armată pe care le întorcea acum acasă domnitorul, ca şi cum l-ar fi urmat şi ea pe câmpul de luptă, ruptă din versurile de curând născute în Bucureşti. Toată țara, râul, ramul şi cu păsările fuseseră la război împreună cu Carol.

Franz se îndreptă şi privi întreaga piață pe deasupra aparatului de fotografiat care îşi terminase treaba. Era mulțumit. Ştia cu siguranță că fotografia va fi aşa cum plănuise el. I se mai întâmplase şi altă dată să aibă această certitudine despre fotografii pe care nu le developase încă, şi învățase în timp să aibă încredere în sentimentul acesta de mulțumire şi uşurare care îl încerca uneori.

Doamna țării va fi mândră de el. Privi pe urmele soldaților care continuau să curgă într-un alai neîntrerupt către Podul Mogoşoaiei. Eliberat de sarcina pentru care măsurase până acum fiecare colțişor al pieței, observa detalii cărora nu le dăduse atenție până atunci: chipurile obosite ale soldaților şi uniformele lor trecute prin încercări grele, paşii uneori scăpați din ritmul mândru de defilare, câte un picior care se târa neputincios şi câte un zâmbet care se străduia să ascundă neputința piciorului rănit.

Din loc în loc, în mijlocul coloanei pe patru rânduri, doi camarazi îşi sprijineau unul altuia durerile ajunse la capătul puterilor.

Pe măsură ce rândurile armatei ieşeau de sub Arcul de Triumf, străbăteau piața şi intrau pe Podul Mogoşoaiei, uralele entuziaste ale mulțimii îşi pierdeau din intensitate. Cei care aclamau şi cei care erau aclamați schimbau priviri între ei.

Adevărul din ochii soldaților era altul decât acela pentru care mulțimea venise pregătită astăzi. Pentru ei, victoria însemnase un ochi pierdut, o rană adâncă şi încă chinuitor infectată, un os frânt, zile şi nopți fără somn, foame şi frică, durere, camarazi morți alături de umărul lor, suferință.

Ochii soldaților vorbeau despre toate acestea şi despre multe altele asemenea, atunci când întâlneau ochii bucureştenilor. Uralele nu se mai auzeau decât în spate, izbucnite din piepturile celor care îşi găsiseră loc de-o parte

şi de alta a Căii Braşovului. Aici, în interiorul oraşului, mulţimea era tăcută.

Cele dintâi clădiri de pe Podul Mogoşoaiei îngustau distanţa dintre cele două tabere, apropiind mulţimea de rândurile soldaţilor. De pe margini, mâini îngrijite ieşind din manşete albe se ridicau şi strângeau a încurajare palmele aspre, tăiate de bătături proaspete aşezate peste cele vechi, ale soldaţilor. Doamnele Bucureştiului, sosite dis-de-dimineaţă să întâmpine eroii glorioşi, îşi coborau acum în caldarâm privirile grele de noile înţelegeri ale situaţiei şi atingeau postavul aspru şi plin de noroi uscat al uniformelor rupte, ca şi cum ar fi cerut iertare pentru aşteptările lor din dimineaţa aceea.

Ochii soldaţilor tăceau peste ceea ce cunoscuseră. „A fost greu, domnule. A fost greu, coniţă”, păreau a spune celor care le scormoneau privirile cu întrebări la fel de tăcute.

Franz îşi strânse trepiedul, îl ridică pe umăr şi porni către casă.

Ceasurile erau înaintate. Invitaţii pentru sărbătorirea zilei doamnei sale trebuiau să sosească la două ceasuri după-amiază, iar trăsuri pe Podul Mogoşoaiei nu circulau astăzi, din cauza defilării. Se gândea să încerce să răzbată cumva, pe jos, până către bulevardul Lascăr Catargiu, iar de aici să încerce a găsi o trăsură către casă ocolit, de-a lungul bulevardului până dincolo de tarabele grânăreselor, apoi din Piaţa Mare, de la ceasornic, să o taie spre malul

Dâmboviței și să se întoarcă pe străduțele înguste din spatele clădirilor Universității.

Avea să întârzie, știa asta, și deja purta în gând o discuție cu Anna.

Vântul care toată ziua prevestise ploaie ridică în aer frunzele veștede adunate pe lângă bordurile din piatră ale celor trei cișmele acoperite de la ieșirea din piață. În anii dintâi ai lui Franz în oraș, pe locul acestor trei cișmele erau trei puțuri cu lanț, la care se adunau sacagiii în zorii zilei. O florăreasă care își așezase coșurile cu dalii și crizanteme între cișmele se ridică, speriată de furtuna de frunze moarte, și încercă să-și apere averea colorată cu brațele desfăcute ca niște aripi pe deasupra florilor.

Anna mai dădu o dată ocol mesei gătite din salonul cel mare. Candelabrul de deasupra mesei ardea cu toate lumânările lui, ca la zi de sărbătoare, cu toate că era miezul zilei. Farfuriile ei cele mai dragi, din porțelan de Bavaria, cu marginile dantelate și cu florile albastre pictate manual, erau rânduite cu meșteșug pe masă. Pusese pe Rosalba și pe ajutorul ei să scoată tacâmurile de argint, pe care le folosea numai de două ori în an, și cumpărase anume pentru această ocazie șervete noi de bumbac mărginite cu dantelă cusută din igliță. Cristalurile de pe masă sclipeau. Jilțurile cu tapiserie de mătase erau așezate în linie perfectă împrejurul mesei.

Numai Franz îi dădea motive de îngrijorare, pentru că întârzia.

Într-un sfert de ceas urmau să apară primii oaspeți, iar Anna se temea că avea să intre pe uşă dimpreună cu ei. Mâniei dintâi îi lua acum locul un necaz amestecat cu ruşine care s-ar fi putut termina în lacrimi de neputință curând. Nu înțelegea cum este cu putință să promiți că vei fi într-un loc la o oră anumită, iar mai apoi să nu îndeplineşti această promisiune. Franz ar fi trebuit să ajungă acasă la unu şi jumătate, cum le fusese vorba încă de aseară. Oaspeții soseau la două.

Trecu în salonaş şi cercetă din nou ceasornicul de pe perete. Rămăseseră numai zece minute până la ora două. Ca să păstreze pomezile de frumusețe acolo unde le pusese la amiază, adică pe obraz la locul lor, Anna se strădui să-şi mute gândurile la lucruri pe care le putea stăpâni şi care ar fi trebuit să-i abată lacrimile.

Cercetă măsuțele din salonaş, şi ele pregătite să-şi primească oaspeții, încărcate cu sticle de vişinapuri pentru doamne şi de rachiu pentru domni, cu carafe aburite de apă proaspătă, acum scoasă de la ghețărie, şi cu coşulețe încărcate de pometuri rare, smochine şi curmale. Primirea oaspeților era rânduit să fie făcută aici, în salonaş. Abia atunci când toți cei aşteptați s-ar fi adunat, urmau să treacă în salonul cel mare, la masă.

Coborî la bucătării, dar se opri de data acesta în prag, fără să pună pasul în mijlocul mirodeniilor de tot felul care

umpluseră între timp încăperile de jos. Nu voia ca rochia să adune între faldurile ei aromele puternice ale supei cu găluşte, ale musacalei turceşti cu vinete sau ale saramurii de crap fierte în apă adusă anume de la sărăria dinspre Slănicul Prahovei, unde o lăsase Dumnezeu să izvorască din pământ printr-o gură spuzită cu sare.

De sus, din capul scărilor, cuprinse cu privirea cuhnia toată. Zacuştile proaspăt pregătite de Dochiţa erau lăsate să se răcorească şi să li se amestece gusturile legumelor şi ale ciupercilor.

Anna avusese mult de furcă până când deprinsese găluştele casei Mayer să rămână mici, delicate, nu de mărimea pumnului Dochiţei. Găluştele poate că s-ar fi dat pe brazdă mai degrabă, dar Dochiţa nu se lăsa scoasă dintr-ale ei cele aduse de acasă, nici în ruptul capului.

— Are să râdă lumea a bună de noi, cuconiţa mea, se împotrivea ea Annei în zilele de învăţătură din anii trecuţi. Cum, Doamne iartă-mă, să fac găluşca atâtica? Ar intra trei în lingură dacă m-aş potrivi domniei tale.

— Dochiţă, fă bine şi fă-mi pe plac, că nu mai isprăvim până mâine dimineaţă dacă tot vorbim într-una, îi răspundea Anna, pe jumătate amuzată de împotrivirea bucătăresei, pe jumătate răpusă de tăria cu care bătrâna îşi apăra reţetele.

Găluştele casei erau acum demult micuţe şi delicate ca o iznoavă adusă de prin străinătăţuri. În cuptorul cu focul potrivit slab de tot, numai cât să păstreze bucatele calde

pentru ceasul sosirii oaspeților, sarmalele învățate şi ele după găluşte să fie măruntele bolboroseau în zeama de varză, împrăştiind miresme în toată bucătăria. Primele platouri erau frumos aliniate pe masa cea mare din mijloc, iar cele două fete în casă aşteptau numai un semn al Dochiței ca să le ducă sus, în salon.

— Ai dat drumul la taşchele cu pegmez? întrebă Anna.

— Văleleu, cuconiță dragă, nu vă scoborâți în bucătărie cu hainele ale bune, că prind miros taman acuş, când trebuie să apară mosafirii! se sperie de ea Dochița, care îşi aşezase picioarele obosite pe taburet şi îşi pierduse privirea pe ochiul cel mic de geam la care creştea pătrunjel verde, iarna.

Ca să preîntâmpine nenorocirea despre care vorbea, iar hainele Annei să nu apuce să prindă miros, se ridică greoi de pe scaun şi veni cu câtă grabă putea către stăpâna sa.

— Pegmezul l-am adus de la cămări, ca să se dezlege uşor, dar nu dau drumul la taşche până nu vă văd că ați mâncat supa cu găluşte.

— De care pegmez pui?

— Apăi cum mi-ați poruncit: de prune în taşchele dintr-un vas şi de caise acrişoare în celelalte, ca să fie pe toate gusturile. Şi taşchele le tăvălesc prin pesmet amestecat cu zahăr mărunt tocmai când să le trimit pe fetele astea cu vasele la masă, ca să nu tragă zahărul umezeală şi să arate taşchele frumos. Liniştiți-vă, cuconița mea, şi mergeți sus, că aici treaba e bună, aşa cum ați poruncit-o.

Cinci minute până la ceasurile două. Cu cele două fete pe urmele ei, Anna urcă înapoi în salonul mare şi le dădu alte rânduieli la aranjarea tacâmurilor fiecărui oaspete în parte. Le mai schimbase de două ori până acum. Fetele, Rosa şi ajutorul adus din casa Agopian, urmară poruncile doamnei Mayer cu iuțeală. Mai mult ca să dea un rost mâinilor ei ce doreau să se frământe şi nu se cădea, mai ales în fața slujnicelor, Anna drese una dintre draperiile de la ferestre. Cerul se vedea plumburiu în spatele perdelelor.

— Măcar de-ar ploua odată, vorbi Anna norilor ce puneau atâta tensiune în aer.

Strada forfotea. Defilarea armatei victorioase la intrarea în Bucureşti scosese afară din case toată populația oraşului. Anna se gândi că strada arăta pentru prima oară ca Podul Mogoşoaiei, plin în zilele de sărbătoare deopotrivă de oameni, trăsuri şi automobile care îşi revendicau dreptul de a o ocupa în întregime. Cele două tramvaie cu cai, unul care lega Calea Moşilor de Gară şi celălalt care mergea către strada Lutherană, se opriseră nedumerite în aglomerația ce le tăiase drumul. Clopotele sunau în zadar pentru a cere eliberarea căii de trecere.

Departe, către Terasa Oteteleşanu, zări în marea de oameni trăsura editorului Ioanid, care era invitat astăzi cu soția şi cu fiica. Vizitiul se ridicase în picioare şi se străduia să facă loc cailor prin mulțime. Un claxon cu glas caraghios îi sperie, şi caii se smuciră din hățurile vizitiului, tropăind apăsat pe picioarele din față. Trăsura mai avea numai

câțiva paşi până la intrarea din față a casei Mayer, dar părea imposibil să-i poată străbate.

Din partea cealaltă, dinspre Biserica Enei, într-o cabrioletă cochetă trasă de un singur cal, domnul Spirescu se îndrepta la rândul său către strada Ştirbey Vodă. Ca şi trăsura soților Ioanid, cabrioleta domnului Spirescu fusese oprită de mulțimea ce se întorcea de la Arcul de Triumf. De la ferestră, Anna îi vedea pe toți.

În vestibulul de la intrare auzi glasul lui Franz.

— Vesta! Lavaliera! Redingota! împărțea el porunci scurte şi zorite către Rosalba.

— Bună ziua, domnule Mayer, puse Anna un pic de maliție în tonul ei. Am auzit uşa de la intrare şi am crezut că sunt oaspeții, pentru că sunt deja ceasurile două. Pe domnia voastră vă credeam demult în casă, ocupat cu îmbrăcatul şi restul pregătirilor.

Franz zâmbi ca un copil prins la borcanul cu zaharicale. Se ştia certat pentru întârziere, şi aprecia vorbele dosite în spatele acestora rostite pe față, pentru urechile slujnicei căreia tocmai îi punea pe umăr trepiedul aparatului de fotografiat.

— Doamna mea, la mulți şi frumoşi ani! Să-mi trăieşti şi să mi te țină Dumnezeu la fel de sănătoasă şi în putere ca acum, spuse el, ridicând de la picioare două coşuri cu dalii şi crizanteme pe care le aducea cu el tocmai de la cele trei cişmele acoperite, de la marginea oraşului.

Ocupă mâinile Annei cu coşurile pline de flori, o prinse de umeri şi o sărută pe amândoi obrajii, continuând să vorbească, mai mult ca să nu lase soţiei sale timp să-şi ducă reproşurile până la capăt:

— De astăzi înainte susţin proiectul Primăriei de a bate macadam în tot Bucureştiul. Numai printr-o minune am salvat fotografia Majestăţii Sale sub Arcul de Triumf să nu iasă înecată în praful pieţei ridicat de doi puşti care alergau înaintea alaiului, ca să-i anunţe sosirea. Foarte bine face domnul Primar! Şi Podul să-l bată cu macadam, să ieşim şi noi în primăvară fără să ne mai temem de noroaie. Dar ce spun eu Podul? Primăria a hotărât numele de Calea Victoriei pentru Podul Mogoşoaiei, aşa că de astăzi înainte, în această casă aşa i se va spune.

— Multe văd că se vor schimba în această casă de astăzi înainte, spuse Anna, făcându-şi de lucru cu lavaliera lui Franz.

— Dă-i pace, Anna, îşi scoase Franz lavaliera din mâinile ei. Nu este vreme, oaspeţii sunt pe urmele mele. Am văzut trăsura Ioanizilor chiar alături, în faţă la Oteteleşanu, prinsă în aglomeraţie. Iar Ionică Spirescu venea şi el. Lipsit de răbdare cum îl ştiu, este în stare să sară din cabrioletă şi să străbată restul drumului pe jos. Câte ceasuri? întrebă el apoi pe Rosalba.

— Două şi zece minute, cuconaşule.

Franz îmbrăcă redingota când se auzea clopoţelul de la intrare. Porniră amândoi umăr lângă umăr – Franz cu ochii

luminoşi de entuziasm pentru că ajunsese, oarecum, la timp, Anna cu inima plină pentru cele două coşuri de flori – să-şi primească musafirii.

În fața intrării principale trăseseră două trăsuri – a soților Ioanid şi a domnului Duschek – şi cabrioleta domnului Spirescu. Soții Agopian veniseră pe jos, pentru că locuiau la câteva clădiri distanță. Agitația străzii cuprinsese şi pe oaspeții întâmplați împreună în fața casei Annei, şi discuțiile începuseră deja. Rosalba deschise uşile larg.

— Principele Carol a adus cu el o țeavă de tun de pe front, tocmai împărtăşea Ionică Spirescu vestea cea mai proaspătă pe care o avea. Vom face din ea cea dintâi coroană a Regelui nostru, ca să se ştie că este o coroană câştigată de drept, a unei țări câştigate de drept.

— Vă rog să poftiți, zâmbi Anna în pragul uşii larg deschise. Bine ați venit!

— Bine v-am găsit şi mulți ani fericiți, stimată doamnă, se precipită domnul Spirescu să fie primul ce urează ani mulți sărbătoritei, pentru că se ştia în dizgrație încă de la prima vizită făcută în casa Mayer.

— Numai bine, Anna, înaintă spre ea domnişoara Ioanid, avântată ca de obicei, scăpând cu pricepere de mâna mamei sale ce pornise să o oprească a lua fața părintelui său.

S-ar fi cuvenit să-şi lase tatăl să dea tonul urărilor, dar iuțeala gesturilor şi vorbelor fetei lua întotdeauna prin

surprindere pe doamna Ioanid. Domnişoara îmbrăţişă pe Anna şi răspunse domnului Spirescu în acelaşi timp:

— Vă ştiam republican, domnule Spirescu. Dar ce mă pricep eu? Poate că am înţeles greşit de la bun început.

— Avem numai bunătăţi la masă, întoarse repede vorba doamna Mayer, pentru că se obişnuise să apară în faţa fetei domnului Ioanid pregătită pentru astfel de situaţii. Dochiţa mea vă răsfaţă ori de câte ori vă prinde, aşa e juruită. Poftiţi în salonaş la un vişinap ori un rachiu.

Doamna casei porni înaintea oaspeţilor, pentru a-i conduce.

Rosa închise uşa şi culese de pe podeaua vestibulului două frunze uscate aduse de vânt peste prag. Afară, picuri grei începură a lovi ferestrele, borurile jobenelor şi coşurile ridicate ale trăsurilor. Străzile rămaseră curând pustii.

Ploua, în sfârşit.

3. Chiron grecul (Balta Vrăjitoarelor)

Mirosea a ploaie.

Sunetul mărunt ce pătrundea în casă prin ferestrele deschise imprima vieții dinăuntru un ritm molcom. Picăturile aflate într-o cădere nesfârşită în ochiurile de apă din drum linişteau inimile oamenilor şi le rânduiau într-o pace ordonată. Crengile încă despuiate ale copacilor erau mărgelate de picături de apă atât de nemişcate, încât pe Chiron grecul, negustorul de măsline din Piața Teatrului, îl cuprindea mirarea. Nu înțelegea cum este cu putință să audă ploaia, dar să nu o vadă.

Mirosul jilav îi trezea amintiri pe care nu le dorea, dar care îl însoțiseră dintotdeauna în viață. Bucată din sufletul lui se desprindea lumii acesteia dinafară şi trăia iar şi iar, an după an, zilele de la Balta Vrăjitoarelor din Codrii Vlăsiei, pe moşia Afumaților cea trecută din mână în mână de atâția domnitori fanarioți, şi pe acelea petrecute pe mare, în lungul drum dintre Constantinopole şi Constanța.

Întreaga familie gătită de sărbătoare îl aştepta să isprăvească pregătirile şi să pornească spre atelierul domnului Franz, vecinul fotograf. Aveau oră stabilită dinainte şi notată cu grijă pe un bilețel de Zamfir, ucenicul domnului Franz. Cele ce se aflau scrise pe bilețel se găseau şi în registrul din atelierul fotografic, astfel încât ploaia de afară nu putea acum opri numeroasa familie Karafilidis să pornească la drum.

În vestibulul îngust de la intrare, mărginit de salon numai prin trei trepte, Maria Karafilidis îşi ținea cei trei copii sub ascultare cu priviri grăitoare. Bătrâna doamnă

Elefteria, soacra domniei sale, aştepta într-un jilț anume adus în vestibul pentru dânsa. Copiii se înghionteau şi râdeau pe înfundate, privind la maica lor mare care moțăia în jilțul său. Chiron îşi trase mănuşile, îşi potrivi pe cap jobenul cel bun şi făcu semn tinerei sale soții să dosească mai bine lanțul ceasului de buzunar pe care i-l dăruise în urmă cu un an, şi care se ivea acum din faldurile rochiei domniei sale.

Diferența mare de vârstă îl aducea adesea pe Chiron în situația de a împlini dorințe din cele mai năstruşnice soției sale.

De-o pildă ceasul acesta de buzunar, care lui îi părea cu totul bărbătesc, dar care fermecase la vremea lui pe soția sa, ajunsese în casa lor oarecum fără buna-ştire a lui Chiron. Maria Karafilidis i-l ceruse numai o dată, iar Chiron avusese atâta înțelepciune încât să se opună. Femeile au podoabele lor, nu se cuvine să râvnească la cele ale domnilor. Maria nu insistase.

Zilele se scurgeau şi ea nu mai aducea vorba despre ceasul râvnit. Tăcea însă mai mult ca de obicei, şi îşi pleca privirile moi atunci când Chiron isprăvea treburile şi se arăta prin odăile casei, fapt care pe el îl făcea să se simtă împovărat de vină. Se îndărătniciră amândoi în această stare de lucruri vreme de o săptămână. Apoi, în cea de-a şaptea zi de la cea dintâi rostire a dorinței ei, Maria Karafilidis primi ceasul cu lanț.

— Nu cred că se cade ca o femeie de vârsta dumitale, cu trei copii şi cu o casă de ținut, ce trebuie să fie exemplu de stăpânire cel puțin fiicei ei, să aibă asemenea slăbiciuni, îi spusese încruntat Chiron, punându-i dinainte cutiuța în care ticăia ceasul. Mă aştept de la domnia ta cel puțin să păstrezi jucăreaua ferită de ochii lumii, ca să nu ne punem într-o lumină nepotrivită printre vecini.

Maria îl ascultase şi nu purtase ceasul.

Gândise însă că îi este îngăduit ca măcar în fotografie să se înfățişeze cu neobişnuita podoabă. Potrivise deci ceasul între faldurile rochiei şi aştepta acum, cu ochii pe copii, ca soțul său să poruncească plecarea. Chiron coborî cele trei trepte drept, în jiletca încheiată până sub lavalieră, şi îşi făcu loc prin mijlocul familiei spre uşa de la intrare. În trecere pe lângă soția sa apucă un ochi al lănțugului ceasului şi trase scurt de el, ca şi cum ar fi spus „încă îl văd. Ascunde-l, să nu-l mai văd”. Sprijini apoi pe bătrâna sa mamă de subsuori, o ridică din jilțul în care moțăia şi îi strecură brațul uscat pe sub brațul lui.

— Mergem, spuse, şi păşi cel dintâi pragul.

Când apăsă clanța mică de alamă cu înflorituri la capăt, Chiron grecul ştia că va plăti mai multe fotografii decât se înțelesese cu Franz. Maria părea să se afle într-una din acele zile în care cobora pleoapele peste ochii ca măslina şi făcea cum voia ea. Îşi luase soție româncă sub porunca mamei sale, care se străduise toată viața ei să îndulcească acceptarea acestui unic fiu cu care mai rămăsese de către

oraşul în care sosiseră în urmă cu aproape patruzeci de ani.

Drumul dintre prăvălia de delicatese a grecului şi atelierul fotografic mergea tot pe sub copertinele din pânză groasă de sac. De-a lungul străzii Ştirbey Vodă, fiecare negustor cu stare îşi ridicase copertină deasupra intrării în prăvălie, astfel încât ploaia nu pătrundea acum până la ei.

Copiii mai mari, Demetra care la zece ani o luase pe dinaintea fraţilor ei în inima tatălui şi Ianis care îşi petrecea viaţa imitând fiecare gest şi vorbă a surorii mai mari, mergeau cu pas săltat în faţa părinţilor lor. Cel mai mic, Haralambie, încă neridicat pe picioare, era ţinut în braţe de mama lui. Trupul copilului ascundea ochiul de lanţ al ceasului ce altminteri s-ar fi putut încă vedea dintr-o dantelă, şi Maria avea toată faţa luminată de un surâs ascuns.

În semn de respect, Chiron deschisese deasupra umerilor mamei sale singura umbrelă pe care o luaseră de acasă, şi aceea fără un folos vădit pentru că ploaia era oprită de copertine. Copiii umblau cu mâinile drepte ridicate sub marginile lor, oprind căderea picăturilor scurse din pânză în pumnii lor dornici de joacă. Erau două păsări cu câte o singură aripă, două vrăbii gureşe ce spărgeau ritmul sacadat al ploii cu râsetele lor. Chiron se obişnuise greu să vadă în ploile acestor pământuri altceva decât pericol.

Apele aduseseră pentru el numai nenorociri, încă de pe vremea când era copil.

Tatăl său, bătrânul Chiron Karafilidis, îşi îmbarcase în urmă cu aproape patruzeci de ani întreaga familie într-o goeletă ce făcea parte din flota de veliere ce urma să aducă în Valahia un alt domn fanariot. Şirul lor fusese deja lung. După obiceiul înstăpânit deja în atâția ani de domnii fanariote, câte un dragoman tălmaci pe la curtea otomană se îndatora zarafilor şi cumpăra dregătoria de acum cunoscută ca mănoasă a uneia dintre Țările Române. Pornea apoi să-şi ia domnia în stăpânire, cu toți creditorii pe urmele lui.

Alaiul cu care se schimbau domniile la Bucureşti era adesea format din zarafii noului domn, rude, prieteni şi feluriți profitori ce nădăjduiau să tragă iute foloase de pe urma țării necunoscute spre care porneau. Fiecare nou domn îşi începea domnia prin a pune alte şi alte biruri întru adunarea sumelor cu care se îndatorase.

Rând pe rând, pe măsură ce-şi vedeau banii înapoi, zarafii se întorceau în Fanar. Rămâneau rudele şi prietenii fanariotului, care trebuiau unşi cu moşii, pământuri, păduri, sclavi țigani şi câte altele. Dreptatea umbla în cele două țări cu capul spart şi cu picioarele desculțe. Pravilele vechi erau uitate. Orice nouă rânduială scoasă de vreun domn fanariot osândea la un nou bir.

În anul în care Chiron cel bătrân se hotărâse să îşi încerce norocul, Curtea Otomană era din nou răvăşită de

zvonuri despre o schimbare de domn în țările răsăritene. De pe malul drept al Bosforului, din Fanarul atât de dornic de îmbogățiri iuți, vreo doi-trei nobili fanarioți se întreceau în fața sultanului să-şi arate destoinicia de a lua domnia scoasă la mezat. Întrecerea se ducea numai între sumele pe care rivalii reuşeau să le adune şi să le ofere sultanului, şi nu între meritele ori destoiniciile candidaților.

Chiron rămase câteva seri la vorbă în agora Fanarului, până când înțelese care anume dintre cei doi-trei avea mai mulți sorți de izbândă. Se înfățişă apoi viitorului domn şi îşi oferi prețul întregii negustorii, cu toată marfa din pivnițe, în schimbul înlesnirilor obişnuite ale suitei fanariotului.

Chiron cel bătrân visase o viață mai bună pentru numeroasa lui familie. Negoțul cu măsline pe malurile Bosforului, în mijlocul livezilor, nu îi aducea un venit îndestulător. Toată lumea avea aici măsline. Cine să i le cumpere pe ale lui? Vânduse tot şi împrumutase cu bani pe noul domn, pregătindu-se mai apoi să-l urmeze la Bucureşti pentru a-şi recupera sumele, ba încă şi dobânda promisă. Nu era zaraf şi în taină îi disprețuia pe zarafi, considerându-i un fel de negustori necinstiți, pentru că se ştia că vorba lor niciodată nu fusese de încredere.

Nu dădea crezare vorbelor ce se întorceau pe urmele foştilor domni fanarioți ai Țărilor Române. Erau cu siguranță răutăcioase şi defăimătoare. Câteodată, cel ce vorbea despre nedreptăți şi biruri apăsătoare hotărâte pentru meleagurile străine, despre judecăți lipsite de

cumpănă sau jafuri, era om vrednic de toată crezarea. Chiron era atunci înclinat să se ferească de alăturarea cu astfel de oameni, fie ei chiar şi nobili. Nu era un învăţat, dar vechea Eladă îi curgea prin vene şi simţea nelămurit că locul lui nu era acolo.

În toată acestă frământare ieşi biruitoare într-una din zile hotărârea de a pleca, şi Chiron vându.

Elefteria Karafilidis se împotrivise întregului plan, de la bun început. Mai întâi nu voise să audă de strămutarea într-o ţară străină. Recuperarea banilor pe care Chiron îi împrumuta dragomanului fanariot nu îi părea sigură. Se vedea pe pământ necunoscut, cu trei copii în jurul ei şi cu promisiunile deşarte ale unuia dintre numeroşii domnitori ce plecaseră spre dregătorii plătite. Şi mai abitir însă se împotrivise călătoriei pe mare.

— Drumu-i lung şi copiii au nevoi multe, spusese ea. Sunt încă mici şi nevolnici. Se pot lesne îmbolnăvi. Pe mare nu se pot afla doftori la nevoie, aşa cum se află pe uscat. Să mergem cu poştalioane, încaltea să ştiu de bine că ajungem tocmai peste vară, dar cu copiii sănătoşi.

— Mergem cu flota domnitorului, hotărâse Chiron cel bătrân, şi lucrurile se făcură după vorba lui.

Elefteria plecase din Fanarul cu străduţe întortocheate al Constantinopolului cel cu cerul siniliu cu trei copii, iar în Constanţa mai avea numai unul.

Cel dintâi se prăpădi mijlociul, Haralambie, răpus de o aprindere la plămâni care îl suflă din braţele maicii sale în

numai trei zile. Urmă apoi primul ei născut, Ianis, care făcu frigurile copilăriei şi se stinse, arzând ca focul şi delirând. Elefteria nu lăcrimă, iar Chiron se temu că soția sa va rămâne cu mințile rătăcite. Blestemă ziua în care îi intrase în cap ideea că-şi va putea tripla averea cu repeziciune pe pământuri străine şi nu mai privi în ochii Elefteriei până când picioarele lui nu atinseră din nou pământul.

La Constanța în port, velierele fanariotului cel nou şi goeleta pe care se îmbarcase întreaga familie Karafilidis rămaseră în carantină mai mult decât era firesc. Când se lămuriră lucrurile cu cei doi morți de la bordul goeletei şi administrația portului înțelese că a fost vorba doar despre boli ale copilăriei, ce nu ar fi pus în pericol pe nimeni pe uscat, primiră învoire să debarce.

Ajunsă pe mal, Elefteria puse mânuța singurului băiat rămas în viață – numit după tatăl său Chiron – în palma lată şi plină de bătături a soțului său, se depărtă, se aşeză la pământ şi prinse a-şi jeli copiii. Tot ceea ce se petrecuse pe apă îi păruse a fi vremelnic, suspendat într-o cută a timpului care face ca lucrurile întâmplate aici să nu fie permanente, aşa fel că ea putuse amâna durerea, aşteptând ca nenorocirea să fie confirmată şi aici, pe pământ. Numai dacă într-adevăr băieții ar fi lipsit de lângă ea şi aici, la mal, numai atunci toate vor fi avut un sfârşit.

Cu cel mai mic şi mai nevolnic dintre cei trei băieți de mână, Chiron a aşteptat la o oarecare distanță ostoirea durerii dintâi a Elefteriei. Nu cunoştea atingerea mâinii

fiului său, şi nici copilul nu se simțea în largul lui. Dar se împăcară amândoi cu situația, legănați de speranța că Elefteria îşi va veni în fire şi lucrurile vor intra pe făgaşul lor.

În port, întregul alai era aşteptat de trăsuri şi poştalioane ce urmau să-i ducă mai departe, până în târgul Bucureştilor. Descărcarea tuturor cuferelor din calele velierelor şi încărcarea lor în trăsuri dură câteva ceasuri. Elefteria plânse neîncetat şi nu lăsă pe nimeni să se apropie de dânsa. Târziu, către seară, copilul lăsat de mâna tătânelui său prinse a scânci încet de foame, şi Chiron îi plăti două turte de la o dugheană din port, pe care băiatul le mâncă printre lacrimi.

Porniră mai departe în trăsura cea de pe urmă. Se înnopta, şi Chiron nu se simțea în siguranță dacă nu vedea în fața lor celelalte trăsuri, aşa că porunci vizitiului să dea bice cailor. Aşezată între boccele şi lavițe, având în fața sa pe soțul său, Chiron, şi pe celălalt Chiron, cel mic, fiul cel mai de pe urmă, Elefteria rosti cu glasul răguşit de lacrimile slobozite până atunci:

— Te voi respecta şi-ți voi creşte acest copil ce ne-a mai rămas, dar vorbă din gura mea nu vei mai auzi.

Asta a fost tot.

Elefteria îşi păstrase cu sfințenie legământul tăcerii ce şi-l luase singură asupra sa, din supărare. Niciodată, nimeni nu mai auzise un cuvânt din gura sa. Chiron umblase o vreme cu fruntea înnegurată de necazul abătut

asupra întregii lui familii. Încercase să ghicească poftele soției sale şi să le împlinească, pentru ca ea să înțeleagă din aceasta că suferă la fel şi că îi pare rău că nu i-a ascultat sfatul dintâi, anume să poarte copiii pe uscat şi nu pe mare.

Apoi, cu trecerea vremii, suferința lui se mai alinase şi răbdarea pentru soția necuvântătoare se împuțina. O certă cu vorba. Se necăji mai apoi la rândul lui şi o ocoli zile în şir. Se întoarse din nou către ea şi îi arătă prețuire şi înțelegere. Nimic nu o scotea însă pe Elefteria din legământul ei. Cu anii, Chiron se mulțumi cu ceea ce avea: o soție vrednică, respectuoasă, mamă dreaptă fiului său şi ajutor de nădejde al lui la nevoie, dar care nu-i adresa niciodată vreun cuvânt.

Domnitorul îşi ținuse cuvântul şi le dăduse tuturor creditorilor săi, printre care se număra şi Chiron, pământuri, case şi le înlesnise negustorii după cum le fusese voia şi după cum ceruse fiecare. Chiron era mulțumit. Cu felul în care îşi pusese pe picioare negustoria cu măsline, îmbogățită mai apoi cu felurite alte delicatese pe care le aducea pe mare, le descărca în port la Constanța şi le purta cu carele până în oraş, nici nu ar mai fi fost un necaz aşa de mare dacă nu şi-ar fi văzut împrumutul înapoi. Încerca să fie un vecin bun pentru cei în rândul cărora intrase şi să se hotărnicească limpede față de cei din neam ce dijmuiau samavolnic țara aceasta ce-i primise şi-i hrănea.

O vreme, Vodă se îndeletnicise cu împărțirea dreptății în pricinile care îi erau aduse dinainte. Orgolios şi dorind a se arăta deosebit de alaiurile trecute, ce nu făcuseră decât să stoarcă țara de bani, domnia sa ascultă şirurile de împricinați şi alese de partea cui este dreptatea. Îndeletnicirea aceasta însă îl plictisi repede, şi Vodă hotărî curând că şi-a împlinit cu prisosință datoria față de un neam ce nu era al lui. Se întoarse la socotirea banilor ce trebuiau ritmic trimişi către Stambul şi la propria dumisale înavuțire.

Dorința de a se arăta cu deosebire diferit de toți cei dinaintea sa îl făcu să înhame la trăsură o pereche de cerbi învățați, cărora le poleise mândrele coarne în aur.

Târgul sărac al Bucureştilor, apăsat de birurile fanarioților al căror şir nu se mai termina de atâta amar de vreme, privea la trăsura ce alerga pe Ulița Mare, trasă de cerbi cu coarnele de aur. Oamenii se închinau cu gesturi moi, deznădăjduite, unui Dumnezeu ce părea să-i fi uitat. Peşcheşurile, cămătăriile nedrepte ori tâlhăriile erau împlinite fățiş, la lumina zilei. Pe tot cuprinsul țării şi în Bucureşti cu deosebire, oamenii mocneau împotriva oricărui domn fanariot ce călcase vreodată aceste locuri.

Chiron se ruşina de toate acestea. Elada frumoasă şi dreaptă care trăia în inima lui părea cu totul străină acestor roiuri cotropitoare. Ar fi dorit să povestească vecinilor între care îşi ducea traiul despre grecii cei adevărați, înțelepți şi iubitori de Dumnezeu. Dar vorbele

sale erau puține şi anevoie de găsit. În lipsa lor, Chiron îşi privea megieşii în ochi şi spunea:

— Eu sunt negustor cinstit.

Trăgea nădejde ca lumea trăitoare în inima lui să se arate, prin vorbele acestea, vecinilor săi.

Bătrâna Elefteria îşi opri paşii nesiguri cu hotărâre.

Trupul ei împuținat înțepeni de indignare şi degetele uscate, noduroase, strânseră până la durere brațul fiului său, Chiron. Fără un cuvânt, arătă către cei doi copii care săriseră până atunci în fața lor pe sub copertinele prăvăliilor. Îndepărtați suficient cât să se simtă probabil în siguranță, Demetra şi Ianis poposiseră la o margine de streaşină de pe care şiroia ploaia şi lăsau picăturile să le pătrundă pe sub mâneci, veselindu-se când apa îi gâdila în drumul ei către cot.

Chiron se afla întotdeauna în încurcătură atunci când trebuia să decidă ce este de făcut în privința năzdrăvăniilor copiilor. Cercetă chipul bătrânei lui mame, încercând să găsească acolo vreun semn ce să-l călăuzească spre buna deznodare a situației de față. Simțindu-l şovăitor sub strânsoarea sa de fier, bătrâna legată pe vecie cu tăcerea bătu o dată scurt din picior, făcând apa unei băltoace să sară pe poalele ei şi ale nurorii sale.

Maria aruncă o privire ofensată către Chiron şi se strecură pe lângă ei amândoi, înaintând cu paşi apăsați

spre cei doi copii. Din grabă, brațul pe care purta pe mezin ieşi pentru o clipă de sub copertina de pânză, şi micul Haralambie se pomeni în plină ploaie. Picăturile mărunte şi repezi îi căzură pe nas, pe ochi şi pe obrajii bucălați. Copilul prinse a chicoti cu încântare. Ridică fața către cer, deschise gura şi scoase limba afară.

Ideea se întinse ca pojarul către frații săi mai mari şi, înainte ca Maria, cu toată iuțeala tinereții ei, să apuce să ia vreo măsură, cu toții culegeau picăturile de ploaie în gurile deschise.

— Dumitrița! chemă ea copila de zece ani pe numele ce i-l tălmăcea din Demetra. Dumneata eşti domnişoară şi s-ar cuveni să ai ceva mai multă ruşine!

Copila plecă ochii şi intră numaidecât înapoi sub copertinele prăvăliilor. Fratele său fu adus sub ascultare de mâna maicii sale, care-l prinsese de o ureche şi părea hotărâtă să nu-i mai dea drumul. Ianis mergea pe lângă poala maicii sale ridicat pe vârfurile picioarelor, ca să vină în întâmpinarea gestului ei de a-i trage urechea cu durere în sus.

Bătrâna Elefteria ajunse în sfârşit la locul faptei, cu pasul ei greoi, atârnată de brațul lui Chiron. Strecură mâna uscată pe sub umărul Mariei şi lovi cu un gest scurt degetele care încă țineau urechea copilului, eliberând-o astfel din strânsoare.

Chiron îşi botezase cei doi băieți după numele fraților săi pierduți în apele Mării Negre, astfel încât bătrâna

Elefteria îi vedea pe pruncii săi în fața ochilor, atunci când nepoții ridicau casa în picioare cu chiotele jocului lor. Maria îi părea atunci o străină ce se amesteca fără drept între ea şi băieți. Dar mințile bătrânei se ridicau repede din patul amintirilor, şi Elefteria se regăsea atunci bunică şi nu mamă, iar casa îşi afla repede liniştea.

— Iacătă că am ajuns, spuse Chiron în fața atelierului fotografic, şi îşi lăsă pentru o clipă mâna liberă pe umărul soției sale, ca şi cum ar fi vrut să-i arate că îi ține partea, dar situația este încurcată şi va trebui să se mulțumească cu atâta gest. Ia poftiți.

Cea dintâi păşi înăuntru Elefteria. Crinolina ei bogată, croită după modelele cuviincioase de acum cincizeci de ani, abia încăpu pe catul îngust al uşii, apoi se înfoie din nou toată după ce scăpă de strânsoarea trecerii. Taftaua neagră dădu foşnet îndelung, stârnind mândria bătrânei şi aducând din spate pe Zamfir.

— Kera Elefteria, ia poftiți, ia poftiți! se înclină el adânc, chemând pe Elefteria cu numele care ştia că-i face plăcere. De îndată chem pe domnul Franz. Tare s-a mai bucura să vă vadă, mai spuse Zamfir, şi dispăru după draperia care ascundea uşa dinspre odăile personale ale fotografului.

Din vorba aceasta a ucenicului, Chiron – negustorul de măsline – pricepu că vecinul şi amicul său nu s-ar fi aşteptat ca ei să mai onoreze întâlnirea stabilită, pe o asemenea vremuială. Franz apăru de îndată, cu Zamfir pe urmele sale. Băiatul purta în mâini o chisea plină cu

cofeturi de la Capşa, învelite în foiță, pe care o plimbă pe rând pe sub ochii fiecărui copil în parte, aşteptând cu răbdare ca ei să le cerceteze şi să se oprească asupra vreuneia preferate.

— Ce ploaie, domnule Chiron, spuse cu un zâmbet Franz. Vine primăvara, se ostoiesc zăpezile. Ieri am ieşit cu nişte treburi până în Podul Mogoşoaiei şi, ce să crezi? Ca-n fiecare an la vremea aceasta, scândura drumului răbuneşte de umezeală. Trebuie făcut ceva cu drumul acela, domnule Chiron.

— Să-l bată în piatră Primăria, domnule, răspunse grecul. Să-l paveze, că mi s-au făcut copiii mari de când tot aud promisiunea aceasta.

— Cum facem poza, domnule Chiron? dădu drumul Franz afacerii, odată ce vremea şi treburile Primăriei fură stabilite la locurile lor în conversație.

— La aceasta Maria mea hotărăşte, spuse Chiron, cu un zâmbet scăpat de sub băierile stăpânirii şi pierdut de drag către soția sa. Este un cadou ce-i fac de ziua dumneaei, deci se cade să aleagă singură.

Primind puterea, Maria îşi înălță capul ca o floare căreia îi torni apă la rădăcină. Zâmbi măgulită şi puse o privire drept în ochii lui Franz, dar o coborî apoi repede sub privirile severe ale lui Chiron.

— Mă socoteam să facem două fotografii, dacă va fi şi pe placul domniei tale, Chiron, rosti ea făcându-şi de lucru ochilor după copii. Poate nu ar fi rău să avem una numai

cu copiii, şi separat să facem o fotografie cu maica-soacră. Mă gândesc să nu o necăjească cei mici şi să iasă maica în fotografie cu privirile înnegurate.

Elefteria aruncă o privire neîncrezătoare nurorii sale.

Uneori, mai cu deosebire atunci când ea se ştia apărată de prezența vreunui străin de casa lor, ce nu ar fi priceput întru-totul aluziile şi înțelesurile tăinuite ale unei vorbe aruncate cu nevinovăție, Maria vorbea cu tâlc. Aştepta momente ca acestea ca să iasă de sub oblocul greu al legii hotărâte în casa lui Chiron cu mult înainte de sosirea ei: bătrâna Elefteria a suferit îndeajuns de-a lungul vieții, drept pentru care la anii aceştia întreaga casă trebuie să o ferească de supărări.

Ca să adoarmă bănuielile maicii sale soacre, Maria se apropie cu pas moale şi îndreptă cu grijă pe umerii bătrânei şalul negru de caşmir cu ciucuri lucioşi de mătase. Şalul era în familia lor de pe vremea când Chiron era numai un copil. Cu toate acestea, firul nu-i îmbătrânise şi fața nu-i prinsese luciul vremii. O țigancă din moşia Afumaților avea unul la fel.

Povestea celor două şaluri negre se depănase demult, în cele dintâi zile ale intrării familiei bătrânului Chiron, părintele celui de acum, în târgul Bucureştilor, cu toată averea strânsă în două cufere aşezate în spatele unei trăsuri, cu soția plânsă şi jurată să nu-i mai rostească niciodată vreun cuvânt şi cu cel de pe urmă băiat adunat tot, de frig şi spaimă, sub umărul său.

În zilele acelea de început, biata Elefteria se cufundase în pomenile creştineşti ce le împlini pentru cei doi copii pierduți pe mare. Ca să şi-i mai poată țină o vreme alături, ea se aruncă cu hotărâre în aflarea unui preot dispus să țină o slujbă de îngropăciune veşmintelor celor doi băieți, apoi merse o vreme şi aprinse lumânări deasupra mormintelor goale. Ținu cu sfințenie toate capetele, de patruzeci de zile, de trei luni, de şase luni, şi-l sili pe Chiron cel bătrân şi pe copilul rămas în viață să ia parte la toate acestea cu seriozitate.

Cele dintâi ploi se rupseră în Bucureşti la numai câteva luni de la sosirea lor, şi Elefteria fu străbătută de un fior când văzu apă. Pentru nimic în lume nu se lăsă convinsă să-şi părăsească odaia câtă vreme durară ploile. În fiecare dimineață se primenea, îşi aducea alături copilul scăpat din urgia călătoriei pe mare şi rămânea ziua întreagă cu privirea pierdută pe fereastră, pândind ploaia ca pe un duşman care oricând ar fi putut face un gest neaşteptat ca să-i rupă de lângă ea pe micul Chiron.

În cea dintâi dimineață însorită, îmbrăcă băiatul, îşi aşeză peste părul împletit strâns o pălăriuță mică, cuprinse odaia cu o privire ca şi cum ar fi vrut să-şi întipărească în minte totul aşa cum era acum, înainte de marele pas ce se pregătea să facă, şi plecă.

Merse în târg la Taica Lazăr, unde pe tarabe şubrede aşezate chiar în mijlocul drumului cusătorese bătrâne cu vederea slabă dregeau cum se pricepeau mai bine

vechiturile aduse de prin mahalale de țigănci. Mărfurile tocite de atâta purtat erau aduse în spinare de chivuțele guralive şi deşertate sub tarabele cusătoreselor. Taica Lazăr plătea câțiva bănuți pe sacul cu zdrențe.

— Am o vorbă cu tine, rosti Elefteria primele sale vorbe pe pământ străin unei țigănci bătrâne pe care o cercetase mai întâi câteva zile la rând. Moartea şi-a făcut cuib în casa mea şi-mi ia copiii. Anul trecut aveam trei, iar astăzi am rămas numai cu acesta pe care-l vezi de mâna mea. Învață-mă ce pot să fac ca să mi-l apăr de rele.

Țiganca sfredeli pe Elefteria cu o privire venită de pe altă lume.

— Nu eşti de ale noastre, cuconiță, spuse ea cu voce de bărbat ce cutremură pe tânăra grecoaică de pe malurile Bosforului.

— Ce legătură are? o înfruntă ea, îndemnată de hotărârea ce luase de a-şi pune copilul sub o protecție mai înaltă decât a ei.

— Ce are pruncul? mai întrebă țiganca.

Elefteria căută o vreme prin minte un răspuns. Micul Chiron creştea fără a da semne de vreo slăbiciune, în afara spaimei ce avea de apă. O brumă de înțelepciune născu între gândurile ei o întrebare: „ce caut atunci aici, dacă copilul nu are beteşuguri? De ce mă tem pentru viața lui?”. Teama însă se dovedi mai puternică, şi Elefteria spuse țigăncii:

— Ştiu cu siguranță că mi-l pândeşte moartea! O mamă ştie lucrurile acestea! Dacă mă poți ajuta, spune ce este de făcut, iar dacă nu, atunci trimite-mă la cine se pricepe.

Țiganca nu mai cercetă motivul pentru care Dumnezeu hotărâse să-i trimită în ziua aceea pe grecoaică plocon. Trimise femeia să cumpere din prăvăliile domnilor două şaluri de caşmir negre ca tăciunele, apoi să vină cu ele şi cu copilul la marginea moşiei Afumaților, afară din Bucureşti, dincolo de Moara Domnească, pe drumul Brăilei, în poala vechilor Codrii ai Vlăsiei, din care abia dacă mai rămăseseră câteva petice de pădure.

— Ai să întâlneşti pe cale o Sfântă Mănăstire. Noi am fost odată ai mănăstirii, dar ne-am eliberat şi ne-am ridicat bordeie tot pe lângă zidul ei, ca să găsim repede drumul îndărăt la necaz şi la nevoie, că nevoi sunt multe iar măicuțele au milă de noi. Mâine de dimineață să mă aştepți cu copilul lângă zidurile mănăstirii.

Elefteria făcu aşa cum o învățase țiganca cea bătrână. Ca să pună băiatul sub protecția forțelor nevăzute ale acestor pământuri pe care abia le descoperea, ea aduse două şaluri negre, catifelate la atingere şi împodobite frumos cu ciucuri de mătase lucitoare.

— Descântecul făcut sub zidurile mănăstirii are putere tot restul vieții copilului, îi promisese țiganca. Are să dureze o vreme, tu du-te acasă şi întoarce-te la noapte după băiat.

Elefteria îi urmări o vreme cu privirea. Țiganca ocoli mănăstirea şi dispăru, cu pachetul sub braț şi cu copilul de

mână. Femeia intră în curtea mănăstirii şi rămase tot restul zilei aşezată pe un jilţ săpat în piatră de cine ştie ce mână de demult. Nu se putea întoarce acasă fără de băiat. Nu putea măcar să se depărteze de locul acela în care îl văzuse pentru ultima oară. Spaimele neadormite din inima ei o încredinţau că face bine ce face.

De mâna ţigăncii, pe deplin încredinţat că face voia maicii sale, micul Chiron intră în pădurea Afumaţilor. În jurul copilului totul se întunecă dintr-odată. Lumina ce încerca să intre pe urmele lor printre copaci rămânea împletită în lăstărişul tânăr de la marginea pădurii. Chiron privea peste umăr la razele prefirate care se îndepărtau din ce în ce mai mult. Paşii i se afundau dulce în straturi de frunze crude amestecate cu altele, putrede, din care se ridicau până la el mirosuri îmbătătoare. Pădurea înflorită îl înconjura cu miresme grele de noroaie.

Cerul gurii i se cocli într-o amăreală ca aceea simţită de el după ce maica sa îi dădea cu sila câte o lingură de pelin, ca să-i ia durerea de stomac. Fără ca băiatul să ia seama când anume, ţiganca începuse a îngâna un descântec, mai întâi în taină şoptită, apoi din ce în ce mai răspicat, pe măsură ce înaintau către inima pădurii.

Pasăre neagră,
Pasăre galbenă,
Sai în cer,
Sai pe pământ,

Sai în piatră seacă,

bolborosea țiganca, cu ochii în pământ, înfigând apăsat pasul în păturile de frunze mustind a viață.

— Cum te cheamă, măi copchile? puse ea privirea în Chiron.

— Chiron Karafilidis, răspunse fumos copilul.

Cu moroi şi cu moroaie,
Cu strigoi şi cu strigoaie,
Fugi deochi,
Dintre ochi,
Chiron să rămână curat,
Luminat,
Ca argintul strecurat,

îşi continuă țiganca bolboroseala, fără a mai lua seama la băiat.

De la o vreme, pe Chiron îl răzbi frigul, ceea ce îi păru de neînțeles de vreme ce primăvara mijise bine prin părțile locului.

— Mi-e frig, spuse el însoțitoarei sale, gândind că cele dintâi cuvinte odată rostite, se cade să-şi vorbească de acum fără alt protocol.

Țiganca însă nu păru să-l fi auzit. Curând, mâna lui mică prinse a tremura nestăpânit într-a ei şi dinții îi

clănțăneau ca la febră, în crucea iernii, când Elefteria îi oblojea tălpile cu cârpe muiate în oțet ca să-i ia fierbințeala.

— Mai avem mult? Mi-e frig, scânci el. Pune-mi şalurile mamei pe umeri.

— Încă nu, spuse țiganca, strângând sub braț pachetul. Mai rabdă puțin.

Chiron nu-şi putu aminti niciodată după aceea ce se întâmplase între clipa acestui refuz al țigăncii şi momentul în care se văzu pe malul ochiului de apă. Mintea lui era încredințată că-i fusese furată o bucată de timp. Ştia că îi lipseşte ceva, şi bucata aceea rămăsese pierdută pentru totdeauna, ca şi cum nici nu fusese a lui cu adevărat niciodată, ca şi cum îl cuprinsese un soi de leşin.

Când îşi veni din nou în fire, picioarele goale îi erau cufundate în noroiul cald de pe marginile bălții. Nu ştia când ajunseseră acolo. Tremura în continuare de frig, dar mâlul care i se strecurase printre degetele picioarelor era cald şi bun ca mâinile mamei. Din ochiul strâmt de apă se ridicau în aer aburi albi, nişte şerpi mişcători pe care nu vântul, ci altfel de forțe îi purtau în dansuri rânduite după legi felurite: unii se înălțau de-a dreptul în sus, alții alunecau de-a dreapta ori de-a stânga băiatului, încolăcindu-se după câte un copac şi pierzându-şi urma în frunzişul lui negru.

Balta întreagă era înconjurată de țigănci, mai tinere ori mai bătrâne, ce împlineau împreună un cântec molcom, cu cuvinte neînțelese pentru Chiron. Din când în când, câte

una dintre ele arunca un pumn de semințe în baltă. Un soare chinuit şi îndepărtat se oglindea stins în ochiul de apă.

Copilul se simți pentru o clipă pe fundul unei fântâni nesfârşite, şi îl cuprinse o teamă ce-l făcu să-şi uite frigul. Şerpii de aburi ridicați din apă se uniseră deasupra lor într-o ceață lăptoasă. Încărcată de apă, ceața se aşeză pe umerii copilului, lipindu-i cămaşa subțire de spinare.

Cercul de țigănci nu se mai vedea, învăluit în norul alb. Numai cântecul lor murmurat continua să fie alături de băiat.

Unde cocoş negru în crucile casei nu cântă
Vacă neagră nu rage
Popa slujbe nu face.
Unde nu-i pasăre măiastră
Nicicum om pământean.
Cu Chiron treabă să nu ai
Nouăzecişinouă de ani.

O pasăre dădu țipăt ascuțit în băierile cerului. Chiron ridică ochii după ea, dar deasupra sa nu văzu decât crengile împletite ale copacilor şi întuneric. De pe frunzele umede se scurgea pe nervura din mijloc câte o picătură de apă şi desfăcea oglinda bălții în cercuri mici, căzând în ea.

Ameţit de miresmele mâlului şi de aburii ceţii, băiatul jură a doua zi mamă-sii că sub faţa apei stătea întinsă o copila frumoasă, de anii lui, cu pielea verde ca mătasea broaştei şi ochii mari, dulci şi cuminţi. Amintirile lui Chiron însă se învălmăşeau din nou în acest punct, şi întrebările Elefteriei rămaseră fără răspuns.

Mai ştia numai atât: că braţele ţigăncii bătrâne care îl dusese la Balta din pădurea moşiei Afumaţilor îi înconjurară umerii, apăsându-i pe ei unul dintre cele două şaluri.

Îmbrăţişarea ţesăturii moi coborî inima lui Chiron dintre coroanele copacilor uzi, unde o urcaseră ceţurile ridicate din apă, şi i-o aşeză la locul ei în piept, pentru întâia oară de când păşise în pădurea înflorită. Cuprinse cu mâinile înfrigurate capetele cu ciucuri şi le adună pe lângă trupul firav.

Soborul ţigăncilor dispăruse.

Copilul căută un semn al trecerii lor pe acolo. Ochii lui scormoniră pământul reavăn de pe malurile bălţii. Ierburile înalte însă se împotriveau să-i dea vreun semn, arătându-i-se drepte, ca şi cum nimeni nu le călcase vreodată. Îşi trimise atunci întrebările cele multe către ţiganca de mâna căreia ajunsese până aici, dar ea devenise din nou bătrâna din Târgul de Vechituri al lui Taica Lazăr, şi îi întoarse priviri indiferente.

— Hai, că te-o căuta mamă-ta, săraca, spuse ea.

În curtea mănăstirii, Elefteria aşteptase întreaga zi. Când îi văzu de departe ieşind de sub poala pădurii, le ieşi în întâmpinare. Ţiganca dădu băiatul de mâna maicii sale şi-i spuse:

— Nimic n-o să-l mai atingă vreodată. Nu are a se teme de mână de om ori de boală. Când îl dai de lângă domnia ta, acoperă-l cu şalul, şi o să ţi se întoarcă nevătămat înapoi.

— Ce să-ţi dau? întrebase Elefteria.

— Cinci lei şi hainele pe care le-ai purtat astăzi să ni le trimiţi nouă. Celălalt şal rămâne la noi.

Chiron cel bătrân, tatăl copilului, murise fără să afle vreodată că băiatul îi fusese descântat la balta din pădure de nouă ţigănci.

Grecoaica îşi trimisese copilul în lume numai înfăşurat în şalul negru de caşmir. Micul Chiron mersese la şcolile de băieţi din Bucureşti înfăşurat în el, şi mamă-sa îl învelea nopţile tot cu el. Când se ridică flăcăuaş şi nu-i mai venea la îndemână să poarte şalul după el, Elefteria îl păstra pe umerii ei de când părăsea băiatul casa şi până când se întorcea, teafăr şi nevătămat, înapoi, la pragul ei.

Lui Chiron începură a i se arăta lucrurile altminteri decât până atunci. Ştia, fără să poată explica cum, ziua când începeau ninsorile ori când încetau, deosebea fără greş omul cu gânduri necinstite de cel curat şi mai ales, lucru cu care-l minunase adesea pe părintele său, găsea

orice lucru rătăcit de acesta prin prăvălie, fără să caute o clipă măcar.

— Chiraleisa! striga Chiron cel bătrân din pivnița prăvăliei. Unde am dosit saramura, că acum sosesc căruțele de la Constanța, şi măslinele trebuie de îndată date la sare!

De sus, din prăvălie, fiul său rămânea o clipă pe gânduri, apoi spunea fără greş:

— Două amfore sunt după uşa pivniței, sub scară, iar cele trimise ieri de la Țintea, din Plasa Teleajenului, le văd în spatele butoaielor cu *kalamon.*

Acest „le văd” punea în încurcătură atât pe băiat, cât şi pe tată-său. Cel dintâi nu ştia să explice cum adică „le vede”, iar cel de-al doilea nu s-ar fi priceput nici măcar cum să-l întrebe.

Lucrurile rămaseră într-o încurcătură acceptată de toată lumea. Numai Elefteria avusese de-a lungul timpului curiozitatea să descoasă, când şi când, pe câte unul de-al locului ce părea mai cunoscător. Cele aflate despre balta din pădurea moşiei Afumaților avură darul însă de a-i lua liniştea.

O chivuță ce ajutase într-o primăvară la văruitul pereților dinspre grădină ai casei povestise în şoaptă Elefteriei despre lucruri tainice petrecute an după an, din vechime, acolo. Chivuța nu văzuse cu ochii ei, dar ştia că locul este ocolit de oameni, cunoscut fiind ca divan al vrăjitoarelor de prin partea locului ori chiar de aiurea. Se

adunau – după spusele ei – de trei ori în an, la sărbătorile lor, ca să facă şi să desfacă fel şi fel de farmece cu care legau soroace plătite cu bani grei de fete ce doreau să se mărite ori să despartă vreun mândru de flăcău de vreo codană nepotrivită.

Animalele se fereau de balta din mijlocul pădurii, alegând mai degrabă să sufere de sete decât să plece capul la marginea răcoroasă a apei. Copiii rătăciți prin părțile locului nu mai erau de găsit niciodată, dispărând cu animale cu tot, iar caii siliți să se apropie prindeau streche şi alergau înnebuniți de spaimă, sfârtecându-şi trupurile în cojile ascuțite ale lăstărişului crud de la marginea pădurii.

De-a lungul vremii, bărbați în toată firea şi-au pus în gând să afle tainele ce se petrec la balta din pădure şi au format cete de pândă. Nu s-au ales însă niciodată cu nimic, pentru că nu puteau povesti decât până în momentul în care îi cuprinsese un frig care le făcea dinții să clănțăne şi brațele să le tremure ruşinos, apoi spaima punea stăpânire pe ei şi ieşeau la lumină, în loc deschis, alergând cât îi țineau picioarele. Niciodată nu spuneau ce îi înspăimânta. Ochii nu vedeau şi urechile nu auzeau, dar sufletele le înghețau de frică.

Între poveştile aflate de Elefteria, una se repeta mai des – aceea a lui Vodă Vlad Țepeş cel din vechime al cărui cap, vândut de boierii săi, căzuse chiar pe locul cu pricina, însemnându-l pentru totdeauna. Dacă Vodă încă mai umbla prin păduri sau nu, căutându-şi trădătorii şi cerând

răzbunare, Elefteria nu voia să ştie. Îi era destul că băiatul i se înălţa ca din apă, sănătos şi voinic cum parcă niciodată nu fusese, ajutor de nădejde părintelui său care încărunţea tot mai repede.

Şalul acesta îl potrivea acum, cu gesturi blânde, Maria pe umerii Elefteriei.

Copiii mâncau cofeturi din mâinile lui Zamfir, iar Franz îi propunea lui Chiron trei fotografii la preţ de două, ca să împace pe toată lumea: şi pe kera Elefteria, care drămuise dintotdeauna banii fiului său, măcar că el îşi câştiga singur pâinea de ani buni, şi pe mai tânăra soţie a amicului său, înclinată încă spre cele lumeşti cu toate că deja avea trei copii, ba chiar şi pe el însuşi, care trebuia să se gândească mai întâi de toate la afacere.

— Facem una cu kera Elefteria la mijloc, între doamna Maria şi domnia ta, Chiron, spunea Franz. Zamfire, scăunelul pentru picioare la kera Elefteria!

Băiatul se repezi şi aduse un jilţ scund, tapisat cu catifea vişinie, legat pe margini cu şnur împletit, auriu. Picioruşele micului jilţ erau numai de un lat de palmă. Zamfir îl strecură pe sub picioarele Elefteriei, astfel încât tălpile ei să se sprijine comod pe perna jilţului în loc să rămână suspendate în aer.

Feţele brăzdate de riduri sunt foarte expresive – Franz observase demult asta. Cu toate acestea, ridurile aşezate de

vreme pe chipul Elefteriei păreau săpate în piatră. În lupta ei cu valurile amare de dor după băieții vărsați de mateloți în apele Mării Negre, Elefteria refuzase ani la rând chipului său orice mişcare trădătoare a vreunui alt sentiment.

Se temea ca nu cumva, scăpând afară o emoție cât de mică, uşa să rămână deschisă şi pentru marea ei durere, care astfel s-ar fi revărsat nestăvilită, tulburând pentru totdeauna pacea silnică a ciotului ei de familie.

Elefteria ajunsese astfel să aibă un chip împietrit. Simplul fapt că întorcea privirile într-o parte sau alta dădea semn în afară că ea se bucură, se necăjeşte, îi ceartă ori participă cu sufletul la viața celor din jur.

Picioarele ei bătrâne primiră cu recunoştință jilțul cel scund. Privirile ei căutară pentru o clipă pe cele ale lui Franz, care poruncise scăunelul. Măgulit de atenție, fotograful din strada Ştirbey Vodă îşi înclină discret capul într-o plecăciune curtenitoare din alt veac, cum ştia că este pe placul Elefteriei.

Maria puse copilul cel mic, pe Haralambie botezat după fratele soțului său, în brațele Demetrei, pe care uneori o numea Dumitrița, atunci când cârcotelile tăcute ale maicii sale soacre o făceau să regrete căsnicia cu un grec. Se apropie de colțul pregătit pentru fotografie al studioului, unde Elefteria ocupa locul din centru, iar Chiron deja îşi luase o poziție demnă de-a dreapta maicii sale. Demetra, investită cu putere asupra celor doi frați ai ei, se transformase pe loc într-un mic adult responsabil.

— Ianis, lasă bomboana jos din mână! şopti ea cu autoritate în glasul de copil. Ai mâncat destule. Cred că domnul Zamfir se întreabă cum de ai ajuns la vârsta aceasta fără o educație desăvârşită, spuse ea, dând uitării clipele recente în care amândouă mâinile ei erau în chiseaua cu cofeturi.

Ianis măsură din ochi distanța până la mama sa şi pe cea până la sora mai mare, cugetă o clipă, apoi lăsă ultima bomboana învelită în foiță înapoi în chisea.

— Vino aici şi stai cuminte, mai ceru Demetra, indicând cu bărbia locul de lângă ea.

— Doamnele, privirea către fereastră, vă rog, iar Chiron, dumneata te rog să priveşti către uşă, spuse Franz, făcând ultimele retuşuri grupului pregătit pentru fotografie. Atenție! Nu clipiți două momente, vă rog!

Maria îşi acoperi discret cu palma ceasul de la talie. Elefteria simțea mâna nurorii aşezate pe umărul ei ca pe un gest de învingător. Chiron atinse la rândul lui cotul mamei sale, de cealaltă parte, ca un judecător de pace: „Şi tu ai dreptate, şi ea are dreptate”.

— Perfect. Acum încă una cu copiii, spuse Franz.

Locurile se schimbară. Cel mai mic dintre copii fu aşezat pe scaunul în care stătuse Elefteria. De-a dreapta şi de-a stânga scaunului, în picioare, Demetra şi tatăl său, apoi şirul se încheia cu Maria şi Ianis. Elefteriei i se oferi un jilț în spatele aparatului de fotografiat, chiar lângă Franz.

Aceasta era adevărata fotografie de familie, pe care Maria o râvnea atât de mult.

Aşa cum se întâmplă adesea cu ultimul născut, Haralambie atrăgea atenția tuturor celor din familie, ba încă şi pe a cunoscuților sosiți duminica în vizită ori întâlniți la plimbările prin grădina Cişmigiului. Maria, Demetra şi mai rar Elefteria şi-l treceau una alteia ca pe un soi de sceptru al puterii: cine îl avea pe Haralambie era privilegiat preț de câteva minute, cât copilul stătea în acele brațe.

Ianis nu avea prea des acest privilegiu. Poate şi din cauză că nu ştia să se poarte cu acest sceptru râvnit. Era înclinat să-l considere o jucărea şi curiozitatea îl împingea să cerceteze dacă are nasul moale ori obrajii adevărați. Cele ce urmau după aceste cercetări ale sale îl luau încă prin surprindere, pentru că Ianis se împăca greu cu gândul că cineva care nu poate articula mai mult de două-trei cuvinte se poate face înțeles aşa de bine.

Cu acelaşi gest de învingător făcut mai devreme de mama sa către Elefteria, Demetra apucă între degete mânuța copilului aşezat alături de ea, pe scaun. Privirea ei îndreptată spre aparatul lui Franz spunea: „am sceptrul, am puterea”. Pentru a ieşi din conul de umbră în care fusese aruncat, Ianis se lipi tot de piciorul tatălui său. Forțele erau acum, credea el, în cumpănă dreaptă: sora sa îl ținea de mână pe Haralambie, dar el avea de partea lui pe

stăpânul întregii familii. Mai mult chiar, era întâiul său născut şi pentru aceasta – întotdeauna, preferatul său.

— Minunat, nu clipiți! spuse Franz.

O şuviță cam rebelă gâdila ochii lui Ianis, şi el aşteptă ca domnul fotograf să se ascundă sub pânza lui cea neagră, astfel încât să poată duce mâna la păr fără să fie văzut. Repezi gestul scurt, potoli şuvița de păr şi coborî mâna într-o clipă, ascunzând-o la spate pentru mai multă siguranță. Era sigur că totul a mers de minune şi că nimeni nu a văzut nimic.

— Dragul meu, te rog să nu mişti. Poza nu va ieşi decât dacă toți copiii stau nemişcați, îi zâmbi Franz ieşind de sub pânza cu care era acoperit aparatul.

Pesemne este un soi de vrăjitor, se gândi băiatul, altminteri nu se explică.

— Gata? întrebă Franz.

— Gata, răspunse Ianis, pentru că întrebarea îi fusese evident adresată doar lui.

— Acum! Nu mişcați, vă rog!

Duhul necurat al fotografiilor cu copii se strecură prin spatele fotografului, ocoli cu şiretenie pe Maria şi pe Demetra, se opri în spatele lui Ianis şi el sughiță.

Franz scoase din nou de sub pânza neagră un chip zâmbitor. Privirile Demetrei şi ale celor doi părinți se îndreptară către băiat.

— Gata, spuse Ianis, cu ochii la aparat, făcându-se a nu băga de seamă niciunul dintre reproşurile familiei şi luând din nou poziția pentru fotografie.

— Atenție! Acum, nu mişcați!

Două clipe lungi cât toată viața lui de până atunci, şi fotografia fu făcută. Când Franz mulțumi şi familia grecului se destinse, Ianis prinse a-şi scărpina temeinic nasul, o ureche şi ceafa. Un întreg muşuroi de furnici părea să-l fi luat cu asalt în cele două lungi clipe.

— Şi cea de-a treia, care vine din partea casei? întrebă Franz.

— Cea de-a treia va fi o fotografie a copiilor, spuse Chiron.

Din scaunul ei din spatele aparatului de fotografiat, aşezat aşa fel cât să nu stea în drumul nimănui dar să participe la tot ce se întâmplă, Elefteria cântărea fiecare gest al nurorii sale. I se întâmpla uneori să-şi amintească de biata soacră-sa, o femeie cu frica lui Dumnezeu din Fanarul însorit, de pe dealurile căruia se puteau vedea două mări: Marea Neargă şi Marea Marmara.

Când era de anii Mariei îi părea că maica lui Chiron cel bătrân o asupreşte şi îi poartă sâmbetele. Mai târziu însă ea devenise de tot neputincioasă, şi privirile ei rugătoare după câte o cofiță cu apă ori un aşternut curat muiaseră inima Elefteriei în trecut. Astăzi, în unele zile negre, îi părea că biata soacră-sa vine şi-i şopteşte la ureche. Elefteria

ridica o mână uscată şi alunga cum alungi muştele vara vorbele auzite numai de ea.

Nu-şi slăbise feciorul nici o clipă din chingile dragostei ei. Chiron se arătase vrednic de tânăr. Muncea la negustoria cu măsline umăr la umăr cu tată-său. Prinsese repede rostul registrelor şi le ținea rânduiala mai bine decât oricine. Măslinele veneau de acasă, de pe malurile Bosforului, din livezile nesfârşite bătute de soare. Veneau pe apă, în corăbii.

Înainte ca băiatul să ajungă la anii bărbăției, cumpărau deja cu bani peşin chiar şi câte o sută de butoaie la un transport. După întâmplarea cu tâlharii deghizați în cărăuşi care le-au furat un întreg transport de măsline şi alte delicatese – smochine şi curmale, portocale, lămâi – după acea întâmplare, Chiron îşi luase obiceiul de a merge la Constanța, în port, ca să aştepte vasele tocmite de tată-său. Ajungea în ajun şi petrecea o seară pe cheiurile pline de viață, unde călători cu grai străin se îmbarcau în neorânduială pe vasele aflate la ancoră, strigând după hamalii cu coşuri de răchită pe cap.

Coşul de fum al Atelierelor de Reparații dădea drumul deasupra tuturor unui fuior gros şi negru, pe care vânturile reci de toamnă îl purtau peste port, iar cele calde de primăvară îl duceau departe, peste mare.

Chiron ajungea mai mereu la ora înserării, când Farul Genovez îşi aprindea ochiul, măturând nisipurile şi întinderile de ape. Ocolea locul în care, cu ani în urmă,

petrecuse o întreagă zi aşteptându-şi mama să-şi isprăvească de plâns toate lacrimile pentru fraţii lui. Trecea pe lângă capătul acela al digului de lemn, în faţa magaziilor de cereale, cu pasul încetinit a respect, cum treci prin faţa unui mort.

Lăsase acolo moartă credinţa că lumea este bună şi viaţa uşoară şi dreaptă, că este deajuns doar să respecţi legile stabilite de părinţi pentru ca totul să fie bine. Murise acolo inocenţa lui, pe când avea numai nouă ani. Trecea pe lângă locul acela cu ochii plecaţi a vinovăţie.

Din minaretul Geamiei Mahmudia, imamul dădea glas pentru rugăciunea de seară, răspândind peste port plasa unei vrăji ce cuprindea deopotrivă creştini, musulmani ori evrei.

Departe de portul aglomerat, în nisipuri, pescarii trăgeau la mal bărcile şi întindeau la uscat plasele. Copiii dădeau năvală printre ei, desculţi şi ciufuliţi, cu strigăte de bucurie la aflarea peştelui. Miresmele sărate ale capturii lor ajungeau până la nările lui Chiron, stârnind amintiri amestecate, ale altor zile petrecute în port, dar şi ale zilei înfrigurate de pe malul nămolos al bălţii din pădurea Afumaţilor. Ochiul viu al bălţii, verde sub sclipirea neagră a pădurii încărcate de vrăji, avea pentru Chiron acelaşi gust ca şi hamsiile ori scrumbiile scoase de pescari din plase. Gustul lor îl simţea pe cerul gurii ori de câte ori trăgea adânc aer în piept.

Adâncit în registrele negustoriei tatălui său şi aflându-şi desfătarea numai în drumurile pe care le făcea lună de lună la Constanța, ca să supravegheze schimbul butoaielor din cala vasului în carele către Bucureşti, Chiron se pomeni holtei bătrân. Drept este că frica mamă-sii de a nu-l pierde din nebăgare de seamă ajutase şi ea la aceasta stare a lucrurilor. Se dezmeticiră amândoi la moartea lui Chiron cel bătrân, când apropiații, adunați în jurul lor de nenorocire, prinseră a întoarce situația pe toate părțile:

— Ştiu o fată cuminte ce s-ar potrivi alături de tine, dragul maichii, spusese o vecină pe care Elefteria o mai aducea câteodată după-amiaza, la cafea.

— Să nu te laşi la cele cu beteşug, Chiron dragule, se amestecă alta. Încaltea dacă eşti ceva mai în etate asta nu înseamnă că trebuie să laşi de la tine.

Elefteria puse capăt discuției cu o invitație la un păhărel de vişinată, dar gândurile îi rămaseră tulburate. Privi pe Chiron cu alți ochi. Închisă în hotarele înguste ale durerii şi spaimelor ei, nu băgase de seamă că vremea trece şi pentru cei din jur, nu numai pentru ea. Socoti iute în minte ce făcea răposatul ei soț la anii de acum ai fiului, şi găsi repede că avea deja trei copii şi vânduse o negustorie ca să-şi afle rostul pe meleaguri străine. Pricepu că viața fiului său este ajunsă la jumătatea ei, şi se învinovăți pentru că-l ținuse în loc.

Aşa se făcuse că, după anul de doliu pentru Chiron cel bătrân, Elefteria aduse noră fiului său, tot în tăcere cum îşi

ducea şi viața. Chiron-fiul avea patruzeci de ani când mamă-sa îi potrivi lângă umăr pe Maria, fată cuminte de învățător român, care ştia un pic de pian şi se pregătise să devină institutoare la o şoală de fete din Bucureşti ori poate guvernantă la vreo familie mai înaltă.

Chiron privise pe Maria şi încercase să desluşească în sufletul său cele ce simțea. Chipul fetei de sub fața apei vrăjitoarelor, din copilăria lui, îl urmărise cu ochii umezi de sub părul verde ca mătasea broaştei, legănându-i dorurile celei dintâi tinereți, când el se visa un cavaler rătăcitor pe cale să pornească în lume, în întâmpinarea sorții.

Niciodată însă nu-şi închipuise că fata de sub ape ar putea ieşi aievea în lumea negustoriei cu măsline. Făcuse de la bun început diferența între visele lui cu zâne primejdioase şi nevasta pe care o aştepta să-i fie alături. În piept avea un animal mic şi spăimos, plin de curiozitate, dar lipsit de îndrăzneală, pe care-l mai simțise pe digul de lemn al portului din Constanța. Aştepta acolo corăbiile din Constantinopole cum îşi aşteaptă tinerii miresele: cu inima tresărind la fiecare fregată care lăsa ancora în dană.

Maria se dovedise a nu fi nici zână, nici corabie aducătoare de mistere. Înțelegând că cea care a adus-o în casa înstărită din inima Bucureştiului este Elefteria, fata se aşeză de bună-voie sub cuvântul ei şi îşi petrecu primii ani ai căsniciei făcând pe plac grecoaicei mute.

Educată la fostul Pensionul Domnesc al doamnei Iacobson, devenit între timp Şcoala Centrală de Fete, Maria

ştia ce se aşteaptă de la ea. Supraveghea cuhniile Elefteriei fără a-şi lua însă trufia vreunor decizii, îngrijea ca soțul său să se arate în lume întotdeauna cu veşmintele proaspete, zâmbea sincer şi pornea conversații potrivite unei tinere soții joia, la orele de cafea ale casei: anume despre ultimele ploi ori despre măsurile de zahăr din dulcețurile domniei sale.

Chiron îşi închipuia că lucrurile se vor repeta în familia lui până la un punct. Îi aştepta pe cei trei fii, şi venirea pe lume a Demetrei îl descumpăni puțin. Decise însă să nu-şi piardă răbdarea şi se adânci în diversificarea comerțului, ca să se arate la înălțimea pretențiilor clienților săi. Lumea cerea delicatese tot mai felurite, pe măsura celor aflate prin alte părți ale lumii, iar el se strădui să împlinească aceste aşteptări.

Când Maria rămase grea pentru a doua oară, Chiron ştiu că este băiat, cum ştia odinioară că amforele cu saramură ale tatălui său se află după uşa pivniței, sub scară. Elefteria ținu neapărat ca numele nou-născutului să fie dat după cel al copilului pierdut de ea. Maria cunoştea întreaga poveste. O aflase cu mare greutate, pe frânturi, aşa cum reuşise să învingă împotrivirea lui Chiron şi să scoată de la el câteva vorbe din când în când. Numele unui copil mort i se păru de rău augur, şi pentru întâia oară ea ceru să se facă altcumva decât poruncise Elefteria.

Nu avu însă sorți de izbândă, şi băiatul primi numele Ianis.

Între Elefteria şi Maria rămase o umbră. Pe măsură ce puterile Elefteriei se împuţinau şi deciziile ei se dovedeau a fi tot mai confuze, Maria încerca a preveni pagubele propunând tot mai ades propriile ei decizii. Elefteria simţea cum o împotrivire nouă, necunoscută, creşte în nora sa, şi se îndârji să-i ţină piept. Maria devenea tot mai sigură pe ea cu trecerea anilor, iar Elefteria era din ce în ce mai des trădată de vechile ei putinţe.

Lucrurile într-adevăr se repetară cumva în familia grecului, şi cel de-al treilea copil veni pe lume exact la aceeaşi diferenţă de ani ca şi cea dintre el şi fraţii săi. După naşterea celui de-al treilea prunc, recunoştinţa umplu în sfârşit inima lui Chiron şi el prinse a se uita altfel la Maria lui. Pentru cea dintâi oară, între gândurile lui răsări unul nou care spuse „Maria mea”.

Toţi pruncii fuseseră legănaţi de bunica lor, Elefteria, în şalul cel negru de caşmir. Rând pe rând, fiecare trecuse prin cuibul cald al ţesăturii moi şi învăţase primul zâmbet din joaca luminii prefirate printre ciucurii de mătase. De curând, o nouă zavistie tulburase apele familiei şi le alesese altcum fuseseră până atunci.

Elefteria voise să dea băieţii la baltă. Obrajii lui Chiron se învăpăiaseră la auzul unei asemenea idei, şi el se opuse cu tărie.

— Maică, niciodată nu ai vrut să ştii care a fost viaţa mea după ce m-ai dat la baltă, spuse el vorbe înfundate maicii sale, ca să le ascundă de urechile Mariei. Eu, copil,

frica domniei tale de a mă pierde am înțeles-o, dar domnia ta, răsucirile mele în fiecare somn de după aceea, le-ai înțeles oare, vreodată? Ştii astăzi că ultimul fiu ți-a rămas acolo, între ierburile acelea negre mirosind a păcat, şi acesta care ți s-a întors are în el ceva ce nu-i al lui? Viața întreagă mi-a fost întoarsă după ziua aceea, maica mea dragă. An de an dispăream de acasă la Sângiorz şi te bucurai când apăream nevătămat, dar nu cercetai unde am fost şi ce am făcut. Mă întorceam la baltă, mamă. Mă striga şi mă duceam an de an, cum veneam şi la domnia ta atunci când mă strigai. Am intrat singur în pădure de treizeci de ori până acum, şi nu ai vrut să ştii pentru ce plec de lângă tine. Ceva mai presus de fire mă trage între ierburile ude din mijlocul pădurii, în noaptea strigoilor, când copiii aprind roți de foc peste mahalale. Ce fac acolo? Nimic nu fac. Mă duc şi mă întorc. Mă întorc a doua zi dimineață, obosit ca după o săptămână fără somn. Cum ştii prea bine, chiar dorm somn neomenesc, două-trei zile după Sângiorz. Nu pot judeca, mamă, dacă toate acestea au fost trebuincioase sau nu. Pot însă judeca pentru băieții mei. Nu vor vedea balta, întâmple-se orice.

Elefteria lăcrimase la începutul vorbelor lui Chiron. Apoi inima ei se împotrivise acuzațiilor şi îşi ştersese ochii cu mânie. Până la sfârşitul cuvântării dăduse şi mânia pe o înțelegere strâmbă a lucrurilor, dar care împlinea cel mai bine nevoile sufletului său de a ieşi biruitor.

Își spuse că noru-sa descoperise în sfârșit armele de care dispune o femeie și îi întorsese fiul împotriva ei. O scoase, tăcut, pe Maria vinovată de cele ce se petreceau, și totul se isprăvi acolo. Elefteria putea mai lesne accepta faptul că nora i-a atras feciorul de partea ei, de vreme ce îi născuse trei copii. Era în firea lucrurilor. Și răposatul ei Chiron îi ținuse partea împotriva maicii sale soacre, la vremea lor.

Vina adormi din nou în inima Elefteriei.

Raportul de forțe însă se schimbase pentru totdeauna. Familia deveni din acel moment a Mariei. Iar Chiron înțelese că nădejdea pe care o simte liniștindu-i inima când se gândește la Maria trăiește mai mult decât animăluțul spăimos ce răsărea în sufletul său când aștepta corăbiile, în port la Constanța, ori când își amintea de fata de sub ape.

În atelierul meșterului fotograf, sunetele din jur începură din nou a ajunge până la urechile bătrânei Elefteria.

Glasurile alor ei o smulseră din lumea veche în care cădea adesea. Privi în jur cu atenție, încercând să afle cât de mult lipsise dintre ei. Copiii râdeau, iar domnul Franz încheia socoteli bărbătești cu Chiron al ei. Maria își potrivea la încheietura mâinii săculețul, pregătindu-se de plecare. Se vede treaba că fotografiile fuseseră isprăvite în timp ce ea călătorise din nou prin lumea cea din vechime, pe care o purta în suflet și în minte.

— Doamna Maria, se întoarse Franz către mama copiilor. Îmi veți îngădui să păstrez o vreme o copie a fotografiei celor mici în vitrina atelierului? Fotografiile cu copii sunt de regulă foarte atrăgătoare. Iar modelele au fost de data aceasta deosebit de reuşite, mai spuse el, zâmbind curtenitor.

— Cu mare drag, domnule Franz, răspunse Maria, măgulită că a fost aleasă să decidă.

Lumina cădea pieziş în vitrina atelierului. Bucata de fetru vişinie ce servea drept aşternut sub fotografiile expuse căpătase un hotar prin mijlocul său. De-o parte – lumină, de cealaltă parte – umbră. Fotografia domnului general Stancu era împărțită pe din două de granița de lumină. Aplecat asupra vitrinei, Franz o cerceta, în căutarea celui mai potrivit loc pentru noile fotografii pe care le avea în mână.

Împinse uşurel fotografia copiilor doamnei Ghenadie către colțul din stânga. Aşeză alături cea dintâi fotografie a familiei lui Chiron grecul, cea în care părinții erau alături de cei trei copii. Apoi măsură din ochi locul şi aşeză cealaltă fotografie la distanță egală, tocmai în celălalt colț, aflat deocamdată în umbră. Ultima fotografie îşi află locul chiar în mijloc, în față, lângă geam, în calea ochilor tuturor trecătorilor.

Franz ieşi apoi în drum şi rămase preț de o clipă în fața vitrinei, cu mâinile încrucişate la piept. Privea şi cântărea, prin ochii mijiți, echilibrul întregii compoziții.

Toată vitrina se sprijinea pe copiii lui Chiron, singuri împrejurul jilțului. Două doamne cu umbreluțe trecură prin spatele său, în pas de plimbare. Aruncară o privire scurtă vitrinei, mai mult îndemnate de privirile insistente ale lui Franz în aceeaşi direcție. Copiii din fotografie le smulseră un surâs şi doamnele aruncară o privire curioasă maestrului fotograf.

— Bună ziua, le răsplăti Franz atenția cu un salut adânc. Vă poftim oricând la atelier, continuă el, mulțumit de efectul vitrinei sale.

Târziu, când ziua se sfârşea şi bucătăreasa trimise de la cuhnii, pe masa lor de seară, alivenci moldoveneşti cu mălai şi miere, Franz îşi aminti de vitrina sa cu copii. Gustul vesel al alivencilor, anume ivite parcă pe lume pentru plăcerile copiilor, ori poate îndărătnicia cu care bucătăreasa lor de la Moldova trimitea pe mesele lor bucate cu miroase de pe plaiuri care nu le erau cunoscute lor, ci numai ei – Franz nu ştia ce anume făcuse legătura între cele două gânduri ale lui din seara aceea.

Se află numai mâncând alivenci şi gândindu-se la copii. Cei fotografiați de el, cei cunoscuți de prin vecini, cei doriți şi încă netrimişi de Bunul Dumnezeu în tânăra lor casă.

Isprăviră masa în poveştile lui Franz. Lumina era puțină în odaie, dar Anna întârzia anume clipa aprinderii lămpilor. Îndrăgea umbrele ivite la ceasurile acelea dintre zi şi noapte pentru buna-cuviință cu care fereau tainele de prin ochi de priviri curioase. Franz aştepta seară de seară ca, sub pavăza acestei lumini scăzute, ocrotitoare, soția sa să-i aducă bucuria vreunei taine.

Aştepta vestea ivirii celui dintâi copil în casa lor.

Aflat în spatele ei, îi privea gâtul subțire în locul unde el se pierdea între multele dantele ale gulerului. Lumina cleioasă a apusului pusese nimb ultimului zuluf, crescut rebel chiar la rădăcina gâtului, departe de restul şuvițelor castanii. Anna depunea atâta efort, dimineață de dimineață, să adune acest zuluf sub àcele cu care îşi ridica părul în coc, încât acum Franz simțea că face o necuviință – privind un lucru pe care ea dorea să-l ascundă.

— Voi plăti anunț la ziar că atelierul este specializat în fotografii ale copiilor, spuse Franz, stăpânindu-şi pornirea de a-şi încolăci zuluful împrejurul unui deget.

— Pentru ce ai face aşa ceva? întrebă Anna, încredințându-şi vina care îi urcase dintr-o dată în priviri străzii de sub ferestre.

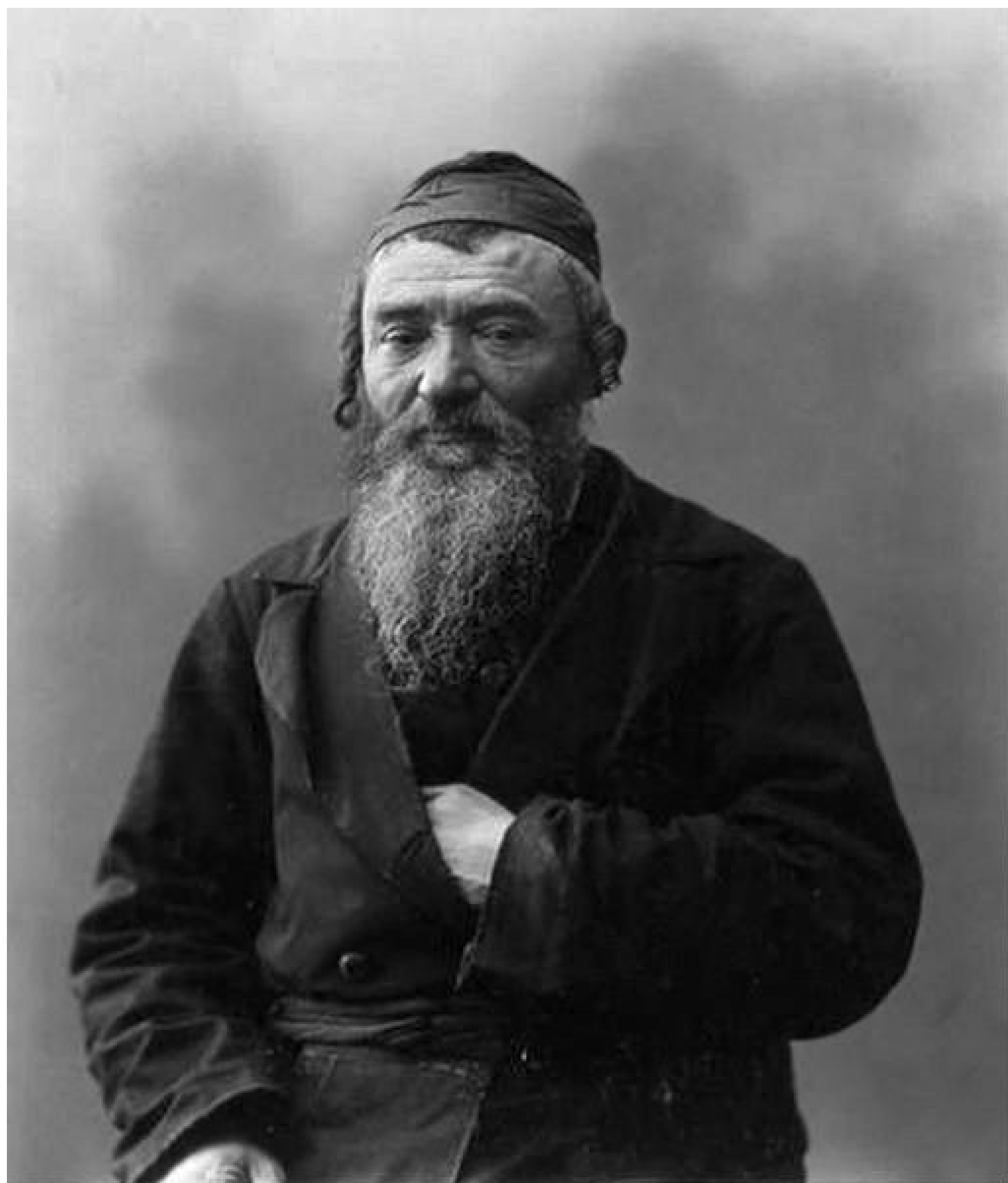
Ori de câte ori afla că Franz fotografiase copii, în inima ei urca o vină căreia nu-i recunoştea niciun drept, dar pe care nu o putea opri să urce acolo. Cunoştea istoriile tuturor satelor din jurul Mediaşului şi Biertanului, despre neveste tinere care au avut a aştepta ani mulți până când

cel dintâi prunc să dezlege băierile pântecelui lor, mai apoi deosebit de roditor.

Nădejdea pe care şi-o afla în aceste istorii îi spunea că patru ani lipsiţi de binecuvântarea aşteptată nu trebuie să fie pricină de îngrijorare. Cu toate acestea, tresărea ori de câte ori Franz aşeza în vitrina atelierului fotografia unui copil. Îi părea că anume este aşezată acolo pentru ea. Îşi muncea gândurile să afle adevărul, îi pândea gesturile şi surâsurile ca să prindă urma vreunei aluzii. Niciodată însă gesturile lui Franz nu adeveriseră bănuielile soţiei sale.

— Ori de câte ori aşez câte o astfel de fotografie în vitrină, toate doamnele îşi încetinesc pasul şi cercetează atent atelierul. Întotdeauna sfârşim prin a ne saluta şi a schimba două vorbe. Îmi pare lucru însemnat.

— Merg să aduc lămpile, spuse Anna, aşezând în trecere o mână uşoară pe braţul lui Franz, ca o cerere ascunsă de iertăciune pentru gânduri lipsite de temei. Se lasă seara, şi lumea va crede că este casă pustie aceasta în care nu arde nicio lumină.

4. Roş Haşana

Eli Rosenthal cufundă cana în donița de lemn atât cât degetele cu care strângea toarta să rămână deasupra apei. Îşi turnă apă pe mâna stângă de trei ori, cu gesturi măsurate. Trecu apoi cana în mâna cealaltă şi repetă ritualul. Înclină cana de trei ori şi apa trecu printre degetele lui.

Spălat astfel de greşelile de peste an, se apropie de masa pe care pâinea Halla, împletită şi aşezată cuminte pe o tavă curată de argint, cu cuțitul alături, aştepta începutul sărbătorii.

Doamna Rosenthal, cu marginile şalului care îi acoperea capul desfăcute peste umeri, aprinse cea dintâi lumânare şi o aşeză în sfeşnic. Rosti încet prima binecuvântare, îşi trecu palmele făcute căuş peste față şi ridică apoi ochii către fiica sa cea mare.

Miriam, cu chipul răsărit proaspăt pe deasupra volanelor dese ce-i ajungeau până sus, sub bărbie, îşi aprinse la rândul ei lumânarea, repetând gesturile mamei sale. Încăperea începea a prinde o altă lumină. Binecuvântarea ei se auzi mai limpede în odaie. Sub glasul ei curat, masa prinse a zâmbi. Eli Rosenthal simți coborând în el o pace dulce. Casa lui avea binecuvântările a trei femei, soția şi cele două fiice care ştiau să fie atât de cuminți cât să facă viața senină părintelui lor şi atât de rebele cât să nu-l lase să cadă în păcatul plictiselii.

Ultima lumânare fu aprinsă de Sara, încă neajunsă la vârsta măritişului după părerile părintelui său, care nu

întotdeauna coincideau cu ale fetei. Sara, la şaptesprezece ani de curând împliniți, se simțea supravegheată atent de mamă şi de soră, ca şi cum nu şi-ar fi aprins singură lumânările în ultimii paisprezece ani, ca şi cum vreodată le-ar fi dat vreun motiv să se îndoiască de precizia gesturilor ei. Îşi rosti binecuvântarea cu ochii plecați asupra pâinii rituale Halla şi a rodiilor de pe masă, mai mult pentru a feri revoltele din adâncuri de ochii mamei sale decât din pioşenie. Nu avea nevoie de supraveghere, dar asta era o discuție pe care o va păstra pentru zilele următoare.

Începea Roş Haşana, Anul Nou evreiesc.

În familia lui Eli Rosenthal, proprietarul celei mai căutate ceainării evreieşti din Dudeştii Bucureştilor, sărbătoarea din acest an avea şi o altfel de încărcătură. Urma să fie ultimul An Nou pe care Miriam îl petrecea în casa părinților săi. După o logodnă ce durase doi ani, se stabilise în sfârşit data căsătoriei ei cu David, băiatul domnului Herşcovici, croitor pentru domni în aceeaşi mahala.

Eli muie o bucată de pâine în miere, culese o boabă de strugure şi câteva de rodie. Anul cel nou urma să fie dulce ca mierea, rodnic ca strugurele şi supus celor 613 porunci ale Torei precum cele 613 semințe ale rodiei.

Masa de Roş Haşana putea începe. Tipsia cea mare cu *gefilte fish* trecu din mână în mână. Glasul Şofarului, cornul de berbec în care se sufla la sinagoga din vecinătate,

anunțând credincioşii că a sosit vremea judecăților, deştepta în Eli multe aduceri aminte.

Brit Ha-Bat-ul lui Miriam, legământul pentru fiică, rostit în sinagogă în timpul primei citiri a Torei de după naşterea sa, în urmă cu nouăsprezece ani. Eli fusese chemat atunci să citească un *aliyah*, o binecuvântare din Tora, şi glasul îl trădase din cauza fericirii, făcând ca versetele să se audă ca din gura unui băietan nevârstnic. Niciunul dintre prietenii săi prezenți însă nu au dat semn că glasul acela schimbat al lui a fost observat.

La nici doi ani a urmat apoi *Brit Ha-Bat*-ul Sarei, când ea şi-a primit la rândul său numele în timpul citirii *Torei.*

Eli a primit din nou onoarea rostirii unui *aliyah*, ca tată al copilului cel nou venit pe lume, şi pentru a doua oară glasul său a fost de nerecunoscut. Cu îngăduința rabinului însă, care de data aceasta nu s-a mai putut stăpâni şi a slobozit un hohot scurt, cei prezenți au râs, apoi au îmbrățişat pe Eli, pentru ca el să înțeleagă că râsul lor înseamnă că-l vor spijini la fiecare naştere a vreunui prunc al său, când el era evident că va avea de trecut încercarea aceasta a subțierii glasului.

Nu au mai fost alte naşteri. Casa lui Eli, proprietarul ceainăriei din Dudeşti, a căpătat doar atâta binecuvântare: două fiice.

Şofarul dădea glas din templu pentru trezirea fraților; începea meditația la anul ce se încheia. Cele zece zile dintre Roş Haşana, Capul Anului, şi Yom Kippur, Ziua

Răscumpărării, erau destinate judecăţilor şi apoi faptelor bune care ar fi trebuit să corecteze greşelile de peste an cu care fiecare evreu se face vinovat. Soarta fiecăruia avea să se hotărască la sfârşitul celor zece zile.

Eli se surprindea însă călătorind înapoi mult mai departe decât anul încheiat. O vedea pe Sara care, la trei ani, îşi aprindea cea dintâi lumânare de sabat din viaţa ei. Cu doi ani mai mare şi dorind întotdeauna să marcheze acest lucrru, Miriam o aprindea pe a sa la o latură a mesei, refuzând cu multă înţelepciune ajutorul mamei sale:

— Ajut-o pe cea mică, mamă. Eu mă descurc singură.

Eli le privea pe toate trei dintr-un colţ întunecat al odăii şi sufletul său înălţa mulţumiri ce nu se aflau în Carte, mulţumiri noi, necunoscute şi nerostite încă de nimeni altcineva înaintea lui, pentru viaţa luminată de cele trei bucurii.

Pierdu numărătoarea chemărilor *Şofarului* din templu. Le ţinuse socoteala până la cel de-al douăzecilea răsunet al cornului, dar erau o sută, şi Eli renunţă.

Treziţi-vă şi socotiţi-vă, spunea cornul.

La îndemnul lui, Eli se socotea, judecându-şi singur, după puterile lui, anul trecut şi viaţa scursă până atunci.

Bat Mitzvah-ul Sarei, petrecerea pe care părintele său o rânduise la hotarul vieţii de adult a fetei, fusese mai îmbelşugat decât acela al lui Miriam. Ceainăria începuse a merge mai bine, ori poate oamenii începuseră a câştiga mai mult astfel încât poposeau mai adesea după-amiezele la o

ceaşcă îmbietor aromată cu secretele doamnei Rosenthal. La doisprezece ani, cu părul lung, castaniu, împletit într-o singură coadă lăsată pe spate, Sara arătase atunci precum fiicele de neam regesc ale Israelului biruitor din *Vechiul Testament*, în rochia ei nouă din damasc alb.

La vremea ei, Miriam nu avusese rochie tocmai nouă la Bat Mitzvah-ul ei. Doamna Rosenthal stricase una dintre cele mai bune rochii ale domniei sale şi croiseră împreună veşmântul de confirmare al fetei. Erau alte vremuri, mai neîndestulate pentru familia lui Eli. Slavă cerului că lucrurile îşi păstraseră de la an la an obiceiul de a se îmbunătăți, astfel încât astăzi, când cornul de berbec al Roş Haşanei chema la rememorări, Eli îşi putea ierta lui însuşi rochia aceea a lui Miriam.

Din ziua aceea de Bat Mitzvah a Sarei nu mai scăpaseră de băiatul lui Herşcovici din casa lor.

Îl poftise la petrecere Miriam, impresionată de renumele pe care băiatul de o vârstă cu ea şi-l făcuse deja printre stâlpii sinagogii, încă de la primele *aiylah* citite din Tora, în urmă cu doi ani. Depăşindu-şi vârsta şi aşteptările celor mai bătrâni de la el, David ținuse de-a lungul anilor în sinagogă cuvântări pline de înțelepciune despre fragmentele care se citeau în zilele de sabat. Devenise repede nădejdea bătrânilor şi mândria tatălui său, croitorul.

Drept este că David nu fusese singurul copil din vecini care crescuse în casa lor, împreună cu fetele. Bătuți din toate părțile de vânturile prigonirilor, evreii din Dudeşti – la

fel ca mulți alții – își luaseră demult obiceiul de a-și ocroti unii altora copiii, de a vedea în copilul vecinului speranța întregului popor călător de atâtea secole în căutarea păcii. Copiii mahalalei se jucau împreună, mâncau împreună unii la alții, mamele având grijă să se anunțe spre liniștire:

— David al domniei tale, madam Herșcovici, și Abraham al domniei tale, madam Levițchi, au mâncat la mine astăzi.

Eli era pe atunci mândru și îngrijorat de înclinarea fiicei sale mai mari către studiul Cărții. Amândoi, Miriam și David, aveau numai paisprezece ani când începuseră a-și pierde după-amiezele de sărbătoare umăr lângă umăr deasupra cărților lui David al domnului Herșcovici, croitorul pentru domni. Băiatul era cel care citea, întotdeauna, apoi întorceau fragmentul citit pe toate părțile, aprinzând uneori casa cu discuțiile pe care le nășteau în jurul celor citite. Sara își culca între ei păpușile de care nu se îndura încă să se despartă.

— Știu din Carte că în ziua dintâi a Roș Hașanei, Dumnezeu se așază pe tronul său, iar la picioare i se adună toate popoarele lumii, pentru judecată, povestea David prietenei sale.

— Toți evreii? întreba Miriam.

— Toți evreii, toți grecii, toți românii. Toți, explica băiatul. Pe fiecare în parte Dumnezeu îl cercetează pe îndelete, ca să vadă ce a făcut peste an. Judecata faptelor ține zece zile, până la Yom Kippur. În aceste zece zile dintre Roș Hașana și Yom Kippur, fiecare evreu trebuie să se

simtă dator să-şi cerceteze şi singur nelegiuirile făcute față de porunci.

— Eu fac o nelegiuire dacă vreau să citesc Cartea în sinagogă? speria Miriam casa cu câte o întrebare.

— Fetele nu citesc în templu, spunea David, clătinat în siguranța lui de sinceritatea fetei. Lumea are alte legi pentru bărbați, şi altele pentru femei.

— Nu pare o lume prea dreaptă, se îmbufna Miriam. Ori poate că sunt de fapt două lumi.

David al lui Herşcovici, croitorul pentru bărbați, răsfoia o vreme cartea încruntat, căutând un răspuns care s-o împace pe prietena sa.

— Uite, scrie că femeile sunt scutite de la împlinirea multor porunci care sunt obligatorii pentru bărbați, spuse el.

— Şi este un lucru bun acesta? întreba Miriam.

— Bun, sigur că bun, respira băiatul uşurat pentru că răspunsul acesta îl ştia, se vorbise de curând în templu despre asta. Femeile au o simțire a lor aparte, şi o putere a lor, care le ajută să țină multe dintre legi mai uşor decât bărbații. Ele nu au nevoie de o lege scrisă pe care să o urmeze întocmai, pentru că împlinesc cuvintele legii natural. Vine din ele, înțelegi? se lumina chipul lui David.

Mai mult de dragul ochilor lui plini de bucurie care îi căutau pe ai ei ca să înțeleagă din ei dacă a reuşit să-i alunge necazul, Miriam se lăsa înduplecată să surâdă.

— Bine, spunea ea. Şi după ce ne judecă Dumnezeu faptele de peste an, ce se întâmplă?

— Fiecare greşeală descoperită trebuie reparată, explica mai departe David. Toate greşelile trebuie reparate înainte de Yom Kippur.

— Cum pot să repar greşeala mea că îmi doresc să pot face lucrurile pe care le faci şi tu? Tot mai vreau să citesc Cartea în sinagogă, zâmbi Miriam unei lumi pe care mintea ei ascuțită o găsea încântător de vulnerabilă în fața provocărilor aruncate de o copilă de paisprezece ani.

— Poate că ne ajută domnul Rosenthal, ridica David o privire rugătoare către ceea ce i se părea a fi singura lui scăpare în acel moment.

— Cred că deocamdată este suficient dacă o numeşti „greşeală”, punea Eli capăt discuției cu un surâs larg, bun şi mândru. De reparat va repara timpul.

Eli primi din mâinile albe ale fiicei sale mai mari tipsia cu *gefilte fish.* Doamna Rosenthal şi fetele umpluseră ştiuca cea mare cu carne de păstrăv românesc, din care îi plăcea lui foarte mult. Cercetaseră zile în şir carele cu peşte poposite în mijlocul mahalalei Aga Niță până să afle ştiuca ce o doreau, mare şi proaspătă, şi păstrăvii potriviți pentru aşa o masă. Doamna Rosenthal purtase fetele după dânsa ca să le obişnuiască a târgui, cu deosebire pe aceasta mai mare căreia i se împlinea deja sorocul.

Pe masa de Roş Haşana, *gefilte fish* era nelipsit. Tipsia fusese aşezată între lumânări în tăcere, cu discreția cu care

doamna Rosenthal înțelegea să facă – la vârsta dumneaei – declarații de iubire soțului său.

Eli descoperi abia la cea dintâi îmbucătură adevăratul înțeles al peştelui. Strivi pe cerul gurii umplutura cea plină de semnificații, înțelese declarația doamnei sale şi ridică ochii luminați de bucurie către dânsa.

— Este păstrăv, spuse el şoptit, ferind cuvintele de urechile copiilor.

Doamna Rosenthal roşi puțin pe la urechi, minunând astăzi pe Eli ca şi în urmă cu douăzeci de ani. În fiecare an părea să găsească alte şi alte motive cu care să-şi minuneze soțul.

Când abia se cunoşteau îl minunase cu părul lung, castaniu, împletit într-o cunună prea grea pentru chipul ei micuț. Când dorise să şi-o facă mireasă cu mult înaintea binecuvântărilor părinților şi aproape că o furase de acasă, îl minunase cu curajul ei. În anii dintâi ai casei lor, când păreau să se fi luat amândoi cu sărăcia şi nu doar unul cu celălalt, doamna Rosenthal îl minunase cu puterea de a surâde senin peste multele lipsuri şi dorințe rămase nespuse şi neîmplinite.

Mai apoi, când ceainăria începu a da roade şi clienții, aduşi de renume, începură a fi mai înalți, îl minunase cu îndrăzneala ideilor domniei sale, anume de a lua tava din mâna fetei ce aducea la masă, atunci când era vorba despre vreun evreu sefard înstărit din strada Spaniolă ori din strada Israelită. Servea chiar domnia sa şi avea grijă ca

întreaga ceainărie să afle aceasta, aducând măgulire evreului cel înstărit.Venea la masă cu tava şi cu vreo veste mai nouă ce începuse a umbla prin târg, căci la aflarea lor nimeni nu îi trecea pe dinainte soției lui Eli.

Ideea doamnei Rosenthal încântă pe zarafii Bucureştilor, şi ei reveniră la ceainărie, aducându-şi prietenii ori soțiile. Doamna Rosenthal îmbrăcă fetele în rochiile cele bune şi le scoase din casă, coborându-le în odăile cu clienți. Atmosfera se învioră în ceainărie. Fetele purtau cu plăcere conversații despre rețetele doamnei Rosenthal ori despre familia cea nou coborâtă de la Iaşi şi stabilită alături de ei, în Dudeşti.

Clientela lui Eli se schimbă cu iuțeală.

Astăzi, doamna Rosenthal îl minuna pe Eli roşind precum copilele lor, ba chiar mai abitir decât acestea, pentru că Dumnezeu se pare că-l găsise vrednic de a creşte spirite ce cu greu roşesc.

Ceainăria evreului ajunsese în scurt timp locul de întâlnire al întregii spume evreieşti. Două chimvale şi o alăută apăreau ca prin farmec pe înserat, bucurând oaspeții cu cântecele lor pline de lacrimi şi licărind a speranță.

Evreii nu glumeau cu bucuria.

Atunci când îi sosea vremea, bucuria era consumată ca orice altă datorie sfântă. Cântecele umpleau strada, revărsându-se pe uşa din față. Fetele lui Eli supravegheau mişunarea tăvilor printre mese şi intrarea clienților.

Comenzile de frunte erau îndată luate de pe mâinile slujnicelor de către Miriam sau Sara, iar gestul lor îndatora pe clienții care se vedeau dintr-odată vedete ale ceainăriei.

Din rândurile lor, ale evreilor sefarzi, zarafi ori medici ascultați în oraş, nădăjduise Eli să-şi afle Miriam perechea.

Croitorul Herşcovici era sărac. În odăile scunde ce împrejmuiau curtea măruntică de la marginea mahalalei evreieşti se înghesuiau deznădejdile celor nouă suflete ale familiei. Locuiau acolo, în trei cămăruțe, bunicii – bătrânul domn Herşcovici, surd şi cu vederea pierită la cei optzeci de ani, bătrânul domn Levițchi, socrul croitorului, cu picioarele de tot betegite de bolile de oase ale bătrâneților –, apoi domnia sa împreună cu soția şi cu cei cinci copii cu care îl binecuvântase Dumnezeu: patru fete mai micuțe şi speranța casei, David.

Adesea, băiatul rămânea peste noapte la stradă, în odaia mică de la față pe care o foloseau ca atelier al domnului Herşcovici, pentru ca fetele să aibă mai mult loc în cămările dimprejurul curții.

Era un băiat bun şi Eli îl iubea. Ceea ce nu iubea era curtea sărăcăcioasă şi înghesuită, odăile ce păreau a se sprijini temător unele de celelalte şi pereții scorojiți şi igrasioşi care puteau fi văzuți tocmai de la stradă. Miriam şi David însă se iubeau de copii, iar Eli, suflet ce purta la rândul său una şi aceeaşi dragoste de douăzeci de ani încoace, înțelegea să ocrotească asta.

De-a lungul vremii, David Herşcovici se arătase a fi cu adevărat demn de atenția pe care mahalaua o îndreptase asupra lui. În vreme ce vechea liotă de copii ai mahalalei, din care până nu demult făcuse şi el parte, încă se mai îndeletnicea cu ale copilăriei, la nici optsprezece ani David adusese în adunarea din fața porților croitorului şi în ceainăria lui Eli focul naturalizării evreilor din țară. Când le vorbea tuturor cu patima anilor săi despre drepturile lui, ca unul născut aici din părinți născuți aici, evreii mai vârstnici uitau că obrazul îi este încă neacoperit de barba vremii şi a cumințeniei.

— Europa întreagă este de partea noastră, spunea David cu înflăcărare. Mai marii Țării trebuie să-i dea ascultare şi să naturalizeze orice evreu ce locuieşte în țară de mai bine de zece ani. Şi noi avem dreptul de a vota. Avem dreptul de a ne spune cuvântul despre soarta unei țări în care locuim de atâtea generații.

Doi ani purtase feciorul croitorului pe vecinii săi pe la întrunirile Uniunii Evreilor Pământeni. Doi ani înflăcărase întreaga stradă cu vorbele lui avântate despre dreptul de a vota al evreilor. Discuțiile din ceainăria lui Eli împărțiseră săptămâna în două: în zilele dinaintea sabatului erau stăpânite patimile, aşa că se vorbea despre muzică şi viața mondenă a Bucureştiului, iar în zilele ce urmau sabatului se aprindeau discuțiile politice. Miriam era adesea îndemnată de vreo privire a mamei sale să domolească aşa

cum va şti mai bine avântul acesta scăpat din frâiele înțelepciunii.

Miriam ştia să-l aşeze pe David înapoi, sub cumințenia legilor vechi.

Cu vremea îşi aflase puterile şi nu o dată se simțise în fața lui ca o mamă îngrijorată în fața copilului drag, dar mult prea năvalnic în susținerea ideilor sale. Era suficient să se aşeze în calea privirilor lui, zâmbitoare, cu capul uşor aplecat, cu bărbia aşezată alintat între dantelele bogate de la guler şi să ridice spre el priviri umbrite de genele dese.

Vorbele avântate ale lui David se năuceau pentru o clipă, iar el rămânea agățat de sprâncenele ridicate a întrebare ale lui Miriam. Între ei doi apărea o ceaşcă de ceai, iar şerpii aromelor ridicați alene împrăştiau năduful necazurilor lui David.

Dintotdeauna fusese aşa.

În urmă cu doi ani, la logodna lor, Eli şi domnul Herşcovici, cu creştetele acoperite de cele mai bune *kipa* ale lor, se aşezaseră la masa înțelegerii şi puseseră împreună pe hârtie îndatoririle şi obligațiile pe care cei doi copii şi le luau unul față de celălalt. Hârtia, *tehnoyi'm*-ul, fusese mai apoi semnată şi citită cu glas tare pentru întărirea înțelegerii. Ruperea logodnei se amenda cu zece lei, după cum stabiliseră în *tehnoiy'm*. Pentru ca astfel de gânduri însă să nu le vină celor doi, Eli luă o farfurie a doamnei Rosenthal şi o sparse de pragul casei.

— Cum nu mai puteți face la loc farfuria aceasta, așa să nu mai puteți desface logodna, spusese Eli atunci.

Fetele și băieții dintre care ieșeau Miriam și David apucară capetele batistei albe a înțelegerii și își începură jocul în mijlocul curții lui Eli, în fața ceainăriei, spre veselirea tuturor clienților din ziua aceea.

— M*azel tov!* îi strigau ei lui Eli.

— *Shalom, shalom*, răspundea Eli, ascunzându-și ochii ce-l dădeau de rușine umezindu-se, în privirile doamnei Rosenthal.

Ca să-și amintească ziua aceea în cele mai mărunte detalii ale ei, Eli își luă soția, fiica cea mare și pe proaspătul ei logodnic și-i duse pe toți la fotograf.

Străbătuseră drumul până în miezul Bucureștiului pe jos. Eli își petrecu prima jumătate din drum explicând doamnei sale că, într-adevăr, o trăsură nu ar fi însemnat o sumă foarte importantă de bani, dar ca principiu, într-o zi atât de caldă și însorită nu se cade să te lipsești de o bucurie ca mersul pe jos.

Eli era convins că lumea întreagă a aflat despre fericirea lor și toate privirile întâmplătoare îi păreau ocheade admirative aruncate de trecători unei familii atât de reușite. Răspundea tuturor acestor priviri cu un zâmbet larg care, alăturat mersului țanțoș, înduioșa pe Miriam.

Domnul Franz Mayer, fotograful, client vechi al ceainăriei lui Eli, îi promisese o reducere de preț într-una din după-amiezele când ceaiul cu secrete al doamnei

Rosenthal îşi făcuse efectul şi domnia sa scăpase de durerea de cap cu care venise.

— Să vii negreşit, domnule Eli, spusese atunci Franz. Să aduci şi pe doamna în vizită.

Eli mulţumise măgulit de invitaţie, dar amânase mereu vizita, păstrând promisiunea lui Franz pentru vreun eveniment a cărui importanţă să merite cheltuiala. Ziua aceea sosise acum, şi Eli ceru lui Franz patru fotografii: câte una pentru fiecare.

— V-aş sugera o fotografie de grup, domnule Eli, spuse Franz. Mai cu seamă având în vedere evenimentul.

— Fiecare separat, răspunse Eli. Dumneata, Raşela, cum gândeşti că ar fi mai bine? o întrebase el pe soţia sa, şi continuase ca şi când ar fi primit vreun răspuns neauzit decât de el. Fiecare separat.

Primiseră cele patru fotografii.

Franz fu convins de Eli să dubleze reducerea în contul unor ceşti de ceai ce aveau să fie servite în duminicile următoare. Acasă, doamna Rosenthal potrivise fotografiile în rame şi le rânduise între celelalte, pe peretele din spatele tejghelei, acoperit aproape în întregime cu asemenea fotografii ale tuturor rudelor pe care şi le cunoşteau.

O întreagă familie surâdea lumii de pe peretele acela. Fraţi, surori, veri şi nepoţi apropiaţi ori mai îndepărtaţi, unchieşi şi mătuşi unii lângă alţii, ramă lângă ramă, dădeau de lucru Sarei şi lui Miriam atunci când mama lor poruncea ştergerea prafului.

Doamna Rosenthal hotărîse locul fotografiilor acestora noi chiar în mijloc, unde aşeza de altfel pentru o vreme, cu rândul, toate fotografiile noi. Înlăturase mai către margini două fotografii ale unor nepoţi de spiţe mai îndepărtate şi potrivise pe Eli şi pe Miriam unul lângă altul. Se îndepărtase apoi doi paşi, înclinase capul pe un umăr şi cântărise din priviri efectul schimbărilor. Eli şi Miriam o priveau din mijlocul peretelui drept în ochi.

Îşi spuse că domnul Franz, fotograful, avea să capete de la ea o reducere specială şi îşi petrecu tot restul zilei căutând în însemnările cele vechi şi tainice un amestec de ierburi care să arate mulțumirea şi recunoştința.

Viața lui Miriam şi a lui David nu se schimbase după logodnă.

Continuau să-şi petreacă zilele împreună ca şi până atunci. Citeau *Tora* şi încercau a găsi înțelesuri în cuvintele ei. Ca şi David, Miriam îşi câştiga între evreii din Dudeşti faimă de om învățat. Nu renunțase a stârni cu bună-ştiință pe David cu întrebări despre locul său ca fată într-o sinagogă, dar o făcea numai de dragul discuţiilor în care ochii plini de văpaie ai băiatului rămâneau numai asupra ei. Cu vremea îşi găsise singură răspunsurile şi începea a simți puterea aceea neştiută despre care îi vorbea David, cea care face ca femeile să fie scutite de împlinirea cu strictețe a poruncilor Cărții.

În zilele sabatului, în templu, Miriam își ocupa locul său în spatele *mehitzei* din pânză, care îi separa pe bărbați de femei. De acolo, urmărea cum rabinul, cu o întreagă procesiune pe urmele lui, scoate *Tora* din arcă și o aduce oamenilor, legându-i cu Cartea pe unii de ceilalți și pe ei toți de cei vechi, plecați demult la cele sfinte. Îl asculta pe David citind și gândurile ei știau acum, printr-o taină pe care nu o putuse pătrunde, că fiecare are locul său în viață și este chemat să împlinească propriile lui porunci: femeia să crească copiii drept, bărbatul să-i apere pe toți de feluritele griji.

Nu se cade să te dedai trufiei de a dori locul altcuiva. Dumnezeu știe mai bine de ce te-a rânduit pe tine pentru locul acela. Asumă-ți-l și nu te mai revolta.

În vremea din urmă, prin ochii lui David începură însă a trece poveri noi.

Miriam îl cercetă o vreme în tăcere, apoi crezu că înțelese: ziarele din care afla toate cele ce se petreceau în țară strecuraseră în sufletul lui îndoieli ce nu-i fuseseră cunoscute până acum. Într-una din serile de la începutul toamnei, numai cu câteva zile înaintea Roș Hașanei, fata îl reținuse mai târziu decât de obicei în odaia din spate, mai mică, a ceainăriei, cea în care erau serviți clienții cei mai vechi și mai de seamă. Ochii lui plecați și răspunsurile întârziate îi dăduseră fetei de bănuit, și nu-l lăsase să plece.

— Mai stai, îi spusese ea de vreo două ori, când David se ridicase pentru plecare.

Neîndrăznind să-i calce cuvântul fără o explicație şi negăsind una potrivită, băiatul se aşeză înapoi pe lăvicioara de unde supravegheau amândoi mesele. Mâinile lui în căutarea unui rost pe genunchii pe care îi tot netezea încercau a-i vorbi fetei. Miriam le privea şi-şi găsea vină pentru că nu le înțelege vorba mai desluşit.

— Spune-mi ce ai mai făcut, îi ceru Miriam, căutând un sprijin pentru desluşirea locurilor ce-i rămâneau tăinuite.

— Am fost în târg la Taica Lazăr cu două velințe care nu ne mai trebuie. Le-am schimbat pe încălțări de vreme rea pentru cele mici, căci vor veni ploile, dădu David răspuns privindu-şi, ca şi Miriam, mâinile ce păreau a fi singurele vinovate de toată încurcătura.

— Asta mi-ai spus-o dimineață, David, îi zâmbi Miriam cu blândețe şi răbdare. Te întrebam ce *altceva* ai mai făcut, pe lângă cele ce mi-ai spus deja.

Una dintre fetele care serveau la mese se apropie în grabă de Miriam şi îi şopti la ureche:

— Nu mai este ulei de bergamotă pentru ceaiul de liniştirea nervilor, domnişoară Miriam. Madam Rosenthal s-a întors de dimineață din târg fără el, zice că la băcănie se isprăvise.

Miriam scoase dintre faldurile tainice ale rochiei sale o sticluță măruntică, frumos ticluită la formă de meşterul sticlar şi legată la brâul său cu o pănglicuță azurie. Îi

scoase capacul şi picură în ceaşca pe care o purta slujnica pe tavă două picături atent măsurate.

— Poftim, spuse ea. Mâine mergem amândouă să târguim departe, tocmai în Târgul de Afară.

Slujnica se răsuci pe călcâie şi dispăru cu tava către clientul ei. David o urmărise pe Miriam punând scurt capăt acestui început de criză al ceainăriei, şi stăpânirea ei îl convinse să vorbească.

— Mă bat îndoielile, spuse el către mâinile de pe genunchi.

— Pare chinuitor, zâmbi încurajator Miriam.

— Nu glumi, dragă Miriam, pentru că nu mai dorm nopțile. Lumea mea se clatină şi nu aflu nimic solid în jurul meu ca să mă sprijin o vreme, până când înțeleg ce se petrece.

Miriam se ridică de lângă el şi trecu în spatele tejghelei. Cu gesturi de medic care pregăteşte tratamentul, începu să prepare o ceaşcă de ceai pentru David. Uleiul de bergamotă pe care-l purta la ea îi va reda liniştea pierdută, dar Miriam strecură şi un grăunte de vanilie pe fundul ceştii, pentru aprinderea pasiunii lui. Ochii plecați ai lui David o făceau să simtă un cuțit rece în inimă, şi Miriam se obişnuise să nu mai caute înțelesuri semnelor inimii sale, ci să le urmeze simplu, fără întrebări.

— Ceai verde ca să te întremezi, cu ulei aromat de bergamotă ca să-ți găseşti somnul. În noaptea aceasta vei

dormi neîntors, îi promise Miriam, aşezându-i în palmele recunoscătoare ceaşca fierbinte.

O vreme se mulțumiră să se simtă unul pe altul alături pe lăvicioară. David sufla deasupra ceaiului, ca să-l răcorească. Încă înainte de a-l bea, ceaiul îşi împlinea menirea liniştind gândurile tulburate ale băiatului şi adunându-le doar asupra ceştii.

— Îți aminteşti, Miriam, începu el, cum mă întrebai în copilărie dacă este o greşeală să-ți doreşti să faci lucrurile pe care le fac îndeobşte bărbații? Voiai să citeşti *Tora* în sinagogă şi să-ți fie îngăduit să te înfăşori în *tallit*-ul cu ciucuri.

— Bea, îi spuse Miriam atingându-i mâna şi ridicând uşor ceaşca spre buzele lui. Se răceşte şi nu mai este bun. Îmi amintesc toate acestea şi multe altele ce ți-am făcut pe vremea aceea. Încă mai eşti supărat pe mine din cauza asta? surâse ea.

Peste tăcerea băiatului însă înțelese dintr-odată ce se petrecea. Dumnezeu îl încerca cu îndoieli. Pesemne întrebările născute în el fuseseră mai multe decât răspunsurile pe care le putuse afla. Mulți evrei destoinici fuseseră astfel încercați, iar rabinul vorbea adesea despre călirea fierului numai în foc.

— O să fie bine, strecură ea către David cuvintele cu o voce împrumutată parcă de la Miriam cea de peste douăzeci de ani. Caută să vorbeşti cu Rabi şi stai cât mai mult în preajma tatălui tău şi a bunicilor.

— Miriam, nu înțelegi, își munci David fruntea într-o mână. Este mult mai mult de atât. În târgul Focşanilor s-au întâlnit mulțime de frați ai noştri care cred cu tărie că soluția pentru noi ar fi înapoierea la Sion. Au făcut un cântec, un imn, şi cu el în frunte vor porni către țara din care am ieşit odată. Pleacă spre Sion.

Inima fetei începu a bate cu putere şi stăpânirea o părăsi, trădând-o pentru câteva clipe.

— Şi cu naturalizarea cum rămâne? întrebă ea, pentru că brusc ideile îndrăznețe legate de dreptul de vot i se păreau a fi cu mult mai bune decât acestea noi, nebănuite, despre o procesiune inversă celei din Carte. Ai lămurit toată strada că acesta este lucrul pe care trebuie să-l facem.

David lăsă ceaşca din mână şi îşi plecă fruntea până aproape de genunchi, cuprinzându-şi tâmplele între pumni.

— Sunt împotmolit, Miriam, sună a plânset mut vocea lui. De ce s-au luat după mine? De unde ştiu eu ce este mai bine de făcut? Cu ce îndrăzneală am glăsuit eu în numele lor? Nu mă ştiu îndruma nici pe mine singur, dar să trag drum şi pentru alții?

Miriam îi privi ceafa acoperită de cârlionți. Pe capul lui cu păr bogat, kipa stătea mereu într-un echilibru cam fragil, amenințând veşnic să alunece peste bucle ca peste valurile unei ape întunecate.

Era numai în cămaşă, şi nodurile şirei spinării păreau tot atâtea vietăți mici, aşezate cuminți şi cam speriate una după cealaltă într-o procesiune tristă, aplecată adânc spre

genunchi. Mâinile ei ar fi vrut să mângâie vietățile acestea speriate, iar poziția ei de logodnică ar fi îndreptățit-o să facă asta, dar prezența atâtor clienți în ceainărie o făcu să renunțe, şi Miriam căută în schimb cuvinte potrivite:

— Omul nu are pe lume drum drept, David, spuse ea. Pentru greutăți care să ne deschidă ochii şi să ne fie lecții suntem trimişi aici, nu pentru vreun trai drept ca drumul prin câmpie. Iar greutățile nu sunt întotdeauna legate de trup, pentru că acestea sunt cel mai uşor de purtat şi de rezolvat. Adevăratele greutăți sunt cele legate de minte şi de suflet. Ele îl fac pe om OM. Dacă Dumnezeu te-a găsit vrednic de a fi încercat de acum cu astfel de poveri, atunci eu cred că acesta este mai întâi de toate un motiv de mândrie. Înseamnă că toate cele împlinite de tine până acum au fost pe placul lui Dumnezeu şi poți trece mai departe de atât.

Vietățile de sub cămaşa lui David se mai îndreptară puțin, ca şi când ar fi ciulit urechile.

— Nu te merit ca prietenă a mea, Miriam, spuse el încet. Nu te merit nici ca logodnică. Eşti legată de un bolovan care te va trage în jos, aşa cum am pe tras atâția până acum.

— Bea-ți ceaiul, spuse Miriam, mai mult ca să abată atenția lui David către locuri lipsite de pericol până când va găsi ea o rezolvare acestei situații cu totul neaşteptate.

Din nou însă lama cea rece a cuțitului îi atinse inima uşor, ca şi când nu s-ar fi îndurat să taie, ci ar fi dorit numai să o obişnuiască încet cu metalul rece.

Mai era încă ceva. Miriam ştia că mai era încă ceva.

Mintea ei începuse să alerge în căutare de răspunsuri demult, încă de la cele dintâi cuvinte ale lui David din seara aceea. Gândurile ei făceau şi desfăceau legături în încercarea de a potrivi capetele drumurilor pe care le vedea în viitor cu capetele pricinilor pe care le auzise acum.

Dacă într-adevăr întreaga poveste cu plecarea către Sion se va dovedi a fi trecătoare, o idee menită să trăiască o toamnă, atunci după Roş Haşana, la începutul lui noiembrie, vor face nuntă şi-şi vor începe viața despre care amândoi vorbesc de atâta vreme.

Dacă în schimb întoarcerea aceasta în țara-mamă va câştiga teren în inima şi în sufletul lui David, atunci poate că va fi nevoie ca ea să afle cât mai multe din ascunzişurile acestor adunări despre care afla David, să încerce să descopere pentru el şi pentru ei amândoi cine şi ce anume are de câştigat din ieşirea tuturor evreilor din țară. Cu siguranță că nu va împacheta de plecare decât atunci când va şti că a încercat totul pentru limpezirea lucrurilor.

Dacă îndoielile care-l chinuiau acum pe David erau legate şi de Dumnezeu, atunci lucrurile aveau să fie mai complicate şi drumul mai greu. Ea, Miriam, ştia că va trebui să-i stea alături cu multă răbdare până când toate întrebările lui îşi vor fi găsit răspuns, în tot acest timp însă

luând asupra ei rânduielile unei case evreieşti: va ține sabaturile şi toate sărbătorile aşa cum va putea pentru ca Dumnezeu să nu-şi ia mâna de deasupra creştetelor lor.

Cu cărările astfel rostuite pentru orice posibilitate putuse gândi, Miriam se simți din nou puternică şi pregătită să facă față lumii care abia se deschidea înaintea ei şi a logodnicului său.

Şi totuşi mai era ceva. Simțea că mai este ceva aşa cum în întuneric simți că nu eşti singur în odaie, aşa cum te trezeşti dacă cineva te priveşte vreme îndelungată.

Eli Rosenthal cerceta cu grijă malul apei cu vârful ghetei cam vechi, roase de timp. Uneori câte un smoc de iarbă mustea de apă la apăsarea sa, şi Eli Rosenthal muta piciorul alături, în căutarea unui punct de sprijin mai solid.

Cu teamă, se apropia încet, pas cu pas, de firul de apă al Dâmboviței. Când fu îndeajuns de aproape şi se simți bine sprijinit pe picioare, Eli scotoci cu mâna dreaptă în buzunarul adânc al jiletcii pe care o purta. Scoase de acolo un pumn de pesmet fărâmat, îl cântări preț de o clipă cu privirea, apoi îi dădu drumul în râu. Clipocind murdară sub ochii lui, apa purtă firimiturile până la prima bulboană, apoi le înghiți. Eli rămase cu privirea pierdută la cerul plumburiu. Avea să plouă.

În spatele său, fiicele şi soția, doamna Rosenthal, păreau să fi terminat. Fetele chicoteau şi se purtau, spre

marea mulțumire a tatălui lor, ca şi când nu ar fi avut vârsta măritişului. *Aproape vârsta măritişului*, se corectă singur în gând Eli, socotind mai cu seamă cei şaptesprezece ani ai celei mici decât pe cei nouăsprezece ai celei mari. Eli era foarte tulburat de apropierea acestei perioade din viața fetelor lui.

— Are să plouă, spuse el către doamna Rosenthal în vreme ce le îndruma pe toate trei înapoi, sus pe mal. Şi încă nu este vremea ploilor. Asta iarăşi nu va fi bine. Poamele mai au nevoie încă de soare şi de căldură înainte de a începe culesul.

— *Asta iarăşi nu va fi bine*? repetă a întrebare doamna Rosenthal. Şi care alta nu va fi bine? Ce gânduri te muncesc?

Înainte de a-i răspunde, Eli privi peste umăr către fete. Rămăseseră câțiva paşi în urmă, prinse în joaca lor. Ca orice bun evreu, în ajunul Roş Haşanei Eli Rosenthal îşi adusese întreaga familie pe jos până la malul unei ape curgătoare, pentru *tashlih,* aruncarea lucrurilor. Purtaseră până aici în buzunare lucruşoare care să închipuiască greşelile, relele, păcatele anului care se încheia, şi care trebuiau aruncate în apa ce urma să le ia cu ea, lăsând oamenii curați şi pregătiți pentru un nou început.

— Raşela scumpă, şopti Eli prefăcându-se a privi înainte pentru a nu atrage atenția fetelor, poate că ai observat ce anume a găsit de cuviință să arunce în apa uitării fiica noastră mai mare.

Doamna Rosenthal se gândi puțin apoi spuse:

— Dacă te referi la sulul cel micuț legat în piele şi încheiat în două cureluşe vechi şi roase pe la capete, atunci da, am observat.

— Şi cunoşti ce anume conținea sulul cel micuț? vru să ştie Eli.

— Domnule Rosenthal, ridică doamna Rosenthal vocea cu prefăcută supărare. Dumneata nu ştii că tainele fetelor nu trebuie cercetate? Fata se pregăteşte de nuntă ca mâine. Mă gândesc că nu va fi fost David singurul tânăr suficient de ascuțit la minte ca să ofteze după fata noastră. Pesemne că va mai fi avut şi ea două-trei alte posibilități cărora le-a dat drumul astăzi ca să fie purtate pe apa greşelilor ce trebuie lăsate în urmă. Lasă fata, domnul meu, şi nu-ți mai munci gândurile cu tainele dumisale.

— Eu atâta îți spun numai: când fetele îşi aruncă tainele, atunci este lucru greu la mijloc, spuse Eli cu voce gravă. Te poftesc să cugeți la asta şi să cercetezi copilul, poate se va îndura Dumnezeu să aflăm ce necaz este la mijloc şi să uşurăm cum vom putea apăsarea fetei.

Doamna Rosenthal rămase îngândurată. Drumul înapoi către casă îl făcură tot pe jos, după cum cerea datina. Acum, cu cuțitul vorbelor soțului său în inimă, îi părea şi doamnei Rosenthal că veselia lui Miriam nu este chiar curată. Pe măsură ce prindea privirile iscoditoare ale mamei sale, fata izbutea tot mai greu să păstreze joaca

obişnuită cu sora ei mai mică. Precum hoţul ce se vede bănuit, Miriam se străduia prea mult.

Trecuseră trei zile ca trei ani de la mărturisirea lui David. Vorbele lui de atunci puseseră altă lumină asupra multor discuţii dintre ei. Miriam vedea cu alţi ochi după-amiezele din urmă.

Începuse odată cu toamna, ştia acum bine acest lucru, numai nu înţelegea cum fusese cu putinţă ca ochii ei să fie atât de orbi până acum? Cuminţenia neobişnuită cu care David accepta tachinările ei, râsetele lui mai rare şi forţate, tăcerile vinovate şi serile în care Miriam trebuia să repete fiecare vorbă de două ori pentru ca ea să ajungă până la înţelegerea lui David, acestea toate se închegau altfel în mintea fetei. Le pusese pe toate pe seama maturizării aceluia ce se pregătea să-i devină soţ. Erau de fapt semne ale distanţării lui.

Timp de trei zile şi mai cu seamă trei nopţi, Miriam îşi răsucise întrebările pe toate părţile. De fiecare dată ajungea într-un punct care o făcea să ude perna cu lacrimi până dimineaţa: David se îndrăgostise.

Îndoielile despre care încercase să-i vorbească erau îndoieli legate de viitorul lor împreună, nicidecum de credinţa lui ori de calea ce ar trebui urmată de evreii ce trăiau în ţară. Încercarea le era dată, în acest caz, amândurora. Şi unul şi altul aveau a-şi cerceta sufletele şi a găsi acolo adevăratele motive pentru care porneau această căsătorie.

Orgoliul ei îi spunea că trebuie să lase lucrurile aşa cum le va rostui David. Asta însemna, aşa cum îl cunoştea ea pe David, că nunta se va face, iar ei vor fi pentru totdeauna unul al celuilalt. Apropierea marii sărbători a Roş Haşanei, pe de altă parte, îi spunea că trebuie să-şi cerceteze conştiința şi să nu se lase orbită de orgoliu.

Seară de seară, Miriam punea capul pe pernă îndârjită în hotărârea de a păstra pe David pentru ea, iar dimineață de dimineață se trezea cu o nouă decizie, mai curată şi mai curajoasă, de a aşeza lucrurile pe făgaşul lor firesc.

David nu-şi rărise drumurile către ceainărie, şi Miriam îl admira pentru acest curaj al lui de a veni în fiecare zi, la fel ca şi până acum, şi de a-i sta drept în față, ca şi cum s-ar fi supus judecății ei, orice ar fi însemnat aceasta. Miriam îl opri în seara dinaintea Ajunului pe lăvicioară, alături de ea.

— Tu iubeşti pe cineva, David, spuse ea cu glasul alb, secat de putere în nopțile plânse în perna nevinovată.

— Niciodată nu voi avea o prietenă mai bună decât tine şi niciodată nu mă voi destăinui cuiva mai adânc şi mai sincer decât am făcut-o cu tine. Nimic nu va schimba asta vreodată, spuse David cu durere.

— Dintr-o singură răsuflare ai invocat eternitatea de trei ori până acum, David, spuse Miriam, simțindu-se cu sute de ani mai bătrână decât înainte de a-i auzi cuvintele.

— Fă ce vrei cu mine, Miriam. Nimeni nu are în momentul acesta mai mari drepturi asupra mea decât tine.

Doamna Rosenthal se apropie de ei în semiîntunericul serii de toamnă şi întinse fetei o legătură zornăitoare de chei.

— Încuie tu când isprăviți aici, fata mamii, spuse ea lui Miriam, apoi îi mai cuprinse o dată pe amândoi într-un zâmbet şi ieşi prin spate, spre încăperile familiei.

Ceainăria se cufundă în linişte. Numai două lumânări mai păstrau fâşii de lumină între tejgheaua pe care le lăsase doamna Rosenthal şi uşa din față. Zgomotele se mutară mai departe, în adâncul casei.

— Eşti al meu şi nu te pot avea, David, spuse Miriam încet, ca o rugăciune mică rostită păgâneşte ei înşişi.

— O să mă străduiesc să îndrept lucrurile, spuse David. Ne vom căsători şi vom pleca departe. Voi lua totul de la început, voi urma întocmai cuvântul Legii şi voi aduce înapoi în inima mea credința, de-ar fi să o fac cu forța. Poate că am început totul prea devreme. Poate că tocmai de aceea păzesc bătrânii cu aşa mare strictețe ca fiecare lucru să se facă la timpul lui. Şi pe tine te-am iubit prea devreme, eram copii de doisprezece ani, şi onoarea descifrării *Torei* mi-a fost dată prea devreme. Inima mea nu a avut suficientă putere şi a îngenunchiat sub poveri. Am amestecat lucrurile între ele. Te-am încurcat pe tine. Erai şi îmi eşti un suflet drag, dar m-am grăbit să trag concluzii şi am greşit.

— Eşti pătimaş, David, vorbi Miriam după o vreme, când băiatul începuse a crede că nu va avea niciun răspuns.

Cred că adevărata ta încercare este stăpânirea acestei flăcări ce o porți în suflet sub cumințenia unei minți limpezi. Urmează Roş Haşana şi mai apoi Yom Kippur, cu cele zece zile de judecată şi cumpănire dintre ele. Aprinde-ți candelele şi cântă-ți cântecele împreună cu ai tăi, după tradiție. Lasă-ți îndoielile şi hotărârile acestea mărețe aici, pe lăvicioară, şi du-te să-ți împlineşti sărbătoarea cum se cuvine. Le vei găsi aici când totul se va termina. Te vei întoarce la ele cu inima limpezită şi cu adevărata hotărâre, cea bună şi dreaptă, luată deja de sufletul tău.

În seara aceea se despărțiseră cu inimile grele.

Cu adevărat mai puternică, Miriam îşi apără durerile de ochii mamei ei şi intră în sărbătoare surâzătoare. Până la vremea *tashlih*-ului, aruncarea lucrurilor, hotărârea ei era luată. Îl va elibera pe David de promisiuni. Va rupe logodna pentru ca el să-şi poată urma inima. Ascultase planurile lui, ascultase şi plânsul jelit al inimii ei, cumpănise ce este mai bine de făcut şi găsise că acesta este singurul pas care ar putea urma. Pregătise într-un sul micuț legat în piele puținele cuvinte pe care le avea scrise de la David, pentru a le da drumul pe apa Dâmboviței, spre desprinderea de trecut şi întoarcerea către orice avea să-i aducă nou în viață anul ce începea.

Lacrimile şi le plânsese deja, şi poate că avea să şi le mai plângă o vreme. Cărțile sfinte pe care le citise împreună cu David erau pline de exemplele atâtor femei cu viețile încercate şi cu inimile frânte de dureri cu mult mai

adânci decât acesta a ei, încât ştia că oricând va avea nevoie, va găsi sprijin şi putere să meargă mai departe.

Nu dorea o viață în care soțul ei să împlinească neclintit poruncile Legii, cu nădejdea că poate, odată, sufletul va urma calea minții şi va tresări din nou la glasul ei. Dorea în schimb alături de ea un bărbat căruia să i se tulbure mintea şi să i se clatine voința atunci când ea îi va rosti numele. Dacă acesta se dovedea a nu fi David, atunci Miriam era decisă să viseze în continuare.

Cea dintâi zi a sărbătorii trecu, şi Dudeştii se însuflețiră din nou. Ceainăria se umplu la ceasul după-amiezei de clienții ei cei obişnuiți ori de alții mai noi, aduşi de vânturile calde şi bogate în arome ale serilor de toamnă timpurie. Oamenii aveau alte suflete în zilele acestea dintre Roş Haşana şi Yom Kippur. Datoria de a-şi cerceta greşelile, de a şi le recunoaşte şi de a încerca rezolvarea lor prin iertăciuni cerute şi oferite aducea multă lumină în ochii lor.

Miriam se deşteptase mai devreme decât de obicei, ca să aibă timp să isprăvească târguielile promise în Târgul din Afară înainte să se termine dimineața. Luase pe una dintre fetele din ceainărie după ea, să-i fie de ajutor. Cumpărase uleiul aromat de bergamotă care le lipsea şi multe alte mirodenii şi ierburi care, amestecate cu meşteşug de doamna Rosenthal, făceau minuni în ceştile de ceai.

Cu gesturi ordonate, menite să-i țină gândurile stăpânite, aşeză sticluțele şi borcănaşele pe rafturi, sub

tejghea. Hotărârea ei era luată şi urma să o ducă la îndeplinire chiar astăzi. Avea nevoie doar de un mic răgaz pentru potolirea bătăilor inimii trădătoare, care o dăduse cam des de ruşine în zilele acestea din urmă. Adormită de gesturile mecanice şi sigure ale fetei, inima se linişti.

Miriam merse în odaia ei şi a Sarei, scoase de sub pernă o cutiuță frumos lucrată în lemn, răscoli cu vârful degetelor printre comori de fată nemăritată şi scoase de acolo o monedă de argint de cinci lei. Sara intră în odaie când Miriam îşi potrivea din nou pe cap pălăriuța cochetă.

— Iar pleci? Dar pe mine nu ai de gând să mă iei în târg? Te plimbi numai tu singură? o necăji ea pe Miriam, încercând să-i răstoarne pălăria de pe cap.

Miriam îi prinse mâna şi o privi drept în ochi.

— Merg la domnul Herşcovici să-i plătesc ruperea logodnei, spuse ea încet, hotărât.

Sara o privi nedumerită. Miriam nu-şi lua ochii dintr-ai ei.

— Nu-l iubeşti? şopti Sara.

— Te rog să nu spui încă nimic mamei şi tatei. Mă întorc cât pot de repede şi rezolv eu, continuă Miriam, ca şi cum acestea ar fi fost de fapt informațiile cu adevărat importante pe care Sara trebuia să le cunoască.

— Dar îl iubeşti? Nu-l iubeşti? continua să întrebe Sara, cu ochii măriți şi respirația întretăiată.

Miriam, care nu se aşteptase ca vestea să producă atâta tulburare în Sara, cumpăni preț de o clipă dacă e cuminte

să întârzie lângă ea pentru lămurirea cu detalii a situației sau să-şi vadă de drum, amânând discuția cu sora sa.

— Plec, decise ea. Vorbim când mă întorc.

Drumul care despărțea casa părinților săi de curtea sărăcăcioasă a familiei Herşcovici îl făcu din numai câțiva paşi, aşa cum lua şi lingurile cu medicamente amare în copilărie. Intră în odaia din față, atelierul de croitorie al domnului Herşcovici, salută cu răceală, atentă ca nu care cumva vreun semn de slăbiciune să rupă zăgazurile lacrimilor care păreau pregătite în spatele pleoapelor, şi aşeză pe masă, în fața domnului Herşcovici, moneda de argint.

— Îmi cer iertare, vă rog, de la dumneavoastră pentru greşeala mea. Nu mă pot căsători cu fiul dumneavoastră. Aceasta este jumătate din plata pentru ruperea logodnei.

Ajunsă cu discursul până aici dintr-o singură suflare, Miriam ezită, simțind partea amuzantă a situației, dar îşi adună repede gândurile şi termină:

— Atâta am. Restul o să vă plătească tata. Vă rog să mă iertați, domnule Herşcovici. Îmi pare rău pentru tot.

Îl privise tot acest timp drept în ochi, cu curaj. Lipsa lui de reacție însă o luă pe nepregătite. Ea terminase, era acum rândul lui să spună ceva. Numai că domnul Herşcovici rămăsese mut, cu creta de croitorie între degetele albe şi cu metrul atârnat după gât. Miriam se răsuci pe călcâie şi ieşi la fel de repede cum intrase, aruncând peste umăr:

— Şana Tova!

Cu aceeaşi hotărâre să termine cât mai repede totul, cu aceeaşi teamă că puterile o vor părăsi dacă nu se grăbeşte, Miriam nu se opri decât în odăiţa mică ce ţinea loc de birou tatălui său şi spuse:

— Iartă-mă dumneata, tată drag, pentru toate greşelile mele.

Încântat că cea dintâi iertăciune îi este cerută de fiica cea mai mare, pe care întotdeauna o dorise mai cuminte şi mai statornic aşezată în poruncile părinteşti, Eli ridică spre ea ochii luminaţi de un zâmbet:

— Eşti iertată din tot sufletul, fata tatei, Şana Tova! Mulţumesc lui Dumnezeu pentru aşa copii cuminţi.

— Tată, ascultă ce am de spus, vorbi din nou Miriam, dar întreruperea deja o clătinase în siguranţa ei şi ochii i se umplură de lacrimi.

Se strădui să nu clipească în speranţa că le va putea reţine între pleoape. Nu le dorea pe obraji, pentru că nimic nu le-ar mai fi putut opri.

— Am rupt logodna cu David. Vin de la domnul Herşcovici. Am plătit numai cinci lei pentru că nu am avut mai mult. Iartă-mă, tătuţule, chemă ea pe părintele său cu numele pe care i-l dăduse numai pentru scurtă vreme, în cei dintâi ani ai copilăriei.

Eli îşi căută kipa pe creştet cu ambele mâini, ca să se asigure că vestea nu a clintit-o de la locul ei. Se ridică apoi

de pe scaun şi sili fata să se aşeze în locul său, apăsându-i umerii cu amândouă mâinile.

— Iartă-mă, tată, cerea Miriam, adunându-şi tot curajul pitulat prin ungherele trupului tânăr şi speriat de ceea ce făcea.

— Ai rupt logodna? reuşi în sfârşit Eli să dea drumul primelor cuvinte.

— Da, tată. Trebuie să-i dai cinci lei domnului Herşcovici, pentru că nu am avut toată suma.

Eli auzea scârțâitul uşii de la intrarea în ceainărie şi se gândi că ar trebui unsă, este de ruşine să primească oaspeții pe o uşă care scârțâie ca la o casă fără stăpân. Înainte de intrarea fetei acesteia în micul birouaş se pregătea să încheie şi să dea o mână de ajutor la servit, pentru că astăzi lipsea una dintre slujnice. Avea de întocmit şi o listă cu cele trebuincioase prin cămări în zilele ce urmau.

Ca să scape de greutatea pusă asupra lor de vorbele lui Miriam, gândurile lui Eli se refugiau în lucrurile care până acum câteva clipe fuseseră urgente şi importante. Lucrurile însă refuzau să le mai primească, şi între toate gândurile lui Eli rămânea unul singur care striga cu putere asupra tuturor celorlalte: am rupt logodna.

— De ce? întrebă după această tăcere lungă Eli. De ce?

— Nu-i al meu, tată, spuse Miriam totul în numai câteva cuvinte, aşa cum numai înțelepciunea ştie a vorbi.

David veni pe înserat. Aşteptă în umbra porţilor până când şi ultimul client plecă, apoi îşi îndreptă haina, îşi înălţă umerii şi intră.

— Şana Tova, domnule Eli, spuse el cu solemnitate. Îmi cer iertare pentru toate greşelile mele. Şi Dumnezeu ştie că sunt multe şi grele. Vă rog să mă iertaţi.

— Drept este că sunt zilele pocăinţei, dragul meu, spuse Eli, dar atâtea iertăciuni deodată eu nu am mai primit la nicio Roş Haşana până acum, şi sunt pe lume de câţiva anişori buni. Măcar tu mă poţi lămuri ce se întâmplă cu voi, căci de la fata mea nu am nicio nădejde să mai scot vreo vorbă. Ce vă este, dragii mei?

— Domnule Eli, trebuie să mă iertaţi pentru cele ce am a vă spune, se pregăti David, stăpânindu-se să nu-şi frângă mâinile aşa cum avea obiceiul la ceasuri de restrişte.

— Altele? Nu s-au isprăvit? se sperie Eli.

— M-am sfătuit cu tatăl meu, cu bunicii amândoi şi cu Rabi. Nu este altă cale. Nu cred că unul care rupe o logodnă şi care derutează pe ai lui cu idei la care mai apoi renunţă, mai poate citi *Tora* în templu. Întregul meu drum de până acum l-am înţeles greşit. Nu asta sunt chemat să fac. Nu acesta este drumul meu. Daca aş fi pe drumul meu atunci nu aş răni atâta lume în jur. O să mă ţin departe de sinagogă o vreme, până când cugetul meu se va limpezi şi eu voi putea din nou să văd limpede cine sunt şi ce am de făcut. Un suflet tulbure nu poate călăuzi alte suflete. O

minte bătută de îndoieli nu poate lumina alte minți. Să mă iertați.

— Măi copile, ce spui acolo? Nimic nu am înțeles. Tată-tu ştie ce vorbeşti?

— Am intrat în *Hazará bişeelá*, întoarcerea la întrebări. Am îndoieli şi simt nevoia să îmi cercetez bine sufletul înainte de a mai deslușí altora cuvântul Legii. Mâine în zori mă voi alătura celui dintâi convoi de evrei sionişti porniți înapoi, spre țara din care am ieşit. Trag nădejde că pământul străbunilor îmi va fi un bun locaş de meditație. Iertăciune, domnule Rosenthal, pentru acestea toate.

Băiatul vorbise cu stăpânire de sine, lucru de mirare la un spirit înflăcărat ca el. Eli înțelese că cele ce se petrec sub ochii lui în clipele acelea sapă un hotar veşnic între ce a fost şi ce va fi. David trecuse deja dincolo. Ce anume însemna acest *dincolo*, Eli încă nu ştia.

— David, dragul meu, voi sunteți tineri şi învățați. Ai răbdare cu înțelegerea mea şi lasă-mă să o iau de la început: *tu* ai rupt logodna? spuse Eli, încă sperând că nu înțelesese bine şi că, prin repetarea lucrurilor în ordinea lui de data aceasta, totul se va lămuri şi vor râde împreună de toată încurcătura.

— Eu sunt vinovat, spuse David, stând drept în fața lui Eli.

— Spui că ai îndoieli şi te întorci la întrebări? Eşti în *Hazará bişeelá*?

Eli nu mai cunoştea pe nimeni care să se fi întors la întrebări, care să fi ieşit din sinagogă pentru că îşi pierduse credința.

— Aşa este, întări David, cu sinceritate şi durere, ca ciumatul care recunoaşte că s-a molipsit.

— Porneşti spre Sion? Mâine în zori?

Eli le număra pe degete, toate aceste vorbe ale lui David. Ajunsese la cel de-al treilea deget, şi până acum, din nefericire, se pare că nu era deloc vorba despre o încurcătură.

— Da, domnule Rosenthal. O să-mi caut credința rătăcită pe pământurile înaintaşilor noştri.

— Acum te întreb, nu din carte, ci dintr-un suflet trăit mulți ani pe lume, printre oameni şi încercări: de ce nu aştepți să ieşim şi din ultima sărbătoare? De ce nu pleci după Yom Kippur?

— Domnule Rosenthal, aceste zile dintre Roş Haşana şi Yom Kippur ne-au fost date tocmai ca să încercăm să îndreptăm greşelile de care devenim conştienți. Cum aş putea să-mi înmulțesc faptele mele bune în aceste zile, dacă nu încep chiar cu cea mai importantă pe care ar trebui să o fac? Cum aş mai putea spera să-mi văd numele înscris în Cartea Vieții dacă amân repararea celei mai mari greşeli care mă apasă? Toate greşelile descoperite trebuie reparate înainte de Yom Kippur.

Sara nu-şi mai împletise părul într-o singură coadă groasă, lăsată pe spate, de când avea doisprezece ani şi cânta la *Bat Mitzvah*-ul ei. Îşi amintea şi astăzi rochia purtată atunci, cea dintâi rochie a ei de domnişoară, lungă până dincolo de glezne şi mărginită cu bordură din satin la gât, mâneci şi poale. Rămăsese până astăzi cea mai frumoasă rochie de pe strada lor.

Lăsându-se în voia aducerilor aminte, deschise uşile dulapului de haine şi-şi mai trecu o dată mâna, mângâietor, peste volanele decolorate acum ale rochiei rămase prea mici pentru trupul ei aproape de femeie. Rochia îi răspunse cu şoaptă de mătase înfoiată a recunoştinţă.

Închise la loc uşile dulapului şi trase un ultim sertar, de unde scoase două perechi de mănuşi delicate din satin crem, încheiate pe o parte cu bumbi sidefii. Le aşeză deasupra geamantanului deja plin şi presă de câteva ori cu mâinile amândouă, apoi ieşi din odaie cu paşi uşori.

Fereastra era încă întunecată, dar o ureche ciulită şi un ochi atent ar fi putut observa că viaţa prinde a scoate sunete pe afară, vestind că zorii nu sunt departe. Sara se întoarse în odaie la fel de neauzită. Strângea la piept două fotografii înrămate pe care le strecură în geamantan, apoi îl închise. Dintre mănuşile de satin şi rochiile de femeie-copil, Miriam şi Eli mai aruncară lumii şi nopţii pe sfârşite o ultimă privire, din fotografiile făcute la domnul Franz.

Pe peretele din spatele tejghelei, Sara lăsase în locul celor două fotografii furate o foaie de hârtie pătată cu lacrimi care întinseseră cerneala cu care scrisese:

Iartă-mă, Miriam scumpă, pentru toate greşelile mele de peste an.
Îl iubesc aşa cum îmi iubesc sufletul din mine. Când ochii mei nu-l văd, mă sufoc. N-am vrut să se întâmple aşa, şi dacă vei avea atâta milă în inima ta încât să mă ierți, Miriam scumpă, atunci să ştii că numele tău cu adevărat va fi înscris în Cartea Vieții.
Dacă este cineva pe lume îndeajuns de înțelept şi bun încât să înțeleagă aşa ceva, atunci numai tu poți fi aceea, Miriam.
Mulțumesc lui Dumnezeu pentru că eşti sora mea şi mă rog Lui să mi te țină sănătoasă până când ne vom revedea.
Sara

Ridică geamantanul de pe pat, îndreptă velința cu palma şi potrivi ciucurii cu grijă peste margine. Cuprinse cu o privire odaia cufundată în umbrele întunecate ale celor dintâi zori şi ieşi. Paşii săi nu se auziră, cum nu se auzi nici uşa de la intrare, nici poarta.

În poartă, din apele negre ale nopții, se desprinse David. Îi luă geamantanul din mână, îi înconjură umerii cu brațul şi urcară amândoi în trăsura care îi aştepta.

O geană crudă de lumină lăptoasă mijea din loc în loc, dintre zidurile clădirilor sărăcăcioase ale străzii. Împovărați de dragostea lor cea nouă ca doi bătrâni gârboviți de ani, Sara şi David se alăturau celui dintâi convoi pornit către Sion.

5. Sabia tatii

Cei doi vânzători ambulanți de petrol lampant îşi strigau marfa de-a lungul străzii Ştirbey Vodă, bătând pasul alene pe caldarâm. Ori de câte ori ajungeau în Piața Teatrului încetineau pasul şi ridicau glasurile. Negustorii de delicatese din zonă le erau clienți fideli şi le cumpărau marfa cu galonul, spre deosebire de târgovețele din mahalalele mărginaşe ale Bucureştiului, care abia dacă luau câte o litră la o săptămână.

— Petrol de lampăăăăă! Petroooool, doamna!

Ultimul cuvânt îl rosteau atât de încet încât îți venea a crede că era de fapt menit mai degrabă echilibrării pe mai departe a suflului pierdut în timpul reclamei strigate, decât o invitație către vreo doamnă reală.

Băieții purtau pe umeri câte o cobiliță de capetele căreia atârnau gamele de tablă de câte o jumătate de vadră fiecare. Umbrele dimineții erau încă prelungi. Mergeau cu soarele în spate, astfel încât siluetele care le porneau de la picioare se întindeau pe trei metri în fața lor. Îi amuzau propriile lor umbre. Erau doi copii, nu aveau mai mult de paisprezece ani. Cunoşteau însă bine toate ascunzişurile meseriei de vânzător ambulant. Arătau, cu şiretenie, mult mai multă răbdare negustoreselor sau cucoanelor de pe Ştirbey Vodă sau mai departe, de pe Calea Victoriei, decât gospodinelor de prin cartierele de margine. Armenii cu prăvălii de cafea, grecii care vindeau măsline sau saşii fotografi le făceau vânzare uneori, în zilele bune, cât trei mahalale laolaltă.

— Petrooool de lampăăăă!

Chiron grecul ridică parmalâcul umbrarului de deasupra vitrinei. Sunetul rostogolit al rulourilor de lemn atrase atenția celor doi vânzători şi ei întoarseră capetele în acelaşi timp.

— Mâine, că astăzi am alte socoteli, le spuse Chiron, întâlnind întrebarea din ochii lor.

Băieții trecură mai departe. Din față se vedeau venind doi vânzători de ziare.

— *Timpuuuuul!* Luați *Timpuuuul!* Holeră la Cairo şi Port Said! Zece bani numărul, luați *Timpul!*

Când îi mai despărțeau numai două prăvălii, vânzătorii de petrol de lampă şi cei de ziare se opriră dintr-o dată, față în față, ca două armate care au ajuns la distanța suficientă dinaintea unei înfruntări. Vendetele dintre ei erau mai vechi decât ținerea lor de minte. Nimeni nu mai ştia astăzi obârşia duşmăniei. De regulă îşi fereau căile unii de alții, îşi țineau socoteala orelor şi erau deja pe părți diferite ale străzii. Se vede treaba însă că astăzi se luaseră cu vorba şi iată-i unii în fața celorlalți.

Pentru o clipă, toți cei patru băieți avură impresia că s-au oprit şi trăsurile pe drum.

O domnişoară apărută din spatele băieților cu ziarele îi întinse unuia dintre ei o monedă de aramă de zece bani şi luă un ziar de pe brațul băiatului. Profitând de neatenție, vânzătorii de petrol se strecurară imediat pe lângă stâlpii felinarelor şi ieşiră din situația care amenința să nu se

termine bine. Domnişoara se oprise să citească ziarul chiar acolo, în mijlocul străzii, spre mirarea băieților şi a puținilor trecători de la prima oră a zilei.

— Băăă! strigară cei cu ziare pe urmele fugarilor. În Timişoara sunt luminate străzile cu curent electric! V-ați ars, băăă!

Apoi porniră mai departe, strigând din toți plămânii:

— Timişoara, primul oraş din Europa iluminat electric! Luați *Timpuuuuul*!

Despina Agopian, fiică unică a lui Spiru Agopian, negustor de cafea în centrul capitalei, ieşise din nou din casă neînsoțită, spre disperarea şi marea ruşine a bietei ei mame. Fire năvalnică şi complet străină într-ale răbdării, Despina îşi înconjurase umerii cu un şal şi ieşise în întâmpinarea vânzătorilor de ziare. Inima ei nu putuse aştepta până când băieții ar fi ajuns în fața ferestrelor caselor părinților săi.

Căuta între foile ziarului cu mişcări febrile. Buzele ei se mişcau ca ale copiilor atunci când abia deprind tainele literelor:

— Ştiri, Biserica Română despre MSR Regina, Cronica, şoptea ea titlurile pe măsură ce ochii ei le parcurgeau. Numiri în Guvern, Raportul...

Ochii domnişoarei Despina Agopian se măriră deodată. Găsise ceea ce căuta în ziar. Îndoi paginile până când le aduse la o dimensiune comodă pentru citit, se întoarse pe călcâie şi porni încet înapoi spre casă, citind.

Poruncile sunt pe lume numai zece.

Niciuna nu spune că nu trebuie să ating sabia tatii pentru că nu se cuvine unei fete. Dintre lucrurile care nu se cuvin unei fete mai putem enumera: să meargă singură oricând, oriunde pofteşte, să se poată bucura, neînsoțită, de o piesă de teatru, să joace într-una, să publice articole în ziar, să practice orice va fi studiat, să amâne data unei căsătorii până în momentul în care admirația şi respectul sincere pentru un bărbat îi va dicta aceasta, şi nu vârsta fetei care a ajuns la un anume prag considerat nimerit, să ia parte la discuții legate de soarta unei țări în care s-a născut, să aibă păreri personale şi un glas cu care să le emită în lume.

Poruncile sunt pe lume numai zece.

Nu ucid dacă spun că o Casă Regală ce se trage din marii regi ai Europei este soluția pentru România.

Nu fur dacă practic meseria pe care am învățat-o la şcoli înalte.

Nu mint dacă le spun tinerilor armeni care se adună în fiecare joi acasă la mama că probabil nu mă voi mărita mulți ani de acum înainte.

Ce poruncă încalc?

Cunosc de asemenea şi Legea Țării. Aş putea demonstra într-un articol viitor că nici pe aceea nu o încalc.

Cu mulțumiri domnului Director al ziarului Timpul pentru găzduirea în paginile acestuia,

Despina Agopian

Inima Despinei era mică după ultimul cuvânt. Credea că ştie ce va urma. Mama se va speria, tata o va pedepsi uitând că tocmai o pregăteau de măritiş, ceea ce însemna că pedepsele nu mai erau tocmai nimerite pentru fiica sa, casa întreagă va fi în devălmăşie câteva zile. Totul, ba încă şi mai mult decât atât, merita până la ultima pedeapsă.

Agopienii se ţineau descendenţi drepţi ai mândrului Emanuel Mârzaian, numit şi paharnicul Manuc, ridicat de domnia Moldovei la rang de bei acum aproape o sută ani. De pe urma lui Manuc bei rămăseseră zvonuri că ar fi fost spion al Curţii domneşti de la Moldova, şi că pentru multele dumnealui foloase aduse acestei curţi se alesese cu averi însemnate.

Averile le cheltuise mai apoi în Ţara Românească, unde îl aduseseră treburi de taină care erau acum îngropate împreună cu beiul. Ridicase vestitul Han al lui Manuc pe cincisprezece pivniţe boltite, iar la parter lua chirie nenumăraţilor negustori pe care îi convinsese să-şi deschidă prăvălii acolo. Deasupra prăvăliilor erau camerele de oaspeţi ale beiului, iar spre interior se deschidea cârciuma cea mai mare a vremii aceleia. Căruţele, poştalioanele şi trăsurile de tot felul trăgeau chiar în interiorul hanului, în mijlocul curţii împrejmuite de balconul comun al camerelor de oaspeţi, unde zeci de băietani abia aşteptau să se ocupe de caii obosiţi.

Fata aceasta, toată numai inimă şi luptă, Despina Agopian, ar fi venit nepoată după părintele său a fratelui beiului Manuc cel din vechime. Cum dar să nu se explice şi să nu se ierte mult mai lesne pornirile sale belicoase? Părintele său, înțeleptul negustor de cafea armenească, o numea „băiatul tatii”. Domnul Agopian părea să manifeste mai multă înțelegere pentru fată decât doamna Agopian.

Cu mândria zgândărită de laudele nesfârşite ale profesorilor aduşi acasă pentru Despina încă de pe când avea doar zece ani, domnul Agopian a convins-o pe doamna să lase fata să urmeze la Universitatea din Paris, Facultatea de Drept, măcar că negustorimea de un leat cu el a Pieței Teatrului nu a văzut cu ochi buni hotărârea aceasta. Domnul Agopian însă a tocmit o cucoană scăpătată şi de vârstă mai înaintată ca să aibă cheile cămărilor pe mână acasă, în Bucureşti, şi a trimis-o pe doamna Agopian împreună cu fata la Paris, pentru patru ani.

Întoarsă de la sfârşitul acestei primăveri, licențiată cu diplomă, Despina făcea zile amare părinților săi. Voia să practice avocatura în proaspăt înființatul Barou bucureştean. Voia să publice la gazeta domnului Ioan Slavici, la *Timpul*. Lua în râs încercările mamei sale de a aduna în casa lor toată crema tinerilor armeni cu ceva poziție socială, pentru că la avere nu prea îi căuta doamna Agopian, mulțumind lui Dumnezeu că nu este nevoie. Curat „băiatul tatii”.

Cu ziarul împăturit sub braț, Despina intră în prăvălia cu miros oriental, se strecură printre butoiaşele cochete, micuțe, căptuşite cu pânză curată de cânepă, aşezate de domnul Spiru drept în mijlocul prăvăliei, cu dichis în calea clientului. Boabele de cafea luceau întunecat în lumina dimineții din ce în ce mai puternică. În fiecare butoiaş se găsea alt soi. Boabele erau negre-tăciune sau ciocolatii, unse ori uscate, cum fuseseră fierte în lapte sau numai prăjite. Despina le ocoli ca una care le ştia locul cu ochii închişi şi dispăru în spatele draperiei care ascundea scara interioară.

Ştia că se va stârni furtuna de pe urma articolului semnat de ea în ziar. Se mira numai că trecuse vama întregii redacții a ziarului, care se opusese până acum cu tărie. Cel puțin să nu-l semneze, îi propuseseră la una dintre vizitele ei. Amenințase atunci că se va duce la *Adevărul*, care va fi astfel cel dintâi ziar din țară care va publica un articol semnat de o femeie.

— Sau mergeți la revista doamnei Maria Rosetti, cu articole despre gospodărie şi cu sfaturi pentru tinerele mame, zâmbi şăgalnic redactorul, stârnind încă şi mai abitir ambiția Despinei de a publica într-un ziar „de bărbați”.

Ajunsă în camerele spațioase de deasupra prăvăliei de cafea, se feri cu paşi iuți din calea mamei sale, pe care o auzea în salonul mare, şi se ascunse în salonaş. În răsfățul lor pentru fata care altfel le era lumina ochilor, soții

Agopian îi meniseră în loc de o singură încăpere în casa părintească, trei, dintre care una era un salonaş, copie fidelă a celui mare al doamnei. Despina dorise ca mobilier numai un fotoliu alături de fereastră şi un scrin înalt, un *secrétaire* utilat cu cele trebuincioase scrisului.

Aici se ascunse din calea doamnei Agopian. Voia să apuce să mai aştearnă pe hârtie încă o seamă de gânduri, toate lipsite de cuminţenia care se cerea de la ea, înainte ca ştirile zilei să ajungă la urechile mamei sale.

Începuturile sunt atrăgătoare. Toată lumea iubeşte colile albe de hârtie. Un început nu are niciun trecut, nu poartă povara niciunei vinovăţii. Ne-am născut dornici de a aparţine şi ne facem loc cu coatele spre înainte, căutând mereu în jur oameni sau situaţii în care să ne regăsim.

Regăsirea alungă singurătatea. Căutările acestea neobosite fac ca orice început să aibă atâta farmec. Sperăm că ne vom regăsi aici, în ceea ce începe. În povestirea aceasta. Nu din nestatornicie căutăm noi şi noi începuturi, ci din teama de a nu fi străini de tot şi de toate.

Teama de a nu fi înţeleşi de nimeni, de a nu ne regăsi în trăirile nimănui, ar trebui să ne dea de gândit. Poate fi dovada că suntem rupţi din ceva mai mare, care a fost întreg şi acum este spart în sute şi mii de „eu”, „eu”, „eu”.

Tocul îi rămase o vreme în aer, în aşteptarea inspiraţiei. O trezi o uşă care se auzi în apropierea micului ei salonaş de domnişoară răsfăţată. Ca să nu i se usuce peniţa, puse repede tocul înapoi în călimară şi suflă peste literele îndrăzneţe. Doamna Agopian schiţă un ciocănit superficial şi intră înainte să primească răspunsul Despinei.

— Nu eşti Iulia Hasdeu, să ştii, spuse dumneaei cu reproş, înţelegând dintr-o privire că fata scria.

Într-un fost flacon cu apă de colonie – gol acum – pusese bere din butoiaşul domnului Agopian, din pivniţă. Închisese bine flaconul cu pulverizatorul cu pompiţă şi stropea acum, serioasă, frunzele rododendronului din salonaş. Pe Despina ar fi trebuit să o necăjească vorbele ei, dar seriozitatea cu care stropea frunzele nedumerite cu bere o îmboldea să surâdă cu un fel de drag. Cineva foarte înţelept care locuia din când în când în spatele frunţii Despinei găsea acum că doamna Agopian este o femeie bună care ar fi meritat o fiică pe măsură.

Doamna Agopian continuă înainte ca Despina să-i umple mica tăcere cu marile ei argumente:

— Ai o vârstă, domnişoară, care se cere altfel purtată prin lume decât o faci dumneata. Modelul pe care ţi l-ai ales ar fi bun încaltea, dacă l-ai şi urma. Văd însă că domnia ta, fata mamei fată, cam amesteci lucrurile între ele. Domnişoara Hasdeu a studiat şi practică acum artele, ceea ce pare lucru mai cuminte decât visele dumitale de a

practica... dar nici nu vreau să mai rostesc restul. Ştim amândouă bine ce spun.

Vorbind blând ca şi cum s-ar fi adresat unei mici sălbăticiuni gata oricând să o ia la fugă, speriată, doamna Agopian prinse una dintre frunzele rododendronului între degete iscusite şi îi şterse faţa îmbrobonită mai înainte cu bere.

— Domnişoara Iulia Hasdeu nu este modelul meu, spuse Despina, apropiindu-se de mama sa.

Şi, pentru a înăbuşi din faşă restul discuţiei, o deturnă către zone pe care le ştia din experienţă sigure:

— De ce le faci aşa?

Doamna Agopian se uită cu atenţie la fata aceasta pe care i-o dăruise Dumnezeu. Ar fi dorit să-i poată citi pe chip dacă într-adevăr o interesează planta îngrijită de ea – ceea ce ar fi însemnat sfârşitul zilelor de chin şi împlinirea unor rugăciuni fierbinţi – sau doar vrea să abată discuţia, cu şiretenie.

— Faţa frunzelor trebuie ştearsă de praf, iar berea le hrăneşte şi le face mai lucioase.

— De ce? insistă Despina, de data aceasta cu sinceră curiozitate.

— Aşa a lăsat Dumnezeu pe pământ, dădu doamna Agopian singurul răspuns care îi fusese dumneaei suficient în viaţă, până acum. Aşa am pomenit de la măicuţa mea, cinstita dumitale bună Arsineea Zambaccian.

Despina prinse o frunză între degete şi luă din mâna mamei sale cârpa moale de bumbac cu care le ştersese până atunci. Apropierea dintre mâinile lor domoli bănuielile doamnei Agopian. Mulțumi în gând Măicuței Domnului pentru ascultarea rugilor şi pentru ridicarea blestemului greu pe care-l ştia căzut asupra familiei lor încă din anul în care Despinei – pruncă de numai un an – îi lua nănaşa moțul, după obicei.

Potrivit obiceiului, tava trebuia să cuprindă peria de păr a mamei, oglinjoara, o linguriță de argint şi multe alte lucruri de trebuință femeiască. Nănaşei i s-a părut pesemne nimerit să încerce ursitoarele, aşezând în ultimul moment şi sabia domnului Agopian pe tavă, iar ele s-au răzbunat neîntârziat, răspunzând provocării prin mâna copilei întinsă către ea. Degeaba s-au învălmăşit mai apoi către pruncă toate armencele vrednice din Bucureşti, prezente la luatul moțului: fata atinsese sabia.

Vinovată, nănaşa a căutat scăpare dintre privirile armencelor într-ale domnului Agopian. Dumnealui şi-a dres glasul aşa cum face şi astăzi când trebuie să ia cuvântul în fața prietenelor doamnei, ca şi cum ar cântări dacă e bine ce face, şi a râs încurajator:

— Mi-ați speriat fata.

Apoi, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, şi-a luat sabia de pe tavă şi a ieşit cu pasul liniştit.

Nănaşa a întins din nou tava cu daruri către copila de pe genunchii guvernantei. Fata a luat fără şovăire tocul de scris şi batista frumos brodată a mamei sale.

— Lacrimi! au şoptit în spatele palmelor cu care şi-au acoperit spusele cucoanele de faţă. Lacrimi pentru mamă-sa.

Nănaşa mare le aruncă o privire crâncenă şi rosti cu glas ridicat care acoperi orice altă aluzie din salon:

— Fata va fi o fire înclinată către frumos. Va scrie şi va broda ca nimeni alta. Broderiile lucrate de ea vor uimi lumea, cum v-a uimit acum pe domniile voastre batista pe care a ales-o dintre darurile ursitoarelor. Va fi o luptătoare – sabia dreptăţii a tătânelui său stă mărturie pentru aceasta. Va lupta pentru familia ei, pentru copii şi pentru liniştea casei.

— Ba, sabia lui tătâne-său altceva arată, îndrăzni a crâcni abia auzit cea mai vârstnică dintre armencele din salon. Fetele nu trebuie să atingă sabia.

Tare se mai necăjise atunci doamna Agopian. Degeaba luase mai apoi nănaşa întreaga vină asupra sa, spunând că nu poate fi semn de destin al pruncului o prostie de femeie prea înclinată spre glume şi joc. Greşeala a fost a ei, pentru că pusese nefericita sabie pe tava ursitoarelor, recunoştea nănaşa. Doamnei Agopian însă nu-i trecea sperietura.

Ba mai mult decât atât, în anul următor domnul Agopian dorind să aibă în casă, spre amintire, o fotografie a tinerei lui familii, luă pe doamna şi pe Despina şi merseră

în capătul celălalt al străzii, la atelierul domnului Mayer fotograful. Comandară o fotografie de familie, iar maestrul fotograf se dovedi în ziua aceea foarte răbdător cu mica Despina, care mai întâi trebui să-şi potolească curiozitatea asupra tuturor aparatelor din atelier, şi numai după aceea putu fi convinsă să rămână o clipă nemişcată pe piedestalul din fața părintelui său, cu ochii la aparat.

Când fotografia fu însă gata, în săptămâna următoare, doamnei Agopian i se făcu rău: în clipa dinaintea declanşării aparatului de fotografiat, Despina întinsese mâna de pe piedestal şi şi-o sprijinise de... sabia tatălui său! Pentru a doua oară în numai doi ani de viață!

De aceea deznădejdea doamnei Agopian era atât de adâncă acum. Acolo unde domnul Agopian nu vedea altceva decât zboruri efemere de tinerețe înaripată, trecătoare cu vremea ca toate ale tinereții, dumneaei vedea semnul pus în urmă cu mai bine de cincisprezece ani pe fruntea copilului său. Aşa ceva nu trece. Acesta se numeşte destin şi pace bună.

— Să cobori la masa de dimineață, mai spuse doamna casei, pregătindu-se să-şi ducă mai departe, către ficuşii din salonul cel mare, flaconul cu pompiță.

Se întoarse către uşă şi întinse mâna spre clanță, dar uşa sări singură în fața sa, deschizându-se cu putere, şi domnul Agopian – cu toată mânia lumii îngrămădită în cuta dintre sprâncene – apăru în cadrul ei. „Gata”, se gândi Despina. „Ştie”.

— Domnişoară, nu aşa te-a crescut biata dumitale mamă! rosti chinuit domnul Agopian, în încercarea lui de a nu da drumul în casă tunetului pe care îl simțea în piept.

Şi spunând acestea trânti cu putere pe scrinul Despinei ziarul dimineții, *Timpul* domnului Slavici.

— Văd că te-ai învrednicit încă de la prima oră să aduci ziarul, mai spuse el, observând dedesubt exemplarul îndoit în patru al Despinei. Fii aşa de bună, doamna mea, şi întreabă dumneata pe fiica aceasta a dumitale ce vrea să însemne: „Poruncile sunt pe lume numai zece”? ceru domnul Agopian socoteală soției sale, încă nedumerită de cele ce se petreceau. Mintea mea dreaptă, lipsită de farafastâcuri pariziene, călită numai pe câmpul de la Plevna, înțelege că alte porunci nu mai ştie acest lăstar al meu, pe care l-am crescut şi încă-l cresc. Mai clar, nu ştie de porunca părintelui către copilul nevolnic. Ei bine, domnişoară, să ştii că nu este târziu să mai afli de existența a încă vreo două-trei porunci!

În mijlocul mâniei încă reținute a soțului său, doamna Agopian despături ziarul şi citi. Despina trase aer în piept şi îşi îndreptă spatele înainte de a vorbi:

— Nu mă îndepărta de la inima dumitale, tată, pentru vorbele mele. Tot ce am scris este învățat cu profesori aduşi de dumneata pentru mine încă de când eram copil.

— Copil eşti şi acum, domnişoară, să nu crezi altceva, spuse cu glas pierit doamna Agopian, încă fără să ridice ochii din foaia pe care o citea.

Obrazul său se golise de sânge şi era acum alb ca hârtia pe care o ținea în mână.

— Mamă dragă, nu vreau să vă supăr, dar mereu am auzit la noi în casă că sunt egala feciorilor lui Chiron cel cu măslinele, a băieților care urmează cursurile Universității şi care ne trec adesea pragul sau a oricărui alt bărbat de vârsta mea. Ai spus, tată, că numai vârsta şi poziția socială mă pot face diferită de un bărbat. Nu sunt cu nimic mai prejos decât ei, aşa spuneai, tată drag.

— Una este să fii egala lor şi alta este să doreşti a te purta ca unul.

Doamna Agopian se ridică din fotoliul de langă *secrétaire*-ul Despinei şi, ciudat de liniştită, porni către salonul cel mare.

— Mergem să luăm masa de dimineață, hotărî ea pentru întreaga familie.

În timp ce soțul său şi lipsita de minte copilă îşi ocupau locurile în jurul mesei, doamna Agopian se apropie de consola şemineului şi luă de acolo fotografia veche de familie, în care Despina sprijinea o mână mică de sabia tatălui său. O privi lung, îşi trecut un deget peste chipul copilului din imagine ca şi cum ar fi dorit să îndepărteze de pe fruntea ei un gând rău, apoi – înainte ca ceilalți să înțeleagă bine ce face – aşeză cu grijă fotografia în scrumiera de marmură de pe şemineu şi îi dădu foc.

Doamna Agopian nu era o femeie hotărâtă. Toată viața ei se orânduise în jurul cuiva căruia ea îi dăruise o

încredere totală: mai întâi mama sa, apoi soțul ales de aceasta la vremea cuvenită. Deciziile ei erau deciziile lor. Le prelua şi le apăra cu vorba domoală şi cu uşurarea că este binecuvântată cu o viață liniştită.

Nu înțelegea de ce fiica ei dă pacea pe război atât de uşor. În vremea din urmă, după ce se întorseseră amândouă acasă de la Paris, unde Despina terminase studiile ei de drept – o alegere poate nu tocmai fericită a domnului Agopian, la sfatul profesorilor fetei – doamna Agopian avusese parte tot mai des de nelinişti stârnite de purtările fiicei sale.

La ceaiul ținut joia în salonul mare de deasupra prăvăliei de cafea, câte o cucoană binevoitoare dorea să-i sară în ajutor şi propunea o nouă speranță pe lista lor cu pretendenți la mâna Despinei, sau alta aducea argumente cum că liniştea, lucrul de mână şi aerul curat al mănăstirii Agapia ar putea face minuni în cazul fetei – s-a mai întâmplat.

Atâta vreme cât era înconjurată de oameni care îi înțelegeau necazul şi încercau să o ajute, doamna Agopian îşi putea afla în sfaturile lor sursa de putere. Ceea ce citise însă în ziarul acela sub semnătura Despinei îi zdruncinase toată încrederea. Nimeni nu o mai putea ajuta din asemenea grozăvie. Nici mănăstirea, nici măritişul, nici glasul de tunet al soțului său.

Se simțea pierdută, şi toată vina întregii situații o purta numai nănaşa căreia i se năzărise în trecut să provoace

ursitoarele. Pentru că la nănaşă însă nu putea ajunge, îşi aminti de fotografia mărturie a firii copilei sale, şi îi dădu foc – ca unui semn al blestemului ce era.

Timp de o săptămână încheiată, Despina nu coborî din încăperile ei din casa părinților. Alăturat auzea până târziu în noapte suspinele de plâns ale mamei sale, care însă nu dorea să o vadă. După ce primii nori ai furtunii dezlănțuite de ea se mai domoliră, rugă în câteva rânduri pe tatăl său să o împace cu maică-sa.

Domnul Agopian însă nu avu succes în demersurile lui. Ca niciodată de când se ştiau pe lume, soția sa se arătă dârză şi de nezdruncinat în hotărârea ei: nu voia să vadă fata.

În oraş, vestea articolului semnat de fata negustorului armean de cafea stârni reacții de toate felurile. Ba chiar, printr-o întorsătură de neînțeles a minții tinerilor din zilele pe care le trăiau, apărură vreo doi noi pețitori care țineau cu tot dinadinsul să-şi aştearnă inimile la picioarele autoarei. Cu tot necazul, domnul Agopian scăpă un râs sănătos la auzul veştii, gândind că Dumnezeu probabil l-a trimis în bătălia de la Plevna anume numai ca să-l pregătească pentru anii aceştia în care Despina lui, „băiatul tatei”, punea pe jar inima lui, a maică-sii şi se pare că încă multe alte inimi.

Mai mult pentru liniştirea doamnei Agopian, care amenința să dea în gălbinare de atâta supărare, se hotărî un fel de vacanță prelungită a Despinei la Agapia. Fata avea

voie să-şi ia cu ea toate cele trebuincioase scrisului şi putea face excursii prin împrejurimi, urmând ca după trei-patru luni să se întoarcă acasă şi să primească hotărârea părinților săi.

În apropierea plecării, cu rămăşițele nevinovatei fotografii în mână, Despina se înființă în fața tatălui ei şi ceru voie să meargă la Franz Mayer, ca să refacă fotografia.

— Este o amintire dragă, şi nu are legătură şi cu atât mai puțin vină pentru cele ce se petrec, spuse Despina. Am să iau fotografia cu mine la Agapia, ca să o feresc de ochii mamei. Te rog, tată!

Spiru Agopian se învoi, şi Despina puse un colț ars de fotografie pe masa de lucru din antecamera atelierului lui Franz, a doua zi dimineață.

— Pe passepartout scrie că efectuați comenzile chiar şi la mulți ani după ce a fost făcută fotografia, spuse ea.

— Zamfir! Adu ochelarii din atelier! strigă Franz către ucenicul său.

Apoi, cu ochelarii pe nas, studie cu atenție marginile arse ale imaginii. Nu-i trebuia nicio informație pe care ar fi putut să i-o dea aceste margini înnegrite. Tot ceea ce avea nevoie era numărul comenzii, şi pe acesta deja îl descoperise în colțul scăpat întreg de flacăra vinovată. Dar apriga fiică a vecinului său intrase cu un aer atât de războinic în atelier, încât Franz voia să-şi dea un răgaz ca să guste întreaga situație. Aruncă fetei o privire pe

deasupra ochelarilor, apoi continuă să întoarcă fosta fotografie pe toate părţile.

— Domnişoară Agopian, vi s-a dus vestea în tot târgul mai ceva ca lui Edison cu becul lui, spuse Franz cu un pui de zâmbet mai mult în ochi decât pe faţă.

Cu toată siguranţa zdruncinată, Despina căuta în minte un răspuns nimerit, fie el cât de scurt. Adus în încăperea din faţă, de primire, de renumele domnişoarei care le călcase pragul, Zamfir o punea şi mai mult în încurcătură cu privirile lui insistente. Franz o scăpă:

— Spune-i domnului Agopian că se face. Copia fotografiei va fi gata în trei zile.

— Vă mulţumesc frumos, domnule Mayer. Vă rog însă să fiţi aşa de bun şi să-mi faceţi un preţ pentru executarea comenzii până mâine dimineaţă cel târziu.

— Mâine dimineaţă cel târziu? ridică Franz ochii la ea şi îşi scoase ochelarii.

Despina începu din nou să-şi schimbe greutatea de pe un picior pe altul, privind pe furiş către Zamfir.

— Zamfire, du-te în spate, în atelier, şi liniază registrul de programări. Hai! porni Franz pe Zamfir după treburi, pentru că înţelese că fata se jena de el.

Apoi se întoarse către clienta lui:

— Până mâine dimineaţă este un termen cam scurt. Fotografia a fost făcută în urmă cu cincisprezece ani, am mult de căutat. E grabă chiar aşa de mare?

— Este, pentru că tata a hotărât să petrec toamna care vine la măicuțele de la Agapia, şi aş dori foarte mult să pot lua fotografia cu mine, lămuri Despina lucrurile.

Franz zâmbi unui gând: *să mă ierte Cel de Sus, dar Despina lui Spiru Agopian este în stare să descălugărească mănăstirea de la Agapia, Doamne iartă-mă!*

De dragul tinereții ei neobişnuite şi în amintirea unor răzvrătiri din anii trecuți, cu care chinuise la rândul lui pe cei bătrâni din familia de la Mediaş, Franz se învoi să-i termine comanda la termenul stabilit.

Zâmbi unui gând. În vitrina atelierului său începeau să existe fotografii pe care clienții nu le mai aveau: fotografia evreului Eli Rosenthal, care ținea cea mai cunoscută ceainărie evreiască din Dudeşti, fotografie furată de Sara înainte de fuga ei în lume cu David, iar acum aceasta a familiei Agopian, făcută în urmă cu vreo cincisprezece ani, fotografie arsă de doamna Agopian într-un moment de deznădejde.

Se mai aflau doar în vitrina lui.

Ca şi cum toată strada, împreună cu mahalalele din jur, veneau din când în când să lase câte o amintire pe fetrul aşezat în vitrină. Treceau, iscăleau, apoi îşi vedeau de drumurile lor mai mult sau mai puțin şerpuite. Se mai întorceau sau nu. Îşi păstrau fotografiile lor sau nu.

Şi Franz înțelese că trebuie să clădească această vitrină cu responsabilitate, de vreme ce, în jurul său, oamenii aflau uneori prea târziu importanța unei clipe pe care aparatul său o făcuse nemuritoare.

6. Casele Domneşti ale Cotrocenilor

Lucrurile însă erau altfel sortite să se petreacă.

Călugărițele de la Agapia nu mai avură şansa să aducă pe calea cea bătătorită pe fata lui Spiru Agopian, pentru că în ajunul plecării, familia cu rădăcini printre bănuiții spioni ai domnitorilor moldoveni primi onoarea unei solii din partea Majestații Sale Regale Doamna Elisabeta. În depeşa adusă de una dintre doamnele MSR Regina se vorbea despre o sarcină ce i-a fost pregătită Despinei şi se cerea acordul părinților pentru ca domnişoara Agopian să-şi ducă sarcina la îndeplinire. Detalii urmau să fie date în zilele următoare.

— Majestatea Sa Regală Doamna Elisabeta a aflat despre domnişoara Agopian din gazeta domnului Slavici, a găsit de cuviință doamna ce adusese solia să explice lucrurile.

— Nu încape îndoială că se va achita cu sârguință de sarcina despre care vorbeşte depeşa, spuse, foarte onorat, domnul Agopian soției sale, seara în odaia dumnealor. Mulțumim Lui Dumnezeu pentru că Majestatea Sa are trebuință de ea. Apropierea de doamnele de la Curte, ale căror purtări nu lasă urmă de îndoială, nu i-ar strica.

Dimineața Despinei fu neobişnuită. După planurile părinților săi, ar fi trebuit să se deştepte la cea dintâi geană de lumină, să urce cuferele şi geamantanele în trăsura

tocmită să o ducă la Agapia, să sărute dreapta părinților şi să pornească în călătoria ce fusese hotărâtă pentru ea.

Deşteptările înainte de răsărit erau toate la fel pentru Despina: primul lucru de care devenea conştientă era mireasma de lavandă a maicii sale. După ce nările ei recunoşteau aroma copilăriei, trupul începea să simtă alături de el adâncitura făcută de doamna Agopian, aşezată pe marginea patului, şi mângâierile prelungi cu care încerca să o trezească.

Cel dintâi gând avea numai cinci ani şi se bucura de mângâiere. Abia de la al doilea gând îşi amintea că are nouăsprezece ani şi o mulțime de frământări.

În schimb, în dimineața aceasta o trezi o geană de lumină ce se aşezase pe una dintre pleoape şi se încăpățâna să rămână acolo, stricându-i somnul. Când supărarea dintâi pe geana de lumină îi trecu, între gândurile ei încă adormite se trezi unul care le amestecă pe toate celelalte: parcă trebuia să plec înainte de răsărit!

Despina se ridică dreaptă între aşternuturi şi îşi frecă ochii somnoroşi cu pumnii amândoi. Soarele bătea în ferestrele catului întâi al clădirii de vis-à-vis. Aceasta însemna aproape ceasurile opt, într-un mijloc de toamnă ca acela.

Fără să înțeleagă motivul pentru care planurile familiei păreau să se fi schimbat peste noapte, fata coborî din patul înalt şi se apropie de ferestre. Din spatele perdelelor crețe cercetă strada însuflețită. Tocmai treceau două tramvaie cu

cai, dând glas îndelung din clopote şi biciuşti. Aflați la cea de-a doua ieşire din ziua aceea, micii vânzători de ziare strigau titlurile edițiilor de dimineață peste toată larma străzii. Erau întrecuți numai de glasurile ascuțite ale chivuțelor.

Despina nu înțelegea unde se opriseră până atunci toate aceste sunete. Cum se poate ca acum odaia să fie invadată de ele, iar în urmă cu numai câteva clipe să fi fost scăldată în cea mai adâncă linişte?

Lavoarul era împrospătat cu apă rece şi prosoape curate, şi înțelese că maica sa trimisese deja slujnica să cerceteze dacă s-a deşteptat. Se spălă şi îmbrăcă rochia pregătită de cu seară pentru drum, de vreme ce nimeni nu-i adusese încă la cunoştință alte hotărâri. Îşi potrivi părul într-o pieptănătură simplă, de călătorie, şi coborî în salonul de la parter.

Cuferele nu erau în fața uşii dinspre drum, aşa cum se aştepta. Domnul Agopian lăsase pesemne prăvălia pe mâinile unui băiat de încredere şi rămăsese mai mult ca de obicei la masa de dimineață, aşa fel ca să poată vorbi cu fata. Tăcută şi înnegurată aşa cum fusese în zilele din urmă, după isprava Despinei, doamna Agopian tocmea marginile unei broderii într-un gherghef ce se împotrivea dorințelor domniei sale.

— Sărutăm dreapta, tată, spuse Despina către domnul Agopian.

— Bună dimineața, fetiță, îi răspunse domnul Agopian, chemând-o pe numele cu care obişnuia să o strige în anii ei cei mici.

— Sărutăm dreapta, măicuță, se întoarse Despina către maica sa cea care hotărâse să nu-i mai vorbească, nici dumneai nu ştia până când.

Doamna Agopian îşi opri pentru o clipă lucrul mâinilor, semn că o auzise. Chibzui puțin, apoi pesemne că luă o hotărâre, pentru că ridică ochii spre copila pedepsită şi îi cercetă privirile. Rămase însă tăcută, măcar că Despina surâse mulțumită pentru că primise semn nou de bună-voință.

— Spune-i domnia ta, rosti doamna Agopian către soțul său, coborând din nou privirile în gherghelul îndărătnic.

Slujnicuța de o seamă cu copila familiei – ba încă uneori chiar confidente una alteia în îndeletnici tainice de ale fetelor – puse dinaintea Despinei o ceaşcă aburindă de cafea cu lapte. Domnul Agopian aşeză alături de farfuriuța ceştii de cafea depeşa sosită de cu seară.

— S-au schimbat planurile pentru tine, Despina tatei, spuse el, în vreme ce fata citea cele dintâi cuvinte aşternute pe hârtia cu antet regal.

Stimate domnule Agopian,

Vă scriu în numele M.S. Reginei Elisabeta.

Luând cunoştință de înclinațiile fiicei domniei voastre într-ale scrisului din gazeta Timpul *a domnului Ioan Slavici,*

deasemenea înțelegând din rândurile publicate cu curaj de domnişoara aspirațiile domniei sale către cele mai noi vederi ale societății de astăzi, M.S. Doamna vă roagă a îngădui fiicei domniei voastre să se prezinte la palat mâine, 10 septembrie, orele 17:00.

Cu îngăduința domnei voastre, M.S. Regina Elisabeta va încredința domnişoarei Despina Agopian o sarcină a cărei durată o estimăm la un an.

Ca împuternicită a Majestății Sale, domnişoara Despina Agopian va beneficia de toate înlesnirile ce decurg dintr-o slujbă a Curții Regale, se va afla permanent în atenția Curții şi va căpăta experiența unei domnişoare aflate în suita regală.

Remunerația este simbolică şi nu constituie un scop în sine.

M.S. Regina nădăjduieşte că domnişoara va aprecia oferta pentru alte beneficii decât acelea materiale.

Cu stimă,

Elena Văcărescu

Despina întoarse depeşa pe cealaltă parte, măcar că era evident că textul se isprăvise, de vreme ce putuse vedea semnătura.

Ridică o privire care cerea ajutor către părintele său. Cu numai o seară înainte adormise plângând din pricina planurilor de plecare la mănăstirea Agapia, dar această nouă întorsătură a lucrurilor avu darul de a pune plecarea

aceea în altă lumină. Cel puțin cu o seară înainte ştia exact care sunt lucrurile ce o aşteaptă: avea să se îndeletnicească vreme îndelungată cu cititul şi cu scrisul, printre măicuțe blânde ce ar fi trebuit să încerce să îi întoarcă sufletul rebel către cele statornice, pe potriva vârstei ei destul de înaintate.

Depeşa din mâinile sale însă îi arunca viitorul într-o ceață care îi era încă şi mai puțin pe plac decât certitudinea mănăstirii.

— Mai multe vei afla tu singură astăzi, când îți vei prezenta omagiile Majestății Sale, şi ne vei spune şi nouă la întoarcere, răspunse domnul Agopian privirilor fiicei sale.

Vestea avu darul de a scurta masa de dimineață pentru întreaga casă. Despina ceru voie cuviincios maicii sale să îşi ia ca ajutor pe slujnicuța casei, cu care se retrase apoi în odăile sale de la catul întâi, pentru pregătirea rochiei. Urmau împreună să hotărască ce pieptănătură este mai potrivită ocaziei speciale şi să pornească pregătirile.

În vechile Case Domneşti ale Cotrocenilor, locuite în anotimpurile friguroase de Curtea Regală a României, domnişoara Elena Văcărescu dimpreună cu domnişoarele Lucia Ghica, Eufrosina Grădişteanu şi alte trei-patru domnişoare de rang înalt din Bucureşti – suita Reginei Elisabeta – îşi petreceau după-amiaza. De curând întoarse

de la castelul din Sinaia, domnişoarele se deprindeau din nou cu aerul plin de miresme grele al Bucureştilor.

Afară, pe sub ferestrele înguste şi înalte, strigătele meşterilor aduşi de pe malurile Rinului pentru ridicarea noului palat poruncit la Cotroceni de Majestatea Sa Regele Carol tulburau discuțiile din salon. Doi domni arhitecți cercetau planurile aflate pe hârtiile din mâinile lor cu măsurătorile din curtea caselor domneşti şi făceau însemnări pe margine.

Lucrările erau încă departe de a fi pornite, dar marile curți dintre Mănăstirea Cotroceni şi vechile Case Domneşti deja prindeau a se umple de scândură pentru schele şi de felurite echipe de meşteri ce îşi luau în primire viitorul loc de muncă.

Două calfe apucaseră o blană de scândură şi o mutau către adâncurile curților. Abia depăşiseră cu ea colțul ultimelor clădiri, când una dintre calfe călcă strâmb pe muchia unei bile de brad pregătite pentru schele, piciorul îi alunecă şi blana de scândură căzu peste picioarele băieților. Larma iscată acoperi tot locul. Băieții se acuzau unul pe celălalt. Meşterii abia reuşiră să-i potolească. Colbul ridicat de scândura groasă în cădere rămase multă vreme aninat în aerul cald al după-amiezii, prefirând razele piezişe de soare.

Întâmplarea potoli bătăile repezi ale inimii Despinei. Traversând o curte aflată într-o atât de familiară

îndeletnicire, simți că este de-a locului, măcar până aici, în pragul marii ei întâlniri cu Majestatea Sa.

Despina Agopian străbătuse aleile curților din față cu pas apăsat şi cam prea iute pentru gustul maicii sale. Numai că maica sa nu era acum aici, ca să afle şi să-i judece pasul. Nesiguranța dădea întotdeauna gesturilor Despinei o hotărâre de sfârşit de lume, ca şi cum singurul ei gând ar fi fost „acum ori niciodată".

Un majordom solemn – cum Despina mai văzuse numai la balurile de iarnă din Paris, în anul în care primise îngăduința de a rămâne în vacanța de Crăciun acolo, dimpreună cu maica sa – o opri înainte de uşa către salon, pregătindu-se să o anunțe cu glas răsunător.

Prin uşa întredeschisă putea observa pe domnişoara Elena Văcărescu, pe care o cunoştea dintr-o fotografie publicată de *Universul.* Era aşezată pe o sofa cu tapițerie aurie, alături de două domnişoare aplecate asupra aceleiaşi cărți. În spatele lor, domnul pictor Nicolae Grigorescu sorbea dintr-o ceaşcă şi se întreținea cu un tânăr al cărui nume Despina nu-l cunoştea. De altfel, în întregul salon, domnul Grigorescu părea a fi singura persoană în vârstă. Unul dintre pereții odăii slujea drept expoziție tablourilor domniei sale, cumpărate de-a lungul timpului de Majestatea Sa.

Regina Elisabeta nu coborâse încă din odăile domniei sale.

Glasul răspicat al majordomului despică toate conversațiile începute în salon:

— Domnişoara Despina Agopian a sosit la porunca Majestății Sale Regina!

Preț de o clipă, tinerii din salonul de la Cotroceni al Elisabetei se cercetară unii pe alții din priviri, căutând pe acela ce avea cunoştință despre sosirea domnişoarei. Elena Văcărescu se ridică şi se apropie de uşă, în vreme ce în spatele domniei sale, discuțiile se legară la loc.

— Sunt Elena Văcărescu, rosti domnişoara cu un zâmbet, iar Despina se strădui să nu o cerceteze cu privirea din creştet până în tălpi. Bine ai venit! Te rog să pofteşti! Adu domnişoarei un ceai, te rog, spuse ea majordomului care îşi aştepta poruncile, apoi se întoarse din nou către Despina. În după-amiaza aceasta Majestatea sa nu va coborî în salon, dar îți voi explica eu despre ce este vorba. Sunt convinsă că ți se va părea un lucru pe potriva dumitale.

Despina se destinse. Apoi se întristă. Nu va avea loc nicio mare întâlnire.

Asculta cuvintele Elenei pe muzica celorlalte conversații din salon. Înțelesul lor ajungea până la ea ocolit, aşteptându-şi rândul după uimirile ei în fața întregii situații. Regina dorea să trimită la Paris o întreagă colecție de scoarțe, velințe şi straie populare româneşti. Elena vorbea cu înflăcărare despre strădania Majestății Sale de a

impune Europei țara aceasta pe care o primise ca pe o salvare şi ca pe o nădejde.

— Nimeni nu ne doreşte independenți, spunea Elena, cu ochii strălucind de indignare. Toată lumea ne crede încă ai turcilor. Dar îi vom obliga să facă diferența, şi vom face aceasta purtându-ne iile şi arătând prin expozițiile Europei arta românească. Maestrul Grigorescu expune deja din anii trecuți la Paris, ca artist român. Şi noi am trimis acum doi ani câteva straie populare şi câteva covoare țesute la război.

Şi spunând *noi*, Elena arătă cu un gest larg grupul domnişoarelor din salon. Privirile Despinei urmară cuminți gestul domnişoarei, cercetând din nou pe cei din salon, mai cu îndrăzneală de data aceasta. Nimeni nu-şi întrerupsese îndeletnicirea pe care o avea la intrarea Despinei.

— Am fost obligați însă să expunem sub steag turcesc, în Pavilionul Turciei. Nu a existat un Pavilion Românesc, continuă Elena, cu privirile înnegurate. Toate acestea se vor schimba însă. Trebuie să îmi promiți că vei veni o dată atunci când ne înveşmântăm toate în cămeşi populare. Să ne vezi cu marame de borangic!

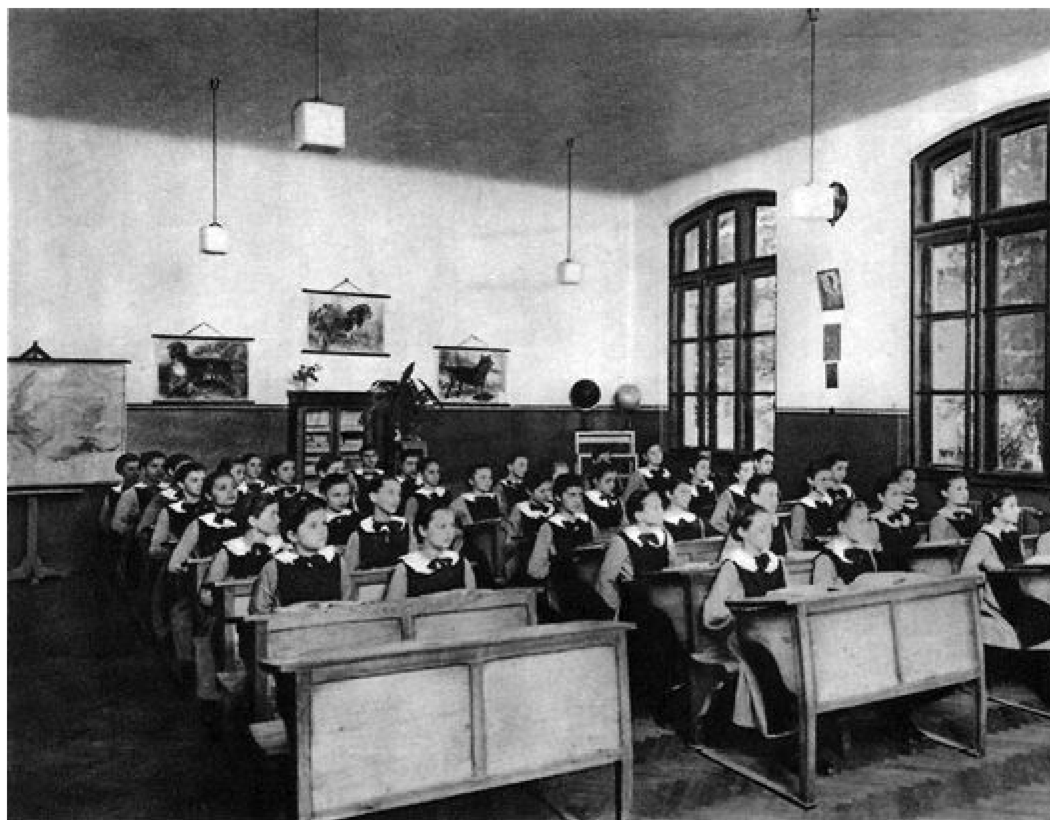
Chipul Elenei se lumină precum cel al unui copil. Despina era fericită sau indignată, după semnele pe care le dădeau ochii domnişoarei.

— Eu ce trebuie să fac? întrebă ea, atunci când cuvintele Elenei păreau a sugera că întâlnirea se apropia de sfârşit.

— A, da! Tu! Tu eşti persoana cea mai importantă în cele ce vor urma. Majestatea Sa are nevoie de o domnişoară de încredere, curajoasă şi cu vederi înaintate, care să păstreze legătura cu feluritele Asociații de Femei din țară ori chiar din vechiul Principat al Transilvaniei. Aducem de acolo, prin aceste asociații, straiele pe care le trimitem mai apoi la Expozițiile Internaționale de la Paris. Vei călători. Ți-e teamă să călătoreşti singură?

— Teamă nu-mi este şi mă voi descurca, doar că va trebui să cer îngăduință şi de la părintele meu. De curând i-am pricinuit mare supărare...

— Da, am auzit cu toții despre isprava dumitale, surâse Elena. De altfel, aşa a aflat Majestatea Sa despre domnia ta, şi s-a gândit că ai fi o persoană potrivită pentru treaba ce doreşte să-ți încredințeze. Socot atunci că întâlnirea a fost cu folos. Voi transmite Majestații Sale că aşteptăm numai un semn de îngăduință de la părintele dumitale, apoi îți vei primi poruncile şi vei pleca la drum. Vei avea tocmite trăsuri şi vei păstra legătura cu mine pentru toate cele trebuincioase drumului.

7. Şcoala Centrală de Fete

Mâna micuță învârtea cele două chei care atârnau la brâu, în stânga. Metalul rece era singurul prieten al fetiței. Încercase să se joace cu cerceveaua ferestrei înalte, dar ea aparținea şcolii, şi fetița îşi retrăsese repede degetele. Cheile erau numai ale ei.

Afară, în curtea interioară pătrată, copacul al cărui nume nu-l ştiuse niciodată bătea cu vârfurile în streşini. Era miezul zilei, aşa că umbra i se aşeza roată împrejur.

Elena cunoştea ceasul după locul în care se aşeza umbra acelui copac. Împreună cu cheile de pe lănțugul de la brâu şi cu Ilinca, copacul făcea parte din familia ei de aici, din şcoală.

Închis într-un cerc de iarbă rotund în mijlocul pătratului format de clădirea şcolii, copacul o linişte ori de câte ori îl privea. Domnul Istrătescu, de desen, le vorbise despre armonia formelor la cea dintâi lecție din anul acela, şi mica Elena reținuse uşor ceea ce simțise deja demult, singură: formele te pot arunca în disperări sau te pot ridica în apele senine ale liniştii. Formele perfecte ale curții interioare a şcolii aveau darul de a o face fericită.

De necrezut într-un loc ca Şcoala Centrală de Fete.

Avea la brâu cele două chei ale ei: cea de la pupitrul din sala de clasă şi cea de la dulapul în care avea voie să-şi păstreze puținele obiecte de îmbrăcăminte. *Avea voie* – două cuvinte nevinovate care, alăturate – formau miezul întregii revolte a copilei. Îi plăcea să se joace cu degetele printre cele două chei pentru că ele îi ofereau sentimentul că are controlul.

— *Allez, allez, mademoiselles!*

Guvernanta franțuzoaică, Manon ochelarista, în rochia ei neagră cu guler alb, bătea din palme mobilizator pe deasupra holului plin de fetițe. Cursurile de dimineață se terminaseră. Elevele mergeau în sala de mese pentru prânz. Alergatul era interzis, dar pasul săltat nu putea fi oprit la

nişte fetițe între opt şi unsprezece ani, aşa că holul întreg răsuna de clinchetul cheilor şi al lănțugurilor de la brâu.

Cursul inferior purta rochii pepit în alb şi roşu, care ar fi fost vesele dacă nu ar fi fost aproape în întregime acoperite de şorțurile negre. Pe sub guleraşele albe fetițele trebuiau să poarte, înnodate-n funde late, panglici negre aidoma celor din păr.

În marea aceasta de pepit alb şi roşu, mica Elena se detaşa cu uşurință din cauza uniformei din ciclul superior. Rochia ei era pepit gri şi alb, ceea ce ar fi trebuit să dea un plus de eleganță şi stil fetelor care atingeau vârsta de doisprezece ani. Guvernanta o observă şi rămase o clipă descumpănită. Îşi potrivi ochelarii pe nas şi dădu glas primelor cuvinte care-i veneau în minte, fără a se mai osteni să le aranjeze în forme meşteşugite:

— *Qu'est ce que tu fais là, mademoiselle*?

Glasul ei era în acelaşi timp speriat şi intrigat, amuzând-o pe Elena. Fetița citea pe sub fruntea guvernantei fără probleme. O speria faptul că doamna directoare Romniceanu îi va găsi ei vreo vină pentru rătăcirea acestei eleve a cursului superior pe holurile şcolii, măcar că nu era eleva sa, dar mai presus de aceasta era curioasă cum izbutise mica rebelă să se rupă de grupul supravegheat la fiecare pas şi să rămână în urmă?

La ceasurile prânzului, elevele erau conduse către sala de mese în două grupuri compacte, pentru evitarea dezordinii şi pentru păstrarea regulii conform căreia ele nu

aveau voie să se atingă unele pe celelalte, în mod prelungit. Mai întâi mergeau elevele din cursul superior, apoi cele mici. Asta însemna că nu erau tolerate în şcoală aglomeraţiile.

Motivele reale nu stăteau însă numai în rolul ordinii şi disciplinei în viaţa pentru care le pregăteau guvernantele, aşa cum li se tot spunea. Urechile Elenei prindeau altfel de şoapte şi ochii ei simţeau priviri cu alte înţelesuri. Convingerea copilei că există motive mai ascunse pentru evitarea atingerilor între fete se înrădăcinase adânc în mintea ei.

— Cred că trebuia să fiţi deja în sala de mese, *mademoiselle*, spuse Manon guvernanta.

— *Oui, mademoiselle*, şopti Elena şi se strecură printre fetiţele care străbăteau holul.

În sala de mese mirosea îmbietor a supă şi a iarbă verde proaspăt tăiată. În drum către masa ei, Elena observă fereastra deschisă şi la ultimul pas înainte de a se aşeza se ridică pe vârfuri, cercetând cu priviri curioase curtea. Ştia că pentru cosit iarba era adus întotdeauna un lucrător de prin mahalalele mărginaşe ale Bucureştiului, mereu altul, şi era curioasă cum arăta acesta nou. Guvernanta care supraveghea masa lor o atenţionă atingând-o uşor cu vârful vărguţei de care ele nu se despărţeau niciodată.

— *Asseyez-vous, mademoiselle!* porunci ea.

Elena nu găsea nimerită nici acum, după patru ani de pension, alăturarea tonului poruncitor al guvernantelor cu

folosirea pronumelui de politețe. Împreună cu Ilinca se amuzau în dormitor născocind cele mai ciudate situații: „Aşezați-vă, domnişoară, că altfel primiți imediat vreo două vărguțe la palmă!” sau „Dumneavoastră veți petrece această după-amiază la colț!”.

— Unde ai rămas? întrebă Ilinca, o fetiță aidoma Elenei, cu aceeaşi rochie gri cu alb acoperită de şorțul mare, negru, aceeaşi fundă neagră la gât, aceleaşi panglici negre care strângeau părul în acelaşi chip pe cap.

— Am privit curtea, răspunse şoptit Elena şi rupse o bucățică mică din felia de pâine.

Îi era atât de foame încât ar fi băgat felia întreagă în gură, dar era împotriva Regulamentului. Supa era foarte bună. O armată de slujnice treceau printre mese cu carafe de apă şi umpleau paharele fetelor.

— Ai privit curtea? spuse Ilinca, sperând că simpla repetare a cuvintelor prietenei sale o vor apropia de înțelesul lor.

— Ca să-mi potolesc nerăbdarea, o lămuri Elena. Pe mine cercul acela într-un pătrat mă linişteşte.

Cele nouăzeci de fete cu vârste cuprinse între opt şi şaisprezece ani reuşeau să păstreze liniştea în sala de mese. Tot ce putea fi auzit era sunetul tacâmurilor fine abia atingând farfuriile de porțelan. Toate coatele erau ținute elegant pe lângă corp. Fiecare masă era formată din şapte eleve şi o guvernantă. Într-unul din capetele mesei stătea guvernanta, iar în celălalt, una dintre cele mai promițătoare

eleve. Uneori, la mesele celor mai mici era aşezată o domnişoară din ultimul an, ca exemplu, faţă în faţă cu guvernanta.

Elena nu stătuse până acum niciodată în capul mesei.

— S-a întâmplat ceva? întrebă Ilinca.

— Eu în noaptea asta plec, şopti Elena, luând-o pe prietena ei pe nepregătite.

Sângele din obrajii Ilincăi dispăru şi mâinile i se muiară. Lingura căzu cu zgomot pe pardoseala sălii. Câteva dintre slujnicele de pe margini se repeziră să o ridice. Doamna Directoare Romniceanu ridică privirea din farfurie şi numără persoanele aflate la masa vinovatei. Tulburarea Ilincăi o puse imediat pe seama Elenei, şi o întrebare mută plecă de îndată din ochii ei către cei ai guvernantei.

— *Silence!* ridică aceasta tonul ceva mai mult decât cerea eticheta pentru o conversaţie în timpul mesei, ca să vadă doamna Directoare că stăpâneşte situaţia.

Toate guvernantele Şcolii Centrale de Fete erau aduse din Franţa.

Elena nu le invidia. Aveau cu toatele aceeaşi soartă ca şi fetele: nu părăseau Şcoala niciodată, nu primeau vizite, puteau purta numai rochii negre cu guleraş alb, nu aveau voie să citească decât lecturile care le erau permise şi fetelor – atent cernute prin sita deasă a Regulamentului Şcolii – nu puteau părăsi dormitoarele unde fuseseră repartizate după ora de stingere, care era pentru toată lumea nouă seara, nu li se permitea să aibă niciun fel de

relații cu personalul administrativ, nu aveau voie să dețină niciun obiect personal care ar fi putut imprima vreo deosebire față de celelalte guvernante.

Nici pe doamna Directoare nu o invidia Elena, pentru că nici domnia sa nu se sustrăgea în vreun fel acestui regim de viață.

Îşi invidia cele două surori mai mici rămase acasă. Sub haina grea a Regulamentului şcolii, menit să ferească fetele de tentațiile lumii din afară şi să sădească adânc în ele o morală ireproşabilă, Elena aflase valoarea diferențelor. La doisprezece ani ştia acum, după patru ani de internat, că îi place mai mult să poarte haine modeste, dar să vadă pe stradă oricând pofteşte doamne elegante după toaletele cărora să poată întoarce capul, visătoare, fără teama că ar fi văzută.

Mama sa răzbise, în urma mai multor încercări, să înduplece inima domnului Ministru prin scrisori nu atât meşteşugite cât numeroase şi insistente.

Stimate Domnule Ministru,

Vă amintesc cu respect că încă de anul trecut într-o petiție trimisă domniei voastre am arătat care este situația mea de văduvă cu trei copile minore şi fără nicio posibilitate de a le asigura acestora educația şi instruirea pe care aceste vlăstare ale unui fost slujbaş al Ministerului îl merită.

Cunoscând rolul cel mare pe care îl are educația în asigurarea viitorului unei fete în zilele noastre, fără de

care ele nu şi-ar putea duce la îndeplinire sarcinile de mame şi soții demne pentru țară, vă rog, Domnule Ministru, să binevoiți a dispune ca măcar una dintre fiicele mele, şi anume cea mai mare, să primească o bursă la Pensionul de Fete. Scopul acestei rugăminți a mea este acela de a-mi pregăti fiica să devină institutoare, căci calea muncii şi a unei meserii este în acest moment singurul ei viitor, în lipsa unei averi.

Îmi iau libertatea, pentru care vă rog să fiu iertată, de a vă aminti devotamentul cu care răposatul meu soț a slujit Ministerul vreme de cincisprezece ani neîntrerupți, aducând multe dovezi de onestitate. Mă aflu acum în poziția nefericită de văduvă lipsită de posibilitățile financiare necesare continuării muncii începute de răposatul meu soț cu aceste copile ale noastre.

Profund recunoscătoare, cu deosebit respect şi cu toată încrederea,
Elena Popescu.

Era numai una dintre cererile trimise de mama ei către Minister. Primise bursa. În anii mici îi plăcuse la Şcoală. Învăța bine şi repede, iar profesoarele şi rarii profesori îi aduceau laude. Se uita la elevele din cursul superior ca la nişte zâne, iar obligația celor mici de a le spune

„domnişoară” o încânta, pentru că i se părea că apelativul împrumută chiar şi celui care îl rosteşte un aer de eleganță.

La început avea voie să-şi viziteze familia câteva ore la fiecare două săptămâni, duminica, după slujba de la biserică. La întoarcerea în Şcoală, guvernantele erau mereu cu ochii pe ele. Trebuiau să raporteze doamnei Directoare orice schimbare de comportament ori dispoziție cu care elevele s-ar fi întors de acasă, pentru că Şcoala îşi luase responsabilitatea de a şlefui o educație ireproşabilă acestor fete, iar asta nu se putea întâmpla dacă ele ar fi fost adesea în contact cu un mediu nepotrivit.

Aşa se face că un raport nefavorabil întocmit de către o guvernantă putea duce la întreruperea vizitelor acasă pe o perioadă stabilită de doamna Directoare.

Elena a primit cel dintâi raport nefavorabil când s-a întors din vacanța de Crăciun.

Lăsase în Şcoală un brad mare împodobit cu mere şi nuci învelite în staniol şi nu găsise acasă decât merele şi nucile. Bradul şi staniolul lipseau. Fericită să împartă cu surorile cărora le dusese dorul bucuriile ei, Elena le povestise în fiecare seară despre minunatul brad de la internat, despre farfuriile de porțelan şi despre armata de slujnice care aşteptau pe lângă pereți ca vreuna dintre ele să aibă nevoie de ceva. Cele mici plânseseră cu lacrimi amare la plecarea Elenei, întinzând mâinile după ea şi strigând mamei că vor şi ele la pension.

Elena intrase în Şcoală îngândurată, şi aşa rămăsese tot restul săptămânii, atrăgând cu aceasta bănuiala guvernantei sale că vacanța din perioada Crăciunului a aruncat-o în brațele unei depresii fără niciun rol în clădirea caracterului unei bune soții şi mame.

Ca urmare, pentru binele fetei şi întru desăvârşirea educației sale, Elenei i s-au interzis vizitele acasă timp de două luni. Lucrurile s-au repetat. Elena primea mai mereu rapoarte nefavorabile la întoarcerile de acasă. A învățat după o vreme să ascundă tristețea despărțirii de surori şi vinovăția pe care o simțea pentru că va fi singurul copil cu carte al familiei. I se uita Ilincăi în ochi şi găsea în apele lor limpezi, albastre, puterea de a surâde peste gândurile pe care le aducea de acasă.

În ea însă începu a creşte dorința de rebeliune fără vreun scop precis, doar de dragul de a se opune.

În sunet înăbuşit de scaune mânuite de nişte adevărate doamne, elevele cursului superior se ridicară de la masă. Disciplinat, câte două, cu guvernantele pe margini, şirurile de rochii gri porniră către curtea Şcolii. După masa de prânz urma recreația cea mare, care dura până la orele trei ale după-amiezii. În zilele ploioase, recreația mare se desfăşura în bibliotecă, spre nemulțumirea doamnei Directoare care vedea locul prea strâmt pentru atâtea suflete, apropierea ducând la o intimitate între domnişoare pe care Şcoala se străduia din răsputeri să o combată.

Slavă Domnului însă că ziua de toamnă era însorită. Curtea se umplu imediat de fetele de toate vârstele. Era momentul în care până şi guvernantele franţuzoaice slăbeau supravegherea, moleşite probabil şi ele de masa de prânz de curând servită ori doar îndemnate de faptul că doamna Directoare îşi petrecea întotdeauna acest răgaz în biroul dumneaei.

Sub castanii şi arţarii din „curtea mare” fetele formaseră grupuri în jurul rarelor băncuţe. Cele din primul an, cărora în cel dintâi semestru li se mai îngăduiau uneori abateri de la Regulament, se prinseseră de mâini şi se roteau în morişti zglobii de pătrăţele albe şi roşii. În jurul lor, frunzele ruginite se ridicau din iarba însorită într-o ultimă încercare de a prinde din nou viaţă, tulburate de jocul fetiţelor. Moriştile însă mai oboseau ori ameţeau, aşa că se opreau pentru câteva clipe, ca să-şi tragă sufletul râzând sau numai ca să schimbe sensul de rotaţie, iar frunzele cădeau din nou în iarbă, cu speranţele fărâmate.

Urmată îndeaproape de Ilinca, Elena parcurgea cu paşi atenţi careul curţii, cu mâinile la spate şi lovind din când în când cu piciorul câte o frunză uscată, pentru ca guvernantele grupate lângă zidul Şcolii să vadă o fetiţă care se plimbă cu nevinovăţie în recreaţia mare.

— Ai vreun plan? întrebă şoptit Ilinca.

— Ştiu o fereastră care dă direct în stradă, către Grădina Icoanei, de-a dreapta intrării principale. Este fereastra de la foişorul cel mic al bibliotecii, spuse Elena.

De obicei biblioteca stă încuiată joia, când nu sunt ore de lectură şi se şterge praful. Dar am luat cheia încă de azi-dimineață şi văd că încă nu a spus nimeni nimic. Probabil că intendentul nici nu ştie, slujnicelor le este teamă să-i spună. Vor petrece toată ziua de mâine căutând cheia, fără să anunțe nimic. Dacă ies pe fereastra aceea, atunci sunt direct în stradă. Ocolesc portarul şi pe guvernanta de serviciu de la intrare.

Ilincăi cuvintele i se opreau în fața ochilor.

Le auzea, dar înțelesul lor îl pătrundea greu, ca şi cum ele ar fi rămas cu toatele o vreme în aer, în fața ochilor ei, ca să le poată cuprinde cu cât mai multe simțuri din cauza greutății din ele. Mai cu seamă acestea ultime, în care Elena vorbea despre adormirea vigilenței portarului şi a guvernantei care era însărcinată zilnic cu paza uşii de la intrare plutiră multă vreme în jurul capului ei înainte de a-i pătrunde în minte. Ilinca nu avu curajul să le privească drept, dar ştia că arată ca nişte pitici răutăcioşi care îi râd în față.

— Nu ți-e teamă? scăpă Ilinca întrebarea care îi ardea inima.

La anii ei, Elena înțelegea ce se aşteaptă de la ea. Nu se hotărâse însă ce simte ea față de aceste aşteptări. Planurile bine puse la punct sunt liniştitoare. O făcea să se simtă în siguranță faptul că ştia exact ce are de făcut: să cunoască marii compozitori ai lumii şi să poată reproduce la pian piesele lor cât mai curat, să cunoască principiile de bază

ale unui desen, elementele compoziției şi armoniile de culori, să stăpânească regulile de conduită în societate şi să se poată orienta prin istoria europeană, să fie un partener plăcut de conversație, o bună mamă şi soție. În cazul ei, institutoare.

Când însă guvernanta Manon dădea o importanță atât de mare unei lecturi întâmplătoare de-a ei – citise acasă, într-o vacanță de vară, *Notre-Dame de Paris* de domnul Victor Hugo, adusă în casa lor de o prietenă a mamei sale, un cadou pentru ziua ei de naştere – atunci Elena înțelegea că a atins un punct plin de mister, şi curiozitatea o îndemna să insiste tocmai în acel subiect, spre disperarea lui Manon.

Cunoştea mai bine decât orice altă elevă viețile domnițelor ale căror nume stăteau scrise pe fațada Şcolii: Clara Doamna, Elena Cuza ori Carmen Sylva. Dacă ştiai să citeşti printre rândurile uneori cam puține ale vieților lor – lucru care nu era prea greu pentru imaginația Elenei – puteai descoperi numai femei înclinate către rebeliune.

Alături de toate celelalte învățăminte pe care profesorii lor le desprindeau pentru ele din viețile acestor domnițe vrednice ale neamului, Elena mai afla încă una, anume că încălcarea regulilor nu produce întotdeauna pagube chiar atât de mari pe cât eşti lăsat să crezi.

— Ba mi-e teamă, recunoscu ea. Dar plec. Nu pot păți decât două lucruri: ori mă trimite pentru totdeauna acasă, ceea ce nici măcar nu ar fi aşa o nenorocire, ori mă

pedepseşte dar mă lasă să rămân. Ce pedeapsă mi-ar putea da? Să nu mai merg acasă tot anul? Oricum nu mergeam, pentru că în atâția ani de zile s-au lămurit că mediul de acasă nu este potrivit unei educații ireproşabile.

Ilinca îşi privi prietena cu o compasiune adâncă pe care ea o confunda cu cea mai mare dragoste. Fetele învățau odată pentru totdeauna în internat că devotamentul este cea mai prețioasă calitate şi că o femeie nu poate înfăptui nimic mai înălțător decât să se sacrifice în tăcere pentru cei apropiați. Ilinca nu era curajoasă, dar era visătoare. În orele lungi de meditații din după-amiezele ploioase de toamnă, petrecute în sala de bibliotecă a Şcolii Centrale de Fete, visa cu ochii deschişi cum viața o va încerca iar ea va fi pregătită pentru marele examen.

Fapta Elenei îi părea un hotar ce avea să despartă pentru totdeauna ce a fost de ceea ce va fi. Ştia aşadar că tocmai acesta este marele ei examen, la care va trebui să se arate devotată şi gata de sacrificiu. Într-o clipă hotărî că nu-şi va părăsi prietena, întâmple-se cu ea orice după noaptea aceasta.

— Merg şi eu, dădu ea drumul unui glas gâtuit de emoție, şi încărcătura acestor biete trei cuvinte slei toată vlaga din picioarele ei, obligând-o să se aşeze imediat pe băncuța de sub arțar.

Elena o privi cu sprâncenele ridicate.

— De ce? alese ea la întâmplare una dintre întrebările care-i năvăleau în minte.

— Ca să nu fii singură, arătă sincer Ilinca singurul ei motiv.

Elena aruncă o privire către grupul guvernantelor apoi, liniştită de discuția care le ținea ocupate, îşi strecură mâna în mâna Ilincăi şi i-o strânse uşor, cu recunoştință.

— Dar ție nu ți-e frică? zâmbi ea.

— Ba da, foarte tare. Vrei să renunțăm?

— Nu renunțăm deloc, râse Elena şi îşi retrase repede mâna dintr-a Ilincăi pentru că râsul ei atrase imediat atenția lui Manon. Ştiu şi unde mergem. Este o prăvălie cu cărți aici aproape, mă rog nu foarte aproape, dar ştiu unde este. Vom citi toată noaptea orice vrem şi vom dormi pe lăzile braşovene din prăvălie.

— Nu putem să rămânem măcar până mâine, ca să facem poza împreună cu celelalte fete?

— Poza? se opri Elena o clipă din entuziasmul cu care prezenta situația.

— Domnul Franz Mayer vine mâine să fotografieze elevele.

Elena rămase un moment pe gânduri. Păstrase de dimineață franzeluța pe care o primeau alături de cafeaua cu lapte şi răbdase de foame până la masa de prânz ca să aibă de mâncare pe drum. Nu-şi făcuse tema la greacă pentru a doua zi, gândind că atunci când doamna Elefterescu va intra în clasă, ea va fi departe. Adunase în ea tot curajul pe care reuşise să-l găsească prin ungherele mai mult curioase decât curajoase ale inimii ei.

— Nu, nu putem să mai aşteptăm nici un minut, înțelese ea. Vor face poza fără noi.

În pragul şcolii, pe sub emblemele vesele turcoaz-galbene cu inițialele ŞCF în mijloc, apăru o elevă din ultimul an scuturând conştiincios clopoțelul în mână. Vreo două fetițe porniră ca din puşcă spre clădire, dar mâinile iuți ale unor colege din anii mai mari le opriră avântul, potolindu-le paşii pe lângă ai lor. Copilele mai schimbară câte o privire ghiduşă pe sub brațele care încercau să se aşeze oprelişte între ele.

Urmau cursurile de după-amiază.

Cercevele, broaşte pentru uşi, cămăşi de in simandicoase sau simple, dar trainice, basmale în culorile curcubeului, lăzi braşovene pictate cu artă, butoaie pentru păstrat peştele pus la sărat, donițe şi căldări țigăneşti din aramă, bune pentru fiert țuica, țesături la metru, încălțăminte, straie de lână pentru ierni geroase, toate se aflau în prăvălia lui Socec alături de cărți aduse de prin străinătățuri ori editate de autorii din țară.

Prăvălia era un loc potrivit explorărilor. Braşoveniile ieşite din manufacturile târgului de la munte ieşeau pe rând în calea cumpărătorului, lăsându-i acestuia plăcerea de a le descoperi pe măsură ce înainta în adâncurile celor două încăperi. Din tavan atârnau din loc în loc, până la nivelul creştetelor, mărfurile mai delicate care nu puteau fi

lăsate dimpreună cu celelalte aşezate după mărime pe rafturi ori direct pe podeaua din scândură lăcuită.

În fața prăvăliei de cărți şi braşovenii, un băiat mătura trotuarul cu un târn din mărăcini şi nuiele. Coada târnului lăsase o aşchie în degetul băiatului, şi el se oprea din când în când şi muncea cu dinții şi cu unghiile să scoată năpasta de aşchie de acolo. Pe urmele târnului vrednic băiatul stropea pământul bătătorit cu apă dintr-o donicioară aşezată lângă peretele prăvăliei, pentru potolirea prafului ridicat. Două eleve de pension se opriră în fața vitrinei, cu ochii la cărți.

— Închidem, domnişoarelor, spuse băiatul către ele.

— Aici scrie că închideți la orele nouă seara, îi răspunse una dintre ele cu îndrăzneală. Nu stăm decât cinci minute.

Băiatul privi pe urma lor şi cercetă nemulțumit apoi pendula cea mare din vitrină. Erau orele nouă fără un sfert. Cumpăni o clipă dacă este cazul să intre în prăvălie după dumnealor. Se socoti că va lungi pesemne răgazul fetelor în prăvălie dacă ele vor avea cui pune întrebări, aşa că îşi luă inima în dinți şi rămase afară. Hotărârea pe care o luase se dovedi a fi bună, pentru că în mai puțin de cinci minute, domnişoarele apărură din nou în prag.

— Mulțumim pentru îngăduință, vorbi tot cea dintâi. Seară bună.

— Săru'mâinile, domnițelor, se grăbi băiatul să răspundă, sincer recunoscător că vizita lor a fost scurtă la ora închiderii.

Apoi se întoarse la îndeletnicirea lui dintâi, intrând cu târnul în smocul de iarbă de sub copacul din fața intrării ca să scoată de acolo frunzele uscate încurcate printre firele de iarbă. Când termină şi se apropie din nou de peretele prăvăliei, căutându-şi apa, domnişoarele dispăruseră. Udă petecul de pământ din jurul copacului, sprijini târnul în curtea din spate, alături de donița acum goală şi intră în prăvălie. Domnul Socec isprăvea de făcut monetarul, în spate, într-o odaie măruntă pe care o foloseau ca birouaş.

— Ai terminat pe afară? întrebă el pe băiat.

— Terminat, domnule.

— Cine deschide mâine dimineață?

— O să vin eu, răspunse el cu seriozitate, ştergându-şi palmele prăfuite de şorțul ce-i bătea genunchii.

— Bine, spuse domnul Socec. Poți pleca, noapte bună. Să stingi lămpile din față când ieşi.

— Săru'mâna, domnule, noapte bună.

Rămas singur în micul birouaş din spate, domnul Socec îşi aprinse un trabuc şi mai verifică încă o dată comenzile pentru a doua zi.

De la Decanatul Universității sosise o comandă pentru hârtie de scris şi de corespondență precum şi pentru rechizite de desen. Trebuiau trimise mâine, ca şi comanda ziarului *Universul* pentru registre de contabilitate, tocuri şi călimări. Domnul Socec le pregătise deja. Potrivi marginile chitanțelor în interiorul cutiei din lemn în care erau păstrate, le presă cu palma, încuie cutia frumos pictată şi

puse cheia în buzunarul jiletcii. Stinse trabucul, luă după dânsul lampa aprinsă şi ieşi prin spate.

Ca de obicei, avea să stingă lampa abia după ce zărea poarta şi avea să o lase agăţată în dudul din spatele prăvăliei, de unde o lua în fiecare dimineaţă băiatul, sau chiar domnia sa.

În prăvălia de cărţi se lăsă liniştea.

Afară, o trăsură întârziată bătea caldarâmul în ritm obosit, ca şi cum calul dimpreună cu vizitiul ar fi adormit deja şi numai soarta îi mai purta o vreme înainte. Sunetul scandaliză un câine neadormit care dădu glas că se petrece ceva. Pe acoperişul prăvăliei, o pisică speriată de lătratul câinelui scăpă o miorlăitură grozavă şi, în răpăit de gheruţe panicate, părăsi locul din care admirase până atunci luna şi se ascunse în pod.

În prăvălia întunecată, un polobocel din lemn se rostogoli îndelung pe podea şi o stihie măruntică se arătă ca o părere, lovind cu pocnet raftul cu lâneturi.

— Au! dădu glas stihia şi prinse a-şi freca locul lovit.

— Şşşşt! îi răspunse dintr-o ladă o şoaptă apăsată cu autoritate.

O vreme se lăsă din nou liniştea. Apoi prăvălia începu încet a se însufleţi. Capacul lăzii braşovene se ridică uşor, cu frică, şi o pereche de ochi sclipiră în întuneric. Stihia ridicată mai devreme în mijlocul odăii se eliberă, la rândul

său, de sub cerga muntenească ce-i acoperea capul şi îi servise drept ascunziş, şi privi în jur, încercând să se orienteze.

— Unde eşti? şopti temător stihia.

— Aici, răspunse la fel de încet perechea de ochi din ladă.

Capacul se lăsă de tot pe spate şi Elena ieşi afară, păşind peste polobocelul cel vinovat de toată încurcătura. Ilinca împături cerga şi o aşeză pe lăvicioara de unde o luase dintru început, ca să-i fie ascunzătoare.

— Şi acum? întrebă Ilinca.

— Stai jos, spuse Elena, cu siguranța omului care are un plan, şi îi făcu loc pe ladă alături de ea. Poftim, mai spuse, rupând păinica păstrată de la masa de dimineață în două şi întinzându-i jumătate.

O vreme mâncară în tăcere, păzind cu respect regulile mesei învățate în pension. Ilinca privea la bucata ei de păinică. Elena cerceta prăvălia cu ochii de acum obişnuiți cu întunericul.

— Bine că e lună plină, spuse ea. Găsim mai repede cărțile.

— Chiar ai de gând să-ți petreci noaptea citind? întrebă Ilinca.

— Mai întâi trebuie să găsim *cărțile potrivite*, răspunse Elena, încercând să apese altcumva pe ultimele cuvinte, pentru ca Ilinca să priceapă fără alte întrebări ce voia ea să spună. Nu ne pierdem timpul citind orice.

Nu avea însă şi o definiție a acestor *cărți potrivite*. Ridicase în schimb arătătorul mâinii drepte în fața ochilor Ilincăi şi-l păstră acolo, drept, câteva clipe, pentru ca din vârful lui Ilinca să pătrundă mai lesne gândurile nedesluşite ale Elenei.

Fetele terminară de mâncat şi porniră gospodăreşte la cercetarea locului. Noaptea luminoasă de afară le ajuta cu ghiduşie, la fel de plictisită de regulamente, la fel de bucuroasă de aventură şi la fel de rebelă şi nevinovată ca şi fetele.

— Pe asta am citit-o, se auzi din spatele unor rafturi glasul Elenei. *Notre-Dame de Paris*, nu am avut voie să părăsesc internatul două luni pentru ea.

— De ce ai spus că ai citit-o? întrebă Ilinca.

Pentru că nu am ştiut că nu avem voie să o citim, se gândi Elena, dar nu găsi răspunsul pe măsura locului pe care dorea să şi-l păstreze în ochii prietenei sale, pentru ca ea să se ştie apărată de cineva priceput şi neînfricat, aşa că spuse:

— E mai complicat, îți spun eu altă dată. Ai găsit ceva?

— Nişte poezii, spuse Ilinca şi apăru lângă Elena cu un volum în mână.

Cartea avea pe copertă doi îngeraşi în zbor pe deasupra câtorva fire de floare. Elena o deschise la întâmplare şi citi. Isprăvi cea dintâi poezie şi trecu la a doua. Apoi la a treia. Era încă în picioare lângă fereastra prăvăliei, cu foile cărții întoarse către fereastra luminată de luna plină de afară.

— Spune tare, o rugă prietena ei, care aşteptase până atunci ca Elena să se lămurească ce-i cu cartea şi să ia o hotărâre: citeşte cu glas tare sau caută alta?

— Vino, spuse Elena.

Luă lampa din prăvălie şi trecu cu ea alături, în micul birou, care dădea spre curtea din spate. Aici o aprinse şi o aşeză pe podea, acoperi o ladă mare, braşoveană, cu una dintre cergile de lână aflate la vânzare, se întinse pe ladă şi-i făcu loc Ilincăi lângă ea:

— Aşază-te şi haide să citim împreună.

Umăr lângă umăr, sprijinind foile cărții fiecare pe partea ei, fetele petrecură cea dintâi noapte a libertății lor citind poeziile din cartea găsită în prăvălia domnilor Socec şi Ioanid. Le citeau cu glas tare, pe rând, când una când cealaltă, umplând încăperea de poveste. Versurile cântau singure o muzică necunoscută lor până atunci, care le vrăjea simțurile. Intrară în codrii deşi, străbătură mări sub lumina de argint a lunii, luară parte la bătăliile strămoşilor şi ascultară poveşti cu prinți şi fete de împărat.

Noaptea era fermecată pentru ele. Era exact aşa cum văzuse Ilinca în visul ei: nimic nu avea să mai fie la fel de acum înainte.

Cu fiecare vers rostit, inimile lor se schimbau. Mai cu seamă una dintre poezii stârni visele fetelor, aducând cu uşurință pe ladă, alături de ele, Feți-Frumoşi şi Ilene Cosânzene. O mai citiră încă o dată de la capăt, apoi deciseră să o învețe de dinafară, ca să o poată lua cu ele.

— O împărțim în jumătate, spuse Elena. Eu învăț prima jumătate şi tu pe cea de-a doua. Este foarte lungă.

Dimineața le găsi adormite cu capul pe cartea lor. Ciorapii negri ai uniformelor căzuseră în jurul gleznelor, iar guleraşele erau răsucite la spate. Trăsurile îşi începuseră trapul cadențat pe caldarâm. O florăreasă trecu chiar pe sub ferestrele prăvăliei de cărți şi braşovenii, strigând cât o ținea gura:

— Garoafeee! Garofițeeee! Coronițe faceeeeem!

Elena sări speriată de pe ladă, drept în picioare. Îşi ridică ciorapii, îşi aranjă guleraşul, puse cartea pe birou şi o trezi pe Ilinca:

— Ilincuță! Ilincuță, scoală!

Frecându-şi ochii precum copiii cei mici, Ilinca se ridică de pe ladă, cu gesturi domoale. În jurul ei, Elena se rotea ca fusul sub o mână pricepută ce toarce lâna de pe el, căutând să şteargă urmele trecerii lor pe acolo.

Cerga. Lampa. Cartea. Polobocelul.

Privi apoi în jurul ei, mulțumită:

— Gata. Hai!

O prinse pe Ilinca de mână şi, cu gesturi hotărâte, o scoase afară prin curtea cea mică din spate. Ochii Ilincăi primiră lumina dimineții cu nedumerire, şi gândurile ei prinseră a se orândui. Dădură ocol prăvăliei prin curte şi ieşiră în drum, în fața vitrinelor de la intrare.

Domnul Socec însoțit de băiatul de prăvălie care măturase cu atâta sârg praful drumului, cu o seară în urmă, descuiau.

Deschiseră larg uşa de perete, sprijiniră chiar în drum, în calea trecătorilor, cea mai frumoasă lăvicioară şi sprijiniră de ea o firmă de carton galben, pe care stătea scris:

Librăria şi papetăria Socec & Co.

Asortiment complet de hârtie de scris şi comercială

Registre de contabilitate

Obiecte de scris, necesare de scris şi material didactic

Specialitatea librăriei: culori de pictură, şevalete, pânză şi variate modele de pictură

Cărți de literatură, cărți de poezii, manuale şcolare

Fetele priveau toate aceste pregătiri, oprite în mijlocul drumului. Nimeni nu părea să le fi observat. Plecându-se unei porniri năvalnice, aşa cum îi stătea adesea în fire să facă, Elena o apucă pe Ilinca de mână şi, până să se dumirească aceasta, intrară în prăvălie.

Inima Ilincăi se opri.

Elena merse întins la raftul pe care se afla cartea lor de poezii şi îi mângâie coperta cea cu îngeraşi.

— Ce faci? şopti pierită Ilinca.

— O mai ating o dată şi mergem, o lămuri Elena.

— Bună dimineața, domnişoarelor, le zâmbi domnul Socec, mirat de aşa oaspeți la cea dintâi oră a dimineții. Ce pot să fac pentru domniile voastre?

— Am găsit ce căutam, vă mulțumim frumos, spuse fără teamă Elena. Ne vom întoarce să cumpărăm. Bună ziua.

— La revedere, răspunse domnul Socec.

Din prag, Elena se mai întoarse o dată către domnul librar:

— Am găsit cam greu, totuşi. Poate ar fi mai bine să puneți toate cărțile separat de braşoveniile acestea. Ar fi mai uşor cumpărătorului să afle ce doreşte.

Domnul Socec izbucni, pe urmele lor, într-un râs sănătos, nereținut.

Fetele se opriră după câțiva paşi. Elena privea nehotărâtă în jur. Ziua îşi urma cursul ei firesc, fără să bage de seamă marea lor aventură. Planul ei se termina aici.

— Şi acum ce mai facem? întrebă Ilinca.

— Cum arătă uniforma mea? se supuse cercetării Elena, rotindu-se într-o piruetă în fața prietenei sale.

Ilinca făcu o verificare sumară, aşeză mai bine funda cea neagră de la gâtul Elenei, potrivi o margine a şorțului şi spuse:

— Bine arată.

— Mergem înapoi, spuse Elena, şi puse de îndată cel dintâi pas către direcția declarată, ca să fie şi mai convingătoare.

— Cum înapoi? Unde înapoi?

Ilinca se oprise în mijlocul drumului şi căuta ajutor la dimineaţa care se desfăşura în jur. Un sacagiu oprea din poartă în poartă, vânzând apă cu doniţa.

— Cinci parale doniţa, cuconiţă, spunea el.

Doi studenţi urcară din mers în tramvaiul cu cai. Vizitiul marcă momentul cu o bătaie de clopot, şi controlorul de bilete se apropie de ei. Un precupeţ care ducea o cobiliţă cu două coşuri pline cu fructe se opri în dreptul lor.

— Mere? cercetă el fetele.

Elena porni cu hotărâre înainte, cu Ilinca nedumerită pe urmele sale.

— Sigur, înapoi mergem, vorbea ea apăsat, cât să nu lase loc de întrebări, şi îşi întărea cuvintele cu gesturi scurte, de profesor ce explică o lecţie nouă. Nu avem unde ne duce. Ori acasă, ori înapoi. Dacă mergem acasă este posibil să mâncăm bătaie. Eu sigur voi primi. Aminteşte-ţi planul nostru: nu putem păţi decât două lucruri. Ori ne trimite pentru totdeauna acasă, ori ne pedepseşte şi ne primeşte înapoi. Nu putem afla ce avem de făcut decât dacă mergem înapoi, ca să vedem ce se va hotărî. Mai ştii partea ta de poezie?

Absenţa celor două fugare fusese descoperită, în internatul de fete, dimineaţa.

Doamna Directoare dăduse poruncă să fie păzită ordinea între eleve prin păstrarea veştii secrete, astfel încât privirile fetelor spre locurile rămase goale la masa domnişoarei guvernante Manon rămaseră fără răspuns. Domnul fotograf urma să sosească dintr-o clipă în alta, pentru pozele promise.

Pe holurile şcolii, slujnicele îşi terminau treaba. Pardoseala era lustruită şi cercevelele din fier forjat ale ferestrelor străluceau de curățenie. Câte două, domnişoarele intrau la clasă pentru cea dintâi oră de curs, împreună cu guvernantele care nu le părăseau nicio clipă. Intrând prin ogivele înalte, lumina dimineții se împărțea, disciplinată, în forme cuminți de-a lungul holului. Nici cheile de la brâul domnişoarelor nu mai dădeau clinchet ca de obicei, amuțite de misterul care plutea în jurul absenței celor două fete.

Şcoala era într-o aşteptare tăcută.

Veştile despre tâlhari lipoveni care răpesc fete din pension, pierzându-le mai apoi urma, pentru totdeauna, prin bălțile Brăilei ori prin ochiurile de stufăriş de pe brațele Dunării, începură a circula de la o clasă la alta, pe căi neştiute, ca focul care cuprinde şoproanele caselor, purtat doar de câte o pală de vânt.

Clasa a patra, cursul superior, avea ora de greacă veche. Doamna Elefterescu, încă nehotărâtă asupra atitudinii celei mai potrivite ce trebuia luată într-o asemenea împrejurare, se decise să înceapă deocamdată ora, ca şi cum nimic nu s-

ar fi întâmplat. Mai cuminți ca de obicei, domnişoarele deschiseră caietele pentru verificarea temei. Banca întâi de la uşă, banca Elenei şi a Ilincăi, era goală.

Franz sosi la Şcoala Centrală de Fete cu un sfert de ceas înainte de ora stabilită.

Domnul profesor de pictură fusese însărcinat de doamna Directoare să fie gazdă oaspetelui şi să-l conducă prin clase, pentru fotografierea domnişoarelor. În spiritul totalei discipline, Franz, însoțit de gazda sa, intră în cea dintâi sală de clasă, cea mai apropiată de intrare, clasa a patra, cursul superior. Cercetă preț de câteva clipe cadrele care puteau fi luate, apoi îşi instală trepiedul în pragul clasei, mulțumind doamnei profesoare pentru răbdare şi pentru îngăduință.

— Prima bancă este liberă, observă Franz. Se poate ca două domnişoare să vină mai în față, să ocupe şi banca aceasta? Pentru echilibrul fotografiei, explică el.

— Este banca Elenei Popescu şi a Ilincăi Silişteanu, nu este liberă, dădu explicație doamna profesoară. Domnişoarele sunt elevele noastre, dar astăzi sunt absente, s-au... au...

— Sunt la mine în cabinet, completă din spatele lui Franz doamna Directoare, apărută între timp de pe holuri.

Clasa fu străbătută de o rumoare ce ridică guvernantele în picioare. Doamna profesoară avu un schimb de priviri cu doamna Directoare. Înțelesul lui îi scăpă lui Franz şi el găsi

mai nimerit să păstreze tăcerea şi să aştepte ca situația să fie lămurită de cei implicați.

— Le aşteptăm, nu? îndrăzni doamna Elefterescu, de greacă veche, o întrebare.

— Nu, răspunse doamna Romniceanu. Fotografia va fi făcută fără dumnealor. Domnule Mayer, am să vă rog să fiți atât de bun şi să ne iertați lipsa de echilibru, dar am dori ca în fotografie banca întâi să rămână goală. Poate că acesta va fi un bun exemplu pentru anumite spirite prea tinere ca să aprecieze eforturile şcolii, precum că orice faptă are şi răsplata sa, iar aceia care cred că au puterea de a împlini fapta ar trebui să se gândească dacă au şi puterea de a duce răsplata faptei.

Doamna Directoare rosti cuvintele rar şi răspicat, privind pe deasupra capetelor elevelor din clasă. Bănuia un complot care ajutase la evadarea celor două eleve, şi privirea sa sfredelea clasa în căutarea vinovaților. Toți ochii rămaseră la ea, întrebători, pentru că răspunsurile pe care le aducea doamna Directoare erau încă prea nedesluşite. Totuşi, pentru că nicio privire nu se feri de a sa, bănuiala doamnei Romniceanu se îndulci. Ideea complotului se dovedi a nu fi adevărată. Doamna Directoare păru mulțumită de rezultat şi plecă, scuzându-se:

— Mă cheamă îndatoriri urgente.

În urma ei, pe deasupra clasei amuțite de vizita înaltă, Franz cercetă încă o dată lumina ce cădea pieziş la cea

dintâi oră a dimineții şi făcu prima fotografie. Toate privirile erau adunate către catedră. Toate mâinile erau la spate.

Numai un leopard dintr-o planşă de pe perete privea cu îndrăzneală la Franz.

Intuiția ascuțită de copil curat nu o înşelase pe Elena. Fugarele fură primite înapoi în Şcoală. Ca pedeapsă pentru aventura lor, următoarea ieşire a fetelor fu stabilită pentru vacanța de Crăciun, peste trei luni. În lipsa unor motive foarte serioase ținând de probleme familiale, nu aveau voie să primească nici vizitele părinților. În schimb, ca să mediteze asupra locului lor în societate, primiră câte o copie a fotografiei din care lipseau.

Ziua aceea fură nevoite să şi-o petreacă în bibliotecă, verificând aşezarea cărților pe rafturi conform catalogului de la intrare, şi nu avură voie să ia mesele împreună cu colegele lor, fiind servite la bucătărie. Îşi împliniră pedeapsa cântându-şi în gând versurile învățate pe de rost în noaptea petrecută departe de zidurile internatului. Nimic nu le putu face să spună unde au fost.

Seara, înainte de a intra la dormitoare, toate domnişoarele treceau prin fața doamnei Directoare, în cămăşile albe de noapte, care le ajungeau până aproape de glezne, strânse în jurul trupului cu mantalele subțirele de inişor, cu bonetele pe cap, câte două în şiruri pe holurile

şcolii, intrau rând pe rând în cabinet, spuneau *noapte bună* şi făceau o plecăciune.

În locul lor ştiut din şir, Elena şi Ilinca mergeau împreună la acest ritual.

În cabinet era cald. Aerul răcoros al serii de toamnă însufleţea perdeaua. Fetele din faţa lor se rotiră pe călcâie şi ieşiră, lăsându-le pe ele în faţa doamnei Directoare. Împreună, umăr lângă umăr, Elena şi Ilinca înaintară cu ochii plecaţi şi făcură cea mai corectă plecăciune din viaţa lor. Piciorul stâng în spatele celui drept, fruntea în faţă, bărbia în piept. Versurile învăţate pe de rost noaptea trecută, versuri scoase pe furiş din librăria domnului Socec, răsunau cu putere în mintea Elenei, cadenţându-i mişcările într-o muzică ce o vrăjea.

Elena se înclină, depunând la picioarele doamnei Romniceanu cântecul sufletului său:

A fost odată ca-n poveşti
A fost ca niciodată,
Din rude mari, împărăteşti,
O preafrumoasă fată.

Şi era una la părinţi
Şi mândră-n toate cele,
Cum e Fecioara între sfinţi
Şi luna între stele.

Gândurile ei rosteau poezia, înălțând ziduri de lumină între ea şi lumea din afară. Începând din noaptea trecută, de când cartea se arătase în calea ei, Elena era fata de împărat. Era o stea răsărind la porunca neînțeleasă a unui pământean, era Cătălina din poveste, răpită de vrajă sub lumina lunii de argint şi era deopotrivă luna însăşi, privind şi povestind. Apoi era din nou fata de împărat.

Viața ei se învârtea, din noaptea trecută, într-o vrajă pe care pedepsele niciunei şcoli din lume nu o putea rupe.

Alături de umărul şi inima ei, gândul Ilincăi cânta, la rândul lui, partea sa:

Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază,
Pătrunde-n casă şi în gând
Şi viața-mi luminează!

Târziu în noapte, în dormitorul cufundat în vise, susurând din douăzeci de piepturi tinere respirațiile calde ale copilelor, guvernanta Manon privea urma de lumină lăsată de lună pe podea.

Somnul nu voia să vină, şi Manon – uitată într-o țară cu alte obiceiuri, alți stăpâni şi alte dorințe decât cele cunoscute ei, învârtea pe degete cheile înşirate pe lănțugul de la brâu. Nu se despărțea de cheile ei nici noaptea, în somn. Întotdeauna dormise cu ele. Metalul rece prin care

îşi strecura degetele subţiri era singurul ei prieten în lumea aceasta care aparţinea altora.

Avea şase chei, şi numărarea lor îi potolea de obicei tristeţile: cheia de la dormitor, cheia de la băi, cea de la sala de clasă, de la sala de mese, de la bibliotecă şi de la intrare.

Comanda de la Şcoala Centrală de Fete luă mult timp lui Franz. Făcuse cu totul opt fotografii, în cele opt clase. Fiecare fotografie trebuia lucrată în treizeci de còpii, câte una pentru fiecare mică domnişoară. Doamna Directoare alesese pentru ele un *passe-partout* auriu. Franz privea cu mândrie teancurile de fotografii frumos cartonate în auriu care umpleau masa de lucru. Pe fiecare stătea scris frumos:

FRANZ MAYER
Fotograf al Curții Regale
Fotograf al MSR Doamnei
Piața Teatrului
(lângă Fialkovsky)
Comenzile ulterioare vor fi executate chiar după mai mulți ani

Franz alese dintre toate fotografia în care banca întâi rămăsese goală. Zeci de priviri ațintite în acelaşi punct, către catedră. Zeci de bentițe negre în păr. Zeci de mâini

aşezate, cuminţi, la spate. Pentru o clipă, gândul său călători către dealurile Mediaşului, de unde două copile fuseseră dezrădăcinate şi aliniate regulilor stricte ale acestui pension. Greta şi Filipa nu s-ar fi deosebit cu nimic de toată această clasă de domnişoare, la vremea lor.

Se aplecă deasupra vitrinei atelierului şi făcu loc fotografiei între toate celelalte. O potrivi între fotografia mai veche a familiei Agopian, vecinul armean care umplea, dimineaţa, strada de aroma cafelei proaspăt prăjite, şi aceea a familiei lui Chiron grecul, negustorul de măsline şi delicatese.

8. Primul copil

De la ferestrele de deasupra atelierului de fotografie, Anna nu-l putea vedea pe Franz.

Îl ştia coborât pentru aranjarea vitrinei şi îi vedea umbra întinsă până în mijlocul drumului, dar nu-l vedea pe el. Privea la silueta nemişcată, desenată pe caldarâm, şi îşi sorbea cafeaua. Pesemne că Franz isprăvise, iar acum îşi admira lucrarea, de vreme ce umbra rămânea locului. Îndeletnicirea aceasta permanentă de a aşeza fotografiile, mai vechi ori mai noi, în vitrină devenise ritualul lui de dimineață. Îşi începea ziua de lucru schimbând câte o vorbă cu puținii trecători de la ora aceea ori cu vecinii care deschideau prăvăliile.

— Astăzi unde sunt copiii doamnei Ghenadie, că nu-i văd? întreba Chiron grecul, sprijinind uşa de la intrare cu cârligul şi făcându-i loc băiatului ce ieşea cu târnul şi cu căldarea de apă, să mături şi să stropească în drum, pentru potolirea prafului stârnit.

— I-am adus aici, în dreapta. Astăzi scoatem în față pe domnul Primar Pake Protopopescu. Este cea mai nouă fotografie şi se cuvine să aibă, o vreme, loc de cinste în vitrină, zâmbea Franz.

Dimineața cu aer bucolic inspira siguranță Annei. Nimic rău nu avea să se întâmple astăzi. Nici rău, nici bun, continuă gândul ei lipsit de credință. Gândul acesta rebel care îi continua uneori frazele începute cuviincios apărea din ce în ce mai des în ultima vreme. Mai cu seamă după ultima vizită la Greta.

Cu o seară în urmă, Franz isprăvise comanda cea mare de la Şcoala Centrală de Fete, stârnind cu fotografiile

domnişoarelor în uniforme pepit şi cu bentițe negre în păr amintiri nu tocmai îndepărtate. Amintiri de pe vremea când fetițele, Greta şi Filipa, erau încă eleve ale pensionului, iar doamna Romniceanu o umplea de fericire la fiecare vizită, lăudând purtările alese ale copilelor.

Fetițele erau astăzi mari, iar Anna se simțea împovărată de ani din pricina vârstei lor, măcar că Filipa cea mică abia ieşise pe poarta pensionului. Râsul lor rămăsese acelaşi şi umplea casa de iureş ori de câte ori se întâlneau, aprinzând de fiecare dată în Anna dorința veche de a le aduna ca pe nişte păsări în brațele ei şi a potoli zbuciumul casei aflate sub stăpânirea lor vremelnică.

Cea dintâi se căsătorise Greta.

Se îndrăgostise în iarna confirmării ei de un tânăr avocat român cu studiile desăvârşite la Berlin – lucru rar în vremurile acelea când Parisul aduna toată crema tinerimii bucureştene. Dorind să-l îndepărteze de influența nefastă a scandalurilor pariziene, cărora începuse a li se duce vestea în târg, părinții îl trimiseseră la Berlin, în nădejdea că rigorile disciplinei germane vor săpa deprinderi sănătoase băiatului.

Sământa sădită în el de şcoala germană şi de părinții cu rădăcini vechi printre boierii munteni rodi, iar tânărul Prisăceanu împlini nădejdile puse în el.

Greta îl întâlni la cel dintâi bal al iernii în care Anna socoti că a sosit timpul să o scoată în societate. Domnişoarele care erau încă eleve ale Şcolii aveau

trebuință şi de aprobarea Doamnei Directoare. Franz şi Anna înaintară o solicitare scrisă înainte de Crăciun, prin care cereau o întrevedere doamnei Romniceanu. Având în vedere vârsta Gretei şi perioada din an în care venea solicitarea – anume perioada balurilor de iarnă – doamna ca şi întreaga şcoală cunoşteau motivul întrevederii.

Greta intra în societate.

Zilele prinseră a se scurta pentru copila mijlocie a familiei Dieter. Orele de greacă veche şi de desen fură repede înlocuite, în perioada aceea, cu probe la atelierul de croitorie al surorilor Budişteanu ori la modistele ce confecționau cele mai elegante pălării din târg. Vizitele Gretei se îndesiră, motivate toate de aceste probe. Crema Garnizoanei Bucureşti, tinerii ofițeri în căutare de soții educate aşteptau, la fel de emoționați ca şi domnişoarele, cel dintâi eveniment.

Sezonul fu deschis de balul casei Şuțu. Arnăuții cu iatagane la brâu ce alergau în toate părțile, îngrijindu-se să servească oaspeții, o făcură pe Greta să uite cu desăvârşire povețele primite de acasă şi ea rămase locului preț de o clipă, cu ochii la ei. Era pentru întâia oară când vedea slujitori înarmați. Un zâmbet mai apăsat al Annei o scoase repede din uimirile ei de copil ferit până atunci de cele ale lumii, şi Greta păşi în casa pregătită pentru bal.

Din oglinda cea mare de Murano, care acoperea un întreg perete, prinsă sus, între balustradele scărilor, luminile candelabrelor de cristal vărsau înapoi în sală ape

strălucitoare. Cel dintâi bal al iernii era lipsit de protocolul balurilor oficiale, cărora prezența Familiei Regale le impunea o ținută mai rigidă, pe potriva gusturilor Majestății Sale Carol I.

Balul Şuțu era însă menit, an de an, să lase tinerilor libertatea de a se distra în voie. Iar arnăuții aveau, printre altele, şi sarcina de a veghea ca aceste distracții să nu se isprăvească într-un duel atât de plăcut tinerilor ofițeri. Măcar că primitoarele gazde nu aveau de gând să recunoască, an de an se isca între doi locotenenți câte o pricină atât de încurcată, încât numai un duel ar fi putut să o limpezească. De cele mai multe ori, credincioşii arnăuți se iveau între cei doi la momentul potrivit, domnii locotenenți mulțumindu-se numai cu intenția belicoasă, care le spăla obrazul de ruşinea acceptării unui compromis fără luptă.

Pentru Greta fu ca o repetiție cu orchestră şi costume pentru marele ei bal, Balul Teatrului Național, la care urma să fie prezentată Familiei Regale.

În cinstea Reginei Elisabeta, Greta purta o rochie cusută cu pui româneşti în roşu şi negru, după moda răspândită de curând de Majestatea Sa. Întregul bal avea ca motiv vestimentar portul popular românesc. Mânecile crețe, învoalte, înălțate mult deasupra liniei umerilor, îi dădeau ghes să-şi alinte urechile împodobite mândru cu cerceii prusaci ai bunicii rămase la Mediaş. Brâul lat, țărănesc, îi scotea în evidență talia ce nu mai avea nevoie de niciun

corset ca să arate ca un lujer de floare. Privirile tinerilor ofițeri fură atrase ca de un magnet.

Greta însă îi găsi copilăroşi, în încercările lor stângace de a scorni vreo întorsătură de frază care să-i deosebească în ochii ei de toți ceilalți. Ba chiar un domn locotenent, deosebit de prezentabil de altfel, a cărui ținută atrăsese atenția fetei pentru început, îi vorbi rar şi în fraze scurte, ca unui copil încă neînvățat cu graiul, oprindu-şi din loc în loc discursul ca să se încredințeze:

— Înțelegeți, domnişoară?

„Ba bine că nu. Înțeleg că nu sunteți cel despre care îmi vorbea Anna", îşi spuse Greta în gând, aruncând locotenentului numai scurte zâmbete de complezență.

Căuta, după fiecare astfel de dezamăgire, privirile surorii sale, care îi răspundea cu îndemnuri de a nu da buna-cuviință pe vremelnicia unei judecăți pripite.

— Unde se află acela, Annă dragă? furişă Greta o întrebare nerăbdătoare în răgazul dintre două cadriluri.

— A judeca nu este un lucru pe potriva educației domniei tale, domnişoară, îi domolea Anna pornirile. Frumos ar fi să dai şanse tinerilor domni să-şi dezvăluie adevărata fire, cea care stă ascunsă. Emoția care face să şchiopăteze cele dintâi conversații ale unui tânăr către o domnişoară nu va pieri defel dacă domnişoara îl părăseşte pe tânăr în mijlocul sălii de bal, retrăgându-se în sânul familiei ca să schimbe impresii. Fă bine şi mergi să-ți onorezi carnețelul de bal.

Spre deosebire de Balul Casei Şuţu, unde atmosfera fusese destinsă şi regulile puţine, încă şi acelea adesea încălcate spre amuzamentul general, Marele Bal al Teatrului Naţional, prezidat de însuşi Regele Carol I, se desfăşura după un program strict, pe care fiecare dintre invitaţi îl primise. Între cadriluri, oaspeţii cercetau cu seriozitate programul, pentru ca nu cumva să încalce cu vreo dorinţă nepotrivită ordinea dansurilor.

Greta era încântată de rochiile inspirate toate din straiele populare. Găsea pe gustul tinereţilor ei avântate ieşirile acestea din tipare ale Reginei. Veselia de pe chipul ei, alăturată de sprâncenele strânse a hotărâre ale Regelui, o făceau pe Greta să-i asemene unui tată sever alături de rebela sa fiică.

La miezul nopţii, conform programului balului, orchestra încetă muzica şi se retrase, iar oaspeţii înconjurară mesele încărcate cu bunătăţi pentru ei. Alături de Greta se afla un tânăr ce se prezentă avocat Prisăceanu, proaspăt întors de la Berlin, de la studii. Conversaţia se învârti în jurul oraşului german pe care tânărul îl cunoştea şi la care Greta doar visa.

Cele dintâi feluri de mâncare trecură prin farfuriile lor fără ca ei să-şi dea seama ce anume fuseseră. Se grăbeau să înjumătăţească porţiile din faţa lor numai ca să poată da semn, cu tacâmurile aşezate pe farfurii, că au terminat şi să-şi poată mai apoi continua conversaţia.

Tânărul avocat Prisăceanu află cât de dor îi este domnişoarei de dealurile Mediaşului, iar Greta află numele, vârstele şi toate preferințele artistice ale multelor surori ale tânărului: Irina, de şaptesprezece ani, iubea literatura şi citea cu nesaț romane englezeşti, Elena, de paisprezece ani, cânta cu o voce de înger, Smărăndița, de doisprezece ani, era neîntrecută la pictură şi visa propria sa expoziție, Eliza, de zece ani, recita acte întregi din piesele de pe scena Teatrului Național şi îi necăjea pe părinți cu visul de a deveni actriță, iar mezina, Mărioara, de opt ani, voia să fie nici mai mult nici mai puțin decât avocat ca fratele ei.

Carnețelul de bal al Gretei era deja plin, aşa că tânărul avocat nu dansă cu ea în noaptea aceea. Fu primit însă a doua zi la ceai de Anna şi Franz, încântați de alegerea Gretei. Lucrurile păreau a fi scrise pentru ei doi, de vreme ce curseră uşor şi firesc cum curge ploaia primăvara, fără să aducă supărare nimănui.

Se scurseseră trei ani de la iarna aceea minunată, şi casa Prisăceanu deja nu mai făcea față copiilor trimişi de Dumnezeu. Erau trei, şi cu toții umpleau zilele şi nopțile părinților lor de râsete, plânsete, agitație în clipele cu fierbințeală mare şi dimineți ostenite, când fierbințeala trecuse. Anna îşi luase încă de la început obiceiul de a o vizita aproape zilnic pe Greta.

Cei dintâi născuți fuseseră gemeni, doi băieți pentru care Franz scosese adesea aparatul de fotografiat din casă. Potrivise vitrinei atelierului câteva polițe suspendate,

anume pentru fotografiile nepoților. În anul imediat următor sosise pe lume surioara gemenilor, iar Greta o înduioşase pe Anna numind fetița după ea.

Ieşirea Filipei din Şcoala Centrală de Fete a coincis cu venirea pe lume a fetiței. Balurile Filipei fură de aceea mai puține la număr, şi ieşirea ei în societate nu concentră întreaga atenție a familiei, aşa cum se întâmplase cu Greta. Familia din Bucureşti se strângea mai degrabă în jurul bolilor copilăriei, iar nopțile erau nedormite mai degrabă din pricina vreunuia dintre cei trei copii, decât din pricina vreunui cadril. Filipa însă nu găsea vină nimănui pentru acestea toate. Copiii intraseră şi în sufletul ei, şi adesea dădea bucuroasă o noapte de bal, pe o zi petrecută cu gemenii şi cu prunca de curând născută.

Pentru început se stabili aşezarea Filipei în casa lui Franz şi a Annei, măcar că dorința fetei ar fi fost alta.

— La fel de bine aş putea locui şi la Greta, ba încă mai cu folos, de vreme ce aş putea ajuta la supravegherea băieților, spunea Filipa.

— Dumitale, domnişoară, îi spunea Anna ca în anii cei de demult, când Franz venea pentru lecțiile de desen, iar copilele o dădeau de ruşine cu purtările lor nesăbuite, dumitale ți-a sosit vremea să te ocupi a primi la ceai tineri cu viitor ai Bucureştiului, iar nu să legeni şi să gâdili prunci. Vei locui în casele de deasupra atelierului de fotografie şi vei merge la baluri, vei primi serile la ceai şi îți

vei clădi un viitor. După ce vei împlini acestea toate, mai vorbim.

Aflate încă şi la vârsta aceasta într-o complicitate din care Anna se vedea exclusă, Greta şi Filipa schimbau între ele priviri şi surâdeau.

— Nu vă fie a glumă, domnişoarelor, încheia Anna.

Lucrurile se împliniră după voia ei. Filipa fu instalată într-o odaie alăturată salonului Annei, iar domnului Claymoor îi fu plătită o notă în cronicile dumnealui mondene din *L'Indépendance Roumaine*:

„Domnişoara Filipa Dieter,
Educație: Şcoala Centrală de Fete

Familie: d-l Franz Mayer, Fotograf al Curții Regale, Fotograf Personal al M.S. Regina Elisabeta – cumnat

d-l avocat Teodor Prisăceanu – cumnat

Primeşte la ceai în fiecare joi, de la orele cinci ale după-amiezii, în salonul din casele d-lui Franz Mayer".

O vreme, totul păru să meargă bine. Apoi însă lucrurile prinseră a se schimba. Copiii crescură şi treburile se mai aşezară în casa tânărului avocat Prisăceanu. Anna nu-şi mai afla rostul vizitelor sale zilnice, aşa că ele se mai răriră.

Într-una din dimineţile reîntoarcerii sale acasă, la cafeaua de dimineaţă, despături ziarul şi un anunţ o izbi ca şi cum atunci l-ar fi văzut pentru întâia oară:

„Atelierul de fotografie Franz Mayer – Specializat în fotografii cu copii"

Cunoştea anunţul. Apărea săptămânal pe ultima pagină din *Universul.*

Franz plătea la fiecare trei luni pentru aceste apariţii săptămânale. Ochii ei trecuseră peste aceste cuvinte de zeci de ori până acum. Cu toate acestea, ceva o izbi. Căută cu mâna spătarul jilţului şi se aşeză. Rosa, care trecea pămătuful pentru praf pe deasupra fructierei de cristal de pe scrin, mai mult ca să fie doamnei la îndemână dacă va avea nevoie de ceva, decât din cauză că ar fi existat acolo praf, se opri şi puse în Anna o privire întrebătoare, care cerea o poruncă. Anna întinse spre ea ceaşca din care nu isprăvise cafeaua.

— Adu lapte, spuse, ca să o îndepărteze de ea, pentru că laptele era demult dus la cuhniile casei.

Rămasă singură, Anna căută în adâncurile ei adevăratul motiv pentru care anunţul lui Franz din ziar îi lăsase tocmai acum un gol în stomac. Să fi fost prăpastia pe care o vedea căscată între casa Gretei cea plină de copii şi aceasta a ei, apărând dintr-odată atât de pustie, parcă aflată sub semnul unei întrebări nerostite? Ori poate să fi coborât în ea conştiinţa bruscă a anilor deja mulţi ce se scurseseră?

Poveştilor aflate de prin satele întinsului District al Sibiului, despre femei binecuvântate cu copii mulți abia începând de la mijlocul căsătoriei, nu le mai găsea nicio asemănare cu cele ce se petreceau. Pe măsură ce se gândea la toate cele trecute şi care astăzi formau viața ei, Anna simțea cu spaimă cum nădejdile se pierd cu iuțeală undeva în urmă, împleticite pe drumul şerpuit al trecătorilor dintre munți, între Mediaş şi Bucureşti.

Cum se putuse minți singură atâta amar de vreme? Nu trebuia decât să caute în inima ei cu sinceritate, şi răspunsul aflat acolo dintotdeauna i s-ar fi arătat: nu va fi niciodată binecuvântată cu prunci. Dumnezeu părea că-i dăruise cei trei copii Gretei, aproape deodată, anume ca să o trezească pe ea din visul fără proptele reale cu care se îmbătase toți anii aceştia. Ca să o încredințeze că nu are a aştepta nimic.

Dimineața din jurul ei era neschimbată. Rosa intră tiptil şi îi îndulci cafeaua cu un strop de lapte. Afară, obloanele prăvăliilor se ridicau unul după altul, în scrâşnet de scripeți. Negustoriile din strada Ştirbey Vodă prindeau viață, la fel ca în fiecare zi. Pentru Anna însă nimic nu mai era la fel. Înțelegerea coborâtă în ea schimbase trecut şi viitor, îi aruncase toate amintirile într-o lumină nouă şi îi arătase într-o sticlire restul vieții.

Îşi petrecu ultima parte a sezonului pregătind bal după bal pentru Filipa, şi îndeletnicirea aceasta o ajută să-şi țină stăpânească gândurile. Apoi, în primăvară, hotărârea ei era

luată. Adună de prin prăvălii daruri pentru gemeni şi pentru prunca ce-i purta numele şi se anunță în vizită la Greta.

— Trebuie să-mi dai mie copila să o cresc, anunță ea scopul vizitei ce se desfăşurase până atunci într-o tăcere stânjenită care nu coborâse nicio altă dată între ele. Tu vei mai face. Ai şi băieții. Mie alții nu-mi va dărui Dumnezeu în afara celor ai voştri, ai tăi şi ai Filipei, când îi va avea. Trebuie să înțelegi! Trebuie să vezi că aceasta este soluția.

Cu înțelepciune, Greta îşi reținu primul şi cel de-al doilea impuls de a refuza sec aceasta propunere căzută ca un trăznet în micul ei salonaş. Prunca se afla în poala Annei şi se juca gângurind cu ciucurii şalului ei. Mamă-sa se strădui să nu arunce nici măcar o privire copilului. Se ridică numai, cercetă samovarul şi porunci împrospătarea ceaiului din el. Aşteptară în tăcere să sosească slujnica, apoi Greta îi luă tava din mâini şi se îndeletnici singură să-şi servească sora mai mare.

— Când treceam munții, trimise de taica şi de bunicul de acasă, ca să ne ferească de vitregiile din Ardealul de curând ocupat, începu Greta a vorbi după cea dintâi înghițitură de ceai, îți căutam ochii în întunericul din trăsură şi zăpezile de afară nu mă mai înspăimântau. De două ori am schimbat caii la poştele ungureşti de pe drum, şi nu am poposit decât după ce am ajuns pe pământ românesc. Înțelegeam că sunt alături de umărul tău şi că nimic rău nu avea să mi se întâmple, atâta vreme cât

rămâneam sub el. Tăria ta de atunci se află şi astăzi tot aici, în umărul tău. De data aceasta tu eşti aceea care ai nevoie de ea. Este aici. Va trebui să-mi crezi cuvântul şi să cauți să o afli. Priveşte în tine şi vei afla puterea care mi-a oprit mie lacrimile atunci.

— Acesta este planul Lui Dumnezeu pentru noi, continuă Anna ca şi cum nu o auzise. Copiii familiei sunt trimişi prin tine, ca să fie crescuți de amândouă.

Îşi dusese până la capăt discursul cu care venise până aici. Vocea ei însă nu mai era hotărâtă. Se aşteptase la altfel de reacție din partea Gretei. Avea pregătite argumente noi pentru o Greta care s-ar fi supărat de aşa cutezanță. Echilibrul surorii sale însă şi înțelegerea din vorbele ei calde o aflară nepregătită.

Greta nu o refuzase în cuvinte. Doar tăcuse peste propunerea neobişnuită, până când singure cuvintele Annei îşi plecară capul sub greutatea adevărului: nu acesta era marele plan. Nu exista un astfel de plan.

Sub îndârjirea cu care Anna îşi rostise vorbele, Greta citise tristețea cu care ea îi anticipase împotrivirile, şi o duioşie de mamă aflată în fața încercărilor copilului său îi umplu inima. Anna cea mare şi Anna cea mică, prunca ce i se juca în brațe, se amestecară preț de o clipă într-un singur suflet drag pentru Greta. Se simți neputincioasă. Se disprețui pentru că nu găseşte alinările potrivite.

Anna mai mângâie o dată copilul pe cap, îşi apropie nările de creştetul fetiței şi îi sorbi mirosul dulce de lapte,

apoi se ridică şi o aşeză în brațele maicii sale. Plecă înainte ca slujnica, chemată să o conducă, să apuce să-şi facă apariția de la odăile din spate.

9. Carmen Silva. Stâna Regală

Soarele bătea din spate în umbreluța doamnei Mayer, desenând în fața ei pe iarbă o umbră prelungă. Încă nu era amiază, şi ea cunoştea bine soarele acesta de dimineață ce părea că vrea să-i fie pe plac, subțiindu-i silueta. Pajiştea tainică de la Stâna Regală era – în zi de vară – populată de întreaga suită a Doamnei Elisabeta.

Majestățile Lor Regele Carol I şi Regina Elisabeta îşi mutaseră reşedința în vremea verii, pentru al doilea an la rând, la noul castel din Piatra Arsă, dincolo de Podul Neagului. Castelul fusese dat în sfârşit în folosință cu un an în urmă, dar doamna şi domnul Mayer erau pentru cea dintâia oară invitați.

Cei ce se pricepeau să plece urechea cunoşteau vorbe multe despre piedici nenumărate în timpul ridicării lui. Se spunea că pământul nu s-ar fi lăsat uşor potrivit pentru temelie, iar cei potrivnici Casei Regale cu obârşii vechi pe văile Rinului găseau în aceasta temei pentru revoltele lor şoptite.

Doi ani întregi au durat numai lucrările de amenajare a pământului, care ba se surpa, ba scotea la iveală un nou fir de apă ce rămăsese ascuns pe sub pământ sute de ani şi găsise acum de cuviință să caute lumina soarelui, punând arhitecții în încurcătură.

Trei sute de calfe şi zidari de pe întreg cuprinsul Europei au fost aduşi la noua lucrare. Măcar că toți au fost legați cu jurământ să păstreze taina celor ce văd, aud şi lucrează aici, unii au dus vorba că la temelia castelului s-ar afla

îngropate câteva zeci de monede de aur curat, toate bătute cu chipul Regelui Carol I, lăsate acolo de Majestatea Sa pentru împlinirea legendelor țării acesteia noi ce-şi pusese demult nădejdea în el.

Ori ca să îmbuneze şi să convingă stihiile acestor pământuri, ori din simplă vocație de bun conducător, Majestatea Sa Carol I lăsa zi de zi arhitecții sus, la pământurile cumpărate din moşia Pietrei Arse, şi cobora de-a lungul întregii văi a Prahovei, cercetând comunele şi sătucele uneori cu câteva căsuțe numai.

În vreme ce muncitorii îmblânzeau apele ascunse sub pământ ca să poată începe construi castelul visat de Majestatea Sa, Regele aduna într-o mare comună numită după Mănăstirea Sinaia toate cătunele şi satele împrăştiate de-a lungul Prahovei, între munți. Fostul Pod al Neagului – numai case răzlețite şi iarna de tot pierdute pe costişele râului – s-a adunat astfel în comunele Sinaia, Comarnic şi Buşteni.

Castelul rămânea al localității numite după Mănăstirea Sinaia, care îşi luase la rândul ei numele de la Muntele Sinai.

Sunt mulți care spun că Dumnezeu doar a încercat credința Regelui şi a Reginei ridicând apele de sub pământ prin temeliile noii construcții, iar faptul că astăzi Castelul Peleş este o gazdă aşa de primitoare este cea mai bună dovadă potrivnicilor Casei Regale că încercarea a fost trecută cu bine.

Stâna Regală făcea parte din moşia cumpărată de Rege şi de Regină. Din curtea noului castel pornea, de-a dreptul prin pădure, o cărăruie curajoasă, ce urca pieptiş muntele. Cale de o jumătate de ceas, fagii înspicați ici-colo cu câte un brad nu lăsau călătorul să ghicească dacă este dimineață, amiază ori pe înserat. Oaspeții familiei regale porniseră cu veselie, înşirându-se pe poteca îngustă şi ridicând păsăretul pădurii la cer cu glasurile lor.

În fruntea alaiului mergeau câțiva bărbați mai tineri care încă nu-şi istoviseră dorința de a arăta ce pot. Pe urmele lor, câțiva copii alergau cu pălăriile de pai în mână, împleticindu-li-se printre picioare. Urmau doamnele din suita Reginei, un alai mai reținut după cum cerea eticheta, dar cu ochii strălucind molipsiți de aerul jucăuş al zilei. Şirul de drumeți era încheiat de oaspeții mai rari ai Peleşului, familii înstărite, cu însemnătate mai mare sau mai mică în Bucureşti, care începuseră de anul acesta să-şi cumpere mici moşioare din fostul Pod al Neagului şi să-şi ridice, la picioarele castelului, case de vacanță.

Anna Mayer se afla printre ei. Ar fi folosit umbreluța ca să se ajute la mersul pieptiş către culmea costişei, dar pământul era reavăn şi acoperit cu câteva straturi de frunze în diferite stadii de putrezire. Drumeția nu-i era tocmai pe plac, dar veselia din jur o molipsise, obrajii i se aprinseseră şi gusta cu un zâmbet experiența neobişnuită.

Primii paşi îi făcuse cu grijă pentru marginile rochiei sinilii din inişor, dar cedă repede, dovedită de lăstarii

mărunți care i se agățau de poale din toate părțile şi de frunzele veştede pe care tivul rochiei le lua după el câțiva paşi pentru ca apoi să le părăsească în spatele unui lăstar. Nu se mai preocupă de păstrarea rochiei în bună stare, şi hotărârea aceasta o amuză. Numai în curtea moşiei din Mediaş a protopopului Dieter inima ei mai cunoscuse atâta libertate. Rigorile păstrării rangului într-un târg rebel ca Bucureştiul o făcuseră să pună, în anii din urmă, rațiunea ca stavilă inimii.

Au ieşit din pădure în spatele stânei.

După mersul pieptiş, cu ochii în frunzele veştede de anul trecut şi de acum doi ani, în pământul reavăn mirosind necunoscut şi în umbra deasă a pădurii, lumina soarelui îi clătină în clipa cea dintâi. Ochii lor îşi reveniră apoi şi înțeleseră unde au ajuns: într-un rai păzit de doi ciobani şi un câine. În fața lor, munții până mai adineaori adunați umăr lângă umăr se deschiseră numai puțin, cât să lase în mijlocul lor un căzănel cu pante line de iarbă curată, luminat puternic de soare.

Din locul pe care şi-l alesese, doamna Mayer putea vedea întreaga pajişte transformată în salon regal de primire. Doamne şi domnişoare îmbrăcate în rochii vaporoase din muselină, inişor şi mătase în culori pastelate, etalându-şi umbreluțele din dantelă şi pălăriile pline de imaginație, domni în redingote uşoare, cu pălării de paie strânse cu panglici late, negre, după cum cerea

valul cel nou al modei – toată pajiştea era pe potriva vremii de afară: senină.

Alarmate de invazia aceasta de bunădispoziție, sute de albine se ridicaseră din sânziene şi dădeau acum ocol adunării, încercând să stabilească gradul de pericol. Pălăriile împodobite ale doamnelor le atrăgeau, iar cele mai curajoase încercau coborâri deasupra acestor flori necunoscute. Domnii din apropiere săreau în apărarea celor atacate, fluturându-şi prin aerul înmiresmat pălăriile.

În mijlocul tuturor, Regina Elisabeta – Carmen Silva – era singura care se aşezase în iarba proaspătă a pajiştii, renunțând la orice fel de protocol şi înconjurându-se de doamnele sale şi de îndrăzneți ce se apropiau pentru o clipă să-şi prezinte omagiile. Doamna Mayer fusese dintotdeauna o fire cuminte şi temătoare, ce privise la regina aceasta adusă din țara reginelor cu respectul celor lipsiți de patimile voinței proprii.

Toată lumea cunoştea isprăvile Reginei, încă din tinerețe, când se fotografia îmbrăcată în straiele femeilor de la țară.

E drept că iile, bundițele sau cămeşoaiele cu poale erau cusute de mâinile țărăncilor, anume pentru Majestatea Sa, cu înflorituri măiestre din fir de mătase roşu şi negru, iar maramele erau pânză de păianjen de subțiri. Adevărate haine împărăteşti. Cu toate acestea, straiele rămâneau în ochii doamnei Mayer ceea ce le ştia de copilă: portul de duminică al femeilor din sat.

Îi plăceau şi ei fotografiile făcute de soțul său, cu mândra lor regină aruncând priviri poruncitoare de sub câte o astfel de maramă, sau scrutând zarea visătoare, încinsă într-o fotă moldovenească. Dar singura explicație pe care o găsea pentru toate acestea erau doar pornirile capricioase şi şăgalnice ale inimii tinere a Reginei, la acea vreme.

Când a continuat să scoată la lumină din toate colțurile țării, an după an, felurite straie până atunci încă necunoscute doamnei Mayer, şi să-şi îmbrace întreaga suită de doamne cu ele, atunci a ştiut că nu înțelesese până la capăt. A lăsat desluşirea pe seama celor mai pătrunzători decât ea şi s-a mulțumit să se bucure de spectacol.

Datorită apropierii de cele ce se petreceau la Curtea Regală, doamna Mayer se bucura de oarecare popularitate printre cucoanele de pe Ştirbey Vodă, adunate uneori la ora ceaiului în salonul vreuneia dintre ele. Cel mai adesea, ştirile proaspete despre noi şi noi isprăvi ale Reginei le afla astfel, cu ceaşca de ceai într-o mână şi cu farfuriuța în cealaltă. Prietenele dumneaei nu-i credeau nepriceperea şi luau lipsa de detalii pe care le-ar fi dorit obținute de la doamna Mayer ca pe o lăudabilă discreție.

— Domnia ta, madam Mayer, nu se poate să nu ai cunoştință de toate acestea pe care le vorbim aici. Doar domnul Franz este mai mereu căutat de Majestatea Sa Regina pentru meşteşugul cu care îi face portrete. Te

rugăm să ne corectezi dacă greşim, încercau cucoanele să adoarmă presupusa vigilenţă a Annei şi să obţină măcar confirmarea zvonurilor pe care le aduceau ele, dacă nu zvonuri noi, mai proaspete şi mai apropiate de sursă.

A aflat cu mirare în astfel de după-amieze de cutezanţa Reginei de a expune la Salonul de la Paris – cel din anul căsătoriei lor, în care se alesese cu maşina de cafea – cămeşoaiele şi iile româneşti, alături de scoarţe şi covoare ţesute la războaiele de pe tot cuprinsul ţării. Erau voci ce găseau de mare laudă acestea toate, într-un timp în care ţara se opintea să iasă din umbra Imperiului Otoman şi să se prezinte în lume ca România.

Ceasurile se apropiau de prânzişor. Iarba era fierbinte între Bucegi, în locul unde soarele întârziase asupra ei.

Ca şi iarba, gândurile doamnei Mayer deveneau fierbinţi când susţineau vreo opinie a lui Franz. Îşi petrecuse anii de căsnicie de până atunci întrebându-se dacă îl iubeşte. Citise mult despre iubire, ştia că ea presupune lacrimi şi suferinţă, de unde trăgea concluzia că între ei nu este iubire. Sau poate că-l iubea, dar încă nu scrisese nimeni despre genul ei de iubire. Preluarea voinţei soţului o considera o mare calitate, aşa că punea dârzenie şi patimă în susţinerea vreunei idei a lui Franz.

O entuziasmase de la bun început, din acest motiv, ideea Majestăţii Sale de a completa veniturile cam modeste ale Curţii Regale prin acceptarea ofertei domnului Sholes, americanul. Maşina de scris brevetată de curând de

dumnealui a fost adusă la Bucureşti, iar Franz a fost poftit să facă Reginei-scriitoare câteva portrete la birou, în fața invenției. Fotografiile au adus sume importante familiei regale, din care Regina Elisabeta a cheltuit mai apoi pentru trimiterea cu insistență a covoarelor şi a iilor româneşti la Paris, an de an.

A cheltuit şi sprijinit noile Asociații ale Femeilor, care începuseră să-şi facă apariția în țară, punând din nou în încurcătură încredințarea Annei Mayer că menirea femeii pe pământ este hotărâtă deja, iar încercările de a o rostui altcum sunt lupte cu morile de vânt. Elisabeta Doamna părea să creadă că femeile pot şi ar trebui să aibă dreptul să facă ce doresc pe lume. Nu o dată, Anna rămânea cu privirea necuviincios de insistentă asupra Majestății Sale Regele, căutând să înțeleagă cum vede domnia sa toate acestea.

În jur, pe pajiştea de la Stână, întreaga suită regală părea apa unui ocean în care nu trebuia să înoate, era de ajuns să nu se împotrivească, şi apa o unduia uşor în ritmuri ce nu erau ale ei, dar le prelua cu plăcere. Frânturi de discuții ajungeau până la atenția ei împrăştiată mai degrabă printre miresmele sânzienelor cercetate de albine.

Din întreaga pajişte mişunând de lume pestriță, binedispusă, singură regina se aşezase. În spate, sus la Stână, Ursu lătra rar, puternic. Regina zâmbea de câte ori se auzea glasul lui Ursu. Ca şi cum câinele ar fi dat tot acest spectacol numai şi numai pentru Domnia Sa, iar

Regina ar fi ştiut asta. Ursu părea că pune tuturor în vedere că nu sunt bineveniți în absența reginei lui.

Dintr-o parte, Franz fotografia întreaga adunare, păstrând mereu în centrul fiecărui cadru pe Elisabeta Doamna.

Bradul cel mare din mijlocul pajiştii nu era, de fapt, în mijloc, dar toată lumea îi spunea aşa. Uneori vorbele au un fel al lor de a se aşeza singure în frânturi de unde nu le poți desprinde. Bradul era pe latura din stânga, nici măcar în colțul pajiştii. De la facerea lumii se rostogoliseră lângă trunchiul lui câteva stânci atât de mici că ai fi fost înclinat să le numeşti bolovani. Veniseră pesemne încet, pentru că nu răniseră trupul pe atunci tânăr al bradului. Veniseră ca la o adunare cu snoave şi cimilituri, şi rămăseseră aici, sub poala lui care mătura pământul. Ca şi cum bradul îşi făcuse propriul lui munte mic lângă rădăcină.

În preajma Doamnei, Anna zărea acum pe Despina cea zvăpăiată, alături de domnişoara Elena Văcărescu. Depuseseră amândouă la picioarele Reginei un mănunchi bălțat de flori de munte cărora albinele le dădeau târcoale. Râdeau toate trei, iar doamnei Mayer îi părea că Regina Elisabeta este la anii Despinei, aşa cum le privea acum.

Durerea ce i-o hărăzise Dumnezeu, dăruindu-i pe mica principesă Măriuca pentru numai patru ani de zile, apoi lipsind-o de ea, lăsase urme în sunetul bucuriilor Reginei. Râsul îi urca de atunci numai pe buze, fără să mai ajungă până la ochii căprui. Măriuca fusese singurul copil al

Reginei, şi din nou doamna Mayer nu putea străbate cu înțelegerea marginile durerii pe care Elisabeta Doamna o purta prin lume cu eleganță.

Slujnicuțe chipeşe şi îndrăznețe umplură pajiştea de la Stâna Regală de deasupra Castelului Peleş, purtând pe brațe coşuri cu gustări pentru oaspeți. Ivirea lor răspândi un nou val de veselie peste pajişte. Lăsând pentru o clipă aparatele de fotografiat în seama albinelor, Franz se apropie de doamna sa.

— Te văd abătută, ori doar îmi pare? o întrebă el. Doamnele de seama dumitale sunt în cealaltă parte a pajiştii.

— Mă bucur de privelişte şi-mi pun ordine în gânduri, îi răspunse Anna, trecând sub tăcere cântarul în care pusese până atunci toate cele ce-şi amintea despre Regina care scria, umbla şi se cerea fotografiată în straie populare, făcea reclame pentru maşinile de scris, încuraja vocile rebele ale doamnelor din Asociațiile de Femei sau bătea cărare către marile capitale europene pentru vreun talent artistic născut nepotrivit în vreun sat de la marginea țării. Toate acestea surâzând peste plânsul dinăuntru după un copil rămas veşnic de patru ani.

Franz zâmbi cunoscător. În anii petrecuți împreună învățase că răspunsurile doamnei sale sunt aşezate pe două straturi, iar la cel de-al doilea ajungeai numai dacă erai foarte atent. Lui Franz nu-i reuşea întotdeauna.

— Am auzit că brânza este de aici, de la ciobanii din stână, spuse el, îndemnând pe doamna Mayer să guste.

Anna îl răsplăti cu un surâs pentru discreția de a-i lăsa tainele necercetate.

Îşi furişă apoi din nou privirea către controversata Regină Elisabeta, care domina cu grație pajiştea, muntele şi vremurile pe care le trăiau. În ochii Annei, Elisabeta Doamna era aparținătoare a două lumi diferite: una din alt timp, ce nu a sosit încă, iar alta din alt spațiu, mult mai înalt decât acesta al pajiştii castelului cel nou. Era de aşteptat aşadar să stârnească şoapte necuviincioase despre lipsa ei de adaptare. Când nu aparții lumii în care te mişti, nu poți ascunde asta.

Cu toate acestea, povara neadaptării părea mai uşor de purtat de către Regină datorită coroanei. Umbra micii diademe de suverană acoperea marginile neobişnuitei sale personalități, care nicicum nu se potriveau peste cele convenționale ale lumii din jur. Din această umbră a coroanei şi-a condus toți anii aceştia contemporanii către cele două lumi în care trăia ea: mai sus şi mai înainte.

Doamna Mayer îi accepta actele de rebeliune față de vremurile lor şi se înclina în fața lor ca în fața unor mari bravuri. Nu le înțelegea însă – aceleaşi rebeliuni – la doamne şi domnişoare ca mica ei vecină Despina Agopian.

Trebuie să ai coroană ca să te încumeți să te opui.

10. Al doilea copil

Ciobanul de la Stâna Regală de deasupra Castelului Peleş avea patru copii: o fată mai răsărită şi trei prunci de băieţi.

Copiii nu aveau mamă. Murise de difterie în urmă cu doi ani, dimpreună cu ultimul dintre născuţi. Fetiţa rămăsese să îngrijească de frăţiori cum ştia mai bine. De la sosirea Majestăţii Sale Regina în noul castel, povara de pe umerii copilei se mai uşurase. Domnia sa le aflase povestea şi îşi luase obiceiul de a trimite zilnic de mâncare sus, la stână.

Pe lângă priciul de chirpici al stânei, fetiţa de curând scăpată de grijile de gospodină trăgea după ea un căruţ

închipuit dintr-o lădiță căreia o mână cam neîndemânatică îi pusese roți de lemn. Îi îngrămădise pe băieți în căruț și îi trăgea acum după ea. Căruțul se răsturna adesea și copiii râdeau cu mare poftă.

Simandicoasa adunare din poiană nu-i impresiona defel. Întreaga Curte Regală, suita de doamne și domnișoare a Reginei, vreo doi miniștri și cei mai renumiți artiști ai vremii se adunaseră împrejurul coșurilor cu merinde aduse de armata de slujnice vesele de la Castel. Se făceau aluzii la cele mai potrivite soluții politice pentru țară, în discuții ocolite diplomatic mai întâi pe la starea vremii, și se evita cu dibăcie curtenitoare intrarea în astfel de discuții nepotrivite a unora dintre domnișoarele cu vederi mai îndrăznețe din suita Reginei Elisabeta.

Nimeni nu-i vedea pe cei patru copii de pe lângă peretele căsuței.

Atras de hârjoana copiilor, Ursu își întoarse către ei capul mare și lățos. Cel mai mic dintre băieți, cam murdar și cu părul tăiat fără nicio rânduială de un foarfece nepriceput, atât cât să-i descopere ochii luminoși, și cu buzele vineții, sări jos din căruțul lor și se apropie de Ursu. În urma lui, lipsit de bruma de echilibru pe care o avusese până atunci, căruțul se răsturnă din nou, împrăștiind copiii pe jos.

Din locul său din poiană, Franz își întorsese aparatul de fotografiat către scena ce se petrecea lângă priciul stânei și privea totul fermecat, prin obiectiv. Copilul prinse capul

mare al câinelui în brațe şi începu a-l legăna ca pe un prunc neînțărcat. Băiatul nu avea mai mult de un cot înălțime, aşa fel că Ursu se văzu nevoit să-şi plece capul către brațele lui. O vreme răbdă dovezile de prietenie. Când scăpă, se scutură tot, din cap şi până în vârful cozii, şi dădu un strănut cu răsunet.

Pe neaşteptate, fără niciun motiv vădit, copilul ținti o privire spre vale, către poiană, şi ochii lui se înfipseră într-ai lui Franz, prin obiectivul aparatului de fotografiat. Franz tresări sub căutătura limpede şi precisă. Cel dintâi instinct fu acela de a îşi îndrepta spatele ca să verifice, pe deasupra aparatului, direcția privirii copilului. Îşi stăpâni însă acest imbold. Buzele băiatul erau vineții, ca şi cum i-ar fi fost foarte frig, lucru de mirare de vreme ce vara era în toiul ei şi soarele ardea din băierile cerului.

„Nu poate pătrunde cu privirea de acolo şi până aici. Este doar un copil curios față de aparat”, îşi spuse, şi zâmbi pe sub pânza neagră ce îi acoperea capul. Rămase nemişcat, cu ochii într-ai copilului, până când Despina apăru lângă el cu o rugăminte:

— Majestatea Sa Carol doreşte o fotografie împreună cu Regina, numai domniile lor singuri. Vă roagă să ajutați la alegerea unui loc potrivit pentru aceasta, un loc care să fie pe placul domniei voastre ca lumină, îi spuse ea, amintindu-i motivul pentru care se afla în ziua aceea acolo.

În lumile ce trăiau în mintea lui, Franz văzuse întotdeauna copii în jurul său şi al soției sale.

În vremurile de demult, când aşeza două şevalete sub nucul din capătul curţilor familiei Dieter şi tot singur, adesea, făcea două desene pe care mai apoi Greta şi Filipa mică se iscăleau, fără să se complice prea mult cu probleme de conştiinţă, lumile acestea din mintea lui găseau în fetiţe un sprijin. Planurile lui Franz se hrăneau din joaca celor două copile, şi el se vedea patronând cu blândeţe o masă de familie în jurul căreia se înghionteau alte două copile, ale lui şi ale Annei.

Mai târziu, peste ani, ori de câte ori privea prin obiectivul aparatului său câte un copil adus la fotografiat de părinţi, gândurile lui scăpau din frâiele raţiunii: „ar fi bine dacă ar avea ochii aceştia”, se surprindea el gândind, „dar nu ar fi blond. Ar avea părul castaniu, moale şi buclat al maicii sale”.

Pe măsură ce anii se scurgeau şi copiii nu se iveau în casa lor, Franz întârzia tot mai mult cu privirea asupra acelora sosiţi în atelier. Îi studia cu răbdare şi mintea lui crea unul al lor, perfect: ar fi avut surâsul celui mic al doamnei Ghenadie, privirea şăgalnică, pusă parcă pe şotii, a fetei mijlocii a domnului general Filipescu, ochii albaştri, senini, ai Despinei la vremea când avea numai trei ani şi îşi sprijinise mânuţa mică pe sabia tatălui său, într-o fotografie. I se dusese vestea că este neîntrecut la fotografiile pentru copii.

Lipsa copiilor din casa lor, după atâţia ani de căsnicie, nu o punea pe seama soţiei sale.

Era încredințat că este vina lui, fără a face însă din această încredințare o dramă. Nu renunțase niciodată la visul lui, în care masa le era înconjurată de copii care mai de care mai neastâmpărați. În jurul lor, oamenii vorbeau despre o soartă căreia nu i te poți împotrivi, dar el era încredințat că sunt mai multe sorți posibile, mai multe drumuri ce rămân deschise o vreme, până când te hotărăşti să cercetezi mai amănunțit unul dintre ele.

Credea şi el, cuviincios, că Dumnezeu are un plan pentru el, pentru Anna. Dar socotea cu cale să iasă în întâmpinarea acestui plan, să-l caute. Între deşteptările şi trezirile lui, Franz aflase demult câteva minute pe care le folosea, zi de zi, pentru a plănui. Acolo se găsea *el* cel întreg, neciuntit de dorințele altora, neîntinat de luptele lor. Se găsea numai el şi lupta lui. Tăcuta lui luptă.

Diminețile, îşi petrecea minutele dintre deşteptare şi trezire încercând să afle prin care anume locuri nu căutase încă planul acesta al Lui Dumnezeu, unde i se putea ascunde soarta? Copilul acesta ce-şi ațintise privirea într-a lui, prin obiectivul aparatului de fotografiat, ar fi putut fi unul dintre drumurile rămase deschise în fața lui, în aşteptarea unei hotărâri.

Către sfârşitul zilei, când întreaga suită se retrăsese pentru pregătirile de seară, în odaia lor din Economatul plin de oaspeți al Peleşului, Franz îi vorbi Annei despre copilul mărunțel de la Stâna Regală.

Annei îi părea lucru de mirare ca un bărbat să pună atâta preț pe un copil. Neîmplinirea pe care o simțea ea nu avea a face cu motivele pentru care umbla acum soțul său după un prunc lipsit de mamă, al muntelui şi al Pietrei Arse, crescut în ultima vreme de o copilă de numai câțiva ani. Ar fi dorit să ştie ce neîmpliniri simțea inima acestui aproape-pictor, soțul său care nu-i găsise nicio vină pentru toate acestea şi nu se arătase niciodată în fața ei abătut din astfel de pricini.

— Facem cum doreşti, îi spuse ea.

Cu îngăduința Reginei, Franz se întoarse a doua zi la Stâna Regală. Timpul părea să fi rămas pe loc aici. Copiii şi cărutul erau, la fel ca şi în ziua trecută, pe lângă priciul căsuței. Ursu îi veghea cu priviri leneşe strecurate pe sub coama ca de leu. Valea răsuna de râsetele lor. În spate, la grajduri, ciobanul adăpa animalele. Sub privirile curioase ale celor mici, Franz îl aşteptă să isprăvească treburile.

— Bine ați venit, domnule, spuse el, ivindu-se din spatele grajdurilor, încercând să-şi curățe palmele muncite, de ițarii din pânză aspră. Să vă dau un boț de brânză proaspătă pentru domnițe, să-l duceți jos când ăți coborî?

— Bună dimineața. Nu am venit după brânză, răspunse Franz, cu ochii la băiatul ce i se proptise în față. Ți-e frig? îl întrebă el apoi, observându-i din nou buzele vinete.

Copilul scutură din cap în semn că nu, apoi dezveli două şiruri de dinți mărunți ca mărgelele, într-un zâmbet încrezător.

— Ia mergi de aici, Gheorghiță al taichii, îl îndemnă ciobanul, punând palma lată pe umărul micuț și întorcând copilul cu spatele către ei, ca să-i fie limpede direcția în care avea de mers.

Într-un loc ca acela – din care Dumnezeu parcă niciodată nu se ridicase la ceruri, ci păşea încă şi astăzi pe pământul acoperit cu ierburi fierbinți – convențiile născocite între timp de oameni pentru a se îndepărta unii de alții nu erau necesare. În poiana Lui Dumnezeu nu puteai vorbi decât direct, fără ocolişuri şi Franz se simți recunoscător că poate sări peste toate introducerile posibile.

— Dă-mi-l mie, spuse Franz, cu ochii într-ai ciobanului.

Omul îşi căută singur toate răspunsurile de care avea nevoie în privirile deschise ale domnului din fața sa, care se lăsa cercetat. În locurile unde viața nu este uşor de trăit, înțelegerile vin mai repede. Căile sunt mai drepte între oameni şi lucrurile mai limpezi. „Eu cu ale mele, el cu ale lui”, gândi ciobanul, fără a scoate ochii din ochii lui Franz.

— Nu te osteni, domnule, că-i bolnav, spuse apoi cu glas coborât, cât să nu fie auzit de copiii din apropiere.

— Ce are?

— Apoi, eu de unde să ştiu ce are? ridică omul din umeri şi intră în casa scundă din chirpici de unde se întoarse cu o bărdacă de lut şi două pahare ciobite pe la buză. Cade din picioare secerat, mai spuse el în vreme ce

turna în cele două pahare. Nu-ți lăsa inima la el, boierule, că-i bolnav. Aşa l-a făcut mumă-sa, fie-i țărâna uşoară.

Şi ciobanul înclină paharul lui către pământ, lăsă să picure un strop pentru răposata, apoi dădu restul pe gât dintr-o singură înghițitură.

Franz urmări o vreme joaca celor mici. Încălță din priviri picioarele desculțe ale copilului cu buze vinete în pantofi moi de piele, îi puse pe umerii slăbuți o cămaşă albă şi deasupra un veston de postav, pe cap mintea lui îi aşeză o pălăriuță cu panglici marinăreşti la spate, aşa cum aveau copiii din fotografiile lui. Îi dădu un cerc în mână şi-l văzu apoi alergând cercul prin fața atelierului de fotografie, în Piața Teatrului.

— Măria Sa, ține-o Doamne, l-a chemat la dânsa, jos, atunci când a ajuns aici pentru întâia oară doftorul dumnealor. Mi l-a cercetat un ceas încheiat. Apoi şi-a mai adus un doftor alături de dumnealui şi l-au cercetat amândoi. După care mi l-au trimis înapoi, aici sus, cu vorbă că suferă de sânge albastru. A venit pe lume cu inima frântă, spun babele noastre, că nici vorba lor nu trebuie dată la spate, să ştii dumneata, domnule. Se joacă ce se joacă, apoi odată cade la pământ. Îşi vine singur în simțiri după o vreme, iar eu mă bucur numai că nu-l doare nimica. Va avea şi el atâtea zile câte va voi Dumnezeu, la fel ca şi mine, ca şi dumneata, domnule dragă.

Când a aflat că e bolnav, Franz l-a îndrăgit şi mai mult. A dus vestea Annei, apoi au tăcut amândoi peste toate

acestea câteva zile. Anna vedea crescând în el o hotărâre pe care nu voia să i-o întoarcă.

— Îl luăm, spuse într-una din nopțile lipsite de somn şi plină de lună, Franz.

Întreaga Curte se pregătea de plecare. Fusese cea din urmă seară petrecută la Castel. În salonul cel mare se făcuse muzică până târziu, în noapte, şi domnişoarele Majestății Sale Reginei Elisabeta jucaseră o scenetă scrisă de însăşi Majestatea Sa. Adunarea se risipise cu greu pe la odăi, ba încă din cele ale tinerilor se mai auzise o vreme chicot şi râsete. Economatul Peleşului era plin de viață la ora la care cocoşii Sinăii dădeau primul semn.

— O să merg mâine dimineață la domnişoara Elena Văcărescu. Am să o rog să anunțe pe Majestatea Sa că te vei întoarce la Bucureşti ceva mai târziu, după ce vei împlini acestă hotărâre a ta, spuse Anna.

În odaia luminată de lună se lăsase tăcerea. Veselia oaspeților se stinsese. O pasăre cu glas necunoscut, puternic, răguşit, îşi striga cântecul peste păduri. Pe galeria din aripa opusă a clădirii trecu o umbră cu o lumânare aprinsă în mână. O slujnică uitase pesemne să lase carafa cu apă în vreuna dintre odăi, şi cineva s-a trezit însetat.

Franz adormi privind lumile din spatele frunții lui, în care copilul ciobanului de la Stâna Regală creştea în casele lor de deasupra atelierului din Piața Teatrului, alergând cercul prin fața prăvăliilor, întorcându-se cu genunchii juliți de la cursurile Colegiului Sfântul Sava ori punând

casa în pericol din pricina încăpățânării de a aprinde singur lumânările din bradul de iarnă.

Nu a mai aflat copilul atunci când a ajuns pentru cea de-a treia oară la căsuța scundă, din chirpici.

Ursu nu s-a ridicat să-l întâmpine şi să-l anunțe stăpânului său. Îşi plecase capul mare pe labele din față şi dădu semn că l-a văzut numai din urechile ciulite pentru o clipă. La marginea poienii, fetița cea mare şi ceilalți doi băieți îşi făceau de lucru cu câteva bețişoare în pământul moale.

— Au alergat cu toții după Ursu prin văile astea, spuse ciobanul cu glas scăzut când dădu cu ochii de oaspetele său. Se rătăcise o mioară şi lor li s-a părut a joacă. Ăl mic odată s-a învinețit la față, a căscat larg gura căutând aer, a căzut şi atâta a fost. L-au adus ceilalți pe brațe.

În spatele maestrului său, purtând respectuos pe brațe teancul de fotografii noi ce trebuiau aranjate în vitrină, Zamfir aştepta ca Franz să-i ceară câte una. Ploile de toamnă începuseră mult mai devreme în anul acela, şi drumul era pustiu din pricina şuvoaielor care făceau să şiroiască apa din toate copertinele străzii.

Zamfir purta pe brațe fotografii ale Reginei Elisabeta, şi faptul acesta îl ridica în propriii săi ochi. Le cercetase în amănunt pe toate în dimineața aceea, înainte de sosirea lui Franz. Călătorise cu ajutorul lor prin locurile în care Franz

şi Anna îşi petrecuseră săptămânile de vară. Unele fotografii îl duseseră prin sălile castelului de pe vechea moşie a Pietrei Arse, altele îl urcaseră tocmai sus, pe Stâncile Şoimilor de deasupra Văii Prahovei, iar altele îi arătaseră poiana plină de pălării şi albine de la Stâna Regală.

Nu arătase prea mare interes față de fotografia în care o fetiță cam murdară trăgea după ea un căruț strâmb, plin cu copii.

Franz însă întrebă mai întâi de ea. În vitrina spălată de ploaie pe dinafară, îi potrivi un loc ascuns de unde privirile copiilor puteau lesne vedea, dar ar fi fost greu de descoperit.

Încă un copil pierdut.

Gândul apăru fără veste între celelalte, cuminți, ale lui Franz, şi el se hotărî să-l încerce, supunându-l unei întrebări: cum poți simți că l-ai pierdut, când niciodată nu a fost al tău?

A fost pentru inima ta, pentru o lume care, timp de o zi, a trăit în mintea ta. La apus, lumea creată acolo, în spatele frunții tale, se pregăteşte să moară. Dimineață, în clipele dintre deşteptare şi trezire, o nouă lume se naşte în spatele frunții.

11. Croitoresele

Acul străpunse în cele din urmă brocartul şi ieşi pe partea cealaltă, oprindu-se în degetul Domnicăi. Fata scăpă

din mână rochia la care lucra şi-şi prinse degetul între dinţi, încercând să amăgească durerea ascuţită cu alta mai blândă, a dinţilor ei care ronţăiau mărunt locul înţepat.

— Am pierdut şi acul, se necăji ea, cercetând cu privirea rochia neterminată, alunecată în devălmăşie la picioarele ei.

De pe scăunelul scund de croitorie, pe care uneori îşi petrecea câte o întreagă dimineaţă potrivind tivul unei rochii aflate chiar pe proprietara sa, atelierul se deschidea în faţa ei în mare neorânduială. Sora mai vârstnică a Domnicăi, domnişoara Stanca Budişteanu, ţinuse neapărat să aibă covoare peste duşumeaua atelierului din Lipscani.

O vreme s-au străduit din toate puterile să păstreze aceste covoare lipsite de scame şi capete de aţe colorate, dar lupta s-a dovedit a nu fi corectă: ele erau numai două, iar aţele păreau să fie nenumărate, alunecând din toate rochiile, ba chiar şi din baloţii de taftale sau catifele încă atunci desfăcuţi. Surorile s-au dat învinse. Covoarele au rămas pline de scame şi moţate cu tot felul de aţe, aşa cum îi stă bine unei croitorii.

Cele patru manechine cu un picior purtau rochii începute şi aflate în diferite stadii ale lucrului. După croială şi model se putea lesne spune că ele aparţineau unor doamne ajunse la vârste respectabile, cu excepţia uneia singure, aflate în colţul cel mai îndepărtat al croitoriei.

Măcar că era de ani puţini şi în plus avea cunoştinţă despre mòdele noi ce apăreau zilele acestea în Paris sau

Veneția, Domnica nu vedea cu ochi buni rochiile din zarafir ori catifea cerute de domnişoarele de curând înălțate prin Bucureşti. Acul le străpungea greu şi ea se înțepa adesea. Îi plăcea mai mult să lucreze pe gustul cucoanelor care cereau tot vechile rochii din tafta moale şi la purtat, dar şi la lucrat.

Se îngrijea însă să aducă de la marile case de modă europene – prin vânzătorii ambulanți de țesături – cataloage cu desene pe placul tuturor clientelor atelierului. Avea alături, pe măsuță, desene ale rochiilor „coadă de peşte”, preferate de doamnele ce fuseseră tinere odată, şi ale rochiilor „clepsidră”, lucrate din zarafirul nesuferit, comandate de tinerele domnişoare.

Clopoțelul de deasupra uşii de la intrare tresări ca din somn, zornăind cu hărnicie. Atelierul din strada Lipscani era format dintr-o singură mare sală ce dădea direct în stradă. Ferestrele multe şi înalte păstrau lumina zilei în atelier pentru mult timp, aşa cum era de folos meşteşugului pe care şi-l aleseseră cele două surori Budişteanu. Domnica ridică privirile ce căutau acul în rochia de brocart scăpată la picioarele scăunelului scund. Doamna Mayer sosise – ca de obicei – cu o jumătate de ceas mai devreme decât ora stabilită pentru probă.

Mâna doamnei Mayer, înmănuşată elegant în crem, cu încheietura prinsă în strânsoarea bumbilor înşirați până aproape de cot, apăsă clanța numai cu două degete.

Zâmbi.

Mâna aceasta cu degete lungi în mănuşa de satin era deosebit de elegantă. Îşi admira propria mână, ceea ce i se părea semn de mare trufie, dar în vremurile acestea când totul căpăta alte sensuri decât cele aduse de ea din Mediaş, când îndrăzneala trecea drept calitate iar modestia drept defect, trufia ei de o clipă, încă şi aceea lipsită de voie, o făcea să se simtă mai tânără.

Odată clanța apăsată, uşa alunecă singură către perete, făcând clopoțelul să sune panicat, ca şi cum ar fi fost luat prin surprindere şi se zorea acum să prindă din urmă uşa scăpată din mâna clientei. „Lipseşte mână de bărbat în casă”, se gândi doamna Mayer. „Uşa nu stă bine în cercevelele ei. Altminteri nu ar aluneca.”

Domnica Budişteanu, croitoreasă, modistă şi co-proprietar al atelierului „Două surori”, se grăbi să iasă în întâmpinarea clientei. Uşa ajunse la capătul cursei sale înainte ca vreuna dintre ele să o poată opri, şi pocni înfundat peretele în locul în care deja era format un semn al celorlalte multe astfel de deschideri.

— Draga mea, trebuie să faceți ceva cu uşa asta, spuse doamna Mayer, cu glasul uşor iritat din cauza vinovăției pe care nu ar fi vrut să o simtă.

— Vă rog să poftiți, bună ziua, răspunse cu un zâmbet lipsit de ascunzişuri Domnica. Îmi pare rău pentru uşă, o să reparăm, este vina noastră.

Domnica era prea mică de vârstă şi prea netrăită pe lume ca să fi crescut în ea amorul propriu. Primea toate criticile şi acuzele cu un zâmbet luminos pe față, ca şi cum ar fi înțeles din toate acestea că lumii îi este dragă şi numai de aceea îi oferă în dar prilejul de a se corecta. Minte sucită de copil sărman, îşi spuse doamna Mayer, măcar că surorile croitorese se țineau neam din Budiştenii cei de demult, vechi boieri pamânteni din hotarul Piteştilor.

Ruptura din neam însă se făcuse – după cunoştințele dumneaei de cronicar de plăcere – acum mai bine de cincizeci de ani, astfel încât nici tatăl fetelor nu avusese parte de creştere aleasă, cu atât mai puțin fiicele rămase singure pe lume la vârste la care cele de seama lor încă nu ies din grija maicilor.

Dezbinarea avusese loc în anii de domnie ai lui Nicolae Vodă Caragea, care îl avusese pe străbunul fetelor drept armaş, mare dregător pe lângă moşiile Piteştiului. Budişteanu cel bătrân se mândrea cu trei feciori şi numai o singură copilă. Cu toate că vedea lumina zilei numai din cel mai înalt cerdac al casei părinteşti, încă şi acolo fiind supravegheată de două doici, una de tot bătrână, cu ştiința leacurilor pentru boli şi a descântecelor de farmece, iar alta cât pe ce să fie chiar de anii copilei, ținută mai degrabă pentru companie decât pentru vreo ştiință, cu toate acestea nenorocirea căzu ca trăznetul asupra familiei Budişteanu.

Copila cea mai mică între trei frați ca brazii fugi în lume, topită de dragoste după un actoraş dintr-o trupă

ambulantă care dăduse o vreme spectacole în târgul Piteştiului. În dimineața cea neagră, mamă-sa îşi puse haine cernite din creştet până-n tălpi şi nu mai ieşi din ele niciodată. Budişteanu cel bătrân încălecă şi alergă calul o zi, până pe înserat, fără să ia aminte la drumurile pe care-l poartă galopul lui. Răducan, Şerban şi Nicolae, frații fugitei fără minte, luară urma trupei de actori, cu gând amarnic de răzbunare. Îndrăgostiții însă nu fuseseră de găsit.

La un an bătut pe muchie de la această întâmplare, muma fetei se stinse. Budişteanu rămase singur în casele şi toate acareturile gospodăriei.

La încă un an, în pragurile sale apăru o nălucă ce făcu pe bătrânul Budişteanu să se întrebe care este voia Lui Dumnezeu cu el: copila cea fugită după dragostea ei ducea de mână un prunc ce abia se ridicase pe picioare. Tânăra mamă îşi potrivea pasul obosit după al celui mic, istovită de puteri şi de suflet. În mijlocul curților s-a oprit, cu ochii la părintele ce sta drept în cerdacul în care o crescuse pe ea, departe de răutățile lumii, deasupra lor.

De pe la grajdurile cu bidiviii cei învățați apărură cei trei frați. Oamenii de curte ai Budiştenilor se risipiră ca fumul care încotro, căutându-şi de lucru prin cele mai îndepărtate cotloane ale gospodăriei.

Budişteanu cel bătrân se prinse cu o mână de marginea cerdacului, simțind pentru prima oară pe umerii săi povara anilor pe care nu o luase în seamă până atunci. Privea la năluca din mijlocul curții şi vedea ziua în care ea venise pe

lume, cu toată bucuria pe care o adusese cu ea. În urechi îi răsunau chiotele ei din diminețile în care o învăța să călărească sau rugămințile celor două doici să-şi potolească goana prin spatele lavițelor de prin odăi şi să se dea prinsă pentru scăldatul de seară.

Răducan, Şerban şi cu Nicolae, inimi neiertătoare de tineri al căror sânge clocoteşte atunci când este rănit, făcură zid – umăr lângă umăr – între sora întoarsă şi casa părintească. Pruncul cel de curând ridicat pe picioare se ascunse în spatele maicii sale, trăgând un capăt al poalelor după el. Copila rătăcită puse în ochii tătânelui său privirile maicii sale plecată pe ceea lume, făcând pe Budişteanu să piardă numărătoarea minutelor petrecute astfel, ochi în ochi.

Slujba sa de armaş al curții lui Nicolae Vodă Caragea – paznic al temnițelor şi chezaş al îndeplinirii pedepselor domneşti – ținuse pe Budişteanu la oarecare depărtare de cele creştineşti. Dar vremea domniei sale se cam trecuse, tâlharii dovediți şi osândiți de judecata domnească îşi primeau dreapta pedeapsă sub alte dregătorii, iar bătrânul armaş era tot mai des încercat de întrebări ce nu-şi au răspunsul pe lumea aceasta.

Singura lui fată şi cea mai mică dintre toți copiii săi, venită cu curaj la judecata părintească, nădăjduind cu credință la iertare, îi deschise cu o singură privire poarta până atunci ferecată a miezului învățăturii creştineşti.

— Răducane! Şerbane! Neculaie! tună el cu voce încă de stăpân al curţilor. Feriţi într-o parte de lăsaţi copiii să urce la odăi. Aglăiţo, încinge cuptoarele! Ionică, scoate de la cămări ce trebuie pe mese! Spune Aglăiţei să aştearnă ştergare bune în casa mare.

Toate se făcură, în ziua întoarcerii fugitei, după vorba lui Budişteanu cel bătrân. Feciorii însă erau departe de vârsta iertării, şi se risipiră în lume. Vânturile îi purtară către Bărăganul Brăilei, în celălalt colţ de ţară. Cumpărară aici moşiile Filiu şi Bordei Verde şi se stabiliră ai locului, luându-şi soţii din împrejurimi.

Pruncul adus de copila rătăcită crescu în curţile Budiştenilor, părăsite de feciori. Bătrânul armaş îi dădu nume, măcar că era născut în afara oricărei legi. Îi spuse Radu Budişteanu, după cel dintâi născut al său. Era tatăl surorilor Budişteanu, iar nelegiuita lui naştere adusese mazilire urmaşilor săi, căci fetele nu fuseseră niciodată primite în rang de boierimea vremii, trebuind să-şi afle singure locul în lume.

Domnica adună cu mişcări iuţi taftalele felurit colorate, înşirate pe divanul din atelier, la vedere, în calea doamnelor.

— Să vă servesc cu un ceai. Îndată, spuse ea, toată numai zâmbet, poftind pe doamna Mayer să ia loc.

În spatele celor patru manechine se deschise o uşă pe care nu ai fi ghicit-o acolo, şi în atelier intră – aranjându-şi pliurile rochiei pe lângă trup – doamna Agopian.

— Poftiți la oglindă, o invită cu gesturi largi Domnica. Îndată potrivim şi mânecile.

— Sunt prea lungi, observă doamna Agopian. Bună ziua, doamna Mayer, schimbă ea tonul nemulțumit cu unul curtenitor, atunci când zări noua clientă aşezată pe divanul din atelier.

Anna Mayer lăsă ceaşca de ceai pe farfurioară şi zâmbi pe deasupra aromei:

— Bună ziua, doamna Agopian. Frumoasă rochie. Bag de seamă că ați cumpărat din catifeaua adusă de curând de la Veneția. Se poartă roşul de Burgundia.

— Dacă sunteți aşa de bună să ridicați brațul, şopti croitoreasa pe lângă urechea clientei, cât să nu le deranjeze doamnelor discuția începută.

Obiceiului acestuia al doamnei Mayer de a sosi la probă mult timp înainte de ora stabilită nu-i găsea rostul decât în aceste conversații ce se înjghebau între două cliente, una care încă proba şi cealaltă care aştepta. Învățase demult să sprijine după puterile ei lucrurile plăcute clientelor, aşa încât în atelier se servea ceai şi cafea, iar doamnele erau primite cu mare drag la orice oră, programate sau nu. Cele programate intrau în odăile din spate pentru probă, cele neprogramate îşi beau cu tabiet ceaiul şi se puneau la punct cu noutățile cele mai savuroase.

Din ce în ce mai des, paginile cataloagelor de la Paris şi Veneția cuprindeau aceste desene monstruoase ale rochiilor clepsidră, alungând către ultimele pagini elegantele rochii „coadă de peşte”, atât de pline de bun-gust. Subiectul se dezbătea de mai bine de un an la atelierul celor două surori, şi încă era departe de a se stabili vreo concluzie. Stanca Budişteanu cususe cele dintâi rochii din brocart greu, încărcat cu flori bogate, aşezate maiestuos pe crinoline largi si strânse nemilos în corsete ce transformau taliile tinerelor doamne care cereau astfel de modele în lujere de floare.

— Chinuite flori, dădeau din cap dezaprobator doamne ca Agopian sau Anna Mayer, vechea gardă a stilului clasic. Dumitale – ca specialistă într-ale modei – cum ți se par, stimată domnişoară Budişteanu? făceau ele onoarea de a o introduce în discuție pe Stanca Budişteanu, uneori.

— Timpul va hotărî în care direcție va merge moda, răspundea cu înțelepciune Stanca Budişteanu, cât să nu supere pe niciuna dintre clientele care îi vor fi trecut pragul, pentru că ştia prea bine viteza cu care circulă vorbele, odată scăpate dintre buze în atelier. Dacă mai rezistă în cataloage încă un an, atunci e posibil ca noile forme să se răspândească mai mult decât au făcut-o deja. Totuşi, nu văd nicio stavilă ca amândouă stilurile să-şi ducă traiul în bună pace împreună.

Doamna Agopian ridicase brațele în fața oglinzii, cu gândul la vechea lor discuție. Ar fi dorit să o reia astăzi, dar

nu se simțea în largul ei în prezența Domnicăi. Dintotdeauna preferase pe sora mai vârstnică, pe Stanca. Astăzi însă Stanca nu era, şi toată lumea ştia că surorile fac cu rândul la atelier. Ba chiar mai mult decât atât, nimeni nu le văzuse niciodată împreună, în acelaşi timp, nicăieri.

— O să mai iau puțin de aici, să-mi spuneți cât. E bine aşa?

Domnica vorbea cu două ace între buze, pregătită să marcheze cu ele locul dorit de clienta sa. Anna Mayer isprăvise ceaiul şi, mai mult ca să poată privi şi din cealaltă parte rochia probată, se ridică şi traversă din doi paşi atelierul, până la măsuță.

— E bine, draga mea, spuse doamna Agopian, apoi se hotărî să vorbească totuşi, chiar dacă nu toată audiența era pe placul dumneaei. Despina, fiica mea, ar dori să-i faci o programare grabnică.

— Cu mare plăcere, spuse Domnica, însăilând cu iuțeală una dintre manşete.

— Nu ştiu ce să mă mai fac cu fata asta, întoarse doamna Agopian capul peste umăr, către doamna Mayer. Mai zilele trecute căuta să mă lămurească, la cină, precum că peste ocean nu se mai poartă corsetul, şi că toate doamnele nu au avut nimic de obiectat la aşa o grozăvie.

Domnica ridică mâna doamnei Agopian şi tăie ața de la saia cu dinții ei tineri. Anna Mayer îşi mută privirea de la mica croitoreasă la doamna Agopian şi înapoi, încercând să

ghicească ce joc este acesta. O glumă, poate, numai că doamna Agopian nu era o fire glumeață.

— Nu se mai poartă corsetul? repetă ea cuvintele ce păreau să nu se potrivească nicăieri. Dar ce se poartă atunci?

— Da, da, nu se mai poartă corsetul. Nu se poartă... nimic! Au înlocuit dedesubturile cele albe cu o lenjerie ce strânge trupul ca o uniformă. Bumbac, şi atât.

— Nu înțeleg, spuse doamna Mayer.

— Lenjeria de bumbac strânsă pe trup, apoi dedesubturile albe şi deasupra rochia. Nimic mai mult. Am văzut la lipsita mea de minte Despina două desene cu care bănuiesc că doreşte să vină aici, la Domnica sau la domnişoara Stanca. Şi voiam să vorbesc cu fetele – draga mea Domnică, dacă ai fi aşa de bună să spui şi surorii dumitale – să nu urmați rugămintea copilei mele. Să nu cumva, Doamne fereşte, să aduceți şi în Bucureşti moda aceea lipsită de orice urmă de pudoare şi bun-simț a rochiilor fără corset!

Din motive ce se pierduseră astăzi, sora cea mare era denumită de întreaga protipendadă a cuconetului bucureştean „domnişoara Stanca”, în vreme ce sora cea mică era cunoscută şi strigată de toți, simplu, Domnica. Poate din cauza celor cinci ani diferență între ele, care o făcuseră pe Stanca să răsară domnişoară mult înaintea Domnicăi.

Doamnele de o anumită vârstă îşi aminteau încă anii de început ai atelierului, când domnişoara Stanca era numai o copilă de anii Domnicăi de acum, iar Domnica era de tot nevârstnică, reuşind să ajute numai la ordonat ațele şi foarfecele după culori şi mărimi ori să servească ceaiul în clubul de doamne care începea să răsară în croitorie.

În plus, mai degrabă Domnica era aceea care rostuia negustorii ambulanți să aducă de prin capitalele Europei cataloage cu felurite inovații vestimentare. Aceste înclinații nu prea trădau la ea, erau de părere doamnele cliente, calități de domnişoară. Întregul val al schimbărilor ce părea să întoarcă lumea pe dos era împins înainte şi de aceste aparent nevinovate rochii de forme ciudate, urâte. Micile lor trene „coadă de peşte” deja erau semn al generației, ceea ce clientelor le suna periculos de asemănător cu „semn al vârstei” – în loc să arate, ca până acum, bun-gust.

— Încaltea, Doamne iartă-mă, dar parcă aş îngădui mai degrabă o rochie clepsidră decât lipsa corsetului, încheie doamna Agopian, nefericită mamă a celei mai avangardiste tinere din oraş.

— Să nu aveți grijă, doamna Agopian, răspunse Domnica temerilor clientei sale. Vom găsi o rezolvare dacă domnişoara Despina va ajunge până la noi cu cele două desene. Şi voi transmite şi Stăncuței vorba domniei voastre. Sunteți gata, puteți merge să vă schimbați.

Clopoțelul de la intrare tresări iarăşi cu o sperietură, anunțând o nouă clientă ce sosea la probă şi la şuetă.

Doamna Ioanid, soția fostului librar Ioanid, astăzi cel mai mare editor al întregii țări şi furnizor de carte al Familiei Regale, cel care cumpărase minunata Grădină Breslea şi ridicase în mijlocul ei o mândrețe de casă, păşi în atelierul de croitorie.

Pe urmele ei venea, în pas săltat, o slujnicuță îmbrăcată mult prea elegant pentru rangul ei, vădit într-una din rochiile mai vechi ale doamnei. Cu toate că domnia sa îi ceruse, ca semn de bună creştere, să scoată de pe la manşete şi guler toate dantelele şi să înlocuiască foştii bumbi italieneşti cu nasturi de os cusuți în două ochiuri, vechea falā a rochiei încă mai răzbătea pe sub modestia de astăzi. Slujnicuța purta pe brațe o rochie împachetată în hârtie cerată.

— Am treabă cu domnişoara Stanca, spuse doamna Ioanid, după schimbul de politețuri. Să încuviințezi, Domnică dragă, fetişoarei acesteia ce am adus după mine să meargă în spate şi să aducă pe sora dumitale.

Şi chiar în timp ce spunea acestea, doamna Ioanid o împinse uşurel de la spate pe slujnicuță către uşile din dos ale atelierului. Domnica încă se mai învârtea în jurul doamnei Agopian, măsurând cu ochi meşteri tivul trenei micuțe. Măcar că era o mare lipsă de politețe să părăsească aşa clienta de care tocmai se ocupa, ea sări drept în picioare şi tăie cu iuțeală calea slujnicei.

— O chem eu de îndată, cu voia domniei voastre, doamna Agopian, ceru ea învoire clientei pe care o părăsea.

După care, fără să mai aştepte voia cea solicitată, dispăru în spatele uşii ce dădea spre odăile de probă, dar şi spre cele personale ale surorilor.

Cele trei doamne schimbară între ele priviri cu înțeles. Ochii slujnicuței se măriră de tot, lipsiți de frâiele educației. Taina sau blestemul celor două surori Budişteanu uimea de fiecare dată când se manifesta atât de limpede ca acum.

În întregul Bucureşti, fiecare clientă în parte ar fi dorit să cunoască motivul pentru care nimeni, niciodată, nu le văzuse pe croitorese împreună în aceeaşi odaie. Rangul lor vechi, boieresc, era recunoscut şi acceptat de către boierimea şi negustorimea înstărită a oraşului. Doamnelor le făcea plăcere să calce pragul unei croitorii ținute de os nobil, chiar dacă ştiau motivul pentru care avusese loc ruptura de neam.

În zilele lor, lăstari ai celeilalte ramuri, urmaşi ai fraților Răducan, Şerban şi Nicolae Budişteanu, îşi aveau casele şi viața strămutată demult pe moşiile din Brăila, departe de ramura aceasta născută dintr-un bastard. Atâta vreme cât fetele îşi cunoşteau locul în ierarhia bucureşteană şi nu pretindeau măririle de drept ale rangului lor, doamnele ce făceau legea în societate le zâmbeau.

Vorbele ce umblau printre slujnicuțele de seama Rosalbei, din casa Mayer, sau a acestei fetişoare ce însoțea pe doamna Ioanid erau însă mult mai slobode. Cu mintea aprinsă de întâmplările de spaimă cunoscute din copilăria lor, Rosalba schimba impresii şoptite cu mica Neaga,

vânzătoare la ceaprazăria de lângă atelierul de fotografie. Vorbeau amândouă despre năluci îndrăgostite care nu se îndură să-şi vadă de drum, din pricina vreunui tânăr student al Universităţii pentru care, de altfel, îşi puseseră capăt zilelor, ori de fete vii şi adevărate ca ele două, cu minţile însă rătăcite între două lumi.

Ba chiar de curând prinsese aripi o nouă veste, precum că de fapt nici nu ar fi două surori, ci este vorba despre una şi aceeaşi persoană ce suferă de o boală tainică ce o face să-şi schimbe simţitor înfăţişarea, de la o oră la alta.

Prinseseră şi frânturi de discuţii între domnişoara Despina Agopian şi prietenele dumneaei, din care aflaseră despre domnul doctor Jekyll şi misteriosul domn Hyde, poveste absolut adevărată, ştiau ele bine, odată ce domnişoarele citiseră despre acestea toate în cărţi de curând aduse din ţări străine. Cărţile acelea nu minţeau, ba chiar stăteau mărturie în vitrina de la stradă a librăriei domnului Ioanid, pe lângă care treceau în drum spre târg sau spre Lipscani.

La orele delicioase ale ceaiurilor luate între două probe, doamnele lor nu îngăduiau astfel de vorbe, mai ales în chiar casa împricinatelor. În lumea pe care ele se străduiau din toate puterile să o menţină cât mai mult timp în viaţă, „ceea ce se cuvine” avea încă o definiţie clară şi hotare temeinic trasate, şi se cuvenea să arate discreţie totală faţă de gazde.

Odată ajunse acasă însă, slujnicuțele erau îndemnate să destăinuie veştile aflate. Spre pildă într-una din zile însăşi Rosa doamnei Mayer îşi pusese în gând să dezlege misterul croitoresei ce îmbătrânea şi întinerea de câteva ori pe zi. Trimisă de doamna Mayer cu o rochie la modificat, pândi momentul când Domnica ieşi din atelier, îşi ținu respirația pentru o clipă ca să capete curaj, pregăti o minciunică în minte pentru cazul în care ar fi fost luată prin surprindere şi ieşi – chipurile – în căutarea ei pentru o problemă grabnică ce nu suferea amânare.

Nu deschise însă bine uşa către încăperile în care se probau cucoanele, că imediat dădu peste domnişoara Stanca, dreaptă, nemişcată, cu ochii sticlind în penumbrele vestibulului.

Rosalbei i se goli inima de sânge ca la vederea unei făpturi de pe ceea lume. Mai târziu jura oricui dorea să-i asculte istorisirea că Stanca nici nu părea vie atunci când deschisese ea uşa, şi că numai apariția ei în vestibulul dintre odăi o adusese la viață. Era sigură că nimerise chiar momentul transformării din Domnica în domnişoara Stanca. Din clipa aceea, Rosa deveni o apărătoare convinsă a versiunii unei singure croitorese care dimineața este tânara Domnica, iar către amiază devine mai vârstnica domnişoară Stanca.

Acestea toate le făcură pe clientele aflate în atelier în dimineața aceea să schimbe între ele priviri cu multe înțelesuri, atunci când Domnica tăie calea slujnicuței

pornite în căutarea surorii sale. Înainte ca vreo vorbă să mai apuce să fie rostită, Domnica dispăru pe uşa din spatele celor patru manechine, şi în mai puțin de un minut îşi făcu apariția domnişoara Stanca.

Viața nu era monotonă în atelierul de fotografie.

Fiecare client aducea cu el trena speranțelor, a neîmplinirilor, a bucuriilor şi a tristeților, toate îngrămădite în priviri şi zâmbete al căror înțeles Franz nu era întotdeauna sigur că îl desluşeşte corect. Tocmai din acest motiv se străduia să prindă în fotografiile lui lucruri efemere ca lumina unei priviri sau tristețea unui zâmbet – în nădejdea că ceea ce el nu a reuşit să desluşească va fi înțeles, vreodată, de un privitor al fotografiei.

Viața nu era monotonă în atelierul său. Fotografiase de la regine şi principese până la fete încălțate pentru întâia oară în chiar ziua fotografiei.

Cu toate acestea, rugămintea surorilor Budişteanu, de a fi fotografiate separat apoi lipite fotografiile într-una singură, ca şi cum împreună ar fi venit la Franz, le întrecea de departe pe toate.

Cunoştea nenumăratele poveşti ale Lipscanilor despre aşa-zisa soartă crudă a acestor surori. Auzise şi în casa lui vorbindu-se despre transformări ori năluci, despre taine necurate şi blesteme împlinite. Bărbat rațional însă, nu dădea nicio clipă crezare acestor vorbe. Până în ziua

fotografiei, convingerea lui că toate acestea sunt invenții femeiești fusese puternică. Sosise însă cererea neobișnuită a surorilor croitorese și Franz nu mai știa acum ce să creadă.

Răsucea între degete fotografia construită de el, în atelier, din două bucăți separate. Imaginea arăta ca și cum fusese ruptă chiar pe din două, apoi lipită la loc.

Așezate față în față ca într-o oglindă, Domnica și domnișoara Stanca își căutau una alteia privirile fără să și le găsească. Mâinile așezate cuminți în fața lor, deasupra mesei la care fuseseră fotografiate, se întindeau într-un gest ca o întrebare, fără să se întâlnească în mijlocul fotografiei. Lipsea numai puțin. Domnica pornise mâna prea sus, iar domnișoara Stanca venise în întâmpinarea ei prea jos.

Precum orbii care stau față în față, dar ochii lor lipsiți de suflet nu nimeresc întocmai ținta, ci alunecă pe alături, iar mâinile – arătând o voință a lor proprie – li se întind cercetătoare înainte, ca să suplinească lipsa ochilor.

— Dacă doriți o fotografie împreună putem aranja să veniți duminica, după slujbă. Nu e mare deranj, chiar îmi face plăcere. Doamna mea, Anna, este foarte mulțumită de atelierul domniilor voastre. Măcar atâta favor pot, la rândul meu, să vă întorc, le propusese Franz, închipuindu-și că motivul pentru care surorile Budișteanu doresc să fie fotografiate separat, apoi fotografia să fie lipită față în față, este programul încărcat al croitoriei.

— Vă mulțumim frumos pentru oferta generoasă, domnule Franz, răspunsese cu ochii cam prin pământ Domnica, trimisă sol. Dar, cu voia domniei voastre, vom veni pe rând. Mai întâi o să vă rugăm să fiți atât de bun să fotografiați pe sora mea, Stăncuța. Apoi a doua zi voi veni şi eu. Dacă vă este cu putință, lucrați domnia voastră fotografiile cele două ca să apară una singură, în care să stăm față în față. Veți face ce preț considerați că este potrivit pentru acestă lucrare, iar noi vă asigur că vom fi foarte mulțumite.

Franz ferise de curiozitatea Annei această solicitare ciudată. Adesea îi stârneau milă aceia care, dintr-un motiv sau altul, intrau în moara vorbelor cucoanelor din Bucureşti. Făcuse fotografiile şi le lipise între ele. Rezultatul îl răsucea acum între degete, cu gândul la şoaptele Annei schimbate cu Rosa şi cu bucătăreasa casei, despre blestemele a trei frați din anii vechi, neîmpăcați cu ruşinea unui copil din flori trimis de Dumnezeu în familia lor.

Îl încerca aceeaşi milă pentru fetele Budişteanu, care păstrau viu focul acestor vorbe chiar şi fără fotografia construită de el din bucăți separate.

Puse fotografia împreună cu un bilet într-un plic.

Stimate domnişoare,

vă rog să primiți alăturat comanda făcută la atelierul de fotografie. Prețul de 10 lei îl veți achita personal sau prin contraservicii ale atelierului dumneavoastră de croitorie.

Cu deosebită considerație,

Franz Mayer, Fotograf al Curții Regale

Chemă la el pe Rosa şi îi înmână plicul.

— Mergi la croitoria „Două surori", pe Lipscani, şi lasă acolo plicul acesta, îi spuse el. Spune doamnei că te întorci numaidecât.

Rosalba era întotdeauna bucuroasă de astfel de comisioane. Niciodată drumul nu îi părea prea lung, pentru că găsea distracții la tot pasul. O încăierare între vânzătorii de ziare era o mare întâmplare pentru ea. La fel şi tocmeala de pe la vreo poartă dintre lăptăresele cu cobilițe pe umeri şi fata din casă.

Fiecare vine pe lume cu darul său, folositor sau nu.

Rosalba era dăruită cu o mare curiozitate şi cu o memorie ce reținea fără efort orice detaliu al unei scene ce se petrecea sub ochii ei.

Colecționa în minte amănunte cu care nu ştia mai apoi ce să facă: ieri dimineață slujbaşul Primăriei însărcinat cu stingerea lămpilor de pe străzi, la ivirea zorilor, întârziase mai bine de un sfert de ceas; trei joi la rând o trăsură deosebită de cele cunoscute de ea, mică şi foarte cochetă, sosise peste drum, la Teatrul Național, mult după începerea spectacolului; cele două băcănii de la capătul Lipscanilor se

luptau pentru clienți, mutându-şi ora de deschidere din ce în ce mai devreme, de la o zi la alta, când una când cealaltă.

Rosa nu pierdea nimic şi nu uita nimic.

Ajunse la croitorie târziu. Ştia că va fi certată acasă, dar nu putea face altcum. Plicul dintre degete îi aprindea imaginația şi – pe drum – îi distrăsese atenția. La pipăit îşi putuse da seama lesne că trebuie să fie o fotografie. În pofida tuturor regulilor bunei-creşteri pe care doamna Mayer se străduia de câțiva ani să i le insufle, Rosa era iritată pentru că nu ştia ce conține plicul.

Ferestrele înalte ale atelierului de croitorie, pornind aproape de pe caldarâm, o mai scoaseră din supărare pentru că îi oferiră prilejul de a se admira în oglinda lor. Văzuse alte fete de seama ei, tot slujnicuțe, care căpătau de la stăpânele lor rochii ce nu le mai trebuiau. Doamna Mayer, în schimb, o purta îmbrăcată numai în uniformele cusute anume pentru ea, din dimie iarna ori din cânepiță vara, sinelii la culoare şi cu guleraşe albe, simple.

Cu toate acestea, silueta mlădioasă şi mai ales mersul săltat şi capul ridicat cam cu prea mare curaj întorceau din oglinda ferestrelor o imagine ce era pe placul Rosei. Rămase cu privirea peste umăr ca să-şi admire jocul poalelor în timpul mersului. Panglicile late ale şorțului scurt, cochet, terminat cu dantelă spartă, dansau zglobii la spate.

Întinse mâna spre clanța croitoriei tot cu ochii la ferestre şi sări speriată în lături atunci când uşa se deschise în fața

ei pe nepregătite, înainte ca ea să o atingă. O clientă tocmai ieşea, şi Rosa prinse ultimele ei cuvinte:

— Miercuri am mare nevoie de ele, Domnică dragă.

Rosa se lipi de ultima fereastră, cea de lângă uşă, făcând loc doamnei să treacă. Tivul rochiei era descusut într-o parte şi ieşea la iveală atunci când doamna făcea paşii mai largi. Rosa îi aruncă o privire, depozită informația într-un colț al minții şi se strecură în atelier.

— Săru'mâna, coniță, m-a trimis domnul Franz să vă aduc plicul ăsta. Mi-a dat în grijă să aştept răspuns, spuse ea, înconjurând scurt întreg atelierul cu o privire.

Numai două dintre manechinele din croitorie aveau rochii în lucru pe ele, şi Rosa înțelese că alte două cliente sunt în odăile de probă.

— Sunt gata, Domnica dragă, se auzi din spate glasul uneia dintre doamne.

Domnica rămase o clipă ezitând, cu ochii la plicul întins către ea de slujnicuța familiei Mayer. Gestul ei abia pornit căzu înapoi. Cântări situația preț de o respirație şi se hotărî:

— Tu, Rosă. Aşteaptă numai să termin cu doamna Ştefănescu, şi mă întorc la tine îndată.

Apoi se răsuci pe călcâie şi dispăru sprintenă în odaia în care una dintre cliente îmbrăcase deja rochia.

Rosalba se pomeni dintr-odată cu întreaga croitorie la dispoziția sa. Toate informațiile mărunte sau importante din mintea ei, utile sau complet nefolositoare, se aliniară ca

la o comandă şi se despărțiră în două rânduri largi, lăsând loc liber către un singur gând: dacă Domnica a intrat în odaia de probă de unde se aude discutând cu clienta, atunci înseamnă că drumul către odăile din spate, cele personale, ale surorilor Budişteanu, este liber. Şi nici pericolul de a nimeri din nou momentul transformării nu o mai amenința, odată ce Domnica avea paznic o clientă.

Rosalba cea educată de Anna Mayer dispăru pe loc, înghițită de curiozitatea şi simțul aventurii ale Rosalbei celei de demult, crescută pe dealurile sălbatice ale Mediaşului. Pasul hotărât cu care se îndreptă către uşa din spatele manechinelor nu părea să aibă cunoştință de bătăile nebuneşti ale inimii aflate la doi coți mai sus.

Mintea ei făuri scurt şi scuza pentru o eventuală întâlnire nepotrivită: „nu pot întârzia, mă aşteaptă doamna acasă, am intrat să caut pe domnişoara Stanca, să dau plicul şi să-mi dea răspunsul”.

Deschise neauzit uşa, se strecură înăuntru şi închise binişor în urma ei, apoi se lipi cu spatele de lemnul tocului.

Lumea era încă solidă în jurul ei, lemnul îi apăsa nodul panglicilor de la spate în carne. Îşi trecu buricele degetelor peste varul peretelui, acolo unde el se îmbina cu lemnul uşii. Ochii i se obişnuiră repede cu penumbra vestibulului. Urechea încerca să prindă vreo mişcare. Simțurile Rosei preluaseră controlul asupra întregului ei trup, conducând situația după bunul lor plac.

Umerii fetei se împinseră uşor în tocul uşii, aducând-o din nou pe propriile ei picioare. Undeva, departe şi înfundat, printr-un perete, auzea frânturi dintr-un dialog între Domnica şi clienta care o chemase. În faţă, aproape, mai desluşit şi mai chemător, glasul domnişoarei Stanca turnă gaz pe focul din mintea Rosei:

— Tu nu trebuie să te temi. Niciodată nu o să te las singură. O să stau aici, cu tine, toată viaţa. Trebuie să fii cuminte.

Rosa învârtea în mâinile amândouă plicul cu fotografia bănuită. Rămăsese dreaptă în faţa uşii de unde venea vocea. Nălucile, blestemele împlinite, toate tainele înfricoşătoare pe care le întorsese pe toate părţile cu slujnicuţele din Piaţa Teatrului nu avură puterea de a o opri să apese clanţa. În ea creştea un curaj pe care singură nu şi l-ar fi bănuit.

Deschise uşa încet, sau poate doar i se păru.

În faţa ei se lumină o odaie largă, mobilată de zi numai cu fotolii, canapele şi scrinuri mai scunde sau mai înalte. Într-un fotoliu văzu pe domnişoara Stanca, zâmbind cum numai Domnica ştia zâmbi. Împletea părul unei domnişoare necunoscute, care stătea cuminte pe covor, la picioarele fotoliului, cu capul în poala domnişoarei Stanca.

Uşa deschisă o făcu pe domnişoara Stanca să tresalte violent, iar ochii ei se măriră şi se întunecară amarnic. Fără să mai ia aminte că strică împletitura abia începută, domnişoara cea necunoscută întoarse privirea către uşă.

Rosa uită să mai respire. Necunoscuta era aidoma celor două surori.

Un gând al Rosei înțelese: nu erau două.

Erau trei surori.

Clipa cea dintâi dură mult prea puțin pentru ca vreuna dintre ele două să apuce să îndeplinească ceva. Stanca ştia ce ar fi trebuit făcut într-o asemenea situație. Rosa ştia şi ea bine ce scuză pregătise, doar repetase totul chiar înainte de a apăsa clanța. Cu toate acestea, totul se dezlănțui ca şi cum ele amândouă trăiau un timp mai lent, în vreme ce necunoscuta trăia un timp mult mai iute.

Fata despletită țâşni în picioare şi prinse a alerga dintr-un colț în altul al odăii, trăgând după ea macrameuri, porțelanuri şi cărți stivuite pe scrinuri. Ca o furtună întrupată, mătură întreaga odaie, punând la pământ orice îi stătea împotrivă.

Mintea Rosei, vie înlăuntrul trupului ei înghețat într-un alt ritm, mai lent, aşeza iute în cotloane ordonate informație după informație: necunoscuta cu gesturi de iuțeala fulgerului şi cu glas scăpat de sub stavilele omeneşti avea rochie nouă. Bumbii italieneşti nu mințeau. Luciul lor curat nu putea avea mai mult de câteva săptămâni de purtare la lumina zilei.

În trecerea ei de vârtej nebun, fata despletită lăsa în nările Rosei parfum proaspăt de lavandă, ca al săpunurilor franțuzeşti ale doamnei sale. Era însă o furtună prea puternică pentru dimensiunile odăii în care se stârnise. Nu

alerga: trecea ca vijelia, punând totul la pământ cu o nevinovăție de forță a naturii. Nu ai a te supăra pe furtună pentru că își împlinește rostul ei pe lume.

Odaia se lăsa supusă devastării necunoscutei surori a Domnicăi şi a Stancăi.

Pletele fetei rămâneau pentru câte o clipă descumpănite atunci când ea îşi schimba brusc direcția goanei. Îi cădeau pe ochi, pe fața schimonosită de spaime. Respirația ei furioasă, sau poate numai speriată, ridica şuvița ce se întâmpla să cadă pe nările fremătânde.

Apoi, năluca hotăra din nou direcția goanei şi pornea cu şi mai mare avânt, adunând pe urmele ei vreo dantelă care se încăpățânase să rămână pe scrin la ultima trecere furtunoasă.

— De ce suntem aşa de multe? De ce suntem aşa de multe? striga ea cu voce deznădăjduită, guturală, îngrozită.

Domnişoara Stanca îşi reveni cea dintâi din împietrirea în care o aruncase o uşă deschisă.

Fără o vorbă, porni pe urmele furtunii despletite, cu brațele desfăcute în lături ca atunci când încerci să prinzi o pasăre. Pasărea însă nu se lăsa prinsă. Fata trase perdelele din inelele lor şi le făcu într-o clipă grămadă în mijlocul odăii. Chipul ei desfigurat, schimonosit în grimase ce nu aveau nimic omenesc în ele, cerea îndurare mai mult decât glasul care cobora şi se înălța:

— De ce suntem aşa de multe? De ce suntem aşa de multe?

Rosalba singură mai rămăsese acum atârnată în timpul cel lent. Vârtejul de spaimă şi strigăte guturale prinsese în mijlocul său şi pe domnişoara Stanca. Poalele rochiilor li se atingeau, dar năluca speriată se ferea cu măiestrie din calea mâinilor întinse spre linişte ale surorii ei. Ca într-un dans după o muzică neauzită, legile goanei prin camera devastată îi scăpau Rosei.

Femeile se învârteau una în jurul celeilalte într-un mod neînțeles. Făptura despletită trebuia cumva apărată împotriva propriei sale furii.

Rosalba nu ştia cât timp trecuse. Urechile îi țiuiau şi sângele îi zvâcnea dureros în tâmple şi în încheieturile mâinilor. O dureau ascuțit palmele, şi înțelese că avea unghiile înfipte adânc în ele. Odaia era de nerecunoscut.

Lipsite de perdele, ferestrele priveau neputincioase când afară, spre strada nepăsătoare, când înăuntru, spre toată deznădejdea lumii adunată într-o ființă despletită şi speriată.

Adusă de strigătele surorii ei celei neştiute, Domnica apăru în spatele Rosei, o prinse de umeri şi o scoase afară din odaie. Fata se lăsă condusă, străduindu-se să clipească peste ochii uscați care o usturau. Domnica o sprijini de acelaşi toc de lemn de unde Rosa pornise în urmă cu numai câteva minute, sau poate în urmă cu o viață întreagă. Se întoarse la ea cu un pahar cu apă şi o privi în timp ce bea.

Scăpată de sub vraja ochiului de furtună din odaia alăturată, Rosa îşi pierduse pe loc toate puterile. Faţa ei albă ca varul vorbea desluşit Domnicăi. Înţelegerea încurcăturii create de slujnica cea curioasă şi îndrăzneaţă a doamnei Mayer ridicase pentru început mare supărare în inima Domnicăi. Apucase chiar să tragă aer în piept cu putere, ca atunci când se pregătea să certe vreun negustor ambulant ce aducea alte mărfuri decât cele poruncite de ea şi încerca să scoată banii pe ele.

Dar o singură privire asupra obrajilor goliţi de sânge ai bietei slujnice îi abătu pornirile către locuri mai creştineşti. Pricepu că pedeapsa venise din alte părţi, mai înalte decât acestea în care căuta ea acum. I se făcu milă de Rosa şi îşi simţi umerii întăriţi de o putere străină lumii acesteia.

— Aşa s-a născut, începu Domnica să vorbească liniştit. Nici pe noi nu poate să ne vadă deodată. E prea mult pentru ea. Aşa că avem grijă de ea cu rândul.

Vorbele ei curgeau liniştitor în urechile Rosei. Înţelesul pe care ea îl desprindea din cuvintele Domnicăi era altul, anume că totul este bine. Inima îi coborî înapoi în piept şi privirile i se agăţară de ochii fermi ai Domnicăi. Ca să scape de vinovăţia amară ce îi gârbovea umerii, ar fi ascultat-o nesfârşit pe Domnica vorbind, fără a lua aminte la cuvintele rostite, ci numai legănându-se cu glasul puternic, liniştitor.

Rosa terminase apa din pahar, dar nu ridica ochii din el. În podul palmelor, unghiile ei lăsaseră cinci urme roşii. Ar fi vrut să simtă la Domnica furie ori acuzații, ca să poată să se apere cu înverşunare, să poată striga motivul pentru care intrase în odăile din spate: o aştepta doamna acasă, nu putea să întârzie, avea nevoie de răspuns pentru domnul Franz.

Dar de la Domnica nu venea decât o foarte adâncă tristețe.

Cu gesturi obosite, Rosa îi întinse plicul cu fotografia, urmărindu-l cu privirea chiar şi după ce Domnica îl luă şi îl deschise. Apoi spuse şoptit, vorbind tuturor celor cărora le greşise vreodată:

— Iertăciune, cuconiță.

Franz nu află niciodată despre cele petrecute în atelierul celor două surori din Lipscani.

Numai Anna cercetă pe Rosa mai amănunțit, la o săptămână după întâmplare. Fata îşi cam pierduse pofta de mâncare, iar Anna se temea ca nu cumva să fi căzut din nou în chinurile vreunui amor lipsit de minte, cum mai făcuse ea şi în trecut.

Încă speriată de cele trăite, Rosa povesti cu greutate despre cea de-a treia soră. Stăpâna ei se văzu nevoită de vreo două ori să scoată cuvintele de la ea cu forța, amenințând-o că o va pune față în față cu domnişoara

Stanca dacă nu mărturiseşte totul aşa cum s-a petrecut. Pe măsură ce istorisea, Rosa părea să retrăiască totul, aşa fel că la sfârşit era istovită ca la apusul soarelui într-o zi lungă de vară.

Franz făcu loc în vitrina atelierului său fotografiei lucrate din două bucăți, potrivind-o cu grijă aşa fel încât să se vadă din drum. Ieşi apoi în fața vitrinei şi privi cu ochi străin totul, încercând să ghicească ce efect ar avea asupra posibililor clienți care ar fi trecut prin dreptul ei. Fotografiile expuse îi păreau prea aglomerate într-o parte, şi Franz ciocăni cu vârful degetului în geam, ca să facă atent pe Zamfir şi să-l aducă de partea cealaltă a vitrinei, pe dinăuntru.

— Răsfiră-le, spuse el, vorbindu-i prin geam.

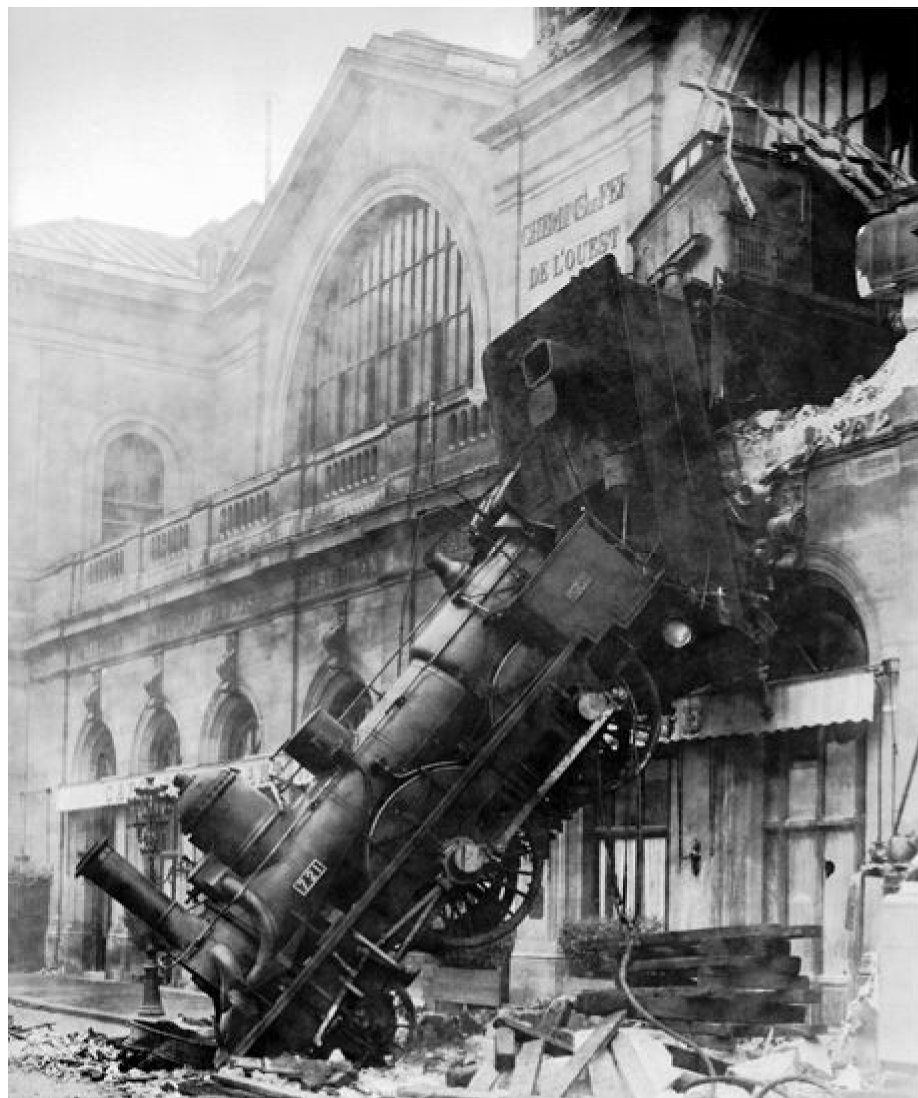
Zamfir duse mâna pâlnie la ureche. Nu pricepuse ce doreşte stăpânul său.

— Răsfiră-le, mai răzlețeşte-le puțin, repetă Franz, arătând cu amândouă mâinile prin aer cum ar trebui Zamfir să răzlețească fotografiile din vitrină.

Bucuros că a înțeles, Zamfir prinse a depărta puțin câte puțin fotografiile unele de altele, privind la fiecare mişcare către drum, de unde Franz încuviința sau îndruma prin gesturi.

— Domnişoarele Budişteanu mai în spate, spuse el, vorbind desluşit şi privind pe Zamfir drept în ochi prin geamul vitrinei, pentru ca el să-i poată citi cuvintele pe

buze. Nu, nu! Nu aceea. Domnişoarele Budişteanu, Bu-diş-tea-nu. Aşa, aşa. Mai în spate. Încă o idee. Gata, perfect!

12. Sacagiul

— Ooooooo! Apă de pomană! Ooooooo! striga sacagiul, coborându-şi agale pe drum careta trasă de trei măgăruşi murdari.

Toată careta lui însemna butoiul pântecos aşezat pe două roți strâmbe. De-a stânga şi de-a dreapta butoiului cu apă atârnase câte o cofă cu care cântărea apă prin porțile târgoveților.

Drumul de pe Dealul Filaretului şi până jos, la cele dintâi case, îl făcea călare pe marginea butoiului, între cele două cofe. Când ajungea însă între gospodării şi îşi începea vânzarea, cobora alături de măgăruşi şi-şi potrivea pasul pe lângă ei. În zilele cu năduf de peste vară putea ajunge să dea apă chiar şi din poartă în poartă, aşa că nu se mai urca înapoi pe butoi decât atunci când îl golea şi mergea înapoi, la Fântâna Filaretului, ca să-l umple.

Pornea de acasă în crucea nopții, la cel de-al doilea cântat al cocoşilor. Pe măsură ce lăsa în urmă mahalaua cu mirosuri grele, aerul devenea tot mai tămâiat. Sacagiului îi plăcea să tragă adânc în piept aromele sfinte ieşite din aghiazmatarul Mănăstirii Radu Vodă, la ceasul celei dintâi rugăciuni, utrenia cântată înainte de răsăritul soarelui.

De pe Dâmbovița se ridicau cețurile dimineții abia mult mai târziu, când el ajungea cu măgăruşii între casele domneşti din Piața Teatrului. Umbla noaptea la fântână ca să-şi strige mai apoi marfa pe la porți la primele ore ale dimineții.

Vara, apa venită prin conductele de lut meşterite de olari anume pentru rețeaua cu care se mândrea acum oraşul era mai caldă în zorii zilei. Pe măsură ce gospodinele se trezeau şi îşi începeau treburile, pompând apă pe la toate cişmelele din curțile lor, apa stătută din conductele de lut se împrospăta şi venea din ce în ce mai rece.

Sacagiii ştiau să profite de puțina cerere care apărea în părțile mai înstărite ale Bucureştiului, în aceste prime ore ale dimineții, când gospodinele doreau apă proaspătă de aşezat pe mesele de dimineață. Cunoşteau chiar porțile ce țineau acest obicei adus din străinătățuri, de a aşeza masa dis-de-dimineață, înaintea orelor de muncă. Nu era treaba sacagiului să dezlege rostul acestor obiceiuri, şi el nu-şi muncea mintea cu întrebări. Îşi însemnase în gând casele ce îl primeau zilnic în zori pentru câte o saca de apă adusă tocmai de la Dealul Filaretului, de la fântâna cu cea mai bună apă din târg.

În nopțile pline de stele se întâlneau acolo, la cele douăsprezece cişmele ale fântânii, mai toți sacagiii de centru ai Bucureştiului. Soarta îi cernuse după reguli de ea ştiute în căprării denumite, după locurile prin care-şi vindeau mai cu deosebire marfa, „de centru” ori „de margine”. Aici însă, la gurile fântânii, în răcoarea nopților de vară, toți erau încă la fel.

— Oooooooo! Apă de pomană! Ooooo!!!! spărgea glasul sacagiului liniştea străzilor luminate încă de găzoaiele primăriei.

Simțurile sacagiului măsurau înaintarea prin târg după mirosurile ce ajungeau până la el.

Aromele de tămâie însemnau că străbate încă malurile Dâmboviței, cu mănăstirile din apropiere. Mirosul înecăcios de gaz anunțau că intră deja în miezul Bucureştiului cu lămpi pâlpâitoare pe la marginile drumurilor, iar mirosul sărat de sânge îi dădea de ştire că a ajuns în apropierea Maidanului Primăriei, în buricul târgului, lângă scaunele măcelarilor din Piața Matache. Vitele care-şi aşteptau sorocul în țarcurile îngrămădite pe maidan se trezeau încet, slobozind sunet de tălăngi sau câte un muget întrebător, căruia uneori îi răspundea o comandă scurtă a vreunui argat tocmit pe lângă măcelării.

Sacagiul era bucuros de orice vânzare. De aceea nu mergea numai pe marginile Bucureştiului, acolo unde gospodăriile încă nu aveau cişmele prin curți, ci bătea drumul până în inima oraşului, printre trăsuri strălucitoare şi, rar, câte un automobil care-l înspăimânta. Aici, vânzarea mergea numai în zorii zilei. După răsăritul soarelui, bucătăresele se foloseau de apa din curțile stăpânilor. Se bucura însă când putea termina treaba prin părțile acestea ale oraşului devreme, înainte ca aceste trăsuri cu cai nărăvaşi, aceste tramvaie şi automobile să-şi facă apariția şi să pună stăpânire pe drumuri.

Prima doniță de apă o dădu în dimineața aceea chiar în capul străzii Ştirbey Vodă. Trecuse deja de poarta la care bucătăreasa casei ieşise prea târziu.

— Măi, cu sacaua! strigă ea după sacagiu. Opreşte-te!

Sacagiul smuci hăţurile zdrenţuite şi, în răgetul nemulţumit al celor trei măgăruşi luaţi prin surprindere, careta se opri. Bucătăreasa se apropie cu două carafe mari pe care le aşeză cu grijă lângă perete, sub vitrina băcăniei, şi prinse a-l dojeni:

— La ce umbli aşa de repede, măi omul lui Dumnezeu, dacă vrei să vinzi? Numai ce te-am auzit o dată strigând şi ai şi trecut de poartă. Parcă nu din asta ţi-ai duce traiul, zău aşa, să te învăţ eu meserie? Zi-i o dată, apoi mai opreşte şi tu animalele astea în loc, ca să se dumirească din casă cumpărătorul şi să-i laşi vreme să ajungă până la tine, în drum.

— Apăi, dacă m-aş potrivi vorbelor matale, cumătră, aş face un singur drum de dimineaţă. Tălică nu ai ajuns să mă ştii la care ceas trec pe aici, ca să mă aştepţi pregătită?

Bucătăreasa, gândind că vorbeşte unuia mai prejos decât ea şi aşteptându-se, din acest motiv, să fie tratată de acesta, pesemne, cum o trata ea pe stăpâna sa, îşi pierdu preţ de o clipă vorbele toate. Sacagiul acesta părea a se crede egalul ei. Îşi propti mâinile în şolduri şi se retrase îndărăt un pas, ca şi cum ar fi dorit să capete perspectivă asupra întregii scene.

— Măi băiete, tu eşti pus pe ceartă cu noaptea în cap? începu ea, fără să-i fie prea clar ce anume începe, dorind atâta numai, ca sacagiul să se recunoască mai prejos.

Slujbaşul Primăriei însărcinat cu stingerea lămpilor de pe stradă în zorii zilei trecu printre ei amândoi. În urma lui, lămpile rămâneau fumegând. Îşi întinse biciuşca cu braț lung pe care o folosea şi stinse lampa de deasupra celor doi.

— Bună dimineața, spuse el, mai mult către bucătăreasă.

— Bună dimineața, domnule, răspunse bucătăreasa, gratulându-l cu titlul de „domn" mai mult pentru urechile sacagiului, pentru ca acestuia să-i fie clară diferența dintre el şi un slujbaş al Primăriei. Omul atinse una dintre carafele aşezate la perete şi vasul dădu glas că e în pericol, făcând femeia să se repeadă şi să-i dea sprijin.

— Văleu, ține-ți-o! se sperie el.

— Nu-i cu supărare, domnule, spuse bucătăreasa cu un zâmbet cules de prin salonul stăpânei sale. Nu s-a întâmplat nimic.

Apoi se întoarse către sacagiu, mulțumită de puterea pe care întâmplarea i-o dădea în ochii acestuia. Nu oricine poate vorbi ca de la egal la egal cu slujbaşii Primăriei.

— Pune-mi două carafe cu apă, băiete, spuse ea.

— Cinci parale donița, spuse sacagiul în timp ce dădea drumul apei reci din butoi într-una dintre cele două cofe, pe la cep.

— Două carafe ale mele nu fac cât o donița de-a ta. Nu-mi faci preț pe cât cumpăr?

— Ăsta-i prețul, cumătră. Şi ieri ai plătit tot la fel. Nu te-ai învățat încă să ieşi cu trei carafe, ca să fie o doniță întreagă?

— D-apăi cum să car trei carafe în două brațe, om nebun? se închină bucătăreasa. Şi la ce mai strigi în gura mare pe drum că ai apă de pomană?

Sacagiul avea aceeaşi discuție cu ea în fiecare dimineață. Nu se mai necăjea demult la vorbele ei.

— Aveți vreun mort în bătătură, cumătriță? îşi ascunse el un zâmbet pe sub cuşma pe care şi-o scoase, chipurile, ca să-şi şteargă cu ea fața asudată. La mort lăsăm de pomană.

— Doamne Maica Domnului, bătu-te-ar Dumnezeu de necredincios! se oțărî bucătăreasa, îndesându-i în palmă cele cinci parale. Mâine nu mai cumpăr, aşa să ştii! îl amenință ea cu năduf, dar amândoi ştiau că nu va fi aşa, pentru că sacagiul era dintre cei foarte puțini care ajungeau cu apă până în părțile acestea ale oraşului, unde străzile erau îndestulate cu cişmele proprii şi oamenii cumpărau arareori şi în cantități mici.

Bucătăreasa dispăru în curte, mulțumită că astăzi avea ce povesti stăpânei sale. Sacagiul mână măgăruşii la poarta următoare, unde o fată îmbrăcată într-o uniformă nemțească de slujnicuță îl aştepta cu un ciuberel în mână, luminându-şi calea cu un lămpaş micuț pe care-l purta în cealaltă mână, ridicat deasupra capului.

De-ar fi fost mai tânăr, sacagiul ar fi irosit probabil timpul arătându-i bucătăresei celei cu dorințe de mărire că el face parte din Roata de Pompieri a oraşului, cu care a luat parte nu o dată la stingerea incendiilor care mai pârjoleau hanurile, în miezul verii.

Când se întâmpla să pornească nenorocirea, sacagiii înscrişi la Primărie şi cunoscuți din liste că fac parte din Roata de Pompieri erau aduşi de clopotele răsunătoare ale tulumbelor ori chiar de mesageri trimişi anume după ei pe la fântânile unde erau ştiuți a se aduna.

În urmă cu mulți ani fusese mare năpastă peste oraş, stârnită de copilul neastâmpărat al Drugăneştilor, în zi de Paşte. Băiatul îşi găsise de joacă în şopron tocmai cu pistolul părintelui său, pe care îl slobozise în tavan, aprinzând într-o clipă podul plin de paie şi grajdul de alături. Bătea în ziua aceea un vânt puternic, cum bate el în primăvară. Flăcările au prins a juca peste toate acoperişurile dimprejur, purtate de vântul ce părea că ia totul ca pe o glumă.

Când au început să se audă primele bătăi ale clopotelor tulumbelor, ardeau trei străzi cu totul. Sacagiii strânşi ciopor la Fântâna Filaretului, în jurul celor douăsprezece izvoare, au pornit la vale, către oraş cu toții, înscrişi sau nu pe listele primăriei.

Din față îi întâmpina un val de fierbințeală rău prevestitor, ce ridica în înaltul cerului țoalele vechi aflate la vânzare pe tarabele evreilor din târgul de vechituri. Spaima

oraşului aflat în flăcări se unise într-un singur vaiet ca de animal nemaivăzut, cuprinzând în el plânsete de copii speriați, gemete surde ale podurilor de lemn cu care erau pavate drumurile cedând muşcăturilor focului, chemări disperate ale celor pierduți sau care pierduseră pe cineva.

Sacagiul îşi amintea că drumul lor se oprise brusc la hotarul mahalalelor mistuite de foc.

Negustorii îşi aruncaseră marfa de prin băcănii în mijlocul drumului, acolo unde sperau să o scape de flăcările ce munceau clădirile din lemn. Străzile erau blocate de saci plini cu zahăr ori făină, butoaie cu brânzeturi sau măsline, valuri întregi de pânzeturi şi încălțăminte de toate felurile, amestecate dimpreună cu haine, cărți, jilțuri şi tot ce mai gândiseră sărmanii oameni că ar merita a fi salvat de pârjol. Nimeni nu mai putea trece pe drum.

Pompieri şi sacagii laolaltă începuseră atunci o luptă nedreaptă cu acareturile aruncate spre salvare în mijlocul străzii. Două mâini le trimiteau către margini, spre clădiri, de unde opt sau zece mâini – ale întregii familii a negustorului – le aruncau înapoi, departe de flăcări. Lupta care ar fi trebuit dată atunci cu flăcările s-a dat, o bună bucată de vreme, cu acareturile, spre eliberarea drumului pentru tulumbe şi sacalele cu apă.

În vremea aceasta, focul se hrănea.

În tot acest haos, doi bancheri cărora primejdia le dăduse putere de convingere întoarseră echipajele de

pompieri către Hanul Şerban Vodă, cu vorba că pivnițele acestuia ar ascunde douăzeci de butoaie cu iarbă de puşcă.

Ofițerii pompierilor s-au speriat, au întors tulumbele de la focarele pe care tocmai ce reuşiseră să le izoleze şi le-au îngrămădit pe toate la han. Hanul a fost salvat şi bancherii au răsplătit oraşul, aducând contribuții pentru refacerea clădirilor căzute pradă focului, dar s-a aflat că vorbele lor fuseseră mincinoase şi pivnițele nu adăposteau iarbă de puşcă, ci numai case de bani cărora cei doi le purtau grija.

Acestea toate le-ar fi depănat sacagiul bucătăresei, pentru restabilirea locurilor în ierarhia închipuită a slujbaşilor de toate felurile din amestecatul târg al lui Bucur. Viața trecută peste el îi lăsase însă o altă înțelegere a importanței lucrurilor, iar sacagiul se mulțumea în fiecare dimineață să ia cele cinci parale obişnuite şi să dea în schimb numai trei sferturi din donița întreagă cu apă, atât cât încăpea în carafele bucătăresei.

— Bună dimineața, cuconiță mândră, spuse sacagiul Rosalbei care-l aştepta în poarta din dos a caselor. Ca de obicei?

— Ca de obicei, răspunse Rosa, întinzând ciuberelul ei sub buza doniței sacagiului. A spus doamna să-ți zic că e cam scump cinci parale.

— Spune-i doamnei tale că asta e apă bătută cu piatră acră în putini. Stăm pe lângă fântână în miezul nopții şi o batem cu făcălețele înainte să o aducem în butoaie, ca ea

să fie limpede şi curată la băut. Să nu poarte nicio grijă, că apa ca asta nu mai găseşte la niciun alt sacagiu.

Căutând să-şi ascundă ochii măriți de mirare, Rosalba închise poarta în urma ei şi dădu năvală în bucătăria casei Mayer.

— Sacagiul acesta îmi spune că apa lui este bătută cu piatră acră, spuse ea bucătăresei moldovence, aşteptând apoi de la ea lămurirea acestei alăturări de cuvinte deocamdată fără rost pentru ea.

— Toarnă mai repede în carafa cu flori albastre, a frumoasă a doamnei, şi du tava cu miere şi cu apă rece pe masă, că acuş se trezeşte domnu' şi nu găseşte masa pregătită după cuviință! o zori Dochița. Şi ce-i dacă bate apa cu piatră? Foarte bine face.

— D-apăi, nană Dochițo, ce mai este şi asta?

— Pesemne că o limpezeşte şi o curăță de mizeriile de prin ea, ca să o putem bea. Ce avem noi a ne amesteca în treburile altora? De asta mi-ai întârziat atâta în poartă? Ai rămas locului pe urmele sacagiului ca să te socoteşti cum vine asta să bați apa cu piatră acră? Doamne, copilule, vedea-te-aş odată cu mintea la cap!

Şi spunând acestea, bucătăreasa îi îndesă cu înțeles tava cea mare, argintată, în brațe şi îi dădu ghes în sus pe scări, către încăperile stăpânilor.

În lumina lăptoasă a dimineții, măsuța cea mică din salonaş, aşternută frumos cu față de masă din damasc alb, sclipea îmbietor. Între fructe şi pâinicile coapte în casă,

cănile cu lapte cald abureau, înmiresmând încăperea. Rosa făcu loc castronelului cu miere şi carafei cu apă rece adusă tocmai de la Fântâna Filaretului. Franz intră neauzit chiar când ea despărțea draperiile grele de brocart vişiniu, făcând loc luminii încă puține.

— Ce frumos miroase, spuse el, cercetând cu privirea masa.

— Săru’mâna, spuse Rosalba repede, coborând privirile ruşinată din cauză că nu simțise din vreme intrarea stăpânului.

— Bună dimineața. Doamna mea unde este?

— La noi în bucătărie nu este, cuconaşule, se apără Rosalba, ca şi cum Franz s-ar fi pregătit să o acuze că i-au sechestrat doamna.

— Bună dimineața, spuse Anna, apărând în salonaş. Ați cumpărat apă rece, Rosalba? întrebă ea.

— Cumpărat încă de dimineață, doamnă. Cinci parale. Spune sacagiul că o bate în putini cu făcălețul, cu piatră acră, şi de aceea are prețul acesta, se făli fata cu noile ei cunoştințe. Să mai aduc ceva la masă?

— Miere ai pus?

— Este, coniță.

— Mergi atunci să-ți dea Dochița de treabă.

În foşnet de taftale şi în aromă de cafea din cea bună, meşterită de mâna domniei sale, doamna casei luă loc în fața soțului său. Franz urma să coboare la atelier într-o jumătate de ceas. Timpul acesta al dimineților cu miere,

apă proaspătă, lapte cald şi cafea era al lor şi, în lipsa – Doamne ajută! – unor furtuni care să-i lege cu firele nevăzute cu care sunt legați între ei soții de către o viață zbuciumată, ele îi legau pe Franz şi Anna.

Afară, oraşul se trezea. Cel dintâi tramvai cu cai al zilei dădu glas de clopoțel chiar sub ferestrele lor. Franz desfăşură în fața sa întregul ziar, cercetă cu o privire titlurile, alese unul şi împături ziarul în aşa fel încât să poată citi comod ceea ce alesese, pe deasupra ceştii sale de cafea.

Anna tăiase una dintre pâinicile calde încă şi îi ungea acum fața cu unt. Alesese un cuțit cu lama lată. Mânată de un gând care nici măcar nu ajunsese până la suprafață, o privire rapidă a Annei cercetă iute mânerul de alamă al cuțitului. Arabescurile încrustate pe el sclipeau de curățenie, şi gândul neştiut al Annei rămase ascuns, mulțumit de rezultat.

Când isprăvi cu untul, scoase din castronelul cu miere o linguriță plină şi o lăsă să se scurgă pe pâinică. Începu apoi a culege cu cuțitul, cu mare meşteşug, marginile ce amenințau a ajunge curând pe fața de masă, alunecând de pe pâine. Amesteca mierea cu untul chiar acolo, pe pâine, întinzând apoi pasta obținută înapoi la locul ei.

Toate copilele familiei Dieter învățau din vreme taina mică a potrivirii untului cu miere pe pâine astfel încât mierea să nu dea bătăi de cap, curgând pe fețele de masă ori pe degete.

Doamna Dieter ştia că bărbaţilor le place ca lumea în jurul lor să fie potolită sub reguli stricte, altminteri nu se simţeau cuviincios îngrijiţi şi îi cuprindea nemulţumirea, aşa că îşi învăţase fiicele să stăpânească legile firii: ştiau de exemplu să oprească curgerea mierii de pe pâine, la mesele de dimineaţă, într-un fel ce rămânea taină femeiască pentru un bărbat.

— Poftim, spuse Anna, aşezând pâinea cu unt şi miere pe farfurioara din faţa lui Franz.

Apoi îşi luă ceaşca de cafea şi se ridică de la masă, oprindu-se în spatele lui Franz, cu ochii pe fereastră. Îşi bea adesea prima cafea în locul acela, cercetând cele dintâi semne ale zilei de la înălţimea primului cat al casei.

— Oooooo! Apăăăă!!!! Ooooooo! se auzi sacagiul care se vede că nu reuşise astăzi să isprăvească tot butoiul la drumul dintâi, iar acum se întorcea tot cu marfă.

— Strigătul acesta al sacagiilor, „Ooooo!”, înseamnă *eau*, dezvălui Anna o parte a gândurilor ei, privind pe fereastră la caretă şi la cei trei măgăruşi. De ce ar avea oare trei?

— Doamna mea, nu scrie la gazetă nici una, nici alta, surâse Franz. Nu te voi putea lămuri, care-va-să-zică, nici dacă într-adevăr „Ooooo!” vine din francezul *eau*, nici de ce are sacagiul trei măgăruşi.

— Ce scrie atunci la gazetă? îl întrebă Anna, atrăgând în sus, către ea, privirea mirată a soţului ei.

Nu-i plăcea să afle ce scrie la gazetă de obicei. Găsea ştirile vecine bune cu nepotrivita bârfă lipsită de buna-

cuviinţă a unei creşteri drepte. De aceea Franz aşteptă pentru o clipă să-i prindă privirea, ca să se poată lămuri dacă întrebarea ei cere cu adevărat un răspuns. Anna duse ceaşca la buze şi bău, privindu-l pe deasupra ei. Simţindu-se încurajat, Franz alese un subiect la întâmplare şi începu a citi, amuzat de dispoziţia cea nouă a soţiei sale:

Express-ul Tarbes-Luz a deraiat la intrarea în gara din Pirinei

Trenul Express venind din Luz cu destinaţia Tarbes a plecat în dimineaţa zilei de sâmbătă ca de obicei. Nimic nu prevestea nenorocirea ce avea să pună capăt acestei ultime curse. Pasagerii s-au îmbarcat până la ultimul fluier al conductorului trenului, care a plecat astfel foarte aglomerat. Vilegiaturiştii se întorceau acasă după cele câteva săptămâni petrecute la băile termale din Luz, în mijlocul Pirineilor.

În gara din Lourdes s-a produs o mică ambuscadă datorată aglomeraţiei. Pentru a face loc la coborâre familiilor numeroase, câţiva domni au coborât ei înşişi pe peron, ajutând cu multă galanterie la bagaje. Din nebăgare de seamă însă se pare că trenul s-a pus în mişcare înainte ca domnii să poată urca înapoi pentru a-şi continua călătoria, aşa că a fost tras semnalul de alarmă.

La faţa locului s-a desfăşurat o anchetă rapidă care a stabilit că domnii nu vor fi amendaţi, iar trenul şi-a reluat

cursa cu o întârziere de 20 de minute. Mecanicul trenului, dând dovadă de multă măiestrie, a reuşit să recupereze aproape în totalitate această întârziere până în momentul intrării în Tarbes.

Se pare însă că a existat un rămăşag între mecanic şi conductorul trenului, lucru care a făcut ca cel dintâi să forţeze maşina dincolo de limite. Astfel, express-ul a traversat gara-tampon fără frâne, pistoanele cu aer cedând spre disperarea mecanicului, dar şi a pasagerilor prinşi în cursa nebunească. Trenul a intrat în gara Tarbes cu viteza de 60 km/oră, a trecut prin faţa peroanelor aglomerate şi a străpuns peretele gării, traversându-l cu totul şi ieşind pe partea opusă.

Cetăţenii oraşului au fost martorii unei scene şocante atunci când, în după-amiaza zilei de 12 august, au văzut o locomotivă ieşind din perete gării şi oprindu-se în mijlocul Place de la Gare.

Din fericire, singura victimă a acestei întregi peripeţii a fost o femeie ce se afla în acel moment pe trotuar, vânzând ziare împreună cu soţul său.

Franz puse ziarul alături şi muşcă din pâinica lui cu miere. Anna nu se mişcase în tot acest timp de lângă fereastră. Sorbea din când în când din cafea şi urmărea gesturile cu care strada se trezea.

— Este şi o fotografie, spuse Franz.

Despina împăturise ziarul în aşa fel încât să poată privi pe îndelete poza locomotivei ce ieşea din peretele gării. Imaginea îi captase în întregime atenția. Nefirescul cuprins în ea îi stârnea imaginația, şi ea se visa deja acasă, scriind povestea trenului deraiat din punctul de vedere al şefului de gară, ori mai bine al soțului femeii ucise. Cu siguranță fiecare dintre ei a avut ziua însemnată cu atenționări cărora însă nu le-au desluşit importanța.

Despina avusese ocazia de mai multe ori să constate că multe dintre aşa zisele întâmplări lipsite de înțelesuri ascunse sunt de fapt semne prevestitoare ale altor întâmplări, mult mai mari şi mai încărcate de semnificații. Buna doamnă Agopian, răbdătoarea sa mamă, era de părere că este vorba numai despre firea romantică, înclinată să încarce cu semnificații orice tril de pasăre mai ascuțit, a fiicei sale, dar Despina renunța greu la convingerile ei.

Nu era cu putință ca într-o astfel de zi ca cea în care deraiase trenul acela, toate ceasurile deşteptătoare ale pasagerilor să fi sunat la fel ca de obicei, ori toate gesturile obişnuite din diminețile lor să nu fi dat niciun semn. Cu siguranță povestea ei, a soțului femeii ucise ori poate a mecanicului trenului deraiat, va fi plină de semne.

Pornise în zori, cu primul tramvai al zilei, către croitoria surorilor, trimisă de doamna Agopian să plătească şi să aducă acasă rochiile noi de călătorie. Despina se pregătea

să împlinească poruncile Majestății Sale Regina şi să pornească în cel dintâi drum al său. Toate acestea însă însemnau pregătiri. Fata nu putea călători în vechile ei rochii de oraş, pentru că rangul ce-şi păstra doamna Agopian ar fi fost ştirbit.

Despina căpătase cu mare greutate învoire de la părinți să călătorească cu minunatul tramvai cu cai – *traivan* cum îi spuneau băieții de prăvălie ori chiar bucătăreasa lor. Avea dezlegare să urce numai în linia 1, aceea care avea vagoanele cele mai curate, vatmanii cei mai bine-crescuți şi, deoarece circula prin cartiere mai falnice ale oraşului, pasageri mai manierați.

Despina ieşise în fața caselor familiei Agopian însoțită de mama sa şi aşteptase preț de câteva minute apariția tramvaiului, sub umbreluța de dantelă sprijinită de umăr. Tramvaiul avea cu totul alte stații stabilite de la bun început de Primărie, dar de-a lungul vremii acestea nu prea îşi dovediseră utilitatea, pentru că pasagerii urcau şi coborau mai mult din mers şi numai arareori câte o domniță mai curajoasă, aşa ca ea, dorea oprirea cu totul a atelajului ca să poată urca. Pentru ele, ca şi pentru ea acum, vatmanul înfiretat cu auriu pe deasupra vestonului roşu oprea, fără a mai păstra ordinea stațiilor.

Vagonul galben pe care scria cu litere de o şchioapă *The Bucharest Tramways* opri chiar în fața ei. Doamna Agopian aruncă controlorului de bilete englez o privire prin care dădea în grija lui ce avea dânsa mai de preț, şi dorea să se

asigure că omul este conştient de greutatea misiunii ce-i este încredințată. În picioare în fața vagonului, vatmanul îndemnă caii, salutând scurt pe doamna rămasă pe trotuar. Din ambele părți îl flancau doi băiețandrii de vreo zece ani care-l sorbeau din priviri, vrăjiți, şi îi imitau fiecare gest, supravegheați din spate de mamele lor.

— Diee! mormăi încet vatmanul, ca unul aflat în legătură atât de strânsă cu animalele lui încât comunică pe cu totul alte căi cu ele decât cele obişnuite.

— Dieeeeee! Dieeeeeee! preluară cei doi băiețandrii îndemnul pe tonuri însă mult mai ridicate, răsunând pe deasupra ferestrelor caselor din jur, şi învârtiră prin aer biciuşti închipuite cu aceleaşi gesturi cu care vatmanul o rotise pe a lui.

Smucită de startul acesta al tramvaiului galben, Despina abia apucă să se sprijine de una dintre barele care susțineau vagonul. Zâmbi doamnei Agopian spre liniştire, apoi îi întoarse spatele şi aşteptă cu mare nerăbdare ca tramvaiul să cotească spre fostul Pod al Mogoşoaiei, astăzi Calea Victoriei.

Avea un plan, şi el nu ar fi fost deloc pe placul doamnei Agopian. Dorea să călătorească astăzi pe celelalte rute ale tramvaiului, pe care încă nu apucase să le experimenteze. Îşi propusese aşadar să coboare imediat cum tramvaiul de pe linia 1 ar fi cotit pe Calea Victoriei, ascunzând vederii mamei faptele sale. Rochiile pentru călătorie avea să le ia la întoarcerea din aventura sa.

Încă de la început, tramvaiul adus de englezi în Bucureşti avusese trei linii, şi anume aceasta care-i era ei îngăduită – Bariera Mogoşoaiei – Calea Moşilor trecând prin fața Teatrului Național – apoi Şoseaua Bonaparte – Calea Călăraşi pe la Şcoala Comercială, şi în sfârşit Sfântul Gheorghe – Calea Văcăreşti. Despina alesese astăzi să călătorească pe strada Uranus în sus către Dealul Spirii, ca să vadă cum opreşte tramvaiul la poalele dealului ca să-i mai fie înhămată încă o pereche de cai.

Față de trăsura ce o zdruncina vreme de o jumătate de ceas până la destinație, stricând tot ce muncise acasă slujnicuța ei la buclele castanii, ca să le prindă într-o ordine sub panglicile din satin, drumul cu tramvaiul era o încântare. Cu toate că auzea copitele cailor lovind ritmic caldarâmul, drumul era lin ca pe apă, îndemnând imaginația fetei să țească poveşti cu ochii la spectacolul oraşului ce se depăna lent în fața ei. În zile călduroase ca aceasta, caii nu erau osândiți să tragă vagonul plin pe panta dealului, aşa că vatmanul îi opri în sunet de clopoțel.

Băieții înaintaşi care aşteptau cu caii de supliment ținuți de dârlogi se repeziră la harnaşament. Înhămară repede încă o pereche înaintea celor cu care tramvaiul ajunsese până aici, sub privirile uimite ale copiilor de lângă vatman. Tramvaiul mai dădu încă o dată glas din clopot şi îşi continuă drumul în sus pe Dealul Spirii. Alături de Despina, două neveste de negustori plecate probabil în plimbare de dimineață îşi dădeau cu părerea:

— Controlorii de bilete nu au fost dintotdeauna englezi. Au fost schimbați de către patroni în urma unei întâmplări cam rușinoase cu un domn ce obișnuia să circule fără bilet, cu buna știință a vizitiului, spunea una dintre ele.

— Ei, aș, ba te contrazic, răspunse cealaltă. Mă și mir că nu-ți mai amintești tu singură, pentru că știu că eram împreună la cea dintâi plimbare cu tram-carul prin București, acum niște ani în urmă. Tu nu mai știi că și atunci vorbeam, la fel ca și acum, despre jignirea pe care o aduce compania aceasta, lăsând controlori de ai lor?

— Ba, madam Caloianu, să mă ierți, dar cred că faci o confuzie. Pe vremea când era inaugurat tram-carul în București eu eram copilă mică la mama. Sunt sigură că ai fost cu altcineva, limpezi cea dintâi lucrurile, ferindu-și privirea de prietena ei și cercetând cu atenție minunățiile de pe drum.

— Da chiar, madam, ai dreptate, că dumneata nici nu te cunoști cu mine de vreo cincisprezece ani, înțepă negustoreasa cu un zâmbet subțire, ignorând semnele disperate pe care tot încerca să i le facă prietena sa.

Despina își trimise zâmbetul peste livezile cărora începea să li se zărească vârfurile în capătul dealului. Cele două femei aveau în jur de patruzeci de ani, dar ținutele lor încercau să ascundă asta prin rochii și coafuri tinerești.

— Capăăăt! anunță vatmanul și sprijinind biciușca într-un ochi al harnașamentului cailor, coborî să bea o gură de apă.

— Când pornim înapoi? întrebă Despina.

— Mai întâi trimitem jos caii de supliment, domniță. Apoi facem strigările, tăiem biletele şi mergem. Cu totul, cam într-un sfert de ceas.

Despina îşi deschise umbreluța şi trase adânc aer în piept, savurându-şi momentul de libertate şi gustând dulceața lucrului interzis aflat în plină desfăşurare. Băieții, cele două ajutoare nesperate ale vatmanului până aici, se îndepărtară țopăind într-un picior, cu mamele pe urmele lor. Un vânzător de ziare se apropie de călătorii care începeau să se strângă pe lângă vagon:

— *Universul*! Luați *Universul*! Un tren a deraiat în gara Tarbes! Un cercetător a fotografiat scheletul soției sale! Luați *Universul*!

— Băiete, un ziar, îl opri Despina.

— Zece bani, domnişoară.

Gesturile cu care micul vânzător de ziare scoase un exemplar din teancul care-i atârna pe braț şi strecură într-o punguță închipuită dintr-o batistă înnodată la cele patru colțuri bănuțul Despinei arăta multă experiență. Fata îşi luă ziarul şi îşi ocupă locul în vagon. La întoarcere, străbătu traseul liniei 3 tot cu ochii la oraş şi la partenerii ei de drum.

Sărăcia i se părea mult mai bogată în înțelesuri decât îndestularea cu care era obişnuită. În mijlocul acestui vagon cu vopseaua căzută pe alocuri, cu perdeluțele de la ferestre cam zdrențuite şi cu urme de grăsime înnegrită pe

barele de susținere simțea că trăieşte ceva ce nu putea fi găsit în tramvaiul pe care urma să-l ia în continuare către casă, linia 1 care îi era îngăduită şi care sclipea toată de curățenie.

Hotărâtă să descopere miezul acestei preferințe a sa către lucruri aparținătoare unei alte lumi decât cea care o născuse, Despina păstră ziarul împăturit până când ajunseră la întretăierea celor două tramvaie. Două lumi se încrucişau aici. Esența diferenței dintre ele nu stătea în gradul de curățenie al vagoanelor şi nici în eticheta pe care o foloseau ori nu călătorii.

Coborî însă la fel de nelămurită, urcă în vagonul luxoasei linii 1 şi se aşeză în spate, pe ultimele locuri. În ritmul lent al cailor urma să mai petreacă încă douăzeci de minute până acasă. Un domn urcă din mers şi, odată ajuns în vagon, cuprinse cu privirea toate doamnele din tramvai, ridică jobenul şi îşi înclină elegant capul către toate, într-o mişcare circulară.

Despina îşi aminti salutul unui alt domn, din celălalt tramvai, în urmă cu nici jumătate de ceas. Acela dusese două degete la borul pălăriei, atingând-o cât să nu-i deranjeze poziția, se înclinase la rândul lui – ce-i drept – dar oferise călătoarelor un surâs în care şi cel mai nevinovat copil ar fi putut vedea câteva înțelesuri departe de un simplu salut.

Se gândi că domnul din fața sa o face să se simtă o domnişoară elegantă, în vreme ce domnul rămas în

tramvaiul dintâi, cu care urcase şi coborâse Dealul Spirii, o făcuse doar să se întrebe cine este cu adevărat, prin salutul său nepotrivit de familiar şi încărcat de aluzii. Despina se surprinsese atunci devenind deodată atentă la tot ceea ce stârnise în ea acel salut.

Simțea că se învârte foarte aproape de răspunsul pe care îl căuta, dar clopotul jucăuş al tramvaiului ce se apropia de o cotitură o smulse din gânduri, iar adevărul ieşit pentru o clipă până aproape de suprafață coborî din nou în ea, aşteptând un alt moment.

Despături în sfârşit ziarul, căutând ştirea pentru care îl cumpărase, aceea cu trenul deraiat. O găsi curând după fotografia pe care redactorii o aşezaseră pe jumătate de pagină şi începu să citească, întorcându-se tot la două-trei fraze la imaginea incredibilă a unei locomotive ieşind dintr-un perete.

Trenul no.120 era compus din trei vagoane de bagaje, unul de poştă şi patru vagoane de călători. Într-o ultimă încercare de recuperare a timpului pierdut, mecanicul a accelerat până la viteza de 60 km/oră chiar înainte de a intra în gara-tampon. Pentru cititorii noştri ce nu sunt familiarizați cu detaliile tehnice, am aflat că această gară-tampon are tocmai rolul de a oferi trenurilor timpul necesar să treacă de la o viteză de croazieră, la una de frânare.

Ignorând se pare procedurile, căutând să evite amenda pe care mecanicii francezi sunt obligați să o plătească în cazul unor întârzieri, sau după unele surse neverificate încercând să câştige un rămăşag, mecanicul Express-ului Tarbes-Luz a accelerat la intrarea în gara-tampon.

Înainte de a cădea pur şi simplu „în nas" în Place de la Gare, locomotiva a traversat un perete gros de 60 centimetri. Vagonul cu cărbuni a rămas atârnat deasupra solului, două dintre vagoanele de bagaje s-au oprit în interiorul gării, iar restul trenului se putea vedea încă între cele două peroane.

Procesul de extragere a vagoanelor aflate în interiorul gării şi de repunere a locomotivei înapoi pe şine a durat trei zile. În repetatele încercări au fost folosiți paisprezece cai, fără succes însă. Numai un troliu cântărind 250 tone şi zece oameni au reuşit să ducă la bun sfârşit operațiunea. Menționăm că locomotiva nu a suferit daune majore care să o împiedice de a-şi continua călătoriile.

Întâmplarea l-a costat pe mecanicul imprudent suma de 50 de franci pentru lipsă de atenție, pe ajutorul său 25 de franci pentru că nu a tras la timp frâna de mână, iar Compania Midi a stabilit pentru orfanii femeii ce şi-a pierdut viața o pensie alimentară cu valoare confidențială.

Vom reveni cu amănunte în numerele viitoare ale ziarului nostru.

În fotografie, Despina putea desluşi foarte clar numărul 120 înscris pe locomotivă. Se închipui la Luz în vilegiatură, între piscurile înghețate ale Pirineilor, şi nările ei, ascultătoare, prinseră de nicăieri o adiere proaspătă. Nu mai dădea nicio atenție drumului care, aici, îi era atât de cunoscut. Numai sunetul clopotului şi tropăitul cailor pe caldarâm mai păstrau mintea ei între călătorii din tramvai.

Sacagiul opri măgăruşii când butoiul se golise. Voia să numere ca de obicei paralele şi să intre alături, la blănărie, unde era vorbit mai demult ca să schimbe banii mărunți pe lei mari. Obiceiul era o favoare pe care i-o făcea blănarul mai zilnic, în schimbul câte unei cofe cu apă proaspătă. Erau orele nouă dimineața. De acum apa lui nu mai avea căutare pentru că se împrospătase şi cea de la cişmelele particulare – multe prin partea aceasta de oraş.

De la o fereastră de la primul cat al unei case domneşti îl privea absentă o cucoană cu ceaşca de cafea în mână. La colțul străzii, sub un felinar, un lustragiu trebăluia vrednic, plin de zel şi recunoscător, la pantofii unui domn. Câteva chivuțe cu bidinelele şi periile în vârfuri de prăjini trecură prin fața lui strigându-şi meşteşugul:

— Văăăruim! Zugrăăăvim! Văăăruim, conițelor!

— Dă o cănuță de apă, omule, îi ceru una dintre ele, fixându-l cu o privire neagră, amețitoare.

— Am terminat-o toată, spuse sacagiul.

Chivuța nu-și luă ochii de la el. Prin priviri îi trecu o lumină din altă lume, stăpână peste aceasta cunoscută sacagiului, speriindu-l și făcându-l să se dezvinovățească fără a se ști vinovat:

— Drept îți zic că am dat-o toată, crede-mă. Îți dădeam de mai aveam.

Chivuța își mută privirea asupra celor trei măgăruși, apoi a micului lustragiu și în sfârșit asupra cucoanei cu cafeaua din spatele perdelelor de la primul cat al casei. Fără semne evidente, strada toată părea să țină partea sacagiului.

— Hai, fa, nu te mai milogi la el că găsim altul mai încolo, o îmbrânci de un umăr chivuța cea mai în vârstă din grup.

Cu bucurie că a scăpat ușor din situația ce ar fi putut să-i dea mult mai mult de furcă, sacagiul renunță să mai schimbe banii, îi îndesă în chimirul căpătat de pomană și își îndemnă măgărușii:

— Diee!

Primii doi măgăruși de lângă marginea drumului se opintiră a porni, dar cel de-al treilea, înhămat către miijlocul drumului, nu se urni din loc.

— Diee, mă, n-auzi, mai spuse sacagiul o dată cu glas mângâios pentru animalele lui.

Dar măgărușul nu dădu nici de data aceasta vreun semn că ar pricepe.

Sacagiul coborî de pe butoiul gol, apucă dârlogii şi trase. În momentul acela, măgăruşul îşi arătă adevăratul motiv pentru care se îndărătnicea: căzu ca secerat din picioare, trăgând după el şi pe celălalt aflat alături.

Speriat, măgăruşul din mijloc prinse a rage şi a lovi caldarâmul cu copitele, în încercarea disperată de a se ridica înapoi pe picioare şi a rămâne acolo. Cel neputincios care căzuse zăcea acum lat, complet nemişcat. Al treilea, deocamdată neafectat de toată acestă agitație, asista pasiv la scena ce se petrecea în stânga lui. Sacagiul trăgea de dârlogi şi încerca să convingă din cuvinte de alint animalul să-şi revină:

— Hai dii, mă Gheorghiță, mă! Diee, mă, tătuță! Ce-ai pățit tu, mă băiatule, n-auzi?

Strada se înviora. Clientul micului lustragiu mai plăti încă un rând anume, ca să mai întârzie până la isprăvirea evenimentului. Două florărese, surori parcă cu chivuțele, care-şi sprijiniseră coşurile largi pline cu flori de zidul băcăniei lui Chiron grecul, zâmbeau enervant, ca unele care au mai văzut o dată piesa aceasta şi cunosc finalul.

— Chivuțele l-au deocheat, domnule, şopti lustragiul către clientul său, uitându-se cu teamă în jur ca nu cumva să fie auzit de cine nu trebuie.

Clopotul tramvaiului cu cai bătea rar, zglobiu.

În pragul blănăriei îşi făcu apariția stăpânul prăvăliei. Sacagiul se muncea acum să scoată animalul neputincios din hamuri. Cu mâinile în şoldurile încinse cu chimir lat

din piele bătută scump, blănarul aprecie pentru o clipă întreaga situație apoi spuse către sacagiu:

— Eşti pe linia de tramvai. Este ordin de la Primărie să nu desjuge nimeni animalele pe linia de fier.

— Apăi nici pe alea moarte nu le putem desjuga, conaşule? spuse cu lacrimi de neputință în glas sacagiul.

Îşi plângea măgăruşul, ceasul care-i scosese chivuțele în cale în dimineața aceea şi zilele necăjite la care parcă mereu se tot adăuga câte ceva.

Clopotul tramvaiului se auzea din ce în ce mai aproape. Vatmanul nu avea cum vedea ce se petrece pe linia care făcea o cotitură chiar între el şi sacagiul lovit de năpastă. Vizitiul unei trăsuri aflate la răscruce, de unde putea vedea ambele părți ale drumului, trase trăsura în lături, coborî cu biciuşca în mână şi încercă să dea semn vatmanului. Nu reuşi însă să iasă în calea lui suficient de repede, şi singura care-l observă fu Despina, aşezată pe ultima bancă din tramvaiul cu cai.

Vizitiul alerga pe urmele lor cu biciuşca ridicată deasupra capului şi striga ceva neînțeles. Despinei scena i se păru ruptă dintr-unul din romanele ei englezeşti. Lăsă ziarul să-i alunece de pe genunchi şi se ridică în picioare, cu ochii la vizitiul ce alerga după tramvai.

În momentul acela vagonul se opri cu o smucitură atât de bruscă încât o aruncă în față până aproape de vatman. Caii tramvaiului se ridicară ca arşi pe picioarele dinapoi şi bătură de câteva ori aerul cu copitele din față.

Vatmanul nu se mai oprea din bătut clopotul, care şi el părea să-şi fi schimbat glasul într-unul nervos, foc de supărat. Florăresele dădură țipete din colțul lor. Răgetele măgăruşilor se amestecară o vreme cu nechezatul cailor. Blănarul se repezi să prindă dârlogii cailor, iar sacagiul îşi îngropase capul de tot între cei doi măgari pe care-i mai avea, şoptindu-le la ureche şi încercând să-i potolească.

Peste toate se auzi la un moment dat o singură voce care luă stăpânirea momentului:

— Gata, oameni buni, ajungă-vă! strigă peste toți Chiron grecul, în fața prăvăliei căruia se petreceau toate. Să ne venim în fire, că nu s-a întâmplat nimic din câte se puteau întâmpla.

Într-adevăr, călătorii erau cu toții teferi în tramvai, sacagiul era neatins, iar dintre cei ce asistaseră de pe margini mai rămăseseră până la sfârşit doar câțiva, restul lămurindu-se că nu mai este nimic de văzut şi continuându-şi drumul.

Numai măgăruşul a rămas nemişcat, în aceeaşi poziție în care căzuse secerat de la început.

Despina îşi culese de pe jos ziarul împrăştiat. Din jupele albe, dantelate, pe care se aşeza frumos rochia ei se sfâşiase o margine ce ieşea acum la vedere, ruşinând fata. O bucată de dantelă desprinsă de tot rămăsese prinsă în colțul unei canapeluțe a tramvaiului. Roşind, Despina o smulse de acolo şi o ascunse în pumnul închis. Trase şi de fâşia ce ieşea de sub rochie până când rămase cu ea în

mână şi o făcu şi pe aceasta nevăzută. Apoi coborî din vagon demnă, cu ziarul sub braţ şi jumătate de jupă în pumni.

— Eşti întreagă? o întrebă vecinul ei, Chiron grecul.

— Mulţumesc de grijă, sunt întreagă, nici măcar nu m-am speriat, îl încredinţă ea, roşie toată la faţă din pricina ruşinii de a-şi fi arătat dedesubturile dantelate şi mai ales de necaz că obrajii, trădători, se înroşiseră.

De sus, de la fereastra deschisă, Anna se aplecase deasupra străzii ca să audă mai bine. Chiron schimbă cu ea o privire şi un zâmbet. „Vecine, lasă fata”, spuneau ochii Annei.

Semnele prevestitoare ale acestui accident le vedea Despina abia acum. Ziarul cumpărat la capătul liniei 3, sus pe Dealul Spirii, ştirea care îi atrăsese atenţia dintre toate celelalte, chiar şi clopotul tramvaiului înaintea cotiturii, care o scosese din lumea ei aruncând-o în mijlocul realităţii parcă mai brutal ca de obicei – toate aveau înţeles acum pentru Despina.

Ce ar fi putut face însă cu ele? Sunt aşezate în calea ta ca să eviţi întâmplarea prevestită, sau numai ca să te încredinţezi că totul este scris dinainte?

Despina mai rămase în pragul casei câteva clipe, privind cum sacagiul răspunde la întrebările unui poliţist sosit la răspântia unde îşi găsise sfârşitul măgăruşul, deocheat sau nu de o chivuţă însetată. Vatmanul, controlorul englez şi

băiatul de prăvălie al blănarului urcaseră cu mare greutate trupul animalului pe butoiul sacagiului.

Mintea ei prinse a plăsmui imagini închipuite ale dimineții sacagiului. Își imagina măgărușul îndărătnic împotrivindu-se din toate puterile hamurilor, vedea pe sacagiu neluând aminte la înțelesul acestei purtări a animalului și biruindu-l sub ham, aducându-l astfel în calea sorții sale.

Totul în jur este un semn, Despina era încredințată de aceasta. Numai nu reușise încă să le deslușească și, folosindu-se de ele, să întoarcă mersul evenimentelor pe un alt făgaș. La ce bun toate aceste semne ce te înconjoară, dacă în momentele în care faci alegeri și ai avea nevoie de ceva care să încline balanța într-una din părți, înțelesurile lor sunt tăinuite?

Franz coborâse în goană și își potrivise aparatul pe trepied chiar în fața atelierului, în drum, cu gând să prindă ceva din toată scena petrecută sub ferestrele sale. Nu reuși să tragă decât o singură fotografie: tramvaiul cu cai care părăsea locul accidentului.

În vitrina sa, fotografia își află locul alături de aceea a Filipei, ce întorcea de câteva zile capetele tuturor trecătorilor.

Franz punea tot acest interes pe seama frumuseții ei ieșite din comun și a răsfățului cu care Anna îi îndeplinea

orice dorință legată de toalete, pălării la modă ori alte nimicuri femeieşti. Filipa avea tot ce-şi dorea. Şi ştia cu dibăcie să-şi dorească lucruri pline de bun-gust. Între toate surorile Dieter, cea mai mică se arăta a avea cea mai mare pricepere într-ale gătelilor.

Anna socotea acestea toate a fi pricini de mândrie, şi părerea ei înrâurea şi pe Franz. Fata ieşise de ceva vreme în societate şi în preajma ei se aflau – după cunoştințele lui Franz – vreo doi tineri ofițeri ce nădăjduiau să obțină întâietatea în inima ei.

În vitrina lui Franz, fotografiile Filipei se perindau unele după altele. Fiecare nouă toaletă se cerea arătată târgului. Filipei îi făcea mare plăcere să fie fotografiată.

13. Duelul

Trebuie că erau ceasurile trei din noapte.

Ştia aceasta pentru că se schimba garda Garnizoanei Bucureşti. Pe sub ferestrele odăii sale strâmte, cazone, pasul cadenţat îi dăduse de ştire despre aceasta în urmă cu patru ceasuri, la fel ca şi acum. Dormise puţin între cele două gărzi. Suficient însă pentru ca trupul lui tânăr şi

clocotind de nerăbdare să se simtă odihnit. Sub el, aşternuturile se înfierbântaseră, ori poate numai îi păreau aşa din pricina propriei sale înflăcărări.

Trăsura opri departe de porțile garnizoanei, dar urechea în aşteptare a domnului ofițer Bogdan Movilă prinse sunetul fornăit al calului opintindu-se în dârlogi. Noaptea era rece. Caldarâmul sticlea umed sub ultimul felinar, aflat undeva în spate, departe. Calul scotea aburi fierbinți pe nări. În aşteptare, muscalul îl acoperi cu un țol, ca să nu-l prindă răceală.

Doi domni coborâți din trăsura oprită la o distanță sigură față de porți dădură semn uşor cu degetele în ferestrele domnului ofițer. Bogdan Movilă sări drept în picioare şi le deschise:

— Credeam că nu se mai face ceasul, vorbi el şoptit. Să ne pregătim. Îndată se vor revărsa zorii.

Cu gesturi măsurate, de ritual la care păreau să fi luat parte încă de multe alte ori până atunci, cei doi porniră pregătirile. Acoperiră cu grijă ferestrele, aprinseră o lampă pe care o aşezară sub ochiul de oglindă şi turnară apă din carafă în lavoar, ajutând pe tânărul domn ofițer să se spele. Bogdan fornăi cu putere, precum calul de afară, în vreme ce-şi arunca apă din pumni pe față.

Îi trecură peste cap cămaşa albă, pregătită de cu seară pe umerii jilțului din odaie, îl încinseră cu spada şi îl ajutară să-şi încheie bumbii uniformei. Îşi trecură degetele-pieptene prin franjurii aurii ai epoleților, despărțindu-i între

ei ca să se aranjeze frumos. Îl cercetară apoi din priviri, ca pe un mire gătit pentru ziua cea mare.

— Gata suntem, anunță unul dintre cei doi atunci când isprăviră. Cu Dumnezeu înainte!

— Doamne ajută, se închină domnul ofițer Bogdan Movilă, păşind cu piciorul drept peste prag.

Muscalul îi aştepta la locul stabilit. Îi cântări o clipă din priviri în vreme ce se apropiau de trăsură, apoi îndrăzni să tragă deoparte pe unul dintre cei doi domni ce-l arvuniseră până aici:

— Domnule, ar fi trebuit să-mi spuneți, se tângui el cu glas coborât.

— Şi cu ce schimbă asta situația? Ce amestec ai tu? Te rog să nu te obrăzniceşti şi să-ți cauți de slujba ce o ai: du-ne unde avem treburi, repede şi în linişte, îl puse la punct domnul, strecurându-i însă în buzunarul de la piept al jiletcii ponosite o monedă de argint de doi lei.

— Sărutăm dreapta, domnule, plecă birjarul capul după ce pipăi moneda şi îi înțelese valoarea. Să mă iertați, dar m-am temut pentru că este dată pravilă împotriva duelurilor.

În sunet domol de copite, trăsura porni, dispărând curând în întunericul stricat numai de geana de lumină subțire, galbenă, a felinarului.

Duelurile erau interzise de lege.

Cei doi martori sosiți în inima nopții la porțile Garnizoanei Bucureşti ştiau asta. Dar sângele aprins al domnilor ofițeri nu putea fi stăpânit sub legi scrise pe

hârtie. Afacerile de onoare ce izbucneau peste tot în târg trebuiau rezolvate în continuare, iar legea cea nouă nu aducea o altă soluție care să înlocuiască în mod respectabil duelul. Astfel că soluționările s-au mutat la adăpostul întunericului. Replicile insultătoare, privirile cu înțelesuri jignitoare strecurate vreunei domnişoare aflate sub protecția unui domn, calomniile scăpate printre rândurile vreunui ziar ori alte asemenea pricini îşi aflau răspunsul pe la marginile oraşului, înainte de zorii zilei.

Trăsura ieşise demult de pe străzile pavate. Martorii domnului ofițer îndrumaseră pe muscal către mahalaua Aga Niță, aflată între vii, departe de inima oraşului. Locul fusese ales cu dibăcie de cele două perechi de martori, ai domnului Bogdan Movilă şi ai adversarului domniei sale, domnul Petre Simion, ca să nu se afle în calea patrulelor.

Mergeau de o vreme pe drumuri desfundate. Casele sărăcăcioase aflate de-a dreapta şi de-a stânga drumului nu se vedeau în noaptea fără lună. Numai câinii mahalalei dădură glas, dar unul dintre martori, pricepuți pesemne la astfel de treburi, se ridică în picioare în trăsură, scoase de sub mantie un codru de pâine şi prinse a rupe din el şi a arunca spre curți. Câinii îşi pierdură lătratul într-un schelălăit recunoscător.

Trăsura trase alături de o alta, în marginea mahalalei, la loc deschis. Ca să nu-i piară avântul, domnul Bogdan Movilă îşi repetase tot drumul, în minte, cuvintele pentru care ajunseseră cu toții până aici.

„Vârsta domnişoarei ar trebui să constituie o problemă pentru dumneata.”

Necuviinciosul domn Petre Simion vorbise despre frumoasa domnişoară Filipa Dieter, care de curând îi făcuse lui Bogdan onoarea de a-i permite să o însoţească la o piesă de teatru. Domnişoara Filipa împlinise 22 de ani, în vreme ce el avea abia 21. Nu ştia ce anume aprinsese mai tare sângele în el: faptul că domnul Petre Simion divulgase anii domnişoarei, ori cutezanţa de a judeca o situaţie în care dumnealui nu avea niciun amestec?

Ori poate că avea. Poate că erau şi alte interese din partea domnului Petre faţă de domnişoara. Umblau vorbe cum că de la o vreme începuse a-şi face drum tot mai des prin faţa atelierului de fotografie al domnului Franz, în vitrina căruia mai mereu puteau fi admirate imagini minunate ale frumoasei domnişoare.

În seara aceleiaşi zile, după cum cere Codul Dueliştilor în astfel de împrejurări, domnul Bogdan trimisese doi martori la domnul Petre, ca să-i ceară satisfacţie. Motivul îl constituia aducerea unei jigniri onoarei unei domnişoare al cărei nume urma să fie trecut sub tăcere în întreaga desfăşurare a afacerii. Domnul Petre şi-a ales la rândul domniei sale doi martori şi s-a trecut de îndată la judecarea pricinii.

Ambele perechi de martori şi-au arătat punctul de vedere asupra motivului de duel. Nu au putut fi stabiliţi termenii vreunei împăcări – mai cu seamă că domnul Petre

Simion nici nu voise să audă despre scuze prezentate public – aşa fel încât acum se impunea ieşirea în teren.

Cei doi vizitii prinşi la mijloc în acea noapte se priviră bănuitori unul pe celălalt. Legea avea pedepse atât pentru cei care se duelau, cât şi pentru martori ori alți complici. Niciunul dintre ei nu dorea să aibă probleme. Se obişnuia ca martorii ce aranjau astfel de întâlniri să țină ascuns față de vizitii pe care-i tocmeau motivul curselor din miez de noapte, tocmai pentru a le adormi teama.

— Sara bună, mormăi primul vizitiu, al domnului Petre, care ajunsese la locul stabilit înaintea domnului Bogdan.

— Nă seara, răspunse după un scurt răgaz cel de-al doilea, după care nu-şi mai aruncară nici măcar o privire tot restul nopții.

Cei patru martori îşi prezentară două cutii pentru duel, ce cuprindeau câte o pereche de pistoale Colt absolut noi, cu tocuri maron, lustruite cu măiestrie. După alegerea cutiei, pistoalele fură prezentate domnului Petre Simion, ca unul provocat ce se afla. Domnul cercetă scurt cutia şi alese cu uşurință una dintre arme, ca şi cum nu ar fi avut nicio importanță cu ce anume se duelează.

Atitudinea lui încrezătoare îi păru iarăşi lipsită de cuviință lui Bogdan – atitudine de om cu dreptatea de partea lui, care îşi pune toată încrederea în alegerile pe care Dumnezeu le va face pentru el. Sângele îi urcă în tâmple şi începu a bate acolo cu putere. Cuvintele despre anul pe

care Filipa îl avea în plus față de el îi răsunară din nou în urechi.

Când cutia cu cel de-al doilea pistol ajunse în fața lui, luă arma din tocul ei catifelat de postav fără a privi nici martorul, nici cutia, nici pistolul, ci numai sfredelind cu privirea pe adversarul său.

Zarea se desena deja albastră la răsărit. În mai puțin de un sfert de ceas, cerul urma să se înroşească în locul acela. Martorii îi aşezară spate în spate şi dădură citire regulilor.

Lupta avea să se dea *au premier sang*, până la cea dintâi rană uşoară.

Vor fi trase câte două focuri de armă: primul foc va fi tras la cel mult un minut după semnul martorilor, iar al doilea la cel mult un minut după primul.

De vreme ce o împăcare în afara ieşirii în teren nu a fost dintru început posibilă, se interzice ca focurile să fie trase în aer.

Cu țevile pistoalelor ridicate, numai în cămăşile albe în zorii zilei, când frigul scotea aburi groşi pe nările cailor, cei doi adversari porniră, la numărătoarea unui martor, să se îndepărteze unul de celălalt. Domnul Petre Simion fusese adesea provocat la duel, ca urmare a firii sarcastice a domniei sale şi a îndărătniciei de a nu cere scuzele cuvenite. Pentru tânărul ofițer Bogdan Movilă, acesta era primul duel.

Martorul bătu o dată din palme. Bogdan se propti bine pe picioare. Pământul era moale şi umed sub cizmele lui. A

doua bătaie din palme a martorului. La douăzeci de paşi în faţa lui ghicea silueta domnului Petre, orgoliosului domn Petre, dispreţuitorului domn Petre, pe care în generozitatea tinereţii lui îl numise, până de curând, prietenul său. A treia bătaie din palme.

Îi văzu braţul ridicându-se şi ştiu că ţinteşte. Mâneca albă se arăta limpede în lumina lăptoasă a celui dintâi ceas al zilei. Gândi la Filipa. Se aştepta să audă explozia înfundată a împuşcăturii, sunetul sec al prafului de puşcă ce ia foc. În locul lui însă auzi numai sutele de ciori care se ridicară speriate din toţi copacii mahalalei şi prinseră a se roti, gălăgioase, deasupra locului, ca un nor negru, asurzitor.

Aruncă o privire iute martorilor săi, ca să înţeleagă de la ei dacă i-a sosit timpul. Cei doi prieteni îl priveau cu ochii măriţi şi păreau a-şi ţine respiraţiile, iar Bogdan înţelese din aceasta că e vremea lui acum. Ţinti jos, către picioare, şi trase repede. În jurul său nu mai mişca nimic. Cele două trăsuri încremeniseră, cu caii şi cu muscalii lor cu tot. Ciorile rămăseseră suspendate în tăcere pe cer. Se temea să nu-şi fi depăşit minutul său.

Pistolul îi zvânci în pumnul încleştat pe toc.

Petre Simion căzu.

Bogdan simţi braţul stâng încălzindu-i-se plăcut. Când îşi văzu adversarul ridicându-se într-un cot, ajutat de martori, se destinse şi mâna cu pistolul îi alunecă moale de-a lungul trupului. Privirile ostenite de cercetarea în

depărtare, prin lumina puțină, căutară odihnă pe aproape, în ierburile încărcate de rouă. Cizmele şi le află îmbrobonite de umezeala rece. Continua să picure pe ele rouă. Nu pe amândouă. Numai pe cea stângă. Pe cizma stângă picura rouă.

Rouă? Gândurile i se amestecară, scăpându-i de sub control. Roua se iveşte, nu picură.

Martorii apărură alături de el şi îl sprijiniră de subsuori.

— Eşti rănit la brațul stâng, îi spuseră, în vreme ce-l duceau mai mult pe sus către trăsură. Urcă repede! Trebuie să plecăm!

Din brațul său stâng se prelingea un fir de sânge subțire ca de ață, ce picura mai apoi pe cizmă, aproape fără să atingă mâneca largă a cămăşii.

— Şi Petre? întrebă, încercând să străbată cu privirea dincolo de umerii martorilor săi.

— Este atins la picior. Urcă!

Odată cu biciuştile şi îndemnurile vizitiilor care întorceau trăsurile se auziră şi cele dintâi țignale ascuțite ale fluierelor poliției. Ca la un semn, martorii aflați în trăsuri se ridicară şi coborâră coşurile până jos, ascunzând vederii pe călători.

— Dieeeee! dădură glas cu putere vizitii, fără a mai ține seama vocilor lor, de vreme ce poliția deja se apropia.

Pentru a nu ieşi taman în calea poterei, cele două trăsuri făcură cale ocolită în fața Bisericii Sfânta Vineri. Unii o luară către apa Dâmboviței, cu gând să se depărteze

cât mai mult de oraş şi abia mai târziu să poată întoarce şi să-şi continue drumul, iar ceilalți se afundară în mijlocul mahalalei, pe unde nici măcar nu se aflau drumuri bine trase printre case, tot ca să-şi piardă urma.

Soarele scăpase dincolo de Dealul Spirii, alungând ceţurile dimineţii şi scoţând pe străzi cele dintâi florărese.

Bucătăria casei Mayer, aflată la demisol şi încă spre apus, era întunecoasă chiar şi în miezurile zilelor, darămite la primele ceasuri ale dimineţii.

Pe la marginile de jos ale ferestrelor înalte, aflate deasupra plitei mari, se vedea curtea din spate. Privite de afară, din curte, ferestrele păreau crescute direct din iarbă. Uneori, în aşteptarea câte unui borş ce nu mai fierbea, privirile pierdute pe fereastră ale bucătăresei casei urmăreau cu uşurinţă vreun şir de furnici călătorind pe un fir de iarbă ce li se aşezase în cale.

Dochiţa, bătrâna bucătăreasă a familiei, intră cu un sfeşnic în care ardea un capăt bont de lumânare. Ceara topită pe cale, între odaie şi bucătărie, i se lipise pe degetele cu care ţinea sfeşnicul, dar nu părea să o deranjeze. Pielea ei bătătorită în anii de muncă numai prin faţa plitelor simţea altfel arsurile. Potrivi sfeşnicul în fereastră, ca să se vadă lumină de afară, să afle vecinele că la ei în casă s-a trezit cineva, şi îşi dezlipi ceara de pe degete.

De ar fi poruncit Rosei celei alintate şi fără minte să facă lumină, iar ceara ar fi ajuns pe degetele ei, fătuca ar fi ridicat până acum toată casa în picioare cu vaiete şi lacrimi, gândi Dochița, şi imaginea aceasta îi puse primul zâmbet al zilei pe față. Era o fire senină şi zâmbetul îi apărea uşor pe chip. Îşi încinse talia generoasă ca aceea a butoiului în care păstrau peste iarnă vinurile aduse tocmai din marginile Dealului Hârlăului, de la Cotnari, cu şorțul ce stârnea veselia Rosei.

— Asta-i față de masă, nană Dochițo, să nu te superi, dar nu-mi pare a fi şorț, ciripea slujnicuța, ca plată a multelor porunci pe care le primea de dimineață până seara de la Dochița, de parcă ar fi avut două stăpâne şi nu una singură.

Pentru astăzi avea rostuite de cucoana sa un borş de cocoş bine zdrențuit cu ou, cum îi plăcea domnului, nişte păstrăv la cuptor şi alivenci moldoveneşti cu brânză proaspătă, din care stăpânii gustaseră pentru cea dintâi oară de pe mâinile ei, căci nu le cunoşteau.

Plănuirile însă îi fură întrerupte brusc de uşa dinspre curtea din spate, care se dădu cu putere de perete, speriind pe sărmana Dochița şi făcând-o să scoată un țipăt de care mai apoi se ruşină.

— Ălelei!

În mijlocul bucătăriei sale se rostogolise un flăcău cu plete de poet, înveşmântat în uniformă ofițerească, cu chipul palid strâns într-o grimasă de durere.

Dochița privi la el şi gândi la Domnul. Până să potrivească însă gândurile într-o cerere de ajutor şi dreaptă sfătuire, în bucătărie intră – numai într-o cămaşă de noapte străvezie şi cu părul de tot slobod pe spate şi pe frunte – Rosa. Ochii i se opriră drept într-ai domnului ofițer, şi Rosa îşi pierdu pe loc bruma de stăpânire de sine pe care o avea, pornind a țipa ca din gură de şarpe.

— Nană Dochițooo! Sări, nană!

În încercarea ei disperată de a se apăra de închipuitele primejdii în care se afla, apucă de pe masa cea mare aflată în mijlocul bucătăriei două linguroaie ale Dochiței şi le aruncă cu răsunet pe duşumele. Domnul ofițer ridică spre bucătăreasa ce-i părea a fi scăparea sa o privire rugătoare.

— Domnişoara Filipa? şopti tânărul, şi Dochița observă atunci firicelul subțire de sânge ce se scursese din brațul lui, formând un petec colorat la piciorul mesei.

Adusă pesemne de larma linguroaielor rostogolite pe duşumele, ori poate de alte semne tainice cunoscute numai de cei sortiți să-şi iasă în cale unul altuia, domnişoara Filipa apăru în capul scărilor dinspre casa mare, purtând la rândul ei un sfeşnic în mână. Părul scăpat pe la margini de sub boneta de noapte şi luminat de jos în sus de lumânarea din sfeşnic îi încadra fața într-un nimb. Părea o pictură coborâtă de pe perete.

O pictură furioasă însă, care coborî cele câteva trepte ce o despărțeau de bucătărie cu iuțeală şi se apropie de Rosa:

— Linişte! porunci ea fetei în casă şi, apucând-o de un umăr, o întoarse scurt şi o împinse către odaia din spatele bucătăriei, a slujnicelor. Acolo să stai, mai spuse ea, închizând uşa în urma Rosei.

Apoi se întoarse către Dochița, care-l ajutase pe tânărul ofițer să se aşeze pe un scaun şi îi adusese un pahar cu apă proaspătă.

— Spirt şi faşă, ceru ea scurt bucătăresei.

— Nu cred că veți putea ierta vreodată... începu Bogdan, dar vocea i se frânse şi grimasa de pe fața lui se adânci.

— Ce-i cu dumneata? întrebă Filipa, în timp ce-i oblojea rana de la braț.

— Am avut o afacere de onoare de rezolvat. Pesemne că au fost trădători printre noi, pentru că a apărut poliția. Ne-am pierdut urma la început, dar mai apoi ne-au aflat şi puțin a lipsit să nu ne oprească trăsura. Ca să mă scape, amicii ce îmi serviseră drept martori m-au coborât pe străduța din dos şi au mânat calul mai departe, aşa fel ca potera să le ia urma. În lipsa aceluia care a luat parte activ la... reglarea afacerii, procurorii nu pot deschide caz.

— Dochiță, pune de ceai. Acuşi se trezeşte Anna şi coboară să pregătească ibricul de cafea al lui Franz. Nu trebuie să-l afle aici pe domnul ofițer.

Filipa aşteptă până când bucătăreasa se îndepărtă de ei, apropiindu-se de plită ca să-i împlinească poruncile, apoi spuse încet:

— Eu te întreb ce-i cu dumneata de te bagi în astfel de afaceri de onoare, cum le numeşti. Cele ce mi-ai spus le-am priceput şi singură, numai privindu-te. În fine, ca să nu crezi că te cert în astfel de momente, deocamdată mă voi mulțumi cu cele ce am aflat. Rămâi aici. Bea ceaiul de la Dochița. Eu o să merg să rezolv sus, cu Franz şi cu Anna.

Filipa nu cususe niciodată prea bine.

O vreme se îndeletnicise cu broderia, mai mult ca să-i facă Annei pe plac, dar indiferent cât sârg pusese şi câte promisiuni îşi făcuse singură, nu izbutise încă să isprăvească niciuna dintre cele începute. În încercările ei de a afla talentele surorii mai mici şi înțelegând că lucrurile repetate la nesfârşit nu sunt prea aproape sufletului său, Anna îi dărui mai apoi un model pentru goblen şi fire colorate de mătase.

— Goblenul este un tablou, îi spusese Anna. Nu te vei mai simți plictisită lucrând la el, de vreme ce vei fi nevoită să schimbi mereu ațele şi culorile.

Filipa încă mai studia şi acum modelul, fără a găsi puterea de a se apuca de lucru.

Era înclinată către cochetărie şi se îmbrăca cu mult bun-gust. La scurtă vreme de la ieşirea ei din Şcoala Centrală de Fete şi mutarea în casa surorii sale, deveni modelul pe care multe domnişoare şi chiar doamne îl urmau, atunci când venea vorba despre rochii ori pălării.

Franz observă repede că priveşte către aparatul de fotografiat în alt fel decât o făceau majoritatea clientelor sale. Privirile ei spuneau altceva decât învățaseră în casa protopopului şi mai apoi în Şcoală, măcar că inima îi era curată şi gândurile la fel. Avea însă un curaj şi o încredere atunci când privea către obiectiv, care ar fi putut – cu siguranță – să fie judecat uşor ca provocare.

Independent de purtările care îi erau fără reproş, privirile ei spuneau: „ştiu că sunt frumoasă şi mă bucur că vă plac”.

Franz îşi spunea că, probabil, frumusețea ieşită din comun aduce după ea asemenea neajunsuri, anume că femeia, slabă, cade pradă patimii orgoliului, se vede frumoasă şi se vrea admirată. Franz nu-i găsea Filipei nicio vină pentru aceasta, de vreme ce conştiința lui stabilise deja că fata este o victimă a unei slăbiciuni fireşti. Mai curând s-ar fi aflat pe el însuşi vinovat, dacă nu ar fi fost suficient de atent iar fata nu şi-ar fi găsit siguranța alături de un soț care să poată cârmui situația.

Astfel stând lucrurile, atunci când o află la fereastra salonului, alături de masa aşezată pentru micul dejun, cu lucrul de mână în poală, muncind sărmanul ac ce părea să se împotrivească, Anna se opri locului. Privi peste umăr către Franz, care era pe urmele ei, şi ridică scurt din sprâncene pentru ca imaginea să nu-l ia prin surprindere.

— Bună dimineața, le arătă Filipa cel mai luminos surâs al ei.

— Bună dimineața, Filipa, răspunse Anna.

Căută o continuare potrivită acestui salut, dar pentru că nu găsea niciuna pe placul ei, iar timpul scurs după rostirea lui se lungea, hotărî să-l lase pe Franz să înceapă.

— Ce coşi? întrebă el, răspunzând unui semn al Annei.

— O...

Filipa desfăcu larg în fața ochilor săi pânza, ca să înțeleagă ce este.

— O...

Privirile ei le căutară pe ale Annei, ca atunci când guvernanta o ducea către odaie pentru somnul de amiază, iar ea cerea, fără vorbe, ajutor.

— Filipa, rogu-te să nu mă sperii, spuse Anna. Ce se petrece?

Apoi se întoarse către Franz ca să întrebe:

— Unt şi miere?

— Da, te rog. Mulțumesc.

Filipa aşeză încet lucrul de mână deoparte şi îşi pierdu privirea pe fereastră. Surâsul luminos dispăruse. Fruntea ei căpătase o cută între sprâncene.

Îl cunoscuse pe domnul ofițer Bogdan Movilă la Bătaia cu Flori de la Şosea, anul trecut. Se obişnuia să se organizeze astfel de evenimente an de an, în Duminica Floriilor. Tinerii domni studenți de la Universitate erau cei ce porneau, întotdeauna, pregătirile, iar Primăria dimpreună cu cafenelele din zonă se lăsau repede atrase de înflăcărarea lor. Anul trecut însă, Bătaia cu Flori fu

stabilită din vreme de Primărie pentru ziua de 10 Mai, în cinstea Zilei Independenței şi a Zilei Regelui.

În dimineața aceea, Filipa purta o rochie nouă şi o lumină magnetică în priviri. Era toată numai un surâs.

Trăsura împodobită în întregime cu buchețele de viorele, zambile, liliac ori călțunaşi trăsese deja în fața caselor. Aveau stabilită oră de întâlnire cu Greta, dimpreună cu domnul avocat Prisăceanu şi copiii, ca să meargă împreună la sărbătoare. Prin fața atelierului fotografic treceau în goana cailor trăsuri cu flori prinse la hamuri, la urechile cailor şi de jur-împrejurul coşurilor, cu ocupanți cuprinşi de veselie şi nerăbdători să ajungă cei dintâi la locul faptei.

După ce mai întâi încercă să scape de purtarea corsetului, dorind să-l înlocuiască cu un soi de lenjerie strânsă în jurul trupului – de care făcuse rost cine ştie prin ce metode şi de unde – Filipa se lăsă învinsă de împotrivirile aprige ale Annei, dar aduse în luptă altă dorință, la fel de nebunească: nu va ieşi cu umbreluță.

— Mă încurcă, motivă ea, sub privirile încremenite pentru o clipă ale Annei.

— Este târziu şi Greta probabil că ne aşteaptă, cu copiii, îi aminti Anna. Luăm umbreluța şi mergem chiar acum, mai spuse ea, şi chiar luă umbreluța Filipei şi urcă cea dintâi în trăsura plină de flori, ca să fie un bun exemplu oricărui nehotărât.

Filipa scoase la iveală cravaşa ei elegantă cu care gândise din vreme că va înlocui umbreluța, ca să dea

mâinilor sale o ocupație şi să-i fie de ajutor în vreun moment în care nu şi-ar fi găsit cuvintele ori privirile potrivite, de-a lungul zilei. Şoseaua avea să fie plină de ofițeri, studenți şi tot felul de tineri a căror atenție Filipa ştia că o va atrage. Era de aşteptat să fie uneori pusă în încurcătură de privirile lor, şi atunci şi-ar fi putut cerceta cravaşa din mâini, în loc de orice alt răspuns.

— Mână, ceru Franz vizitiului care-şi juca în frâu calul, stârnit de trecerea altor trăsuri gălăgioase.

Dochița îşi făcu apariția din curți, grăbită, suflând greu din pricina celor câțiva paşi alergați. Pe brațe purta un coş de nuiele plin cu flori mărunte de primăvară, pe care încerca să-l ridice cât mai mult deasupra capului.

— Florile, florile, cuconiță! strigă ea cu glasul întretăiat.

— Am uitat florile, sări ca arsă Filipa din trăsură. Să oprească!

Vizitiul, care nu apucase încă să plesnească în aer primul bici, se aplecă şi luă din mâinile Dochiței coşul cu armament. Îl potrivi la picioarele lui şi mai aruncă o privire peste umăr către clienții săi.

— Gata, mână, porunci pentru a doua oară Franz.

— Smochinele, smochinele! dădu glas Anna, ridicând amândouă umbreluțele – a domniei sale şi a îndărătnicei Filipa. Dochiță, adu smochinele pentru copii! Le-am uitat în chiseaua cea mică din vestibul.

Dochița găsi lângă umărul său pe Rosalba, care asista la toate acestea cu un zâmbet lățit pe întreaga față şi cu

gândurile duse cine ştie pe unde, şi îi împinse scurt umărul către casă:

— Aleargă de adu smochinele pentru copii, tu Rosă, spuse ea cu glas poruncitor, dar înfundat, cât să nu fie auzită decât de slujnicuță.

Continuând să zâmbească fără rost, Rosalba dădu fuga şi se întoarse cu un pachețel frumos învelit în hârtie cerată de la Capşa. Anna cumpărase câteva smochine confiate pentru nepoți. Luă pachețelul întins de jos de Rosa, care țopăia zănatecă pe lângă roata trăsurii.

Ziua, scăpată de sub toate legile şi regulile ei obişnuite, avea să fie însemnată şi pentru Rosa, care căpătase învoirea de a lua parte la sărbătoare. Aştepta acum numai plecarea stăpânilor, ca să înceapă la rândul ei pregătirile.

Vizitiul aruncă o privire către Franz.

— Mână, spuse el. Cred că suntem ultimii. Vom primi flori în cap de la tot Bucureştiul.

— Petrecere frumoasă, cuconițelor! strigă pe urmele lor Dochița, cu ochii uşor apoşi din pricina emoției momentului, fluturând palma bătătorită pe deasupra capului.

— Săru-mâna! se veseli şi Rosa, stăpânindu-se cu greu să nu sară pe loc şi fluturând la rândul ei mâna.

— La revedere! La revedere!

Toate fotografiile din vitrina lui Franz prinseseră a surâde.

Trăsura Gretei îi aştepta la locul stabilit, având flori împletite până şi la spiţele roţilor. Gemenii erau pe capră, de-a dreapta şi de-a stânga vizitiului, admirându-i impresionaţi chipiul. Anna mică ridică de îndată braţele din poala mamă-sii şi dădu glas:

— Vreau cu Pilipa!

Copila, aflată la primele ei încercări de a se face înţeleasă, ocolea deocamdată litera *F*, înlocuind-o pe unde o găsea cu *P*. Farfuriile era *parpurii*, iar Filipa devenise *Pilipa.*

Trăsurile traseră una lângă cealaltă şi prunca schimbă poala maicii sale cu aceea a mătuşii dorite. Anna scoase la iveală de prin faldurile rochiei dumisale pacheţelul cu smochine şi le împărţi între gemeni. Din depărtare se auzea veselie mare. Şoseaua fusese împodobită cu ghirlande de o parte şi de cealaltă. Între copaci erau aninate şiraguri de flori împletite în cununiţe mici.

Circulaţia tramvaielor cu cai fusese oprită încă de cu seară, iar mulţimea ocupase toate terasele cafenelelor, spaţiile dintre ele, şinele tramvaiului şi se revărsa acum către mijlocul Şoselei. Balcoanele tuturor caselor arătau precum sălile de bal: balustradele erau îmbrăcate în flori, iar pe la colţuri fluturau drapele. O doamnă avusese ideea de a scoate, la balconul domniei sale, cel mai colorat covor al casei.

În cinstea zilei de sărbătoare, negustorii cu stare comandaseră portrete ale Majestăţilor Lor – Regele Carol I

şi Regina Elisabeta – şi le potriviseră la loc de frunte prin vitrine. Trăsurile ce se avântau să străbată Şoseaua intrau sub bombardamentul celor de pe margine, care erau pregătiți cu liliac, narcise şi stânjenei.

De pe Dealul Spirii răsunară cele dintâi salve de tun, smulgând altfel de strigăte din mijlocul mulțimii, mai înăbuşite, ca acelea ale unei clase de ştrengari la intrarea pe neaşteptate a domnului profesor. Franz se înțelese cu domnul Prisăceanu şi aliniară trăsurile în ordinea inversă sosirii. Porni în frunte trăsura familiei Mayer. Strigătele de încurajare ale mulțimii se rostogoleau ca nişte mingi pe fața vălurită a apei:

— Poftiți, poftiți!

Când vizitiul dădu bici cailor şi porni, râzând, o ploaie de flori se abătu asupra pălăriilor celor două doamne aflate în trăsură. Anna mică era încă în brațele Filipei, care îi aşeză repede pe cap pălăria ei – chipurile ca să o apere de proiectilele din flori ce veneau din toate părțile – şi se înălța acum dreaptă în mijlocul trăsurii, lipsită de umbreluță şi de pălărie, cu părul castaniu ca ciocolata domnului Grigore Capşa strălucind în bătaia soarelui, în toată splendoarea.

Mâinile ei nu mai aveau nevoie nici de cravaşă. Avea în brațe copila ce se răsucea în toate părțile, chicotind de bucurie şi agățându-şi din când în când degețelele în buclele ei. Franz şi Anna răspundeau din trăsură cu alte flori celor ce îi atacau de jos.

Chiar şi vizitiul îşi afundă mâna în coşul primit de acasă, de la Dochița, şi o scoase plină de flori de liliac, pe care le azvârli în capul unui grup de tineri mai îndrăzneți de pe margine.

— Dieeee! striga el în tot acest timp, mânând calul de-a lungul Şoselei.

În picioare în mijlocul veseliei generale, sub ploaia de flori, cu prunca râzându-i în brațe şi buclele lepădate de orice ascunziş, Filipa tăia respirația grupurilor de ofițeri pe lângă care trecea trăsura. De pe o latură a celui de-al doilea rond, un tânăr ofițer cu privire de poet apucă cu gesturi hotărâte coşul plin cu flori ce servea drept muniție întregului grup, se avântă cu el în brațe către mijlocul Şoselei, în calea trăsurilor, şi îl depuse la picioarele Filipei.

Totul dură numai o clipă. Trăsura îşi văzu de drum mai departe.

Privirile domnului ofițer şi ale Filipei se întâlniră scurt, atât cât ține o durere ascuțită atunci când acul scapă în buricul degetului. Din spate venea trăsura familiei Prisăceanu. Greta punea flori-proiectile în mâinile gemenilor şi îi ajuta să le arunce cât mai departe şi să-şi atingă țintele ca să-i înveselească pe băieți. Domnul ofițer rămase pe loc, cu chipiul în mâini, zâmbind pe urmele celor două trăsuri. De pe margine, ofițerii dintre care ieşise îl chemau înapoi.

Atunci îl văzuse Filipa pentru cea dintâi dată.

Se vede însă că nu aceea fusese prima întâlnire şi pentru domnul Bogdan Movilă, pentru că tânărul păru să ştie precis unde anume o poate revedea pe domnişoara, de vreme ce a doua zi se prezentă cu doi amici la atelierul fotografic, comandând câteva fotografii. Domnul ofițer reveni des. Atât de des, şi întotdeauna atât de dornic de conversație, încât sfârşi prin a fi prezentat doamnelor şi poftit mai apoi la un ceai, într-o după-amiază.

Despre diferența de vârstă care produsese necazul aflaseră prea târziu, atunci când amândoi aşteptau după-amiezele de ceai în salonul Annei cu egală nerăbdare. Între ei nu avuseseră loc niciun fel de explicații. Nu-şi făcuseră încă promisiuni ori destăinuiri, înțeleşi parcă în taină să mai păstreze o vreme între ei clipele acestea pe care le trăiau acum, cele mai dulci din toate câte aveau să vină.

Acum, în salonul pregătit pentru micul dejun, cu Bogdan ascuns prin cămările Dochiței şi cu ochii Annei şi ai lui Franz ațintiți asupra ei, Filipa căuta un început povestirii ei.

— Franz, începu ea. Îți aminteşti de vremea când ne desenai cârdurile de rațe de pe eleşteul nostru din spatele grădinilor?

Nici Franz şi nici Anna nu răspunseră nimic. Aşteptau ceva mai mult de la ea, ca să înțeleagă mai întâi la ce anume ar trebui să răspundă. Filipa întinse mâna după o ceaşcă, dar renunță, o aşeză înapoi în poală şi întoarse din nou privirile către ferestre.

— Annă, ții minte cum mă roteam prin casa maicii noastre, cu paftaua ta de mireasă la gât? încercă ea un alt început.

Dar nici acesta nu se dovedi a fi mai norocos, aşa că Filipa îşi făcu singură curaj şi atacă pricina direct, ridicându-se în picioare în fața lor şi spunând:

— Domnul Bogdan Movilă se află jos, la cuhnii. Se ascunde de poteră pentru că s-a duelat.

Rostise cuvintele ca şi cum ar fi descoperit în fața lor cortina ce ascundea o catastrofă fără margini. Era deznădăjduită şi convinsă că pricina nu are rezolvare. Sufletul ei îngenunchease în fața apropiatelor urmări, pe care le vedea care mai de care mai nefericite. Nu avea alte aşteptări decât o brumă de alinare dată de împărtăşirea nenorocirii cu altcineva, care să ştie a spune o vorbă potrivită.

Anna dispăruse din salon fără ca Filipa să înțeleagă când anume. În fața ei, Franz luă o înghițitură din cafeaua pregătită anume pentru el de soția sa şi întrebă:

— Sunt răniți?

— Domnul Bogdan are brațul stâng atins, dar glonțul nu a rămas înăuntru. I-am oblojit rana mai adineaori.

— Cu cine s-a duelat?

— Nu cunosc cu cine şi nici pricina nu o ştiu.

Filipa răspundea cuminte ca un copil scos la tablă, după ce data trecută nu ştiuse lecția, iar acum vedea că i se dă o şansă să-şi îndrepte nota.

— Trebuie să plece de îndată din țară, spuse Franz. Dacă există răniți din duel, atunci pedeapsa va trece de doi ani de închisoare.

— Să plece din țară? Pentru cât timp să plece din țară? făcu Filipa ochii mari la el.

Franz o privi adânc în ochi, mustrându-i deopotrivă – prin cuta dintre sprâncene – neştiința într-ale legilor, nerozia de a se îndrăgosti de aşa un spirit nestăpânit şi slăbiciunea de a suferi pentru greşelile altuia.

— Eram încredințat că este mai înțelept decât atât, spuse el, măcar cât să nu te tragă şi pe tine în aventurile lui de capă şi spadă. Ar fi trebuit să ştie că orice va păți el, te va afecta şi pe tine. Presupun că ați vorbit între voi până acum.

Filipa ştia despre ce fel de vorbe o întreabă Franz. Acele vorbe încă nu existaseră între ea şi tânărul domn ofițer. Plecă ochii şi pomeții obrajilor i se colorară.

Anna, coborâtă în grabă la bucătării ca să se încredințeze de adevărata față a lucrurilor, să cerceteze adevăratele margini ale problemei, îl află pe Bogdan tocmai în odaia slujnicelor sale. Nu avea fierbințeală şi rana pansată în feşe de Filipa părea curată, semn bun. Lăsă porunci jos ca domnul să fie hrănit şi ținut ascuns, apoi urcă din nou în salon.

Pentru ca nimeni să nu bănuiască nimic, Franz coborî ca de obicei la atelier. În vitrină încă mai avea fotografii în care apărea şi Bogdan Movilă, şi Franz simți toată ziua

impulsul de a le scoate de acolo. Dar se temu că încă şi acesta ar putea fi un semn care ar da de veste că ceva nu este în ordine, aşa că se stăpâni.

Către seară sosi o ordonanță călare care ceru îngăduința unei vizite târzii din partea celor doi amici ai domnului ofițer Bogdan Movilă. Franz îi primi chiar jos, în atelier, şi se prefăcură a poza în vreme ce puneau lucrurile în ordine.

Hotărâră ca domnul ofițer să părăsească țara chiar în noaptea aceea. Bagajele îi fură aduse, cu mare fereală, de cei doi prieteni. După o scurtă escală la Viena, trenul ajungea către dimineață în München. Nu ar fi trebuit să fie nicio problemă.

Atâta doar că, la ora stabilită, pe peronul gării îi întâlniră pe ceilalți doi martori, ce însoțeau pe domnul Petre Simion. Unul dintre ei ducea un bagaj uşor, iar cel de-al doilea îl sprijinea de braț pe domnul Petre, care şchiopăta. Mergeau de aceea toți trei cu pasul potrivit după al celui rănit. Se opriră unii în fața celorlalți şi se salutară. Descoperiră fără greutate că cei doi fugari luau acelaşi tren.

Unul cu brațul aninat de gât într-o faşă curată, celălalt şchiopătând şi lipsit de ajutorul vreunui baston, pe care nu avusese vreme să şi-l procure, cei doi se priviră în ochi. Conductorul dădu cel dintâi semnal de plecare din fluier. Martorii fostului duel urcară bagajele în compartiment şi coborâră pe peron. De la două ferestre alăturate ale trenului, Bogdan Movilă şi Petre Simion îşi luau rămas-bun de la cei rămaşi pe peron.

— Domnule Movilă, sunteți un gentlemen şi ştiu că pot să apelez la calități corespunzătoare din partea domniei voastre, vorbi unul dintre prietenii lui Petre. Rogu-vă, dați o mână de ajutor amicului nostru, de va fi nevoie, pentru că nu am reuşit să găsim un baston pentru el, într-un timp aşa de scurt. Se deplasează cu greutate şi călătoria este lungă.

Bogdan şi Petre se aplecară în afara vagonului şi se priviră de-a lungul ferestrelor. Căutau unul în ochii celuilalt o urmă cât de mică de zeflemea. Nu o aflară însă, aşa fel că Bogdan spuse:

— Ne vom purta de grijă unul altuia pe drum. Veți primi veşti de la noi de îndată ce vom ajunge la München.

Trenul plecă din gară cu un şuierat ascuțit de pasăre răpitoare, care a furat şi fuge acum cu prada sa.

14. Rudărița

Moara nu era a lor.

Ei toți – mumă-sa şi patru frățiori – erau tocmiți pe câte un an. E drept că prâslea nu putea încă munci, mumă-sa îndurând pentru aceasta multe ocări de la stăpânii de drept ai morii. Oameni cu suflet negru – sau poate numai lipsiți de dragoste atunci când avuseseră mai multă nevoie de ea – stăpânii numărau zi de zi îmbucăturile celui mic, care nu muncea.

— Mănâncă din taìnul meu, vorbea sperios mumă-sa. Îi dau eu pâinea mea.

Rămasă de tânără fără bărbat şi cu patru copii pe lângă ea, mumă-sa se deprinsese de-a lungul vremii cu vorba aceasta sperioasă, că adesea nici nu auzeai ce spune, doar o vedeai că-şi mişcă buzele şi atunci ştiai că a avut ceva de zis.

Băieții erau mici în anul în care se prăpădise tăicuțul lor. Cum câmpul nu mai avea cine-l munci, mumă-sa se sfătui cu ea – copilă de doisprezece ani pe atunci – şi îl vândură. Amândouă au jelit la înstrăinarea țarinii ca la moartea lui tătâne-său, pentru că pământul fusese muncit demult de ăi bătrâni din neam, iar ele se simțeau acum ca şi cum i-ar fi vândut pe ei. Copiii însă trebuiau să mănânce.

Vândură tot, îşi cumpărară animale şi se tocmiră pe lângă moara din sat.

În cel dintâi an primiră plată numai trei dintre ei: mumă-sa, ea – adică Rudărița – şi fratele mai mare, care împlinea atunci unsprezece ani. Stăpânii aruncaseră o

privire către ceilalţi băieţi şi hotărâseră că munca lor nu se ridică până la nivelul unei plăţi. Slavă Domnului însă că satul era mare şi moara nu stătea o clipă. Aveau mereu de muncă, măcar că niciunul dintre copii nu mai ştia ce este aceea joacă de la moartea tătâne-su, dar de foame nu aveau a se plânge.

Moara lucra pe un iaz făcut de mână de om. Pârâului mai mereu bogat îi puseseră astupătură pe Vale'n sus, în dreptul livezilor, aşa fel încât iazul se întindea de la astupătură şi până la roata morii, mai bine de o sută de stânjeni. Toată apa iazului asigura două ceasuri întregi de măciniş. Îi spuneau Moara Popii, fără să mai ştie careva din sat de ce.

Există câteva clipe în fiecare seară când întreg cerul se goleşte de culoare.

Sunt clipe grele, aşa de grele încât pare că nici măcar nu trec, ci pur şi simplu s-au oprit. Cu o clipă mai devreme, cerul avea tiv portocaliu în locul unde se aşeza pe pământ, iar după încă o clipă el este bleumarin catifelat, întunecat şi ţintat cu stele galbene. Dar trecerea de la o culoare la alta se face printr-o cumplită deznădejde. Seară de seară, cerul îşi pierde pentru o clipă speranţa. Rudăriţa îşi luase demult obiceiul să asculte cântecul disperat al cerului care dă ziua pe noapte.

Numele şi-l căpătase cioplind nevestelor linguri sau fuioare de tors lână – o îndeletnicire în care o iniţiase tătâne-său în cei dintâi ani ai copilăriei. Fata era

îndemânatică şi i se dusese repede vestea în Perişaniul Țării Loviştei. Prinsă însă între creşterea frățiorilor cei mici şi munca pe simbrie la moară, Rudărița nu putea face față tuturor comenzilor ce se iveau din tot locul.

Când ziua se isprăvea cu adevărat şi copiii dormeau, mintea de doisprezece ani a Rudăriței isca întrebări al căror răspuns îl tăinuia, ruşinată. Îşi spunea în miezurile nopților că – dacă ar avea o putere – ar ridica de pe umerii mumă-sii greutățile şi munca, ar îndestula-o cu hrană pentru toată familia, iar ea şi-ar petrece viața cioplind. O viață în care să fie liberă să cioplească lemnul după pofta inimii era un vis la care Rudărița gândea ca la Raiul promis duminica în biserica din sat.

Rudari care să cioplească lăzi pentru făină, melițe sau grape, trocuțe pentru frământat pâinea ori furci se aflau şi dincolo şi dincoace de Făgăraş. Niciodată însă bărbaților nu le era îngăduit să cioplească fuse femeieşti sau linguri. Cu acestea se îndeletniceau rudărițele din Perişani, Brezoi ori Voineasa, satele Lotrului.

Rudărița ştia că se născuse în Perişaniul Țării Loviştei, pus de Dumnezeu între Parâng şi Făgăraş parcă anume ca să înțelegi că aici sunt oamenii Lui, şi nu e bine să îi prigoneşti dacă sunt apărați de El. Trăitorii acestor pământuri sunt mai vechi decât istoria, iar sângele lor este şi astăzi curat, dac, neamestecat cu felurite neamuri de cotropitori ce îngenunchiază cu sabia apoi arată bunăvoință, cum, aşa frumos, spunea domnul învățător.

De o vreme fata nu mai fusese la şcoală şi nici nu putea ciopli pe cât de mult şi-ar fi dorit.

În serile de iarnă mai amarnice, când erau toți cinci încuiați în casă de frica viforniței, le făcea celor mici jucărele din cioturi de lemn pe care le păstra tot anul pentru asemenea momente. Căluți, ciobănaşi sau chiar moara ce le dădea de mâncare, toate prindeau viață când Rudărița punea mâna pe un ciot de lemn. Erau seri minunate în care ea vedea că Dumnezeu îi iubeşte, seri în care copiii erau sătui, în casă era cald iar mumă-sa țesea la război sub lampa cu gaz.

Marele secret, taina pe care mintea Rudăriței încerca să o pătrundă, era să nu te împotriveşti, ci să iei totul aşa cum vine. Să accepți toate câte îți sunt scoase în cale, să le laşi să treacă peste tine apoi să ridici ochii şi să priveşti dincolo de ele.

— Fă-mi un căluț, nană, apăru pe lângă ea cel mai mic dintre băieți, cel pe care încă îl fereau din calea stăpânilor morii.

Cuvintele lui smulseră privirea şi gândurile Rudăriței din zarea tivită portocaliu. Copilul era atât de aproape încât îi putea simți căldura şi mirosul încă de prunc. La colțurile gurii avea coji de lapte.

— Ce-ai mâncat, mă? surâse soru-sa, ştergând urmele de pe fața lui cu colțul poalelor.

— Mămăliguță cu lapte, mi-a dat mămuța, zâmbi cu gura până la urechi copilul la amintirea fericirii din strachina cu lapte.

— Şi tu i-ai spus „săru'mâna"? Că uite, noi nu am mâncat, numai ție ți-a dat, îi ciufuli părul murdar din frunte Rudărița. Mâine să treci la râu să te spăl.

— Şi acuma fă-mi un căluț, începu a țopăi în jurul ei copilul.

Rudărița scoase de sub prispa morii o bucată mare de lemn, cât brațul, rămasă de la cine ştie ce comandă de oameni înstăriți şi păstrată de ea pentru lucruri importante. Cerul serii depăşise momentul său de deznădejde. Se întunecase, şi ca să poată ciopli jucăria copilului intră în casă şi se cuibări lângă războiul mumă-sii.

— O să-ți fac un prieten adevărat, spuse Rudărița, privind lung la bucata sa de lemn.

Ochii copilului se măriră a neînțelegere.

Se aşeză alături de ea, îşi prinse pumnii mici între genunchii îndoiți şi aşteptă, răbdător, să înceapă minunea promisă. Rudărița îşi trecu palmele pe deasupra lemnului, cu drag. Forma lui ascunsă o vedea deocamdată numai ea. Era chipul celui mic în adâncurile bucăţii de lemn, aşteptând clipa de răgaz în care fata îl va scoate la iveală pentru toți ceilalți ochi. Cercetă fața copilului cuibărit lângă ea, măsură trei degete sub marginea de sus a lemnului, potrivi dăltița şi lovi moale cu ciocănaşul. Din carnea

lemnului ieşi un cârlionţ, descoperind dedesubt miezul mai deschis la culoare.

— Ce faci? întrebă cel mic, privind la soru-sa ca la mândrul soare.

— Ăsta o să fie ochiul tău, îl lămuri Rudărița, zâmbind uimirii din ochii copilului.

Felul acesta cuminte în care sufletul lui nescris încă se lăsa modelat de cuvintele ei i se păruse dintotdeauna foarte asemănător cu felul în care lemnul moale şi bun se lăsa modelat de dălțița ei. Mai cu seamă pentru copiii cei încrezători, cuvintele sunt dălțițe în care ciocănaşul trebuie să lovească încetişor, pentru că altfel bucata ce sare poate fi prea mare, iar urma rămasă în miezul de dedesubt – nepotrivită.

Lucrară la copilul din lemn o săptămână întreagă – fata cu dălțița şi cel mic cu ochii măriți de admirație. Când isprăviră, aşezară păpuşa în fereastra de la drum. Asemănarea cu modelul era izbitoare. Mai întâi se opriră sătenii ce aduceau sacii la măcinat. Îşi arătau unii altora chipul din lemn, femeile duceau mâna la gură, strângându-şi în pumni mirarea, iar bărbații îşi împingeau căciulile pe spate.

În lipsa unui model pe care să-l urmeze, derutați de stările sufleteşti pe care le stârnea bucata aceasta de lemn ieşită din mâinile Rudăriței care era mai prejos decât ei toți, sătenii se mulțumiră să se reîntoarcă la fereastra cu

minunea sau să ducă vestea cu ei mai departe, către marginile satului.

De acolo o luă domnul învățător. Încercă să se lămurească din vorbele oamenilor ce anume are atât de deosebit omulețul cioplit de Rudăriță, dar explicațiile lor nu ajutară cu nimic. Astfel că, într-una din zile, în loc să țină drumul de la şcoală către casă, domnul învățător o porni către Moara Popii. Bătătura largă care ținea loc de curte morii era – ca mai totdeauna de altfel – plină de țărani veniți cu treburi. Droşca mică trasă de un singur cal nu ducea niciun sac, şi oamenii au înțeles că domnul învățător a venit adus de vorbele lor, pentru păpuşa Rudăriței.

Le sosise modelul. Toți ochii se îndreptară către el.

Domnul învățător împărți saluturi şi zâmbete în timp ce potrivea biciuşca la parmalâcul droştii. Un copil o zbughi la fugă spre moară, să anunțe sosirea oaspetelui. Din ochiul îngust de geam uşor înnegrit pe lângă toc din cauza lămpii ce lumina serile, chipul cioplit în lemn al celui mai mic dintre copii zâmbea şăgalnic. Domnul învățător se uita la statuetă. Oamenii se uitau la domnul învățător. Rudărița apăru de pe la treburi şi se apropie, intimidată de toată această atenție.

— Poți să-mi aduci statueta afară, să o văd mai bine? o încurajă cu un zâmbet domnul învățător.

— Sărutăm dreapta, răspunse Rudărița cuviincios.

Intră în căsuța întunecoasă şi pentru o clipă rămase pe loc, până când ochii potriviți pe soarele de afară i se

obişnuiră. Într-un colț, frățiorul cel mai mic se ghemuise tot în spatele vetrei.

— De ce ți-e frică, mă? Haide, ieşi de-acolo, îl îndemnă fata, şi simți cum prinde ea însăşi curaj de la îmbărbătarea pentru cel mic.

Luă jucăria din geam şi, înainte de a ieşi cu ea afară, cuprinse cu o privire toată bătătura cea plină de oameni, aşa cum se vedeau ei prin ochiul afumat de geam. Înțelegea că păpuşa este pe placul lor, dar sosirea domnului învățător avea ceva mai mult decât atât. Ar fi vrut să ştie dinainte ziua aceasta. Ar fi vrut să aibă răgaz să se gândească la ea şi să o aştepte. I se părea că a fost văduvită de o perioadă fericită, dar sufletul ei de doisprezece ani nu putea răzbate mai adânc decât această părere neînțeleasă.

Domnul învățător studie atent statueta. Din spatele poalelor Rudăriței se ițea din când în când capul ciufulit al celui mic.

— Şi pe la şcoală de ce nu mai vii? întrebă el.

Rudărița plecă ochii în pământ şi căută la repezeală un răspuns care să poată fi auzit de toate urechile din jur. La şcoală nu se mai dusese pentru că muncea la moară. Creştea copii de la nouă ani, şi răspunderea lăsată pe umerii ei o maturizase înainte de vreme, aşa fel încât se simțea străină de multă vreme de jocurile şi nimicurile cu care îşi treceau vremea fetițele de seama ei. Domnul învățător îi urmă drumul privirii cu propria lui privire şi

întâlni picioarele goale ale fetei, cu călcâiele bătătorite ca pământul din fața morii.

— Oameni buni, mergeți la treburile voastre, le spuse el, pricepând ruşinarea fetei. Statueta este într-adevăr minunată, Rudărița noastră se pare că are un talent deosebit, o să vedem ce putem face pentru ea. Acum mergeți.

Astfel începuse totul, şi volbura de întâmplări care urmă o prinse pe Rudăriță într-un vârtej amețitor. Lumea ei se mări dintr-odată. Marginile acesteia, până mai ieri întinse abia până la hotarele satului, nici acelea atinse prea des, se depărtară într-un cerc ce se lărgea din ce în ce mai mult.

Mai întâi, domnul învățător ceru voie să împrumute statueta din fereastră, încredințând fata că va avea mare grijă de ea şi o va aduce înapoi. Ba chiar, după cum promisese, se întoarse a doua zi cu felurite bucăți de lemn pentru Rudăriță, comandându-i păpuşi: pe Ilă Potcovarul din sat, pe Săbăduş Fluieraşul, pe Gheorghe Raț şi pe fetele Comăneanului.

Între toate comenzile domnului învățător, nu găseai chip luminos şi dulce ca al frățiorului cel mic al ei, ba chiar parcă pe toți îi alesese numai cu beteşuguri. Rudărița însă îi lucră cu drag pe fiecare în parte – drag de lemnul supus şi cuminte sub dăltița ei, drag de lucrarea aidoma cu modelul.

În ziua în care îi aduse înapoi păpuşa cea dintâi, domnul învățător veni însoțit de o domnişoară ce nu părea

să aibă cu mult peste vârsta Rudăriței. Era îmbrăcată aşa cum fata văzuse de aproape numai o singură dată, la Crăciunul de acum doi ani, când fuseseră primiți cu colinda la conacul din Brezoi.

— Eşti pârâtă de oamenii din sat şi de domnul învățător pentru meşteşugul tău, vorbi domnişoara, fără urmă de sfială în glas. Dar nu ştiu, cu adevărat cum te cheamă?

— Eu sunt Smărăndița, rosti Rudărița răspicat, pentru că în fața unei femei nu se sfia la fel de tare ca în fața unui bărbat.

Domnişoara începu a cânta un râs cristalin.

— Foarte bine dacă tu eşti Smărăndița. Eu sunt Despina Agopian, şi am cu tine nişte treburi date de Majestatea Sa Regina Elisabeta. Domnia Sa doreşte ca întreaga lume să afle cât de frumos ştiu a țese la război şi a coase pânza femeile noastre din toată țara. Pentru aceasta strângem în Bucureşti cele mai frumoase covoare şi straie. Cu ajutorul domnului învățător, am adunat astfel de comori şi din Perişaniul vostru. Toate vor ajunge la o foarte mare expoziție, la Paris.

— Ştiu despre Paris, de la domnul învățător, umplu Rudărița pauza lăsată de domnişoara anume pentru ea.

Vorbele domnişoarei ar fi amețit-o nu mai departe de săptămânile trecute. Toată atenția satului asupra ei însă o călise pentru evenimentele neobişnuite ce păreau să-i dea târcoale. Nici stăpânii morii nu se amestecau în cele ce se petreceau, astfel încât Rudărița chiar ajunse să fie

încredințată că Bunul Dumnezeu aşezase o mână ocrotitoare asupra creştetului ei.

— Smărăndiță, o să-ți fie teamă să mergi cu mine la Bucureşti? o întrebă domnişoara Agopian. Vrem să ducem Majestății Sale Regina statuetele tale cioplite în lemn, ca să le trimită la Paris. Majestatea Sa doreşte să te cunoască şi pe tine. Se vor aduna multe femei la palat, meştere într-ale cusutului şi țesutului. Meşteşugul tău este cu totul deosebit de ceea ce avem până acum.

— Teamă nu mi-ar fi mie, dar la mumă-mea în laiță nu am decât straiele cele de duminică şi atât, spuse Rudărița.

— Îți plac straiele acelea? vru să afle domnişoara.

— Foarte mult îmi plac. Măicuța mi le-a țesut anume pe potriva mea, şi-s drese cu flori de câmp cusute în pui şi pe poale şi pe pieptar, se făli fata.

— Atunci înseamnă că sunt foarte bune pentru drum. Dacă şi măicuța ta se învoieşte, atunci mâine dimineață pornim amândouă la drum spre Bucureşti. Vom călători împreună cu doamnele de la Asociația Femeilor Române din Orăştie, iar pe drum ni se vor alătura doamnele de la Reuniunea Femeilor Române de la Blaj.

Cuvintele necunoscute ale domnişoarei îmbătară mintea neştiutoare a Rudăriței Smărăndița. Nepricepându-le cu totul înțelesul, fata se văzu liberă să completeze lipsurile cu visele ei. Îşi imagină toate aceste asociații ale femeilor ca pe un sobor de zâne coborâte toate din văzduhuri curate anume pentru ea. Ridică dreapta şi îşi închină fruntea,

umerii şi inima, într-o mulțumire adusă Celui de Sus pentru aşa un ajutor. E drept că visa adesea la o viață petrecută cioplind lemnul în voie, dar niciodată nu se gândise cu adevărat că ar fi vrednică de o asemenea fericire.

Domnişoara sosită cu solie de la însăşi Majestatea Sa Regală Doamna nu-i promisese nimic, dar păsările gândurilor fetei zburau deja mai departe decât le-ar fi putut prinde cineva.

Plecarea fu hotărâtă pentru zorii zilei următoare.

Rudărița fu primenită de mumă-sa ca o mireasă, de vreme ce evenimentul era pe potrivă de măreț. Amândouă au dormit somn scurt, numai până la cel dintâi cântat al cocoşilor. S-au ridicat atunci binişor din aşternuturi, ca să nu trezească băieții, şi au început pregătirile. Mumă-sa a îmbrăcat-o cu iia de duminică, cea din bumbac, dintr-o singură bucată, încheiată în față cu un bumb, aşa cum le stătea bine copilelor de seama ei. Mânecile înfoiate şi pieptul cămeşii erau frumos cusute cu şiruri de pui din arnici negru. Încheieturile subțiri ale fetei ieşeau albe dintre încrețiturile împodobite cu colțisori negri.

În lumina încă puternică a lunii pline de afară, Rudărița îi părea mumă-sii înstrăinată de căsuța sărăcăcioasă din jur, în care patru frățiori respirau liniştit somn de noapte. Îi părea că simpla apropiere a plecării o făcea să fie mai mult a drumului şi a celor ce o aşteptau dincolo de noaptea aceasta de pe urmă, decât a acestora dintre care ieşea.

Între toate lucrurile pe care mumă-sa nu le înțelegea pe lume se adăugă acum şi acesta: cum se poate ca un prunc născut de ea cu durere să îi fie acum aşa de străin?

Îi mângâie obrazul micuț cu părere de rău, ca şi cum ar fi ştiut că nu-l va mai atinge niciodată atât de curat şi nevinovat cum este acum. Obrazul cu care fata se va întoarce, obrazul călătorit prin lume, arătat şi văzut, obraz care cunoaşte miresmele altor locuri îndepărtate, acela va fi pentru totdeauna alt obraz. Cunoaşterea te schimbă. Ea poate veni pe căi mult mai subtile decât cuvântul scris ori rostit. Toată această pierdere o plângea neauzit mumă-sa, îmbrăcând fata la lumina lunii.

Măcar că Rudărița nu era încă la vârsta cătrinței, mumă-sa găsi de cuviință să gătească fata cu cea purtată de ea la prima ieşire în horă. Cătrința mumă-sii nu era pe potriva copilei, şi Rudărița se pierdea toată în fusta de postăvior negru. O petrecuse o dată şi jumătate şi trăgea nădejde că nu se va băga de seamă. Ar fi trebuit să o încingă cu şorț, dar şorț purtau numai copilele de tot nevârstnice, iar Smărăndița ei ieşea într-o lume mult mai mare decât cea a horelor din sat, şi se cuvenea să îi recunoască acest drept de a sări peste câțiva ani şi a începe purtarea cătrinței.

Peste iia dintr-o bucată îi petrecu laibărul negru din postăvel țesut de ea în casă, brodat cu rotițe de-a-mprejurul gâtului. Îi pieptănă părul în două plete egale împletite în trei şi le prinse la capăt cu două gâțe. Nici

vârsta coronițelor ridicate în creştetul capului nu o avea Rudărița, dar mumă-sa îi făcu doi colăcei din pletele împletite şi îi acoperi apoi capul cu cârpa ei de satin negru cu ciucuri lungi de ibrişin.

Când va fi mai mare, va scoate şi ea, ca nevestele tinere astăzi pe la joc, câte un inel de păr de sub cârpa proaspăt potrivită, ca să-l lase să se vadă cu trufie. Ziua aceea era departe însă. Deocamdată, colăceii trebuiau să rămână aşa cum îi rânduise ea, cuminte sub cârpa neagră, destul împodobită cu vârstele lucioase.

În merindar îi aşeză, într-un ştergar curat, pâine coaptă pe vatră, un coltuc de brânză veche, mai uşor de dus în călătorie, şi patru mere. Rudărița puse alături dăltița ei, ciocănaşul şi păpuşa cea dintâi, cea de la care se porniseră toate acestea. Restul statuetelor erau la domnişoara.

Isprăviră la ivitul zorilor, aşa cum fusese înțelegerea cu domnul învățător şi cu domnişoara. Cel mai mare dintre frați se trezise. Rămăsese aşezat la marginea patului, cu ochii cârpiți de somn, cu degetele picioarelor adunate înăuntru de frig, privind la soru-sa gătită ca de nuntă. După obicei, Rudărița păstră ceasul de odihnă dinaintea plecării. Se aşeză cu merindarul în poală, privind în tăcere toate cele din căsuță pe care nu le putea lua cu ea. Se aplecă apoi deasupra fiecărui copil în parte şi îi sărută uşor, fără să le strice somnul. Adună la pieptul ei pe cel mai mare, sărută mâna mumă-sii şi ieşi în bătătură.

Pe urmele ei, mumă-sa scoase din casă scoarța cea mai mândră, țesută la război anume pentru a-i împodobi ei carul de mireasă, când va fi să fie. Menită pentru acest scop, scoarța avea culori vesele: roşu scos din rădăcină de roibă, albastru de la mărul-lupului, verde de la curcubățea sau galben curat de la şofrănel. Lucrat cu mare drag pentru singura fată din casă, covorul ieşise o minunăție. Femeia înfăşurase strâns scoarța vărgată şi îi acoperise capetele cu pânze care să o ocrotească de praful drumului.

Mergea la expoziție, alături de altele adunate de domnişoara de prin sat, şi alături de multe altele care veneau din toată țara.

Au aşezat covorul cel mândru în lăvicioara de la spatele trăsurii acoperite, deasupra celorlalte. Toată numai zâmbet luminos, domnişoara a făcut loc Rudăriței înăuntru.

În ochiul de geam, afumat de lampă, unde până mai ieri era sprijinită la vedere păpuşa cioplită în lemn ce-l închipuia pe copilul cel mai mic al casei, trei capete somnoroase se îngrămădeau să vadă trăsura. Cel mai vrednic sătean, care se trezise primul, trăgea căruța cu sacii de boabe în bătătura morii. Glasul cu care strunea caii răzbătea până departe în liniştea dimineții. Luna pălise, dar aerul mirosea încă a noapte. Iazul ridica cețuri pe luciul lui.

La cel dintâi bici cu care vizitiul întoarse caii, muma Rudăriței tresări dureros, ca şi cum ar fi lovit în carnea ei.

Nu întoarse capul. Îşi văzu mai departe de primul client.

Franz obişnuia să privească lumea prin obiectivul unuia dintre aparatele lui, atunci când voia să înțeleagă.

I se întâmpla să nu poată pătrunde înțelesul unei priviri care spunea totul despre purtătorul ei. Alteori un singur moment, o clipă trecătoare, avea taine pe care el le voia descoperite. Şi atunci privea toate acestea printr-un aparat de fotografiat. Camera îngustă tăia din jurul miezului tot ceea ce nu era necesar şi aduna întreaga atenție şi înțelegere a lui Franz în jurul omului sau clipei ce-l țintuise locului.

De mâna Despinei lui Spiru Agopian, armeanul cu cea mai bună cafea din Bucureşti, păşea copila cu catrință şi laibăr ce-i atrăsese astăzi atenția. Se ținea cu o jumătate de pas în urma protectoarei sale şi era vădit speriată de toate cele ce i se petrec pe sub ochi.

Cu toate acestea, spatele i se ținea drept cu mândrie, iar pasul îi era apăsat cu hotărâre, ca al prințeselor popoarelor subjugate cu sabia, care ştiu că totul s-a terminat, dar trupul lor nu cunoaşte altă atitudine.

— Bună ziua, sărut-mâinile, domnişoară, îşi salută Franz mica vecină.

— Bună ziua, domnule Franz, răspunse Despina. Aveți o vitrină foarte frumoasă astăzi.

— Mulțumesc, domnişoară dragă. Să mai pofteşti, rogu-te, la o fotografie zilele acestea, când vei fi având puțin

timp. După câte îmi amintesc, pe ultima ai facut-o acum... cât să fie?

— Ei, domnule Franz. Îmi pare mie că v-ați pus în gând să mă ruşinați astăzi, râse Despina. Eram încă o copilă când am făcut ultima fotografie.

Din spatele umărului domnişoarei Agopian, numai o idee mai scundă decât acest umăr, Rudărița arunca priviri către domnul ce oprise pe protectoarea sa la vorbă, în mijlocul drumului. Trecerea unui tramvai cu cai, în sunet de clopote şi duruit de roți metalice pe şine, făcu inima Rudăriței să bată cu putere. Franz îi observă tresărirea de fluture a pleoapelor şi îi admiră stăpânirea de sine cu care îşi păstră neclintită poziția.

— Aceasta este Smărăndița, fiica morăriței din Perişani, spuse Despina, observând privirile lui Franz. Smărăndiță, dumnealui este domnul Franz. Este vecin cu noi şi face nişte fotografii minunate.

— Ziua bună, domnule, se auzi glas răspicat şi sigur din spatele umărului Despinei.

— Bună ziua, Smărăndiță, spuse Franz, apoi se hotărî să nu mai lungească vorba şi să dea pe față adevăratul lui interes. Nu vrei să-ți fac o fotografie?

Rudărița cumpăni o clipă întrebarea dimpreună cu privirea domnului din fața sa. Franz simți că trebuie să mai aducă încă o explicație:

— Laibăr cu rotițe pe la gulere, aşa cum văd că porți tu, mie nu îmi este dat să pot fotografia prea des. Se poartă şi

prin părțile de unde vin eu, departe spre Sibiu. Mi-ar plăcea să-l am într-o fotografie.

Rudărița se învoi şi fetele fură poftite în atelier. Franz promise domnişoarei Agopian că totul nu va dura decât câteva minute. Înțelegea că sunt aşteptate la Casele Domneşti ale Cotrocenilor şi nu dorea să le abată din drum. Dar privirea fetişoarei ascunse după umărul Despinei spunea atâtea poveşti, încât Franz nu putuse rezista tentației de a le fixa pe hârtie, ca să încerce mai apoi să le deslușească rosturile.

Fata cu catrință rămăsese cu ochii la pruncul lui Zamfir, scos de mamă-sa în dimineața aceea din mahalaua Colțea pentru treburile ei de pe Lipscani şi lăsat în grija tătâne-său pentru un sfert de ceas. Pruncul îl bucura pe Zamfir, care-l juca pe genunchi. Franz urmări privirea fetei şi înțelese:

— Ai frați acasă?

— Am trei frați acasă, domnule, răspunse fata răspicat, măcar că glasul trădător îi tremura. Unul dintre ei este cu puțin mai măricel decât pruncul acesta de aici.

— Ți-e dor de el? atinse Franz miezul sufletului Rudăriței.

— Îmi este, domnule, recunoscu fata cu glas coborât, măcar că abia ce l-am lăsat acasă ieri dimineață. Dar n-am mai fost despărțită de el niciodată până acum, şi îmi fuge gândul către casă.

— Aşază-te lângă el şi ţine-l, ca să vă fac o fotografie, propuse Franz, arătând către copilul ce se juca pe genunchii lui Zamfir.

Rudăriţa puse jos, lângă piciorul scaunului înalt, păpuşa dăltuită în lemn pe care o purtase în braţe până atunci. O acoperi vederii cu poala catrinţei, adună sub braţul ei subţire umerii copilului şi ridică spre aparat o privire de om mare. Franz făcu fotografia pe care o dorea şi mulţumi fetelor pentru îngăduinţă.

— De vei avea mâine drum pe aici, spuse el Despinei, să ştii că fotografia va fi gata. Putem trimite pe prietena noastră înapoi, acasă, cu un mic cadou din partea atelierului.

15. Căsăndrița Sânzienelor

— Să ridicați copila sus, în jilț, vă rog frumos, spuse Franz, din spatele aparatului de fotografiat.

Îşi păstra poziția uşor aplecată deasupra micii lui camere obscure cu burduful negru care stârnea curiozitatea băiatului aflat în picioare în spatele surorii sale. O mână rămăsese pe aparat, iar pe cealaltă o folosea

ca să indice locul cel mai potrivit pentru fetița de nici şase ani, îmbrăcată în iie şi cu opinci încheiate în nojițe în picioarele micuțe.

— În jilț este şi acum, domnule Mayer dragă, răspunse femeia care îi sprijinea cu amândouă mâinile pe cei doi copii.

Era îmbrăcată aidoma copilei celei mici. Numai năframa de borangic petrecută o dată şi jumătate peste cap şi în jurul gâtului făcea diferența între porturile lor.

— Sus pe rezemătoare, lele Mândră, surâse Franz chemând femeia pe numele pe care ea singură şi-l dăduse atunci când intrase dimineață în atelier: „eu sunt lelea Mândra din Grădiştea de Munte, lângă Orăştie, sub cetatea Sarmisegetuzei celei de demult, şi am venit pentru fotografia poruncită de Doamna Țării", rostise ea dintr-o suflare, împingând înăuntru doi prunci care se cam împotriveau, timizi. Sus, pe rezemătoare, pentru că e micuță şi o pierdem din fotografie, explică Franz.

— Haida Căsăndriță, hopa sus cum spune domnul fotograf.

Fetița cu părul negru despărțit pe mijloc în două ape şi împletit apoi în spatele urechilor, în două cozi subțirele, pe măsura anilor ei puțini, refuză cu mândrie ajutorul mâinii mamă-sii şi se ridică singură mai sus în jilț. Se aşează pe rezemătoare, ajungând astfel cu creştetul până aproape de umerii femeii. Chipul ei serios nu dăduse încă drumul

niciunui surâs de când intrase în atelier, ca şi cum în spatele frunţii mici s-ar fi legat soarta întregii lumi.

Aşezat până atunci în spatele ei, în picioare pe acelaşi jilţ, băiatul abia se mai vedea acum.

— D-apăi eu, mămucă? scânci el încet.

Purta o pălăriuţă de postav negru, cu boruri mici, aşa cum ştia Franz şi prin părţile Mediaşului. Copiii păreau de o vârstă, dar Franz nu găsea nicio asemănare între ei.

— Domnule Mayer dragă, cum facem că nu mi se mai vede băiatul? ceru femeia ajutor.

Lui Franz îi plăcea să fotografieze copii. Lipsa lor din casa lui îl făcea să pună multă răbdare în construirea fotografiilor. Nu era deloc lesne, pentru că cei mici cu greu puteau fi prinşi nemişcaţi, dar Franz aştepta şi-i amăgea cu vorba, pândindu-le mişcările şi anticipând acel singur moment în care copiii din cadru îşi trăgeau sufletul, între două năzdrăvănii.

Cu faţa toată luminată de un zâmbet încă de când lelea Mândra din Grădiştea Orăştiei împinsese fetiţa şi băiatul în atelier, Franz părăsi locul lui din spatele aparatului de fotografiat şi se apropie de clienţii săi. Culese din poala măruntă a fetiţei mânuţa ieşită trufaş dintre foile creţe şi înflorate ale iei şi o aşeză pe braţul stâng al jilţului, care o despărţea de mamă-sa. Îşi puse mâinile pe umerii băiatului şi-l împinse uşor în puţinul loc rămas liber între copilă şi femeie.

Se depărtă numai un pas şi privi cu un singur ochi ceea ce obținuse, apoi se apropie din nou şi înclină capul băiatului către lelea Mândra.

— Nu mişcați! spuse el, privind la ei printr-un cadru imaginar închipuit din degetele lui mari şi arătătoare.

— Mi-e sete, mamă, se auzi glasul Căsăndriței, stricând toate rosturile fotografului.

Pentru că nimeni nu-i răspunsese, fetița se ridică în picioare, apucă chipul mamă-sii între palmele ei mici şi îi întoarse privirile către ale ei, repetând:

— Mamă? Mi-e sete.

— Zamfire! strigă Franz în ajutor pe ucenicul său. Dă fuga în curtea din spate, la cişmea, şi umple o carafă cu apă proaspătă. Adu şi două pahare de la cucoana, din casă. Adu trei!

— Să ne fie cu iertare, domnule Mayer dragă, dar copiii aceştia ai mei îşi închipuie că stăpânesc lumea. Încă nu s-au deprins cu cele ale bunei-cuviințe, măcar că strădania mea este zilnică, spuse lelea Mândra, ieşind din nemişcarea în care îşi ținuse până şi respirația, atunci când Franz o privea printr-un cadru format din patru degete.

Îşi coborî umerii pe care îi ținuse până atunci încordați într-o poziție ce ar fi trebuit să imprime pe peliculă mândrie. Trase aer în piept cu nesaț, umplându-şi plămânii stăpâniți până atunci din cauza pregătirilor pentru fotografie.

— Mai cu seamă prunca aceasta dă poruncă asupra mea cu mare uşurinţă, încât de multe ori mă întreb singură dacă voi scoate-o la capăt cu încercarea aceasta ce mi-a dat Dumnezeu Milostivul. Să-mi daţi îngăduire să mă aşez până ce vine băiatul cu apa, spuse femeia şi, fără a mai aştepta vorba lui Franz, se aşeză, adunându-şi capetele năframei bogate în poală.

— La noi, domnule Mayer dragă, se petrec multe prin păduri, continuă ea. Nimeni nu se mai miră de nimic. Aşa am ajuns să cresc doi prunci, unul al meu şi altul al ălor frumoase, ce te ajută dacă le arăţi respect, dar te pot şi trânti de pământ dacă te crezi deasupra vorbelor din bătrâni. Nimeni nu este deasupra vorbelor din bătrâni. Când trăieşti pe lume cu suta de ani nu mai pleci inima la ispitele de mărire şi nu te mai ating dorinţele de glorie. De aceea, să crezi întotdeauna vorbei spusă de om bătrân, domnule Mayer dragă, pentru că acela este adevărul curat.

La noi, cum începusem a-ţi spune, se ţin Sânzienele an de an cu mare străşnicie.

La fiecare douăzecişipatru ale lui cireşar se deşteaptă fetele şi feciorii cei holtei înaintea zorilor de zi, ca să culeagă florile galbene de sânziene şi să împletească din ele cununi cu care să afle mai pe urmă dacă le este sorocul de nuntă aproape sau nu. Cununiţele de feciori se fac în cruce, iar cele de fete mari se fac rotate. La cea dintâi geană a soarelui, cununiţele trebuie aruncate pe case.

Şi atunci să vezi, domnule Mayer dragă, chicoteli şi snoave de ale tinereții celei nemintate, că ți-e mai mare dragul să te afli prin preajma lor şi să te cuprindă aducerile aminte. Dacă mai şi ştii câte una-alta de prin sat, care fecior pe care fată o scoate la joc mai des, sau chiar îşi caută de lucru cu tată-său, cerând cu împrumut câte o toporişcă ori o coasă, ca să-şi facă intrarea în neam pe căi mai lesnicioase, atunci ai să înțelegi altfel privirile ce se schimbă între fete şi feciori în dimineața de Sânziene, pe la noi.

Pătru al lui Gurăspartă de lângă şcoală s-a strecurat binişor pe la spatele mumei pruncii acesteia pe care ne muncim noi acum să o fotografiem, i-a prins mâna cu cununița în palma lui mare ca-ntr-o menghină şi, cu o mişcare smucită, a aruncat cununița departe, peste casa ălor bătrâni. Nu ştia nimeni a zice limpede acum dacă fata a aruncat singură cununița ce nu s-a mai întors, rămânând agățată de horn şi aducând zâmbet de mândrie şi speranță pe fața feciorului, ori din smucitura băiatului a ajuns rotița galbenă de flori acolo unde ajunsese.

Domnia ta poate n-oi fi ştiind, dar cununițele rămase agățate de horn arată cununie apropiată, înainte de postul Crăciunului. Aşa că vezi, de aceea îi râdea toată fața lui Pătruțu, fiindcă o avea pe fată dragă.

Zamfir intră în atelier cu o carafă smălțuită în mâinile amândouă. O aşează cu grijă pe măsuța mică şi înaltă ce servea adesea ca decor fotografiilor, ocupând-o întreagă.

— Alerg şi după pahare îndată, anunţă el şi dispăru din nou.

Intrarea lui atrăsese atenţia celor doi copii însetaţi, dar ieşirea bruscă îi lăsase descumpăniţi. Îşi opriseră joaca şi rămăseseră cu ochii pofticioşi la carafa înflorată în albastru, aşa cum îi plăcea doamnei Mayer să cumpere.

— Într-o clipă vin şi paharele, le zâmbi Franz.

— Tare îţi mulţumim, domnule Mayer dragă, pentru înţelegere.

— Îmi face plăcere, spuse Franz apoi, după o scurtă ezitare, se hotărî să dea glas întrebării care-i stăruia în minte de când lelea Mândra îşi începuse povestea. Toate acestea pe care le spui dumneata... copiii le cunosc?

— La noi, domnule Mayer dragă, nu e bine să ascunzi asemenea lucruri. Căsăndriţa nu-i de-a noastră şi *alea frumoase* nu trebuie mâniate cu niciun chip. Prunca aceasta înţelege oricum mai multe decât mine ori decât dumneata. Poate nu-ţi vine a crede, dar de la bun început a văzut în două lumi. *Alea frumoase* i s-au arătat nu o singură dată şi cu toate acestea copilul a rămas neatins. Aşa ceva nu se întâmplă decât dacă eşti de-al lor. Altfel e cuminte şi nu mă necăjeşte, cel puţin nu mai mult decât Iliuţă acesta, care este al meu bun.

— Am observat că par a fi de o vârstă şi mă încerca bănuiala că ar fi gemeni, atâta doar că nu găseam nicio asemănare între ei, spuse Franz.

— Să vedeți, domnule Mayer dragă. Să vă spun mai departe cu noaptea de Sânziene. Pătruțu al lui Gurăspartă a făcut el ce-a făcut şi cununița fetei a rămas agățată de hornul casei, de-i râdea feciorului toată inima. Fata plecase ochii, chipurile ruşinată, dar nu amăgea pe nimeni pentru că erau demult ştiuți în Grădiştea că se au dragi, şi erau de pomina babelor ce numărau privirile băiatului către ea şi pe ale ei către băiat.

Şi-a dus mâinile la gură şi şi-a acoperit-o cu sfială, cuprinzându-şi între palme şi obrajii îmbujorați. Pe la marginea degetelor a căutat sprijin în privirile fetelor de seama ei, dar ele râdeau cu toatele şi se înghionteau fără fereală. Mateiaş cel mic al popii, prieten bun cu Pătruțu, l-a încurajat aşezându-i o mână pe umăr, cum fac ei – feciorii – între ei, atunci când au o vorbă şi ea rămâne hotărâtă.

Aşa cum se cere şi cum este datina, alaiul şi-a ales apoi Drăgaică.

Între fetele din sat se scot şapte, cele mai mândre la joc şi mai pricepute la cusut ori frământat cozonaci. Din ele şapte se scoate una singură, cea mai mândră dintre cele mândre, şi cu ea împodobită pornesc către cea dintâi răscruce. Oamenilor întâlniți pe cale Drăgaica le împarte din podoaba ei de grâne, iar gospodarul trebuie să anine spicul primit de cea mai înaltă grindă a casei, ca să crească grâul până acolo unde este spicul Drăgaicei.

Fetele din alaiul ei poartă numai cămeşoaiele, fără catrințe ori alte podoabe, fără cingători, şi să le vezi

domnule Mayer dragă, cât sunt de frumoase, bătu-le-ar norocul, albe din creştet până-n tălpi, jucând hore pe la răscruci, juri că sunt *alea frumoase* cu adevărat, Doamne iartă-mă! Şedeți cuminte, mamă, şi lăsați băiatul să vă toarne apă în paharele celea, abătu femeia subiectul discuției către copii şi se ridică îndată să-i adune cu mâinile pe lângă ea, atunci când îşi făcu din nou apariția Zamfir, cu trei pahare curate pe o tavă argintată.

Băiatul din atelierul lui Franz umplu paharele şi dădu mai întâi copilei ce iscase toată această pauză, apoi lui Iliuță şi pe ultimul lelei Mândra. Abureala prinsă de pahare sub suflul rece al apei se prelingea înapoi pe degetele copiilor, preschimbată din nou în apă la atingerea caldă a mâinilor lor.

— Doamne, rece este, domnule Mayer dragă, se sperie femeia şi coborî iute paharele de la gurile copiilor. Beți mai încet că vi se aprind plămânii, mamă, Doamne fereşte Maica Domnului! Ia înghițitura şi plimb-o prin gură ca să o încălzeşti, sfătui ea copila care se pregătea să-şi recapete stăpânirea asupra paharului. Căsăndriță, ai de grijă că odată mă supăr, tu aşa să ştii, spuse lelea Mândra, aruncând către fotograf o privire care spunea „vezi? Nu mă ascultă”.

— Poate ar fi bine să mai lăsăm apa să se încălzească, propuse Franz.

— Tare mă tem să nu vă țin de la treburi, domnule Mayer dragă, spuse lelea Mândra. Să nu trecem cumva ora

stabilită pentru cealaltă fotografie. Ştiu că la ceasurile unsprezece soseşte întreaga delegație de la Societatea noastră de femei din Orăştie. Toate avem poruncită fotografie de la Doamna noastră Elisabeta Regina, Dumnezeu să ne-o țină sănătoasă. Ne-a părut bine că fotografia a fost poruncită la domnia voastră, pentru că sunteți singurul care puteți prinde privirea copilei acesteia ce vede amândouă lumile.

Suntem toate poposite pentru noapte la Hanul lui Manuc, dar vă spun drept, domnule Mayer dragă, că nu am fi rămas nopțile acestea două, de nu ar fi fost stăruința şi porunca Doamnei pentru fotografiile acestea. Hanul nu este un loc potrivit pentru noi. Noi suntem cuviincioase şi hanul pare a fi un loc mai pe potriva bărbaților ce negustoresc în odăile de dedesubt ori petrec în ocolul larg în care intră cu căruțele cu mărfuri. Tarafurile nu se duc niciodată de acolo, nici noapte, nici zi.

Doamna noastră Elisabeta Regina plăteşte totul, şi se cuvine să răsplătim cinstea ce ne face dorind a duce la mândrul Paris, de care s-a auzit şi la noi, covoare şi ulcele înflorate. Suntem aşteptate mâine la palat, vom cunoaşte pe Doamna şi suntem cu sufletul dulce din această pricină. Pământeană să fi fost, şi nu ar fi îndrăgit mai mult acestea toate ale noastre. Tare-i mai sunt pe plac țesăturile ieşite de pe mâinile noastre Doamnei Țării!

Franz surâse cu şăgălnicie la vorbele femeii despre Hanul lui Manuc.

Planul Reginei de a prezenta la Expoziția Universală de la Paris, din acel an, covoare țărăneşti țesute la război ori felurite oale şi ulcele din lut copt în cuptoare şi pictat cu toate păsările şi florile țării îi era cunoscut. Aflase cum aduna la porunca sa femeile de prin toate societățile din țară. Soseau zilele acestea în Bucureşti femei din Orăştie, dar şi din Blaj, ba chiar şi talente pe care Doamna Țării le descoperise întâmplător, şi care nu erau aparținătoare niciuneia dintre asociații, aşa cum fusese copila cea cu statueta cioplită în lemn.

— Care va să zică nu vă este pe plac hanul? zâmbi în continuare Franz, stârnind cu bunăştiință pe clienta sa.

— Domnule Mayer dragă, să nu mi-o luați în nume de rău, dar la noi tot omul spune ce gândeşte. Eu aşa gândesc, că pentru ochii unei femei nu sunt potrivite cele ce le-am văzut noi la han. Suntem cu toatele şase femei, trei din Grădiştea de Munte şi trei din Orăştie. Cum s-ar spune, şase păreri diferite. Şi toate ne-am cam ruşinat de unele dintre cântecele ce răzbăteau din curțile de jos până la odăile noastre. Ba încă la sfârşitul zilei, când ne vom isprăvi treburile poruncite de Doamna noastră, Regina Elisabeta, iarăşi vom străbate şirurile de prăvălioare de sub odăile hanului, prin fața cărora stau la vorbă precupeții de toate felurile, dar mai ales din felul acela ce aruncă ochiade nepotrivite către femei măritate prin alte părți. Am văzut eu că le place chiar şi ruşinarea ce ne urcă nouă în obraji, şi

vă spun domniei voastre pentru că văd că mă ascultaţi, dar aşa ceva nu se cade şi pace.

Şi lelea Mândra îşi potrivi cu două gesturi repezite foile catrinţei, ca şi cum ar fi aruncat de fapt două palme straşnice unor precupeţi pe care-i ştia dumneaei.

— Obiceiuri de oraş, lele Mândră, încercă Franz să propună o scuză pentru precupeţii cei necuviincioşi. Sunt oameni adunaţi din patru zări, fiecare venit aici cu gând să agonisească repede ceva avere cu care apoi să se întoarcă prin părţile de baştină. Nu caută a păzi renumele pe care şi-l fac între timp aici, pentru că au impresia că acesta nu-i va urma înapoi, acasă.

Lelea Mândra clătină din cap şi-şi păstră pentru ea restul gândurilor. Căsăndriţa şi Iliuţă se opriseră, cu paharele de apă în mâini, în spatele vitrinei atelierului, cercetând fotografiile aşezate acolo cu faţa către drum. O doamnă elegantă la braţul unui domn cu joben se opriseră la rândul lor de cealaltă parte a vitrinei şi îşi arătau unul altuia copiii îmbrăcaţi în cămeşile ţesute la războaiele din Grădiştea.

— Să-mi termin povestea, domnule Mayer dragă, că lucrul neterminat te urmăreşte peste tot şi nu mai scapi de el. În anul acela a fost aleasă Drăgaică muma copilei ăsteia. Bea încetuţ, mamă. Era ca luna de frumoasă. Fetele îi împletiseră cunună de grâne şi-i prinseseră flori de sânziene pe la toate căpeţelele şnururilor cămeşii: la mâneci, la gât.

De bucuria cinstei pe care o petrecea, obrajii fetei erau roşii ca macul în buza verii, iar din colacii de păr împletiți pe spate îi scăpaseră inele de cârlionți care – bătuți din spate de soare – jurai că-s din aur. Pătruțu se uita la ea vrăjit. Tot alaiul râdea şi se veselea în jurul lui, numai el rămăsese cu ochii aşa, nu ştiu cum, nemişcați, ațintiți la fata lui. Nici nu mai clipea.

Alaiul a aşezat lăutarii satului în fruntea lui şi au pornit să împlinească datina. Le ieşeau gospodarii în cale să-şi primească spicele. Drăgaica frumoasă le zâmbea fericită şi împărțea din darul ei. Ultimii pe urmele lor veneau copiii satului, chiuind şi alergând ca bezmeticii dintr-o parte în alta a ulițelor, stârnind câinii curților şi speriind babele aşezate cuminți pe la portițe.

Au însemnat cu joc şi cântec toate răscrucile satului, de-a lungul. Departe în luncă, dincolo de hotarul satului, au făcut popas pentru hore. Toată lumea e a lor, domnule Mayer dragă, într-o zi ca aceasta. Copiii mai mărişori se scăldau într-un ochi de apă mai ferit privirilor, şi chiotele lor răsunau până înapoi în sat, dând de ştire tuturor unde se află.

Când soarele a început a amurgi se întorceau şi ei, agale şi obosiți de fericire, câte doi-trei laolaltă. Fetişcanele încă prea mici ca să fie primite în alaiul fetelor îşi răsuceau în mâini pletele şiroite de apă. Cei mai mari veneau câte doi, tot o fată şi un fecior. Grădiştenilor din capul satului nu li s-a părut a mirare când au văzut că Pătru al lui

Gurăspartă lasă pe Drăgaica acelei zile în poarta tătâne-su şi îşi ia seara bună de la ea. Începea noaptea a doua după Sânziene, când fetele trebuie să stea în spatele ferestrelor închise şi a perdelelor bine petrecute.

În noaptea aceasta, *alea frumoase* umblă pe pământurile oamenilor şi împart rod holdelor, animalelor ori femeilor măritate al căror pântec nu a fost încă binecuvântat.

Rând pe rând, porțile s-au închis în spatele tinerilor ce-şi încheiaseră petrecerea lor.

Ăți fi fost vreodată pe la munte în serile de vară, domnule Mayer dragă, când începe cerul a spuzi de stele. Doamne, aproape mai este Milostivul de pământ şi de oameni în asemenea nopți! Parcă tot aerul ar fi parfumat. Bătrânele ies, în noaptea a doua după Sânziene, să adune ierburi şi rădăcini de leac. Umblă încetuț, cu teamă, să simtă pe *alea frumoase* şi să se ațină din calea lor atunci când le simt, fiindcă fiecare umblă cu rosturile lor.

Sânzienele le îngăduie, atâta vreme cât bătrânele nu le încurcă treburile. Acum, numai Bunul Dumnezeu Drăguțul ştie care o fi adevărul de la vorba asta mai departe.

Vezi, domnia ta, domnule Mayer dragă, cea mai nebună bătrână de la noi din sat – pentru că avem şi din soiul acesta, să nu crezi că nu – jură şi astăzi că în crucea nopții ea a mai văzut o dată pe Drăgaica cea frumoasă pe afară, întorcându-se ferit, pe sub garduri, dinspre luncă. Ca şi cum ar fi aşteptat să se potolească tot freamătul zilei, apoi

ar mai fi ieşit o dată, cu fereală, pentru o întâlnire mai de taină.

Alea frumoase ar fi îndrăgit-o, că prea era frumoasă cu cununa ei de grâne şi cu obrajii roşii pe sub cunună, şi ar fi ademenit-o afară ca să mai petreacă la joc cu ele, sub spuza de stele.

Fata, ca toți cei vrăjiți, ar fi ieşit din casă fără să ştie ce face şi s-ar fi întors dincolo de miezul nopții. Ori că nu-şi mai amintea nimic, ori că se speria singură de ce-şi amintea, fata nu a spus nimic a doua zi mumă-sii. Şi cum era să găsească tihna să mai spună ceva, domnule Mayer dragă, când a doua zi s-a petrecut nenorocirea care a făcut satul întreg să înghețe de spaimă? L-au găsit pe Pătruțu al lui Gurăspartă în văioagă la Albina, unde-şi țin oamenii stupii, cu mințile rătăcite, cu părul alb în cap până la ultimul fir şi cu cămeşa zdrențe pe dânsul.

Încălțările i le-au găsit tocmai hăt, în cealaltă parte a muntelui, înspre Costeşti, cale de patru ceasuri cu piciorul, iar între locul în care l-au găsit pe Pătru şi locul în care au aflat încălțările era o cale pârjolită prin ierburi şi peste mirişti, ca şi cum un car de foc ar fi trecut pe acolo.

Nimeni nu a spus nicio vorbă, nici atunci nici mai târziu, dar toată suflarea satului ştia că asta este mâna ălora frumoase. Se vede treaba că feciorul le-a ieşit cumva în cale şi le-a mâniat, iar ele au dat cu el de pământ numai o dată, pentru că dacă dădeau şi a doua oară nu mai aflam noi nimica din el.

L-au jelit mamă-sa şi bună-sa, l-a jelit cu lacrimi amare Drăgaica satului, bătrânele i-au spălat fața şapte zile la rând în apă neîncepută adusă de la fântâna din curtea bisericii, taica preotul al nostru i-a citit din Sfânta Scriptură deasupra capului şi deasupra hainelor, pe care mai apoi le lua la purtat.

Nimic nu s-a mai îndreptat, domnule Mayer dragă. Pătruțu al nostru ca bradul a rămas rătăcit prin munții ălora frumoase, iar pe ulița din sat s-a mai plimbat câțiva ani, cu pas greu, un fel de moroi, Doamne, iartă-mă, că nici nu ştiu cum să-i zic!

Timpul însă nu se opreşte în loc numai pentru atâta lucru, domnule Mayer dragă. Lunile treceau, iar frumoasa noastră Drăgaică de ce plângea mai amar, de atâta se făcea mai frumoasă. Pielea obrazului îi lucea ca porțelanul, iar părul parcă i se făcea din zi în zi mai auriu şi mai mătăsos la fir. Parcă ar fi urmat-o o lumină peste tot pe unde umbla.

De la o vreme, bătrânele s-au luat de gânduri şi au prins a-i purta sâmbetele bietei fete. Pe la mijlocul toamnei, cineva a văzut-o căutând îndelung în adâncul apei din fântâna bisericii. Plângea, şi lacrimile cădeau în ochiul de apă ca şi cum cerul ar fi plouat. Pântecele i s-a rotunjit abia o lună mai târziu. Catrința încă o mai cuprindea când a dat cea dintâi zăpadă, în a treia săptămână a Postului Crăciunului, la sfârşitul lui Brumar către începutul lui Undrea cel de iarnă.

Fată ieşită din greşeală în calea Sânzienelor în cea de-a doua noapte a sărbătorii lor, atunci când ele împart rod pământului şi femeilor măritate, Drăgaica noastră îşi plângea acum, pe priciul fântânii, ceea ce ar fi putut fi fericirea şi norocul ei.

Pântecele ei cel răsărit ca o pâinică dintre părţile petrecute ale bundiţei a împărţit satul în două: unii îi arătau milă şi îşi stăpâneau vorbele, ca să nu aducă durere şi mai mare sufletului aflat şi aşa în mare cumpănă, alţii se credeau fără de pată şi aduceau judecată unor fapte asupra cărora încă nu se limpezise adevărul.

Întâlnirea aceasta cu Sânzienele a amândorura, şi a lui Pătruţu şi a Drăgaicei satului, tocmai în aceeaşi noapte, li se păruse unora cusută cu aţă albă. Pe ea nu s-a ostenit nimeni să o întrebe cum a fost. Atât cei care ar fi sprijinit-o cât şi cei care o arătau cu degetul credeau că ştiu ce s-a întâmplat.

Lucrurile au rămas încurcate, pentru că taica părintele al nostru nu s-a hotărât să vorbească satului despre asta, nici măcar duminica, în pilde. Fără să cunoască în ce parte înclină biserica balanţa, oamenii au rămas cu părerile împărţite.

La sfârşitul lui Gerar, două săptămâni după Bobotează, aşa cam pe la amiază, mă pomenesc, domnule Mayer dragă, cu fata pe prispa casei. Bătea în geamurile toate, alergând de la unul la altul şi căutând, cu palmele făcute căuş în jurul ochilor, să zărească ceva înăuntru prin ele.

Era plânsă proaspăt, ca de obicei. Omul meu m-a îndemnat pe mine către uşă când a văzut cine ne călca prispa înzăpezită. Îl aveam pe Iliuță de câteva luni de zile, şi sărmana fată gândise că am să mă pricep ce este de făcut acum, că-i sosise sorocul să nască.

— Ajută-mă, dadă, că dumneata ai trecut prin asta şi ştii mersul lucrurilor. Ajută-mă să nu fac alt păcat, ajută-mă să aduc pe lume viața pe care o trimite Domnul Dumnezeu. Cu mine apoi întâmple-se orice, dadă, dar copilaşul acesta nu poartă nimic necurat cu el şi nu trebuie osândit înainte de a veni pe lume.

Domnule Mayer dragă, îți spun curat că mi s-a făcut tare frică, pentru că ştiam număra lunile dintre Sânziene şi Gerar, şi nu ajunsese încă la soroc. Am trimis iute omul după moaşă, am pus apă pe foc, să fie pregătită, şi am început a mă ruga. Fetei îi asuda fruntea de nu prididеam să i-o țin uscată cu un ştergărel. Când îi veneau durerile cele mari muşca din capătul lui şi mi se uita rugător în ochi, ca şi cum şi-ar fi cerut iertare de la mine pentru că-mi năvălise aşa în casă.

— N-o să dureze mult, dadă. Să mă ierți şi să mă îngădui numai cât aduc pe lume, apoi n-am să te mai supăr cu nimic.

A avut dreptate, ca şi cum ar fi ştiut.

Până să mi se întoarcă omul din sat cu moaşa, copilul era născut. Dar ce zic eu copil, că era numai cât o lingură şi în cea dintâi oră nu a dat glas. Moaşa şi-a suflecat

mânecile de cum a intrat în casă, a luat-o şi a început a lucra de ale ei, că nu ştiu astăzi a desluşi cele ce se petreceau atunci. Numai o vedeam că este din ce în ce mai încruntată. Nici nu mai avea răbdare să ceară ce îi trebuia, doar mă ferea din calea ei cu o mână şi îşi lua ce avea nevoie.

Şi numai ce o văd, domnule Mayer dragă, că iese afară hotărâtă, o ia de-a dreptul prin zăpada afânată din curte, smuceşte portița într-o parte şi opreşte primul om ce trecea pe drum. A schimbat cu el două vorbe apoi s-a întors la fel de smucit înapoi.

Copil născut la nici şapte luni, fetița trebuia numită pentru ca mai apoi să poată fi chemată pe nume în biserică, de preot.

— Cum se cheamă copilul ce s-a născut? a întrebat atunci moaşa pe trecătorul din drum.

— Casandra, a spus acela primul nume care i-a venit în minte, sau numele pe care i l-au strigat la ureche *alea frumoase*, cine să le mai ştie că sunt atât de încurcate.

Moaşa s-a întors în casă şi a spus tare şi răspicat: Casandra! Iar copilul a dat cel dintâi țipăt pe lumea aceasta, dintr-o guriță mică şi atât de vânătă încât nimeni nu ar fi crezut că va mai prinde viață.

Iliuță veni în goană de la joaca lui şi-şi propti amândouă palmele mici de genunchii înveliți în catrință ai lelei Mândra.

— Mămucă, mămucă! încercă el să-i atragă atenția femeii.

Lelea Mândra însă privea pe Franz de deasupra creştetului copilului, povestind mai departe.

— Mămucă, auzi-mă şi pe mine! şi spunând acestea, Iliuță prinse obrajii mamă-sii în palme şi îi întoarse fața către el, țintuind-o cu privirea.

— Băiatul mamei, obiceiul acesta ce ți-ai luat după soru-ta de lapte nu prea este pe placul meu, îl dojeni lelea Mândra.

— Mămucă, vin dada Ileana cu dada Anuța şi cu fie-sa a mare, Doinița! Eu le-am văzut primul!

— Vai de mine şi de mine, domnule Mayer dragă, am trecut de ora noastră! se sperie lelea Mândra. Căsăndriță, repede la poză! Iliuță, sus pe jilț şi nu mişca! Zamfire, dragu' mamii, fii bun şi ia matale paharele cele două din mâna copilei, uite-o cum a rămas nemişcată la vitrină, de-ai gândi că pentru asta a adus-o biata mumă-sa pe lume, cu atâta amar şi chin. Domnule Mayer dragă, domnia ta să ne ierți că te-am ținut de vorbă şi am rămas cu treaba nefăcută, dar împlinim numaidecât lucrul pentru care am venit şi apoi nu te mai necăjim.

Preluând fără greutate frâiele situației, lelea Mândra aşeză pe fiecare la locul său în atelier, o luă pe fetiță de lângă copăcelul de decor pe care îşi plecase capul şi ridică ochii către fotograf.

Cu un zâmbet sincer amuzat, Franz îşi îndreptă imediat aparatul către locul indicat de ea şi se aplecă deasupra burdufului negru. Căsăndrița fusese aşezată într-o clipă pe brațul jilțului, lelea Mândra stătea în picioare de-a stânga ei, iar chipul lui Iliuță se ițea între ele două, uşor aplecat către mamă-sa. Mânuța stângă a Căsăndriței dispăruse toată în palma femeii. Întregul tablou era exact aşa cum îl aranjase Franz, înainte de toată această întrerupere.

— Perfect! spuse el, privind prin aparat. Lelea Mândra şi Iliuță, privirea către dreapta, vă rog. Pentru echilibrul fotografiei, Căsăndrița, privirea către stânga, te rog.

Căsăndrița i se uita lui Franz drept în adâncul ochilor, străbătând pătrunzătoare prin toate lentilele aparatului de fotografiat, ignorând indicațiile lui ca şi cum nu ar fi auzit nimic. Părea hotărâtă să desluşească taina prin care chipul său, al fratelui de lapte şi al mamei lor urma să se imprime pentru totdeauna pe o bucată de carton.

Franz îi înțelese dârzenia şi, fără să mai insiste asupra echilibrului fotografiei, apăsă pe declanşator.

— Gata, aşa-i? întrebă lelea Mândra. Să-ți dea Dumnezeu Drăguțul sănătate, domnule Mayer dragă! Dacă nu ți-ar fi cu supărare şi nu te-am încurca pe la treburi, am mai sta până când faci şi fotografia suratelor de dincolo, aşa fel ca să ne întoarcem împreună la han. Altă inimă am să trec printre şirurile de precupeți petrecăreți împreună cu ele decât singură, numai cu copiii aceştia alături de mine.

Şi spunând acestea, lelea Mândra îşi ocupă din nou locul său pe scaunul din spatele aparatului, aşezându-şi cu grijă foile catrinței şi culegând cu două degete o scamă numai de ea văzută.

— Băiete, schimbă scaunele şi aranjează studioul pentru o fotografie mai largă. Au venit femeile de la Orăştie pentru fotografia de grup, spuse Franz lui Zamfir care îşi aştepta poruncile în pragul dintre cele două încăperi. Poftiți, poftiți, invită el apoi noile cliente în atelier.

Cinci femei, toate mai tinere la ani decât lelea Mândra, umplură atelierul de ii înflorate şi marame brodate. Purtau cu ele fuioare cu caierele de lână neîncepute, cum ceruse Doamna Țării pentru fotografie, iar una ducea pe umăr un țol țesut în casă, la război.

— Ziua bună, dadă Mândro, dădură ele binețe. Nu ne aştepți şi pe noi să isprăvim, ca să ne întoarcem cu toatele apoi?

— Numai ce vorbeam cu domnul Mayer ca să mă îngăduie să mai rămân o bucată de timp. Vă aştept şi termin şi istoria ce am început cu dânsul. Nu ştiu de la ce ne-am luat că m-am pomenit depănând despre naşterea copilei acesteia, răspunse lelea Mândra, arătând către Căsăndrița cu bărbia.

Femeile amuțiră şi schimbară priviri între ele.

— Aibi de grijă, dadă, spuse cu fereală una dintre ele, privind în jos.

— Eu mă socot că atâta vreme cât ținem neatins respectul pentru *ele* putem duce prin lume, pe unde ne poartă soarta, povestea aceasta pe care o trăim încă, răspunse lelea Mândra spaimei suratei sale. Nu mă gândesc decât la vremurile ce vor veni, în care oameni ca noi ar fi bine să ştie că au fost pe lume făpturi ca *ele*.

Apoi, întorcându-se către Franz, continuă:

— Aşa a primit copilul cel născut la sfârşitul lui Gerar numele de Casandra, domnule Mayer dragă. Când a dat cel dintâi țipăt atunci am ştiut că va trăi. Era adusă pe lume de mai bine de un ceas deja, şi nu mai aveam nicio speranță. Ba încă m-a încercat păcatul să gândesc că poate e mai bine aşa, Drăgaica noastră şi-ar fi revenit şi poate că şi-ar fi găsit norocul în ochii altui fecior de pe la noi, că doritori erau, slavă cerului. Bine zice bărbatu-meu când zice: minte de femeie, dă-i pace că n-ai ce-i face.

Ce gândeam eu atunci şi ce voia Dumnezeu Înaltul cu noi toți nu erau deloc unul şi acelaşi lucru. Lăuza a rămas în casa noastră trei zile. Astăzi sunt încredințată că numai gerul năprasnic al zilelor acelora a ținut-o. Îşi privea prunca numai printre lacrimi şi nopțile vorbea la urechea ei, şoptit. Mie îmi părea că toată casa ne este înconjurată de îngeri, atâta linişte şi pace se coborâse dintr-odată.

La sfârşitul celor trei zile, biata noastră Drăgaică, cea mai frumoasă pe care satul a avut-o vreodată, a dispărut ca fumul. Au găsit-o după alte trei zile în fântâna din curtea bisericii.

Taica preotul al nostru nu a voit să-i facă slujbă creştinească şi nici să o primească în pământ sfinţit, în cimitirul de la marginea satului, pentru că păcatul pe care-l făcuse fata, luându-şi zilele, era prea mare şi de neiertat. Mateiaş cel mic al popii, de dragul vremurilor de demult în care fusese tovarăş de vânătoare şi de joc cu Pătruţu al lui Gurăspartă cel cu minţile acum rătăcite, îngropă fata în pădure, deasupra satului, unde începe drumul pieptiş către Sarmisegetuza cea veche.

Pentru crucea ce i-a pus la căpătâi a avut multă vreme necaz şi ceartă cu tătâne-său.

În primăvară, fetele au început a lăsa pe braţele crucii coroniţe de flori, iar de Sânziene au împodobit-o ca în anii trecuţi, cu spice de grâu şi cu flori galbene de sânziene. Poate că sunt numai vorbe, dar unii spun că fetele ce îi îngrijeau troiţa şi-i împodobeau crucea cu flori se măritau din dragoste, iar bărbaţii ce şi-i alegeau le pierdeau din ochi de dragi.

Bătrânele mai cu trecere pe lângă taica preotul al nostru au încercat, în vara aceea, să-l înduplece şi să se învoiască a primi pe biata fată în curtea bisericii, în cimitirul satului. El însă nu a vrut să audă cu niciun chip aşa vorbe, şi maica pruncei acesteia este şi în ziua de astăzi sus, deasupra satului.

Alături de troiţă a început a ieşi din pământ o altă cruce, din piatră. Creştea singură, de la an la an. Mai întâi nu ne-am dumirit ce putea să fie. Oamenii o vedeau ba

acoperită de omăt, iarna, ba îngropată în ierburi, vara. O ridicătură de pământ pe care nu-ţi dă inima ghes să o cercetezi mai îndeaproape pentru că pare lipsită de importanţă.

Pe când făcea Căsăndriţa trei anişori însă, am pierdut-o de acasă.

M-am speriat aşa de tare, că au venit bătrânele să-mi stingă cărbuni şi tot nu-mi veneam în fire. Eram încredinţată că *alea frumoase* au venit să şi-o ia înapoi. Era mijloc de toamnă, începea de acum să se întunece devreme, iar copila nu era de găsit nicăieri. Până în crucea nopţii au umblat bărbaţii din sat cu torţe prin luncă, pe la poala pădurii, de-a lungul firului de apă ce mărgineşte satul. Nicio izbândă nu am avut.

Peste noapte, de plâns şi de zbucium, am căzut într-un somn greu ca moartea şi am visat-o la picioarele crucii mumă-sii. Îşi ţinea genunchii în braţe şi privea ţintă, încruntată cum o vezi şi acuma, o făptură ce-i stătea dinainte. În vis nu mi s-a arătat cine era făptura aceea. Dimineaţă, înainte de răsăritul soarelui, am trezit şi pe bărbatu-meu şi am pornit către munte.

Am aflat fata exact aşa cum o visasem: între ierburile de-acum veştede ale toamnei, cu genunchii la gură şi cu braţele roată în jurul lor, sprijinită de crucea de piatră crescută din pământ şi privind fix în ochii lui Pătruţu cel cărunt la nici douăzecişitrei de ani câţi avea. Nu a ştiut să-mi spună cum a ajuns acolo. Pătruţu a rupt-o la fugă când

ne-a văzut, pierzându-şi urma în adâncul pădurii, iar Căsăndrița mică ne-a spus atâta doar: că stătuse cu ea toată noaptea, păzind-o şi cântându-i, aşezat la rândul lui în ierburile de pe cealaltă margine a drumeagului, față în față cu ea.

Povestea se depăna încet, ca la clăcile de toamnă. În timpul acesta, femeile din Orăştie şi Grădiştea fuseseră aşezate roată, într-o şezătoare închipuită chiar acolo, în atelierul lui Franz. Fuioarele încărcate şi le sprijiniseră de brâu şi dăduseră drumul suveicilor jos, pe lângă ele. Țolul pe care îl aduseseră pentru fotografie fusese ridicat pe un decor din spatele lor.

Cu toate că Franz făcuse mai multe drumuri între aparat şi scaunele lor, ridicându-le bărbiile astfel încât să li se vadă ochii, ele îi coborau imediat către lucrul din mâinile lor. Nu înțelegeau ce rost ar mai putea avea fuioarele şi suveicile dacă se prefăceau doar a le mânui, aşa că lucrau cu adevărat.

— Dă-le pace, domnule Mayer dragă, spuse lelea Mândra. Nu ți se vor uita în aparat nici dacă stăm aici până mâine.

Franz zâmbi şi apăsă declanşatorul. Fotografia se aşeză cuminte pe plăcuța închisă în aparat.

Femeile rămaseră descumpănite. Se aşteptau ca fotografia să lase urmele vreunei tulburări pe trupurile lor: o furnicătură, o înțepătură ori cel puțin o răceală sau fierbințeală altcumva. Fără a face niciun schimb de

impresii între ele, cu toatele gândiseră în sinea lor că nu este cu putință să prinzi chipul unui om pe hârtie fără ca el să simtă oarece. Iar acum domnul fotograf, care părea să fi isprăvit înainte ca ele să se lămurească bine ca a început, le descumpăni.

— Atât a fost, puse lelea Mândra punct întregii dimineți. Foarte tare îți mulțumim şi te poftim să ne fii oaspete la noi, la Grădiştea, oricând vei voi. Mai cu seamă însă ar fi bine vara să veniți, dimpreună cu doamna, ca să vedeți toate minunățiile lăsate de Dumnezeu între munții aceia.

— Şi povestea? vru Franz să ştie. Cum se termină?

— Povestea? Povestea noastră nu se termină niciodată, domnule Mayer dragă. Crucea creşte din pământ de la an la an. Nu ştiu cum se face, dar parcă mereu este de statura Căsăndriței. Iernile, piatra ei este caldă şi topeşte zăpada din jur. Verile este umedă, trage apă de undeva din adâncuri şi se îmbracă toată în muşchi verde, parcă-i vie.

Anul trecut a fost aleasă Drăgaică o codană care parcă întrecea pe sărmana maică a Căsăndriței în frumusețe, iar anul acesta a făcut nuntă mare cu un fecior de peste munte, de la Orăştie. Căsăndrița mai dispare şi acum de acasă, dar totdeauna o găsim lângă cruce.

De acum ne ducem la ale noastre, domnule Mayer dragă, iar pe domnia ta te lăsăm cu ale dumitale. Astăzi după prânz suntem la palat, iar mâine pe înserat, cu ajutorul Lui Dumnezeu, suntem înapoi în bătăturile

noastre. Rămâi sănătos şi te aşteptăm, cum ne-a fost vorba.

La o săptămână după ce aflase povestea Căsăndriței, Franz rânduia comenzile care ieşiseră. Pentru unele trebuia să trimită vorbă clienților, ca să vină să le ridice. Pe altele le trimitea prin Zamfir. Cele comandate de departe, aşa cum erau fotografiile femeilor din Orăştie, erau frumos împachetate şi trimise prin poştalion.

Franz alese dintre toate fotografia lelei Mândra, sprijinind pe Căsăndrița şi pe Iliuță în jilțul cel mare din atelier. Privirile fetiței nu păreau a veni din fotografie, ci direct din pădurea Muncelului, dincolo de Parângul neclintit. Preț de o clipă, Franz se pierdu în luminile tainice ale ochilor ce puteau lua în stăpânire pe oricine. Apoi zâmbi cald unei aduceri aminte din ziua în care atelierul îi fusese ocupat de fuse şi fuioare.

Luă fotografia şi o aşeză în vitrina atelierului, între aceea a doamnei sale şi cea a domnişoarelor Budişteanu, modiste în strada Lipscanilor. Fotografiile cu copii atrăgeau întotdeauna atenția trecătorilor.

Mai presus însă de aceasta, şi mai tainic, Franz nădăjduia ca vitrina plină de copii să atragă alte împliniri asupra casei sale.

16. Lăutarii

Fărâmiță scripcarul îşi trecu sacâzul peste cel dintâi arcuş cu drag. Alături, lângă picior, mai avea încă două. Când femeia lui, Garofița, îl îmbăia pe cel mai mic dintre pruncii de prin curte, îi trăgea la fel picioruşele şi mânuțele cu ulei şi le muncea bine, ca să doarmă copilul dus.

Tot ca pe un prunc îşi îngrijea Fărâmiță scripca în primăvară, când zaiafeturile, chefurile şi petrecerile domneşti de peste iarnă se mai potoleau de ruşinea Postului Paştelui. Alături aşezase cobza a cărei îngrijire tocmai o terminase. Întotdeauna păstra scripca la sfârşit şi prelungea lucrarea până târziu în noapte, pentru că îi era mai dragă între toate strunele din care ştia a zice.

Lucra încet, vorbind cu scripca lui şi ascultându-i răspunsurile. Bucata mare de sacâz o păstra anume peste an pentru zilele acestea de primăvară, când petrecerile erau mai rare şi mai puțin fastuoase decât cele din iernile încărcate de sărbători. Degetele lui, cu pielea bătătorită în timp pe arcuşuri, începuseră a prinde miros plăcut de răşină chihlimbarie după o întreagă zi petrecută cu sacâzul strâns între ele. Unghiile retezate scurt, strâmb, cu carnea răbunită peste marginile lor adâncite, luceau unsuroase. Degetele lui Fărâmiță făceau parte mai mult din scripcă şi din cobza de alături decât din el.

Garofița îl lua la rost uneori prin curte, atunci când lucrurile începeau a cere mână de bărbat: ori cuptorul se spărgea şi trebuia lipit, ori gardul încropit din uluci dinspre viile domneşti nu mai putea ține zăpezile din iarnă şi se culca la pământ, ori alte multe rosturi ale unei gospodării cereau să fie drese.

Fărâmiță se apuca de treabă cu avânt, dar degetele lui mai mult împleticeau treburile decât să le netezească. Se oprea atunci descumpănit şi îşi privea palmele, întorcându-

le pe o parte şi pe alta. Cum se putea ca pe strune să fie aşa de măiestre, iar la lucruri de om cu casa lui să nu o scoată la niciun liman? Numai dacă erau doar ale scripcii care i le mai împrumuta şi lui din când în când...

Fărâmiță iubea scripca.

Cobza, lăuta ori mai rar ocarina le purta după el numai pentru că boierii cei vechi, bătrâni, ai caselor în care era chemat îi cereau pe la sfârşitul petrecerilor să-i zică din glasul lor. Domnii cei tineri însă erau mai învățați cu noile cântece ivite prin mahalalele de pe malurile Dâmboviței, cântate la trei scripci şi un țambal.

Tuturor, tineri şi bătrâni, scripca lui Fărâmiță le rupea fără milă inimile în două atunci când începea a plânge de una singură pe dinaintea celor dintâi versuri. Aşa cum femeile frământă aluatul şi-l muncesc pe tăcute, scripcarul muncea sufletele celor ce-l ascultau, muindu-le şi pregătindu-le pentru ceea ce avea să urmeze. Numai atunci când primele oftaturi le umflau piepturile, Fărâmiță se îndura şi el să pună punct jelaniei strunelor cu un „Uof”, apoi dădea drumul vorbelor:

Bate-un vânt rece din față
La Chilia-n port,
Să văz stuful cum se-nalță,
Să-l mai tai nu pot.

Țambalul îi venea repede pe urme, împreună desfăcând uşor băierile pungilor mesenilor la ceasurile dinspre zori ale zaiafeturilor. Fărâmiță ştia că lacrimile domnilor sunt aducătoare de bani în buzunarele tarafului, şi era meşter în a stoarce aceste lacrimi oricărui ascultător.

Foaie verde şi-un măr dulce
M-aş duce, m-aş duce
Dar mi-e calea cruce,

cânta Fărâmiță, asudând pe la tâmple şi încruntându-se pe deasupra strunelor sprijinite sub bărbie, lângă ureche. Fiecare mesean îşi avea crucile lui pe cale. Fiecare se gândea la alte răspântii. Cântate însă de glasul frânt al lui Fărâmiță dimpreună cu scripca lui, toate semănau pe loc ca una.

Numai zavaidoaca cea năbădăioasă o spunea întotdeauna din cobza cu glas vechi.

O încercase şi din scripcă, dar cântecul nu părea să fie acelaşi şi Fărâmiță înțelesese că fiecare instrument are melodiile lui. Uneori, măcar că cererile ce veneau de la aceia care plăteau erau altele la răsăritul soarelui, țiganul cu scripca îşi lua libertatea de a hotărî de capul lui o zavaidoacă ori o sârbă ca şi capăt de petrecere, pentru că ştia că în inimi trebuie să lase speranță, şi nu lacrimi, dacă vrea să mai fie chemat şi altă dată.

Oamenii mergeau la iatacuri surâzând peste lacrimile stoarse până atunci de strunele lăutarului şi în minți li se strecura ideea că toată nădejdea lor este la taraful lui OchiAlbi, în care cânta Fărâmiță. Singur taraful, şi cu deosebire scripcarul lui, îi putea ostoi de amarul de pe căile lor în cruce.

Fărâmiță luă arcuşul următor între degete şi începu a trage sacâzul peste el.

Bătrânul cobzar OchiAlbi fusese staroste peste toată lăutărimea bucureşteană de când se ştia pe lume Fărâmiță. O căută din priviri pe Garofița ca să se asigure că nu-i pe aproape ca să-i vadă ochii muiați în lacrimi muiereşti. Femeia întindea rufe la uscat pe ulucile gardului dinspre vii, cu doi prunci mai măricei pe lângă picioarele ei şi cu ochii după cel de-al treilea, care încă nu se ridicase pe picioare şi era aşezat între cârpe, într-o covată mai veche, de tot crăpată, pe care nu o mai folosea.

Starostele Dumitrache OchiAlbi îl luase pe lângă el de pe vremea când era doar cu puțin mai răsărit decât pruncii aceştia ai lui care-o încurcau pe mumă-sa la treburi. Pentru că aşa arăta pe vremea aceea, îi spusese Fărâmiță, şi toată viața lui se îndreptase după asta, lăsându-l încredințat până în ziua de astăzi că schimbarea de nume îi adusese şi schimbarea de soartă.

Din anii dintâi îşi amintea prea puțin.

Tată nu avusese niciodată. Doar frații lui – toți mai mari decât el – aveau. În mahalaua Aga Niță, unde se născuse şi

unde îşi ridicase mai apoi casa lui din banii scoşi cu taraful, unii spuneau că ar fi copilul boierului Filipescu cel ce avea ultimele case domneşti de la margine, acolo unde se isprăvea târgul şi începea mahalaua cu noroaie. Dar boierul era prea bătrân ca să fie tatăl unui ţânc ca el. Ar fi putut fi bunic şi mumă-sii. De aceea, Fărâmiţă nu credea vorbelor.

Într-o iarnă însă se auzise că boierul Filipescu cel bătrân ar trage să moară şi nu poate, că se chinuie şi că ar fi adus la căpătâiul lui şapte preoţi ca să-l dezlege de păcate. Pe urmele preoţilor s-au dus la casele de la hotarul dintre târg şi mahala şi ţigăncile vrăciţe, cu cărbuni pregătiţi să-i stingă în apă şi să alunge cu puterile lor vreo blestemăţie legată de duşmani, nu i-ar mai răbda pământul.

Boierul Filipescu s-a ridicat în primăvară.

E drept că mergea cu greutate şi abia mai vorbea, dar a scăpat cu zile, aşa cum se rugase fierbinte. Ca recunoştinţă pentru că Domnul se îndurase să-l mai uite pe lume o vreme, boierul cel bătrân dăruise biserica Sfânta Vineri a mahalalei Aga Niţă cu odoare preţioase, sfinţite la Muntele Athos şi aduse de călugări călători, reparase acoperişul cămăruţei ce slujea de şcoală în mahala, botezase fără să mai caute la neam şi stare pruncii tuturor vecinilor săi şi trimisese pe vătaful curţilor sale la uşa bordeiului lui Ţică şi al Zambilei, cu o lăvicioară cu veşminte cusute anume pe potriva ultimului copil născut aici, cu doi saci de merinde

şi cu o scripcă mică în chip de jucărea pentru băiatul cu pielea albă.

Cu scripca lui mică într-o mână şi cu un cozonăcel plin cu stafide, scos din sacii cu merinde, în mâna cealaltă, Fărâmiță începuse a se îndoi de vechile lui încredințări. Poate că totuşi are şi el tată.

Mumă-sa Zambila spăla la Dâmbovița albiturile doamnelor mai mărunte din mahalaua Popa Radu, în plasa Podului Mogoşoaiei, ori din Fântâna Boului din spatele Grădinii Cişmigiu. Toată viața visase să capete la spălat țoale de-ale domnilor din inima Bucureştilor, mai largi la pungă şi cu vorba mai dulce decât ocările aspre ale negustoreselor şi hangițelor. Dar pielea ei nu era destul de albă, iar doamnele dădeau vorbă slujnicelor să caute spălătoreasă „curată”.

— Eu sunt curat, mamă? întreba copilul cu pielea albă a nimănui cunoscut şi cu ochii negri sticloşi ai tuturor fraților săi.

Cu poalele fustelor mai mereu prinse în brâu, ducând sau întorcând de la Dâmbovița albiturile altora, mamă-sa Zambila îi aşeza pe creştet o mână roşie şi umflată.

— Nu prea eşti curat, mă copile, spunea ea gândind la venirea lui pe lume, dar nu-i treaba ta asta. Tu vezi de-ți caută de joaca ta şi nu ieşi în calea lui tată-tu.

Lui Fărâmiță nu-i părea rău că el nu are tată. Frații lui erau bătuți de tatăl lor. Țică venea acasă tot la două-trei seri, băut şi pus pe ceartă. Zambila ridica mahalaua toată

în capul lui în astfel de împrejurări. Ca să fie şi mai credibilă îşi arunca în sus primele două fuste, lăsând vederii pe cele mai simple ascunse pe dedesubt. Țică lua băieții la rând, începând de la cel mai mare.

El era ultimul născut, iar Țică rămânea o clipă descumpănit atunci când ajungea în fața lui. Îşi freca de durere latul palmei cu care lovise până atunci, stupea cu obidă într-o parte apoi îşi smulgea pălăria ruptă de pe cap şi o arunca cu necaz după copilul alb ce se ținea drept şi întrebător în fața lui.

— Tu-ți dumicatul cui te-a scos în calea mea, grijania mă-tii de pripăşit! rostogolea el vorbele cu patimă.

— Eu nu sunt al tău, taicule? Pe mine de ce nu mă bați? îl întrebase țâncul odată, lăsând nedumerit şi înfuriat pe țiganul pornit să pună ordine în curtea lui. Țică abătuse atunci ploaia de pumni destinată copilului asupra Zambilei, a furie neputincioasă.

— Ăsta ce caută aici, ai? întreba el ritmic, odată cu loviturile.

— Hopa, mă neisprăvitule! striga femeia ca din gură de şarpe. Bețivule! Puturosule!

În capul de curând ivit pe lume al lui Fărâmiță se înrădăcinase ideea că Țică nu-l loveşte la rând cu frații săi mai mari pentru că pe el nu-l iubeşte, ca şi cum palma lată a țiganului ar fi fost dăruită şi nu repezită spre ei. Fiind singurul lucru primit de la taică-său şi singurele clipe în care el le dădea atenție, copiii o primeau cu un soi ciudat

de recunoştinţă că pe ei nu i-a uitat, cum făcea mereu cu Fărâmiţă.

Potrivindu-se mai apoi lui tătâne-său, fraţii se aţineau din calea lui şi-l duşmăneau.

De când îi dezrobise Cuza, ţiganii nu o duceau cu nimic mai bine. Minţile cele mai luminate ale vremii ticluiseră pe hârtie un plan măreţ, în care cel dintâi pas era dezrobirea, care ar fi trebuit urmat îndeaproape de împroprietărirea cu pământ de lucrat şi sprijinirea ţiganilor pentru ca în ţară să crească numărul agricultorilor. Primul pas a fost făcut cu mare avânt.

După care – ori lupta s-a dovedit a fi mai îndelungă decât aşteptările, ori feluritele interese au început a ieşi la iveală aşa cum se petrece mai mereu – fapt este că mărginimile tuturor târgurilor mai răsărite din ţară şi împrejurimile mănăstirilor, ce avuseseră în stăpânire robi, fuseseră repede invadate de bordeie sărăcăcioase, sprijinite cu pericol unul de altul, trăgându-se unul pe altul în nenorocire la foc ori inundaţie.

Boierii nu se mai simţeau obligaţi să aibă grijă de foştii lor robi, iar ei răbdau mai abitir ca înainte, de frig iarna şi de foame totdeauna.

Pacostele erau aceleaşi, pentru că de dragul unei pâini mai dulci ţigăncuşele ce începeau a se ridica mai măricele primeau ca şi până atunci pe boierii de toate vârstele pe la bordeiele părinţilor pe ziuă, când toţi ceilalţi erau după treburi.

Încă între acestea toate Fărâmiță vedea un noroc faptul că locuiau într-o mahala lipsită de mirosuri grele cum era cea în care poposeau carele cu pește ori cea a tăbăcarilor de piei de oaie. Nu erau nici prea aproape de malul din jos al Dâmboviței, locuri inundate și năpăstuite an de an de apa furioasă din primăvară, și nici în coasta scaunelor măcelarilor, străbătută de vaiete de animale și cu văzduhul îmbibat de mirosul greu de sânge.

Aga Niță avusese bun cap atunci când își stabilise loc de moșie, se gândea Fărâmiță. Mahalaua Agăi Niță se întindea între viile domnești și cele ale Mănăstirii Stelea. Din curtea lui, Fărâmiță vedea verde cât cuprinzi cu ochii.

Cei doi prunci mai mari, care umblau desculți pe pământul în care începuse a înțepa iarba, se încăieraseră precum cățelandrii cei năbădăioși atunci când îi mănâncă gingiile din cauza colților de lapte. Trezit de larma lor, pruncul cel neînțărcat dădu și el glas din covata cea crăpată.

Garofița se repezi mai întâi spre cei mai mari, cu gând să-i potolească împărțindu-le cu dreptate câte o palmă fiecăruia, dar în drum se împiedică de covățica celui mic, care se roti de câteva ori ca o morișcă, alunecând la vale pe colții ierbii abia răsărite și oprindu-se cu o hurducăială într-o piatră ce ținea hotar curții spre drum, unde lipseau ulucile.

Se vede că pruncului nu-i displăcu această aventură, pentru că tăcu pe loc și zâmbi pe sub lacrimi.

— Niculae, trăzni-te-ar Dumnezeu că eşti mai mare şi îmi lăsasem nădejdea în tine! prinse a ocărî ţiganca, culegând în drumul ei către băieţi o ulucă mai şubredă din gard, cu gând să o rupă probabil pe spinările lor. Şezi locului că dacă pun mâna pe tine te rup în două, să ştii! Ce râzi, Fărâmiţă? Nu mai isprăveşti odată cu strunele alea, că o să-mi iau lumea în cap şi vă las durerilor pe toţi să vă descurcaţi, că mie mi-aţi mâncat zilele!

— Niculae! Antime! Ascultaţi de mumă-ta că mă ridic la voi acum! se strădui scripcarul să-şi ascundă zâmbetul de dragul băieţilor pe sub mustăţile răsucite pe oală cu care ştia că ţine pe Garofiţa legată de el câte zile or mai avea pe lume.

— Aferim, Fărâmiţă, că nu ştiu ce mă făceam fără tine prin curte astăzi, mai spuse Garofiţa, apoi se întoarse la ale ei, potrivi la locul ei covata cu copilul şi întinse rufele pe gard.

— La noapte am cântare, vorbi încet Fărâmiţă, mai mult pentru el, ca să nu lase cumva impresia că dă vreo socoteală ţigăncii. Trebuie să pregătesc cobza şi scripca. De pe strunele astea mâncaţi toţi din curtea asta, şi mâncaţi o pâine dulce, nu mânia pe Dumnezeu, femeie.

Ultimele vorbe Garofiţa nici nu le mai auzi, atât de încet le rosti ţiganul lăutar. Răsucea instrumentul în mână, cercetându-l cu atenţie. Toate cele patru strune ale scripcăi erau acum bine întinse. Fărâmiţă o puse lângă ureche şi îşi trecu arcuşul tras cu sacâz peste ele. Căpătase scripca

aceasta de la starostele OchiAlbi în urmă cu câțiva ani, când începuse a-i vorbi şi despre vătăfia tarafului.

Feciorul cel mare al starostelui îşi aflase drumul său în Ploieşti, unde deja avea propriul său taraf şi ajunsese staroste la rândul său. Era singurul între feciorii cobzarului care îi luase pe urme într-ale harului lăutăresc, dar voia să iasă de sub umbra apăsătoare a tătâne-său, care era cunoscut, apreciat şi chemat la petreceri de multe capete domneşti ori chiar încoronate, pământene sau sosite de pe meleaguri străine în Bucureşti.

Ca să-şi poată face propriul nume după cum dorea, feciorul cel mare al starostelui OchiAlbi plecase din târg. Se întorsese numaidecât înapoi numele pe care şi-l făcu repede în Ploieşti, spre mândria lui Dumitrache, tătâne-su.

Cobzarul cel renumit al Bucureştilor însă îmbătrânea, şi taraful nu avea vătaf. Atenția lui OchiAlbi se îndreptă către cel mai iscusit scripcar al lui, Fărâmiță, pe care îl creştea de mic, de când îl adunase pe lângă el ca să ducă țambalul pe ulițele Bucureştiului şi să îngrijească de instrumente.

Îl aflase într-o primăvară în fața unui bordei amărât din mahalaua Aga Niță. Sub bărbia mică şi murdară avea o scripcă la care încerca să zică după ureche un cântec auzit cine ştie pe unde. Cobzarul OchiAlbi se oprise în loc în noroiul drumului, pusese o mână pe burta mare prinsă în chimir şi prinsese a râde cu mare poftă, pentru că melodia nu era pe potriva aşchiei de copil care o chinuia.

Foaie verde ca aluna
Ş-aseară am fost la una
Unde mă duc totdeauna...

spunea cântecul ales de copil. Dumitrache OchiAlbi râdea din tot sufletul. Îl ascultă până la capăt, măsură bordeiul şi bălţile din faţa intrării, chibzui puţin mângâindu-şi mustăţile groase şi răsucite, apoi se hotărî. O luă pe de-a dreptul prin noroaie şi bălţi şi intră în vorbă cu ţiganca de la bordei.

— Al tău pruncul, fa?

— Al meu, boierule, răspunsese Zambila aruncând priviri cercetătoare ţiganului îmbrăcat în straie domneşti, cu anteriu şi giubea tivită mândru cu blăniţă scurtă de iepure.

— E cam alb la faţă, o încercă starostele lăutarilor bucureşteni.

— Şi ce treabă ai matale, boierule? Numai matale mai lipseai să-mi ţii socoteala la culoarea pielii copiilor, se oţărî ţiganca spre amuzamentul lui OchiAlbi.

— Dă-mi-l mie, propusese cobzarul fără alte pregătiri.

Dumitrache OchiAlbi era ţigan cu pielea albă. Ochii lui mărunţi se rostogoleau în cap cu repeziciune, descoperind foarte adesea globii albi, spre intimidarea celor cu care vorbea şi atrăgând porecla ce-i rămăsese ca nume bun.

Tranzacţia s-a încheiat chiar acolo, în drum, în faţa bordeiului.

Pentru un leu de argint pe săptămână, plătit Zambilei, copilul trebuia să stea la mâna cea dreaptă a starostelui, din zori şi până când el îi dădea drumul acasă. Strângea instrumentele tarafului, căra țambalul, dregea arcuşurile cu sacâz, aducea apă la scaunele lăutarilor, în mijlocul petrecerilor, făcea felurite comisioane pentru Dumitrache OchiAlbi, ajungând să fie bine cunoscut în casele boiereşti de la Grădina Icoanei şi până în Piața Teatrului.

Începuse atunci o perioadă de care Fărâmiță îşi amintea acum cu mare drag. OchiAlbi îl îndrăgise pentru asemănarea pielii, ori poate auzise ceva numai de el cunoscut în chinuiala dintâi a micii lui scripci de jucărie.

Fărâmiță încetase a se mai întreba cui să-i spună *taică*: lui Țică cel cu palma lată sau boierului bătrân ca viața, Filipescu cel din marginea Bucureştilor? După capul lui şi fără a întreba pe nimeni, chema pe stăpânul său cu numele *taică Dumitrache.* Intrând în jocul lui, cobzarul îi spunea:

— Ia la taica astea două părăluțe şi aleargă de adu pâine proaspătă. Vezi să nu fii leneş şi să te opreşti la brutăria din colț! Învredniceşte-te şi mergi în Mahalaua Brutarilor, că e pâinea mai bună.

Între sarcinile lui Fărâmiță intra şi aceea foarte plăcută de a asculta poveştile starostelui. Aflase astfel în zilele lungi de vară, când taraful era chemat la seceriş ca să dea oamenilor ritmul lucrului şi să fie recolta bogată, cum se născuse OchiAlbi în robie pe vremea lui Vodă Ştirbey.

— Eram atâtica cât eşti tu acum, îi spunea cobzarul din vârful căruței în care era urcat taraful la seceriş. Ne bătea boierul nostru cu ce apuca, cu ce-i cădea în mână la mânie. Când mă ridicasem şi eu mai măricel şi începusem a zice din cobză, aveam de grijă să-mi feresc mâinile de lovituri, pentru că-mi zdrelea degetele şi nu mai puteam cânta. Mult mi-a plăcut a cânta, Doamne.

Dumitrache rămânea cu privirea pierdută de-a lungul miriştei proaspăt secerate. N-ar fi băgat de seamă că povestea continuă numai în spatele frunții lui încăpățânate înainte de sub pletele haiduceşti pieptănate pe spate, dacă nu l-ar fi îndemnat copilul:

— Şi?

— Apăi şi! A fost greu, dar a trecut. Am adunat ban pe ban şi m-am răscumpărat eu singur de la boier. Aşa să ții minte de la mine, şi să spui mai departe că doar nu degeaba te țin pe lângă mine: OchiAlbi starostele şi cobzarul nu a fost dezrobit de alții, ci el singur s-a răscumpărat.

Şi spunând acestea, ochii stranii ai cobzarului străluceau de mândrie.

— Drept e că nu am avut toată suma cerută de boier, dar a pus umărul un domn revoluționar de la 1848. Câmpineanu îl chema. Din toată suma de 1000 de galbeni, 700 de galbeni a dat domnul Câmpineanu pentru mine şi nici până în ziua de astăzi nu mi i-a mai cerut înapoi. Mi l-au întemnițat după ce şi-au făcut treaba cu el, nu i-ar mai

răbda pământul de fățarnici! îndesa Dumitrache ultimele cuvinte printre dinți.

— Cine şi-a făcut treaba cu el, taică Dumitrache? nu se dumirea Fărâmiță.

— Ăştia mari, taică. Îi putrezesc şi în ziua de azi oasele în temniță la Mărgineni. Haida, nu sta că-ți stă norocul. Ia scripca şi zi după mine, că mâine-poimâine mă prăpădesc şi tu nu ştii cântecele.

Bate-un vânt rece din față
La Chilia-n port,
Să văz stuful cum se-nalță,
Să-l mai tai nu pot.

— Taică Dumitrache, cântecul ăsta l-ai făcut matale? întreba Fărâmiță.

— L-au făcut sărmanii din temniță, copile, răspundea OchiAlbi.

Când Fărâmiță se ridică flăcăiandru şi începură a-i da tuleiele, cobzarul îl înălță în rang şi-l primi în taraf cu drepturi depline.

Ba încă se întâmpla ca starostele să trimită pe la cumetrii ori alte cântări numai pe Fărâmiță cu taraful, atunci când el avea alte treburi. Domni învățați îl căutau şi umblau după el ca să-i pună cântecele pe hârtie, lucru ce îl umplea de mare mândrie pe Dumitrache. Se chema că nu-

şi trăise toată viața degeaba dacă muzica lui stârnea vâlvă în cercurile înalte ale oamenilor şcoliți.

De-o pildă, odată domnul Wachmann de la Timişoara, sosit de curând în Bucureşti la chemarea Reginei Elisabeta ca să ridice o şcoală înaltă de muzică, poruncită de Măria Sa şi numită Conservator, îl adusese la casele domniei sale săptămâni în şir. OchiAlbi cânta şi domnul Wachmann scria notele pe hârtie. Se cinsteau apoi amândoi cu câte un păhărel de rachiu băut în picioare, în pragul uşii, la plecare, aşa cum fac boierii cu colindătorii iarna, iar OchiAlbi înțelegea că aşa se cuvine şi i se părea drept.

Îşi primise toată cinstea de care sufletul lui avea nevoie. Din țigan rob, născut sclav, umbla acum în giubea cu blăniță şi era staroste peste cel mai căutat tacâm de lăutari. Cântecele compuse de el erau scrise pe hârtie de domni cu şcoală şi era primit pe uşile din față ale caselor domneşti. Acesta era capătul cel mai de sus al cinstirii pe care lăutarul ştia că o putea nădăjdui vreodată.

Domnul Wachmann puse pe scena Teatrului cel Mare *vaudeville*-ul „Tunsul-Haiducul”, adunând la premieră sala plină şi culegând admirația bucureştenilor tot restul stagiunii. Pe afişul ce umplea oraşul întreg stătea scris, cum avea să afle OchiAlbi de la cei cu ştiință de carte:

Muzica este culeasă de la Oki-Albi, aranjată şi orchestrată de domnul Wachmann.

Au mai fost şi alte asemenea întâmplări, dar în afara domnului Wachmann niciun compozitor nu a mai pus

numele cobzarului pe afiş cu litere de-o şchioapă, măcar că petrecuse şi cu dânşii zile nenumărate cântând pe bucăți, rar şi cu opriri multe, pentru ca domnii să poată însemna notele pe hârtie. La momentul potrivit dăduse răspunsurile curate: care anume melodii sunt învățate de la bătrâni şi care sunt făcute de el pe cobza lui.

Nu-i părea rău acum că îşi vedea cântecele născute de el sub numele domnilor compozitori. Sufletul i se umplea la gândul că muzica lui va rămâne după el şi nu-şi făcea sânge rău din cauza numelui. Durerile îngrămădite în inima de om răscumpărat din robie cu sudoarea frunții lui şi cu degetele însângerate pe strune îl făceau să cumpănească altfel importanța lucrurilor. Mărirea îi părea lipsită de greutate.

Libertatea şi faptul că oamenii vor plânge sau vor juca după cum le va susura la ureche vreun cântec de-al lui, chiar şi atunci când el va fi oale şi ulcele, aveau mai multă importanță pentru bătrânul lăutar.

Fărâmiță isprăvise treaba. Dinspre vii venea miros de pământ reavăn. Ziua se apropia de amiază, iar zgomotele care ajungeau până la urechea lui dădeau de ştire în toată mahalaua că vine ceasul prânzului mare. Glasurile ascuțite ale copiilor ce bătuseră până atunci ulița se stingeau pe rând, potolite de mămăliguțele ce începeau să apară pe mese.

Stârniţi de aromele fierturilor de prin tuciurile femeilor, câinii dădeau glas ca să nu fie uitaţi. Garofiţa lui trăgea şi ea cu urechea la toate acestea, încercând să afle dacă este printre cele dintâi în întrecerea femeilor mahalalei.

— Haidaţi la masă, strigă ea cu glas poruncitor de femeie ocupată, cu linguroiul de lemn într-o mână şi cu mâna cealaltă sprijinită în şold, răsucită pe jumătate către vecina din stânga care pusese astăzi masa înaintea ei şi simţea nevoia să-i dea cumva de ştire că nu i-a luat-o pe dinainte decât cu prea puţin.

Niculae, Antim şi Fărâmiţă, aduşi la ascultare pe aceeaşi treaptă de hotărârea din glasul Garofiţei, se aşezară roată în jurul mesei cu blide încă goale. Alături, pe un butuc gros pe care băieţii îl luau drept scenă în jocurile lor de-a taraful de lăutari, ţiganca aşezase cratiţa largă de alamă în care fierseseră toată dimineaţa cartofii şi ceapa alături de potroacele unui pui alergat de ea în zori.

Flămânzi, copiii ţineau mâinile în poală şi ochii la mumă-sa, gata să sară imediat ca să-i îndeplinească vreo poruncă. Foamea îi ţinea sub ascultarea ei şi Garofiţa se ştia puternică la ora mesei.

Umplu mai întâi blidul cel mare al lui Fărâmiţă şi îl aşeză cu grijă în faţa lui. Tăie mămăliguţa şi scoase cu mâna o bucată fierbinte căreia îi dădu drumul în ciorba din blid. Apoi se îndreptă de spate şi aşteptă până când Fărâmiţă luă prima îmbucătură. Numai după ce el afundă lingura de lemn pentru a doua oară în fiertură, Garofiţa

continuă să umple blidele copiilor, rostuindu-le bucățile de mămăliguță după puterile lor, mai mici decât cea dintâi a lui Fărâmiță.

Din covățica lui, dintre cârpe, pruncuțul cel mic gângurea. Alături de el, aşezată cu deosebită grijă pe un scaun şi rezemată de peretele prispei – scripca cu arcuşul proaspăt tras cu sacâz. Garofița cerceta din când în când din priviri pruncul, iar Fărâmiță – scripca.

Era neprețuită scripca aceasta pentru el. O căpătase de la Dumitrache-lăutarul în anii de pe urmă, după ce mai întâi făcuse cu prisosință dovada măiestriei sale, pentru că altminteri starostele nu s-ar fi îndurat să îi încredințeze aşa o comoară. Cunoştea povestea scripcii celei neprețuite de copil. OchiAlbi cobzarul o primise la rândul lui ca plată pentru serviciile unui an întreg – aşa cum obişnuiau uneori boierii să-l plătească pe lăutar – de la unul dintre cei dintâi profesori de vioară al nou înființatului Conservator bucureştean.

— Vreau să fie a ta, pentru că ştiu că ai să o iubeşti şi ai să prețuieşti aşa o comoară, îi spusese domnul profesor. Este ieşită din mâinile lui Stradivari din Cremona, cel ce a rămas până astăzi neîntrecut în meşteşugul creării viorilor. O meriți pentru măiestria ta şi locul ei este în mâinile tale.

Starostele Dumitrache se uitase la ea ca la mândrul soare, îndurându-se numai arareori să o ia la câte o cântare mai simandicoasă. Fusese admirată atunci când, în casele domnului Wachmann, notau pe hârtia cu portativ

cântecele care aveau să fie cântate mai apoi pe scena Teatrului Național. O mai scosese în lume la două mari evenimente, anume la Marea Sărbătoare a Unirii Principatelor de la anul 1859 şi la Marea Sărbătoare a Independenței țării, când Armata Română îşi făcuse intrarea triumfală în Bucureşti, condusă de Regele Carol I.

Cobzar neîntrecut, dar scripcar numai datorită urechii muzicale cu totul ieşite din comun, starostele Dumitrache OchiAlbi făcuse un gest demn de un suflet dăruit, care îşi cunoaşte valoarea şi nu se teme de cei tineri care-i calcă pe urme. Chemase la el pe cel mai bun scripcar al tarafului, ba încă al întregului târg la vremea aceea, pe Fărâmiță cel arvunit odată de la mamă-sa pentru un leu de argint pe săptămână, şi îi trecuse scripca meşterită de Stradivari din Cremona ca pe un testament.

— Sună mai bine în mâinile tale, Fărâmiță, îi spusese starostele atunci. Nu te mări singur mai sus decât te vrea Dumnezeu, şi ea te va asculta şi te va mări numai atâta cât trebuie.

Starostele Dumitrache OchiAlbi nu renunțase până în clipa de apoi la portul în care se pomeniseră tacâmurile de lăutari încă de pe vremea lui Vodă Ştirbey. Fărâmiță însă lăsase în anii din urmă anteriul şi giubeaua pentru cămeşa cusută în pui româneşti şi ițarii din postav alb cu brâu lat de piele tăbăcită şi bătută în puncte. Portul românesc, ce începea a fi la mare căutare de când Măria Sa Regina se îmbrăca ori de câte ori avea ocazia cu ie şi se acoperea cu

maramă de borangic, devenise repede haina de petreceri şi cântări a tarafului.

Pe ascuns, în inima lui, Fărâmiță se simțea îmbrăcat în haine de prinț, de vreme ce Regina lui dimpreună cu nou sosita prințesă Maria şi cu întreaga suită de doamne de la Curte erau aşijderea îmbrăcate cu ii înflorate în roşu şi negru.

Bătrânul Dumitrache OchiAlbi însă nu vedea cu ochi buni schimbările, de orice fel vor fi fost acestea.

— Barbu Lăutarul a purtat cobza pe sub anteriu prin târgul Iaşilor, la vremea domniei sale. Eu am purtat-o pe sub anteriu cât mi-a fost vremea mea. Văd ca anteriul nu mai este astăzi pe placul vostru, al ăstora mai tineri, şi mă întreb dacă nu cumva veți lăsa curând şi cobza uitării, după ce va voi Dumnezeu Drăguțul să mă adune la el, spunea starostele.

Ca să-l îmbuneze, Fărâmiță plănui cu întregul taraf şi tocmiră la domnul Franz Mayer o fotografie pentru starostele lor.

Gândiseră să-i ceară să poarte giubeaua cea mai bună, anteriul şi işlicul din postav verde pe cap, aşa fel ca fotografia să-l prindă pe Dumitrache în toată măreția sa. Bătrânul se împotrivi, de formă, când auzi aşa o nebunească de idee. Tună cu voce de stăpân pe deasupra scripcarilor şi a țambalagiului, dar puse pe ascuns să-i curețe cu oțet îndoit în apă işlicul prăfuit. În ziua hotărâtă,

taraful porni pe urmele starostelui său către Piața Teatrului, unde îşi avea domnul fotograf atelierul.

În lumina galbenă a zilei încă neîncepute, alaiul părea mai degrabă unul de nuntă, însoțind pe mire către casa miresei. Dintr-o dată, starostele se află temător şi emoționat. Cerea în stânga şi în dreapta păreri asupra înfățişării sale:

— Şade bine haina la spate, Fărâmiță taică? întreba el pentru a zecea oară, şoptit.

Pârdalnicii de țigani lăutari ar fi vrut să-i spună că spatele nu se va vedea în fotografie, aşa că ar face mai bine să se intereseze dacă stă bine haina în față. Dar fruntea starostelui nu era prevestitoare a uneia dintre zilele în care ei să-şi poată îngădui astfel de necuviințe. Nu schimbară nici măcar priviri între ei, ci doar aşteptară în tăcere alături, în stradă, să se facă ceasurile la care urma să se deschidă atelierul.

Porniți ca la război cu vrednicie, adică înainte de răsărit, lăutarii ajunseseră în Piața Teatrului când umbrele erau încă prelungi, iar uşile prăvăliilor erau ferecate. O vreme urmăriră viața străzii: lăptăresele desculțe cu cobilițe pe umeri opreau din poartă în poartă şi drămuiau slujnicelor care le aşteptau lapte proaspăt, muls în dimineața aceea. Sacagiii treceau în sunet înfundat de copite acoperite cu cârpe, ca să nu necăjească somnul domnilor. Cel dintâi tramcar al zilei îndrăzni să dea clopoțel la pornirea dintr-o stație.

Unul câte unul, negustorii ieşeau din prăvălii, lăsând uşile larg deschise pentru clienții care încă nu-şi făcuseră apariția. Chiron grecul, negustorul de măsline şi delicatese, rămase în drum ceva mai mult, măsurând taraful cu atenție, din creştet până în tălpi, om cu om. Statura sa masivă arunca în lumina dimineții o umbră disproporționată, care ajungea până la picioarele lăutarilor.

Privirea directă, înfiptă drept în mijlocul tarafului, îi făcu pe țigani să se foiască neliniştiți. Se simțeau luați la întrebări, dar în lipsa vreunui cuvânt al domnului Chiron, nu îndrăzniră să dea nicio explicație.

Deschise apoi şi Agopian armeanul, umplând strada de aroma amestecurilor de cafea, al căror meşteşug numai el singur îl cunoştea. Domnul Agopian simți cumva tensiunea ce plutise preț de o clipă între vecinul său grec şi grupul de țigani din fața atelierului lui Franz.

Cu înțelepciunea pe care o adusese cu sine de pe alte meleaguri, dar şi din alte vremuri, domnul Agopian îndulci iute lucrurile cu un salut scurt către taraf. Lăutarii răspunseră cu plecăciuni adânci salutului, aşa fel ca domnul Agopian să înțeleagă că ei mulțumesc deopotrivă şi pentru că i-a scos de sub privirile cercetătoare ale grecului cât muntele.

— Bună dimineața şi domniei tale, chir Chiron, zâmbi domnul Agopian către vecinul său. Să pofteşti rogu-te la o ceaşcă de cafea. Am să-ți fac amestecul care îți place atât de mult.

— Cu ce prilej mă răsfeţi de la prima oră, domnule Agopian? dori să ştie Chiron, bănuitor, aruncând o ultimă privire peste umărul armeanului către grupul de lăutari pe care Zamfir tocmai îi poftea în atelier.

— Niciun prilej deosebit, chir Chiron. Numai dimineaţa aceasta însorită.

Franz făcuse fotografia starostelui Dumitrache OchiAlbi, punând în lumină anteriul şi işlicul cu canaf, cum ceruse clientul. Ba mai mult decât atât, păstra de atunci în vitrina din faţă a atelierului o copie a acestei fotografii, între multe altele, stârnind semeţia bătrânului lăutar ori de câte ori cântările de sâmbătă seara îl aduceau prin părţile locului.

Lăutarii plătiseră şi plecaseră, în frunte cu starostele lor. Fărâmiţă lămuri încă o dată toate acestea, pentru toţi cei de faţă:

— Se cheamă, taică Dumitrache, că giubeaua nu o va da uitării nimeni, niciodată. Şi dacă duminică vom ieşi la cântare în altfel de straie, asta va fi numai pentru că aşa cere cel ce plăteşte. Vremurile se schimbă, dar sunt puţine la număr, aşa că roata se va întoarce iară şi toate se vor repeta. Antim al meu ăl mic, care pare să-mi calce pe urme cu înclinarea lui pentru cântec, va purta işlic atunci când va merge pe la nunţile unde va fi chemat, la vremea lui.

— Mulţumim frumos pentru masă, spuse Fărâmiţă, ridicându-se.

Soarele cădea între vii.

Îşi luă scripca meşterită de Stradivari, încredinţă dintr-o privire pe băieţi Garofiţei şi porni cu paşi înceţi către poartă, chibzuit, fără grabă, aşa cum porneşti la drum lung şi bine plănuit. Până la biserica Sfânta Vineri avea de bătut cale de un sfert de ceas. Nu se grăbea însă să ajungă, pentru că avea nevoie de acest răgaz ca să-şi pună ordine în gânduri. Starostele lui plecase fără veste.

Unii spuneau că oamenii de vârsta starostelui nu se numeşte că pleacă fără veste, dar cei care se sprijineau pe el rămăseseră ai nimănui, indiferent de cuvintele sau încredinţările oamenilor.

Fărâmiţă mergea drept pe mijlocul uliţei, simţind în spate privirile vecinilor din mahala şi bănuindu-le vorbele stârnite de trecerea lui. Se gândea însă la ale lui, la vătăfia tarafului pe care OchiAlbi i-o mai propusese odată şi de care el nu se simţise vrednic, la soarta de acum a ţiganilor lăutari ce aşteptau de la el o rezolvare, la feciorul pornit demult de acasă al starostelui şi înălţat prin alte locuri în rangurile pe care le visase, le dorise şi le merita.

El ştia un lucru: staroste te naşti. El nu se născuse staroste, ci scripcar. Trebuia dar găsită de îndată o ieşire la liman.

În curtea bisericii se adunase mulţime de lăutari din tot Bucureştiul. Restul oamenilor veniţi din curiozitate aşteptau cu respect în afara porţilor, recunoscând în tăcere dreptul la întâietate al ţiganilor cu cobze şi scripci. Uliţa era

plină. Fărâmiță trecu printre ei, desfăcând mulțimea fără greutate, intră în curtea bisericii şi se opri pentru o clipă între ai lui.

Unul înfipsese un țambal în malul mai afânat de sub garduri şi cânta, ținând isonul celor zece-douăsprezece scripci ce se îngemănaseră toate într-un cântec de mahala. În spatele lor îşi aşteptau rândul alți lăutari, cu instrumentele pregătite, gata să preia cântarea atunci când primii osteneau.

Treptele de la intrarea în biserică erau acoperite cu un covor țesut la război care începea chiar de pe pământ, urca treptele şi se continua înăuntru, în pridvor. Oamenii se fereau să calce covorul care, măcar că era țesut simplu, era încă nepurtat. Intrau în biserică pe un şir de câte un om pe partea dreaptă şi ieşeau la fel, pe partea stângă. Covorul rămânea neatins între cele două şiruri.

Un țigan între două vârste, cu mustața la fel de groasă şi răsucită ca şi a lui Fărâmiță, se apropie de el şi-i aşeză o mână pe braț.

— Mergi la el, frati-mio, şi apoi te aşteptăm aici afară la cântare.

Fărâmiță i se uită în ochi şi-l trecu pentru o clipă gândul că frate nu ți-e întotdeauna acela pe care ți-l naşte mumă-ta, ci mai ales acela care-ți spune „frati-mio” şi-ți pune o mână pe braț la nevoie. Încuviință din cap şi urcă treptele care duceau în pridvor la fel ca toți ceilalți, pe o parte, atent să nu calce covorul. Păşi în tinda bisericii închinându-se,

plăti două lumânări la copilul de lângă soba de cărămidă şi înaintă cu ele în mână până în mijlocul naosului sfânt, sub cupola de unde un Dumnezeu pictat privea la el.

În mijlocul bisericii, pe un catafalc scund de lemn, Dumitrache OchiAlbi se odihnea între lumânări aprinse. La picioare îl veghea cobza. La căpătâi plângea tăcut țiganca lui. Fărâmiță îi privi fruntea plină de riduri. Îl văzuse adeseori atunci când îşi compunea cântecele. Sprâncenele i se ridicau sus, împingând pielea de pe frunte până sub rădăcinile pletelor albe, aruncate haiduceşte pe spate, iar pleoapele îi erau întotdeauna plecate.

Dumitrache OchiAlbi privea numai înăuntru atunci când compunea. Chipul lui de acum semăna cu cel de atunci. Nu ştiuse niciodată citi literele, dar îşi cunoştea numele pe afişe. Nu ştiuse scrie notele, dar muzica lui era cântată pe note astăzi. Fărâmiță ştia, la fel ca mulți alții, că buna lui credință fusese şi păcălită de-a lungul vremii de unii care îi furaseră melodiile.

„Lasă-i, taică”, le potolea starostele pornirile furioase lăutarilor mai tineri din taraf, „lasă-i că ei sunt cei păcăliți. Muzica ştie a cui este şi se întoarce ea singură la părintele ei. Stați cuminte şi nu dați pacea pe gâlceavă”.

Cele două lumânări se topiseră la mijlocul lor, în locul unde palma lui Fărâmiță le strânsese la căldură. Le aprinse şi le sprijini la o margine a sfeşnicului, apoi ieşi din biserică de-a-ndăratelea, puse scripca sub bărbie şi se alătură

lăutarilor din curte, slobozind arcuşul pe strune în ritmul de jale şi revoltă al cântecului ce răsuna peste mahala:

Bate-un vânt rece din față
La Chilia-n port,
Să văz stuful cum se-nalță,
Să-l mai tai nu pot.

Va stărui pe lângă OchiAlbi cel tânăr să se întoarcă şi să ia stărostia lăutărimii bucureştene şi vătăfia tarafului. Vor cânta toate cântecele lui Dumitrache cobzarul până când le vor învăța toate celelalte tarafuri, ca să ştie de bună că nimeni nu le va uita vreodată. Vor ține ca şi până acum nunțile, botezurile, zaiafeturile tinerilor şi petrecerile. Vor avea grijă unii de alții şi împreună de cântecele lor.

Lucrurile vor fi aşa cum le-a menit starostele. Toate acestea şi le promitea lui însuşi Fărâmiță, cu ochii închişi peste scripca sprijinită sub bărbie, ascuțind urechea către arcuşul ce zbura cum ştia el peste strune.

După înmormântarea în cimitirul nou, poruncit în afara Bucureştilor de către domnul ministru Bellu şi înființat pe un teren dăruit de domnia sa, tacâmurile de lăutari ai oraşului poposiră rând pe rând la pomenirea creştinească rostuită în curtea răposatului. În tăcere, femeile aşezau şi strângeau mesele după fiecare rând.

Într-o margine a curţii, taraful răposatului Dumitrache OchiAlbi aştepta, cu lăutele pe lângă picior ca nişte arme întoarse din bătălie.

Mâncară ultimii, când soarele scăpăta spre asfinţit. Apoi se închinară, rostiră un ultim „Dumnezeu să-l odihnească”, îşi luară strunele şi porniră către atelierul domnului Franz Mayer din Piaţa Teatrului.

Se rânduiră cerc în faţa vitrinei de unde starostele îi privea dintr-o fotografie, pe sub un işlic cu canaf, şi porniră a zice încetişor unul dintre cântecele scornite de el şi scrise de domnul Wachmann de la Timişoara pe note muzicale.

Strunele plângeau în şoaptă cântec după cântec. Ţiganii priveau fotografia drept în ochi. În lumina lunii, câteva ferestre se deschiseră şi scufii albe de noapte apărură în cadrele lor, cu mişcări domoale cât să nu strice cântarea care se închegase în stradă.

Nimeni nu-i certă. Nimeni nu-i alungă pe la casele lor.

Taraful cântă starostelui din vitrină până către miezul nopţii, când isprăviră cântecele şi, obosiţi şi plânşi, îşi strânseră la fel de încet strunele şi plecară înapoi, către mahalaua Aga Niţă dintre viile domneşti.

17. Expoziția Universală de la Paris

Despina

Despina se aşeză descurajată pe unul dintre scaunele de grădină cu spătarul abia schițat din două ramuri metalice.

Tocurile botinelor încheiate în bumbi pe o parte i se afundară în pietrişul aleii. Pielea de pe ele se zgâria, iar ea ştia asta în timp ce înşuruba încet călcâiele, ca să audă foşnetul pietrei sparte în bucăţele mici. Nimic însă nu mai părea acum important pe lângă nenorocirea din faţa ei.

La picioarele uneia dintre coloanele impunătoare ale intrării în Pavilionul Artelor Frumoase, cinci cutii din scânduri cu numeroase ştampile ştanţate pe ele erau aşezate unele deasupra celorlalte. Scândurile capacelor fuseseră scoase din cuie şi conţinutul celor cinci cutii fusese atent cercetat.

Lipsea a şasea cutie.

Expoziţia Universală de la Paris urma să fie inaugurată peste două zile, iar ea rătăcise una dintre cutiile în care erau transportate exponatele.

Se aplecă şi urmă cu vârful degetelor marginile ştampilelor din vămile prin care trecuseră cutiile: Budapesta, Viena, München, Frankfurt, Paris. Inventarul vămilor de pe cutiile ce ajunseseră cu bine la destinaţie nu o ajuta cu nimic, dar mintea Despinei avea nevoie de lucruri sigure, pe care să se sprijine în timp ce subconştientul său alerga după soluţii.

Germania are ştampile dreptunghiulare, înregistra cuminte mintea ei pe deasupra altor gânduri, mai năvalnice, ce luaseră urma tuturor imaginilor din Gara Saint-Lazare, unde văzuse pentru ultima oară şase cutii.

Plecase din Bucureşti în urmă cu două zile – însoţitor de nădejde rostuit de Majestatea Sa Regală Elisabeta pentru colecţia domniei sale de costume populare româneşti. De la ieşirea din ţară şi până la cea dintâi gară, în Budapesta, trăsura ei urmase poştalionul în care erau încărcate cele şase cutii din scânduri.

Una dintre cutii era umplută cu paie, pentru ca transportul ceramicii şi a statuetelor din lut ori cioplite în lemn să se facă fără pericol. Aici, între paie, se afla statueta Rudăriţei din Perişaniul Ţării Loviştei. Celelalte cuprindeau ii munteneşti ori moldoveneşti, olteneşti, dobrogene, ba chiar şi bănăţene, marame bucovinene, catrinţe şi fote trimise de pe toată întinderea ţării de asociaţiile de femei cu care Majestatea Sa păstra legătura.

Între Bucureşti şi Budapesta, Despina petrecuse drumul mai mult cu capul ieşit afară, pe ferestruica mică a trăsurii, şi cu ochii după poştalionul plin cu comori ce alerga dinaintea trăsurii. Perdeluţele sinilii se umpluseră repede de praful drumului şi încheiaseră cu buclele ei castanii un fel de pace impusă.

Despina se împăcase cu gândul că părul ei, frumos aranjat şi pomădat de doamna Agopian înaintea plecării, va ajunge la destinatie plin de praf. Nu se împăca însă şi cu ideea prafului aşezat pe obrazul său, motiv pentru care cuminţea cu încăpăţânare în spatele urechilor cea mai mică şuviţă de păr ce îndrăznea să scape din strânsoarea àcelor şi să-i mângâie obrazul. Era o luptă nedreaptă aceasta.

Pentru cercetarea din ochi a poştalionului cu comori, Despina ițea capul dintre perdeluțe tot la un sfert de ceas. Cea dintâi suflare de vânt îi era de obicei pe plac, pentru că îi arunca zulufii pe spate şi-i curăța fruntea de firele rebele de păr. Imediat însă urmau răsuciri neaşteptate ale direcției vântului, ce întorceau coada câte unei bucle peste ochii sprâncenați. Despina se încrunta şi aducea înapoi după ureche bucla scăpată de sub ascultare, trecându-şi mâna încă de două-trei ori peste frunte, ca să se asigure că a lasat-o curată de atingerea părului prăfuit.

La Budapesta asistase ca un străjer neînduplecat la încărcarea cutiilor în vagonul pentru mărfuri al trenului ce urma să o ducă până în München. La îndrumările ei, hamalii urcaseră mai întâi cutia cea mai grea, cea cu ceramica frumos aşezată între paie. Urmaseră celelalte cinci cutii, cu straiele cusute de mâini din toate colțurile țării celei mari, din istorie.

Aşezarea printre exponate a straielor Țării Făgăraşului ori a Banatului iscase câteva întrebări la curtea din Sinaia, dar Măria Sa Doamna le potolise din numai câteva vorbe, sub pretextul că fiecare exponat va avea inscripționat limpede dedesubt originea, astfel încât confuzia cu România să nu nască necazuri politice.

Despinei îi trecuse prin minte atunci că politica lumii ar trebui făcută de femei, cel puțin de femei cum era Majestatea Sa Doamna, ce ştia întoarce vorbe, surâsuri şi situații aşa fel ca lucrurile să iasă pe placul domniei sale,

fără să lase în urmă supărare. Gândul însă i se păru mult prea îndrăzneț chiar şi pentru ea, născută sub o stea rebelă şi educată, în ultima vreme, la şcoala Doamnei Țării. Îl alungă deci dintre alte gânduri cu un zâmbet îmbujorat.

În München, Despina şi cutiile ei din scânduri schimbară trenul. Garnitura cu care călătorise până acolo îşi continua drumul către Berlin, iar ea se urcă în trenul către Frankfurt şi mai apoi Paris. Numără cutiile la coborâre şi la urcare. Erau toate. Hamalii răbdători le lăsau jos, la picioarele ei, ori de câte ori dorea să le verifice. În Gara Saint-Lazare din Paris fuseseră descărcate şase cutii.

Şeful de gară, într-o uniformă ponosită şi cu un chipiu ros de vreme, încercase să-şi arate autoritatea în fața ei printr-o întrebare adresată puțin cam prea de sus pentru răbdarea mult încercată de drumul de două zile a Despinei.

— Cutia aceasta care lasă pe peron paie şi rumeguş vă aparține, domnişoară? întrebă el, privind cu dispreț pe domnişoara evident străină şi măsurându-i din ochi rochia plină de praf.

Despina îl privi cu demnitatea cu care probabil orice prințesă căzută vreodată prizonieră în mâini cotropitoare îşi privea călăii meschini. Mintea ei căută la repezeală o metodă prin care să uzurpe pe acest nepoftit care se imagina generalul forțelor ferate franceze.

Dintre toate variantele ce îi trecură prin minte o alese pe aceea care îi păru cea mai usturătoare. Îşi îndreptă umerii, îşi netezi fruntea care ar fi dorit să se încrunte, îşi lăsă preț

de o clipă privirea să scape pe deasupra capului acoperit cu chipiul decolorat al şefului de gară, ca şi cum vorbele lui ar fi fost rostite pe o tonalitate mult prea joasă pentru ca atenția ei, obişnuită cu sferele înalte, să o poată prinde.

Faptul că era cu numai un deget mai înaltă decât francezul mărunțel la stat şi la purtări o ajuta.

Secunda ce se scurgea între întrebarea lui şi răspunsul ei înclina întreaga situație în favoarea Despinei, ca şi cum fata ar fi cântărit dacă se cade să coboare pe treapta de pe care ar fi putut intra în dialog cu el. Zâmbetul ei apăru pe neaşteptate pentru angajatul Gării Saint-Lazare, ca o bunăvoință princiară acordată unui supus căzut în greşeală din nevinovată neştiință, făcându-l să se simtă cu adevărat iertat, deci un fost vinovat.

— Cutiile sunt ale Majestății Sale Regale Regina României, rosti Despina dulce şi condescendent, cum vorbeşti unui copil căruia îi ierți jignirea pentru că este nevârstnic.

Apoi întoarse spatele bărbatului, concediindu-l. Plăti doi hamali din gară şi urcă toate bagajele în două trăsuri. Rândui ca trăsurile să meargă direct la expoziția ce urma să fie inaugurată peste două zile, în Champ de Mars, pe malul Senei.

Peronul era plin de români. Delegația României la Expoziția Universală de la Paris era numeroasă şi, cu toate că plecarea fusese organizată separat pentru fiecare dintre secțiunile la care se participa, se întâlniseră totuşi pe

peron, în după-amiaza aceea de mai, mulți dintre cei o sută şaizecişicinci de membri ce formau Comitetul Național delegat de guvern.

Prințul George Bibescu, preşedintele acestui comitet, coborâse dintr-un vagon al clasei I, atrăgând atenția mulțimii. Redingota şi jobenul domniei sale nu păreau să fi traversat aceleaşi drumuri ca rochia prăfuită a Despinei, dar fetei domnului Agopian i se păru firesc ca praful să aibă atâta bun-simț încât să ocolească veşmintele unui bărbat atât de însemnat.

Prințul era înconjurat de domnul Grigore Capşa, care aducea la expoziția anului acestuia binecunoscutele şi atât de premiatele dumisale cofeturi bucureştene, de domnii doctori Constantin Istrati şi Carol Davila, care urmau să prezinte o descoperire a celui dintâi, un nou colorant ce vopsea de curând mătăsurile în nuanțe de roşu atât de căutate şi apreciate, de domnul Nicolae Grigorescu, ale cărui tablouri călătoriseră în compartimentul de călători, pentru că domnul pictor nu dorise să le îndepărteze de dânsul nicio secundă.

La ieşirea de pe peron către străzile aglomerate şi pestrițe ale Parisului se iscase, la un moment dat, zarvă mare. Doi membri rătăciți ai delegației ruse încercau să se înțeleagă cu angajații gării. Miezul întregii dispute părea a fi un cufăr de dimensiuni uriaşe cu care ruşii opriseră trecerea către sala de aşteptare a clasei I.

Despina asistase la o scenă asemănătoare în dimineața aceleiaşi zile, în gara din München, unde ruşii urcaseră cufărul lor uriaş în trenul spre Paris cu aceleaşi vociferări din partea germanilor. Cei doi membri ai delegației ruse păreau a fi tineri studenți, probabil cunoscători ai Parisului. Încercările lor de a ieşi biruitori din lupta cu şeful gării Saint-Lazare o făcură pe Despina să se simtă solidară cu ei.

— Bună ziua, domnilor, spuse ea, într-o franceză de care ştia că poate fi mândră. Dacă doriți, vă pot ajuta. Trăsurile mele merg în aceeaşi direcție, către Champ de Mars, la Expoziție. Puteți trimite cufărul domniilor voastre cu cea din urmă dintre trăsurile mele. Cred că ar avea suficient loc, noi nu avem decât două lăzi acolo.

Cei doi tineri îşi ridicară către ea jobenurile în acelaşi timp, ca la un semn. Cântăriră situația dintr-o privire, apoi spuseră:

— Vă mulțumim pentru ajutor, domnişoară. Suntem plecați cu două zile în urma întregii delegații ruse. Ai noştri sunt deja acolo, am înțeles că pavilioanele sunt ridicate şi exponatele sunt aşezate. Noi am rămas cu cufărul acesta. Dacă ați avea aşa mare bună-voință să ne îngăduiți în trăsură, alături de el, şi restul bagajelor, v-am rămâne foarte îndatorați. Avem în grijă şi un cufăr al delegației mongole de la Ulan Bator.

Bucuroasă de companie după cele două zile de călătorie de una singură, Despina făcu semn hamalilor să urce

bagajele ruşilor şi cufărul mongol alături de cutiile din lemn încărcate cu scoarţe şi marame româneşti.

— La Salonul Expoziţiei, pe Champ de Mars, spuse ea fiecărui birjar în parte. Descărcăm mai întâi la Pavilionul României, după care veţi merge mai departe la Pavilionul Rusiei. Noi venim în spate, în cea de-a treia trăsură.

Convoiul se despărţi repede în devălmăşia circulaţiei pariziene, îngrijorând pe Despina încă de la cea dintâi cotitură. Tinerii ruşi încercară să o liniştească, lăudând pe birjarii fără cusur ai Parisului care vor duce bagajele exact la adresa rostuită de ea. Despina însă nu mai vedea trăsurile cu cutiile ce-i fuseseră încredinţate, şi cuvintele lor trecură pe lângă ea.

Tramvaiele electrice îi amestecau gândurile ori de câte ori se intersectau cu trăsura lor sau între ele, la vreo cruce de străzi. Clănţănitul lor cadenţat nu i se mai părea romantic, ca al celor cu cai din Bucureştiul lăsat în urmă. Motoarele care le puneau în mişcare adăugau sunete alarmante celor cunoscute de ea. Până şi clopoţeii lor aveau aici alte glasuri, mai stridente, parcă ameninţătoare, neprietenoase.

După încă o cotitură, trăsurile cu bagajele preţioase apărură în faţa lor, pentru o bucată scurtă de drum. Se pierdură însă din nou. Treceau cu toţii pe sub şina suspendată a unuia dintre tramvaie, şi Despina uită cu totul de cutii şi de expoziţie atunci când, pe deasupra

capului ei, se auzi clopoțelul disperat, anunțând oprirea în următoarea stație.

Ridicată în picioare în trăsură, privi cu ochii măriți de uimire podul cu schelet de fier şi drugii îmbinați cu meşteşug care ridicau şina tramvaiului de la pământ şi o treceau pe deasupra unei răscruci aglomerate, pentru ca mai apoi să o coboare la loc câteva zeci de metri mai departe.

Imaginea o amuțise.

Trăsura străbătu repede porțiunea de drum de sub şina suspendată, iar Despina se răsuci şi rămase cu privirea în spate, la minunea nemaivăzută.

Curând renunță la speranța de a străbate Parisul către Palatul Trocadéro, de la picioarele căruia se întindea Salonul din acest an, împreună cu cutiile ştanțate cu ştampilele tuturor vămilor prin care trecuseră în ultimele două zile. Se înnegurase la gândul că este singura vinovată de toată această lipsă de organizare, ea cu ideile ei pline de compasiune şi cu mirările provinciale în fața tramvaielor pariziene, care o făcuseră să călătorească privind podurile suspendate, în loc să ia urma diligențelor cu mărfuri.

În lipsa altor vinovați, îşi depuse îmbufnările la picioarele celor doi tineri studenți cu care împărțea trăsura. Fruntea ei nu se mai întinse şi răspunsurile ei dispărură complet. Ochii ei îi ocoliră pe ai lor până la destinație.

Numai apariția plină de grație a Turnului Eiffel deasupra unor hoteluri sordide, de mâna a doua, pe când

străbăteau o străduță lăturalnică pentru a scurta drumul către intrarea principală a Expoziției, îi mai însenină dispoziția.

Citise în ziarele de acasă despre această controversată poartă a Expoziției. În marea lor majoritate, glasurile se ridicau împotriva acestui turn. Îl numeau *monstruozitate de fier* şi se deziceau de arhitectul şi constructorul său, depunând contestații publice împotriva prezenței Franței la Marele Salon cu un asemenea monument.

Ivit pe deasupra clădirilor cu intrări încărcate de reclame pictate în culori ce nu rezistaseră ploilor, Turnul Eiffel păru Despinei o amuletă dantelată. Gâtul subțire întins pe cerul senin de mai îi lăsa impresia că ar putea chiar văluri uşor în adierea vântului. Un gând mai rebel al Despinei propuse o idee: poate că îi plăcea numai din spirit de contradicție.

Pe măsură ce trăsura înainta pe străduța îngustă cu clădiri înalte, turnul dispărea de sub privirile ei.

Reapăru din nou atunci când ei mergeau pe cheiurile Senei, iar Despina îl putu studie în voie când trecură pe sub el, pe Pont d'Iéna. Îşi recunoscu sieşi, cu sinceritate, că era cu totul altul văzut atât de aproape. Dimensiunile lui striveau. Despina uită să respire preț de câteva clipe, copleşită de împletitura de fier căreia i se pierdea capătul în înaltul cerului, chiar deasupra capului ei. Părea viu din cauza reacțiilor pe care le stârnea. Numai o ființă vie poate naşte în suflete impresii atât de profunde.

Grația lui dispăruse, ori poate că nu putea fi vizibilă de aproape. Ca orice opera de artă aşezată sub microscop, Turnul Eiffel îşi pierdea vraja şi arăta ca albatrosul lui Baudelaire după ce este prins de marinari: stângaci, țeapăn, urât în enormitatea lui ce pare diformă unor bieți pigmei rătăciți la picioarele lui. Dacă însă te îndepărtai, ca să lași Turnul să respire, el te răsplătea arătându-ți adevărata lui măreție.

Era prea grandios ca să poată fi vizibil de la picioarele lui. Bietul om avea nevoie de distanță pentru ca ochiul lui să poată înțelege.

Ajunsă în fața Pavilionului României singură, pentru că ruşii îşi luaseră rămas-bun şi coborâseră ceva mai devreme, Despina primi vestea rătăcirii uneia dintre cutii de la slujnica savoiardă arvunită delegației române pe perioada expoziției.

— Nu-s toate cum ați trimis vorbă, domnişoară, spuse ea în dialect amestecat, jumătate francez şi jumătate provensal, care dădu de furcă Despinei încă de la început.

Vestea mai întâi o îndârji împotriva acestei slujnicuțe ce nu era în stare nici să numere şase cufere. Fata lor în casă, venită numai în opincuțe tocmai de la Moldova şi purtată de doamna Agopian într-o uniformă sobră şi cuminte, o întrecea de departe pe aceasta dantelată toată, dar nepricepută.

— Când au sosit? o întrebă Despina. De ce ai dat drumul trăsurii? Trebuia să rămână să mă aştepte.

— Au sosit tare demultişor, domnişoară, pentru că diligențele cu mărfuri grele nu sunt lăsate să traverseze Podul Jena, ci intră toate prin Rue de la Motte Picquet, pe la Hala cea Mare a Maşinilor, unde expun domnii ingineri invențiile dumnealor. Anul acesta zice lumea că este plin pavilionul de drăcoveniile scornite de dânşii, care merg cu electricitatea aceasta nouă. Nu mai vezi nimic care să meargă cu aburi, ca în anii trecuți. Este sosit şi domnul Bell cu telefonul dumnealui, măcar că lumea ştie despre el demult şi domnul Bell nu a putut participa la concursuri, adică aşa cred, că nu va putea înscrie telefonul pe liste.

— Destul, opri Despina şirul neîntrerupt al informațiilor slujnicuței. Câte cufere ați coborât din diligență?

— Cinci, cum vă zic, domnişoară. M-am şi mirat când le-am numărat, cu argatul şi cu birjarul, căci ştiam de la domnul cu blocul mare de sare al dumneavoastră că trebuiau să fie şase, cum i-ați trimis carte. Eu n-am văzut cartea, dar şi de o vedeam tot degeaba ar fi fost, căci mă gândesc că nu e scrisă franțuzeşte. Lumea zice că pe la domnia voastră slujnicele ori argații nu ştiu citi, dar nu te poți încrede întotdeauna celor spuse de gura lumii. De exemplu, chiar blocul acesta de sare ajuns astăzi împreună cu cutiile bătute în scânduri: ai fi zis că nu poate ajunge cale aşa de lungă o aşa mare minune. Ai fi crezut că se va topi pe drum ori se va rătăci, ori va fi furat. Şi totuşi iată-l ajuns cu bine, chiar acum îl scot la lumină şi-i caută loc potrivit în pavilionul domniilor voastre. Mi-a spus mie un

băiat, sosit cu domnii din România, că acolo de unde vine blocul cel mare este un munte întreg din acesta, de sare. Mie îmi vine greu să cred una ca asta, de aceea spun că nu te poţi încrede întotdeauna celor ieşite din gura lumii.

Slujnica savoiardă nu putea fi oprită, înţelese Despina. Din dialectul ei amestecat culese vorbele pe care le pricepea. Blocul mare de sare era probabil exponatul Salinei de la Slănic Moldova, pregătit pentru secţiunea de geologie. Iar una dintre cutii se pierduse.

În faţa Pavilionului Artelor Frumoase, organizatorii Expoziţiei aşezaseră pietriş mărunt, ce foşnea precum o rochie de tafta atunci când călcai pe el. De-a lungul întregii clădiri – la fel ca pe întreg cuprinsul expoziţiei – scaune uşoare de grădină, purtând pe spătar emblema concesionarului, îşi aşteptau cei dintâi oaspeţi. Pe o rază de un kilometru, totul era pregătit pentru inaugurarea de peste două zile. Din loc în loc, trăsuri întârziate descărcau cutii cu exponate care erau preluate repede de delegaţiile cărora le aparţineau. La Salon expuseseră în fiecare an Anglia, Germania, Rusia, Marocul, Grecia, Japonia, ţările Americii, ale Orientului, Indiile exotice şi ţările îndepărtatei Asii, transformând pentru câteva luni Parisul într-un Babilon.

Despina străbătu cei câţiva paşi ce o despărţeau de clădire şi de primul rând de scaune metalice, ascultându-şi cu atenţie sunetul botinelor prin pietrişul mărunt. Tocurile mici, pătrate, i se afundau în piatra proaspăt tăiată. Atinse

cutiile ca şi cum ar fi vrut să înceapă de undeva, dintr-un punct solid, dintr-o certitudine. Scoase din săculețul de catifea ce atârnase tot drumul la încheietura mâinii ei stângi lista întocmită cu grijă acasă, înainte de plecare.

Lada I

Reuniunea Femeilor Române de la Iaşi

– *veşmânt complet femeiesc din satul Arbore*

– *veşmânt complet femeiesc din satul Adâncata*

– *veşminte bărbăteşti şi femeieşti din Rădăuți*

Societatea Doamnelor Române din Bucovina – *scoarțe țesute la război, trei bucăți*

– *obiecte din ceramică înflorată, cinci bucăți*

Reuniunea Femeilor Române din Braşov

– *veşminte bărbăteşti şi femeieşti din Țara Făgăraşului*

– *veşmânt complet femeiesc din Țara Lăpuşului*

– *statuetă sculptată în lemn din Comitatul Sibiului*

Lada II

Comitetul de Femei din Bucureşti

– *scoarțe olteneşti din Măgura Slătioarei, trei bucăți*

– *ceramică de Horezu*

Lista Despinei avea, cu totul, patru foi scrise de mână.

Făcu un semn unuia dintre argați şi scoase din cuie cel dintâi capac de scânduri. Potrivi paiele aşezate deasupra într-un colț, aşa fel ca să le poată mai apoi aşeza la loc, şi îşi începu inventarul comorilor. Pe măsură ce găsea în lăzi

cele ce le avea în liste, le însemna pe foile din mâna ei cu un cărbune subțirel, scos şi acela din săculețul de la încheietura mâinii.

Era o muncă migăloasă pe care însă o făcea cu seriozitate, pentru că îi dădea sentimentul că nu este totul pierdut, că lucrurile se vor îndrepta la sfârşitul acestei migale, iar cutia rătăcită va ieşi cumva la lumină prin simpla inventariere a cuprinsului celorlalte cinci.

Lucrurile nu se aranjară însă. Despina isprăvise de însemnat listele. Lipsea una dintre cutii. Îi era foame, iar marginile cenuşii, prăfuite, ale dantelelor odată albe ce ieşeau de sub poalele rochiei sale de călătorie o oboseau parcă mai tare decât drumul de două zile. Era sigură că, dacă s-ar fi putut primeni, pieptăna, pomăda şi ar fi schimbat rochia murdară cu una proaspăt scoasă din bagajele trimise de unele singure la hotel, totul s-ar fi rezolvat mult mai repede. Còlțurii murdari ai dantelei o împiedicau să gândească limpede.

Trebuie să iau urma diligenței de mărfuri, îşi spuse ea.

Asfințea. Dincolo de apele cenuşii ale Senei, tulburate de ploile primăverii, soarele scotea luciri portocalii nebănuite din coloanele aripii stângi ale Palatului Trocadéro.

Despina trecuse rând pe rând pe la Pavilionul Greciei, al Argentinei şi al Tunisiei, străbătuse la pas întreaga Grădină Centrală a Expoziției, ca să ajungă la Pavilionul Rusiei.

Mulțumise în gând organizatorilor care deciseseră să paveze aleile, pentru că mersul prin pietrişul moale în care i se afundau botinele ar fi obosit-o mai repede.

Căutările ei aveau şi o parte bună, şi Despina recunoscu în sinea ei că, în lipsa unui bun motiv, nu ar fi explorat Expoziția înaintea inaugurării ei, când toate sunt încă neatinse, standurile miros a ceară de sigiliu şi a lemn proaspăt, iar aleile nu poartă încă urmele niciunor paşi. În fața Turnului Eiffel, poarta neobişnuită a acestui eveniment ce avea să dureze şase luni încheiate, chiar în mijlocul Grădinilor Centrale ale Expoziției, Fântâna Vaisseau îşi păstra armatele de îngeraşi, sirene, nimfe, zei şi semizei într-o aşteptare încremenită, ca şi cum şi-ar fi ținut respirația până în ziua dintâi.

Dăduse de urma cutiei care îi lipsea la Pavilionul Rusiei, aşa cum se aşteptase. Cei doi membrii ai delegației ruse, cu care călătorise prin oraş, o văzuseră, dar ridicară din umeri când ea le ceru să i-o înapoieze.

— Cutia ce s-a dovedit a nu fi a noastră nu mai este la noi, spuseră ei. Am trimis-o mai departe, împreună cu lada delegației mongole. Am gândit că este a lor. Să ne iertați încurcătura. Dacă aveți nevoie de însoțitori, vă punem la dispoziție serviciile noastre, stimată domnişoară.

— Nu, nu, se grăbi Despina să îşi uşureze situația, refuzând compania lor. Mă descurc, vă mulțumesc frumos pentru ajutor. Fiți numai atât de buni să-mi spuneți încotro se află Pavilionul Mongol.

Din fericire, se afla nu departe de cel românesc, la celălalt capăt al Cartierului Marocan. Mergea acum cu soarele în spate, iar asfințitul lungea umbrele ca-n basmul cu Păsări-Lăți-Lungilă. Se gândi că, probabil, la ceasul acela de seară, Turnul Eiffel aşternut de razele piezişe ale soarelui pe pământ era cu mult mai mare decât turnul însuşi, aşezat în picioare de domnul Eiffel.

Îşi zări cutia de departe.

Mongolii pesemne că observaseră că nu face parte din cele aduse de ei şi o scoseseră în calea celor care o vor căuta. Avea scândurile capacului scoase din cuie şi aşezate cu neglijență deasupra hârtiei de împachetat răscolite.

Inima Despinei se revoltă.

În lipsa unui interpret, însă, nu putu decât să-şi închipuie scuzele domnilor cu veşminte ciudate, multicolore. Dădu de înțeles mai mult prin semne că se va înapoia imediat cu un argat care să ia cutia şi plecă.

Nu observă lipsa maramei până în ziua deschiderii. Era cunoscut de toate delegațiile că în cea dintâi zi vor fi cele mai multe vizite, şi cele mai alese. Membrii Casei Regale a României urmau să calce pragul Salonului într-o primă vizită.

Copleşită de onoarea pe care Măria Sa Regina Elisabeta i-o acordase, aceea de a organiza după priceperea ei exponatele în secțiunea porturilor tradiționale şi a artei

populare, Despina uitase de ea muncind în cele două zile rămase până la deschidere. Aranjase încrețiturile mânecilor bogate ale iilor înflorate, una câte una, şi potrivise în funde egale nojițele împletite cu iglița ale şnururilor de la gât şi de la mâneci. Aşezase fotele sub brâurile brodate bătut, în roşu şi negru, apoi făcuse câțiva paşi înapoi ca să le poată cântări din ochi, de la distanță.

Bătuse calea aceasta dintre vitrinele cu exponate şi pragul pavilionului de zeci de ori, în încercările de a potrivi poalele cu colțişori, până când se declară mulțumită de rezultat.

Alături se rânduiau frumos tablourile domnului Nicolae Grigorescu şi fotografiile domnului Franz Mayer, iar dincolo de ei, în secțiunea ştiințifică, expunea domnul Constantin Istrati nou descoperiții coloranți roşii, pentru mătăsuri, ai domniei sale.

Preşedintele numeroasei delegații române, prințul George Bibescu, părea să fi găsit în ziua aceea secretul de a se afla în două locuri deodată. Despina nu-şi putea explica altfel cum se poate să-i apară în fața ochilor între două vitrine ale sale şi, câteva clipe mai târziu, tocmai vis-à-vis, în grădina restaurantului românesc al domnului Iordache. Prințul era peste tot, cercetând standurile şi pe membrii delegației dacă sunt pregătiți pentru competițiile ce aveau să pornească.

În dimineața zilei de 6 mai 1889, Podul Jena şi cheiurile dinspre Palatul Trocadéro ale Senei erau pline de curioşi ce

doreau să se poată mândri cu statutul de cei dintâi oaspeți ai Expoziției. La capul podului, precupeți gălăgioşi îşi aranjau tarabele de pe care aveau să vândă, de-a lungul zilei, merinde pregătite anume pentru gustările de peste zi ale mulțimii. Marfa fusese adusă în coşuri de răchită şi era păstrată încă la umbră, sub gardurile vii ce mărgineau Grădina Centrală a Expoziției.

— Bilete de tombolă! Luați bilete de tombolă! îşi aruncă în aerul neînceput al dimineții cel dintâi strigăt o femeie cu boneta aşezată strâmb pe cap. Puteți câştiga 20 000 de franci!

Ca şi când acesta ar fi fost semnalul pe care îl aşteptau cu toții, precupeții ridicară păsările cuibărite în copacii de pe cheiul Senei cu un potop de strigăte amestecate:

— Gogoşi! Gogoşi calde! porni un brutar gras, înveşmântat într-un halat de un alb îndoielnic, să-şi laude marfa.

— Binoclu! Luați binoclu pentru vizita în marele şi nemaivăzutul Turn! oferea un băietan ce părea a nu fi terminat încă şcoala.

— Covrigi şi colăcei! Avem covrigi cu mac, cu stafide, cu susan! Cu mac, cu stafide, cu susan!

Pe o margine a postamentului de ciment îşi aranja nimicurile o femeie mărunțică şi speriată. Aşternuse o foaie de ziar pe care o cumințise la colțuri cu câte o piatră, pentru ca vântul de primăvară să nu-i strice treburile, şi aranja acum meticuloasă cele câteva turnulețe în

miniatură, còpii fidele ale Turnului ce se înălța deasupra capetelor tuturor.

Arunca în jur priviri dezorientate şi uşor ruşinate. Ținea, probabil, locul soțului încă doborât de somnul ultimei beții. Nu era obişnuită să poarte de grijă afacerii sau banilor. Geanta de poştaş care îi atârna de umăr rămăsese deschisă şi din ea se vedeau ieşind câteva bancnote. Două puşlamale îi urmăreau cu priviri lacome fiecare mişcare, prefăcându-se că sunt aşezați la rândul pentru gogoşi.

— *Souvenirs! Tour Eiffel miniature!* îndrăzni femeia cel dintâi anunț, timid, cu ochii plecați. Bilete de tombolă! Avem bilete de tombolă!

Cuvintele rostite îi amintiră că nu scosese biletele, şi prinse a scotoci cu mişcări agitate prin geanta cea mare. Scoase de acolo o mână de bilete aflate în neorânduială şi le întinse către cei mai apropiați vizitatori, ca şi cum ar fi spus „vedeți, nu mint: chiar am bilete de tombolă”.

— Medalii! Cumpărați suveniruri de la Marele Salon! Medalii avem! izbucni alături de ea un glas gutural, puternic.

Un bărbat cu un ochi acoperit de albeață, care îi dădea un aer de puşcăriaş, se aşezase pe postamentul de ciment. Sprijinea lângă picior, ca pe un sceptru, o prăjină înaltă la capătul căreia prinsese în cuie trei scândurele pline cu medalii din aramă. Aruncă o privire dispreţuitoare foii de ziar a femeii ce vindea miniaturile apoi, sfredelind-o cu

privirea drept în ochi, amenințător, dădu drumul cu putere unui nou strigăt:

— Medalii avem!

Mulțimea ce invadase aleile arunca în jur priviri pline de nesaț. Erau cu toții pregătiți să se bucure de orice avea de oferit acest eveniment: gogoşi calde vândute de sub o umbrelă colorată, cu baloane atârnate la capătul fiecărei spițe, deopotrivă cu invențiile nemaipomenite ale domnilor ingineri ai lumii întregi şi cu ultimele tablouri pictate de maeştrii italieni sau francezi.

Aleile pustii şi liniştite cu numai o zi în urmă se umplură de viață. Copii cu pălărioare marinăreşti, stăpâniți cu greu de guvernante nemțoaice cu obrajii roşii, se întreceau să anunțe părinților care veneau din spate, cu pas domol, minunile descoperite:

— Uite Roata Mare! Uite alviță! Uite ricşa!

Despina fu lovită de atmosfera aceasta de iarmaroc românesc atunci când porni în căutarea maramei care îi lipsea. De data aceasta ştia exact unde anume trebuie să caute: la Pavilionul Mongol, unde îşi găsise cutia desprinsă din cuie, deunăzi. Străbătu aleile gălăgioase ale Cartierului Marocan cu pasul apăsat. În ea creştea din nou aceeaşi indignare pe care o simțise cu o zi înainte, atunci când îşi găsise comorile răvăşite de mâini străine.

— Cumpărați *Ghidul Expoziției*! strigau în fața ei băieții îmbrăcați în vestoanele albastru-marinar ale slujbaşilor primăriei, confecționate special pentru această ocazie.

„Voi avea nevoie şi eu de unul”, îşi spuse Despina, dar nu se opri din drum.

Un pictor de reclame începuse să lucreze portretul unei fetiţe, la comanda părinţilor ce aşteptau pe scaunele de grădină, alături. Un poliţist apăru lângă umărul lui:

— Ai autorizaţie pentru locul acesta? îl întrebă el pe un ton coborît, complice.

Pictorul nu se opri din lucru şi nu ridică ochii la cel ce-i vorbea. După o clipă în care îşi cântări răspunsul, spuse:

— Am pentru locul de pe cheile Senei.

— Trebuie să te muţi acolo, spuse poliţistul, legănându-se de pe vârfuri pe călcâie şi înapoi.

Pictorul mai trase două tuşe cu cărbunele, în linişte. Părinţii începură să se mişte pe scaune, încurcaţi, întrebându-se din priviri dacă este cazul să ia vreo atitudine.

— Se vorbeşte că malurile Senei nu mai sunt un loc aşa de sigur, după ce au construit monstruozitatea asta de Turn acolo, în solul moale, spuse într-un târziu pictorul.

Probabil poliţistul îi împărtăşea această îngrijorare, pentru că se răsuci pe călcâie şi se îndepărtă în aceeaşi direcţie ca şi Despina. Spectacolul revărsat către ea din toate direcţiile o ameţi pentru o clipă, sau poate era doar lipsa micului dejun din dimineaţa aceea. Trecu pe sub cerdacul înalt al restaurantului românesc, şi aroma cunoscută a mititeilor sfârâind pe grătarele încinse ajunse până la ea.

— *Limonade avec de la glace!* Limonadă la gheață! strigă chiar în spatele ei un băiat trimis de la cofetăria Casei Capşa să acopere orele prea puțin rodnice ale dimineții.

Premiile pe care cu toții le sperau la sfârşit erau importante, dar asta nu însemna că afacerea trebuia să aştepte până când Comisia s-ar fi decis să acorde medalii. Afacerea nu are a face cu concursul. Oamenii trebuie plătiți, deci banii trebuie momiți să vină.

Pentru aceasta, domnul Grigore Capşa scosese dinaintea clienților împrăştiați prin toată grădina pe băiatul cu limonadă. Despina îl recunoştea după emblema Casei Capşa, brodată frumos pe vestonul alb şi pe chipiu.

Pe măsură ce înainta către Pavilionul Mongol, aleile păreau tot mai aglomerate. Trupe de țigani ruşi, sârbi sau francezi puseseră stăpânire pe fiecare colț la care se întretăiau două alei şi cântau din scripci, într-un război al melodiilor de toate felurile, împletite în urechile oaspeților.

La marginea Fântânii Vaisseau, patru trubaduri spanioli cu mandoline plângeau o dragoste neîmplinită, iar la câțiva paşi de ei trei africani înveşmântați în cele mai ciudate straie pe care le văzuse Despina vreodată asurzeau asistența cu două tobe colorate şi o tamburină. Strigătele lor cu greu ar fi putut fi numite cântec, dar curioşii îi înconjuraseră, dându-le impresia de succes.

Nimic din toate acestea însă – africani cu pielea întunecată stârnind curiozități, chinezi în robe negre, drepte, ori dansatoare de polka în rochii învolburate de

ritmul muzicii – nu-i stârniră Despinei atâta admirație ca dervişii rotitori.

Îi apărură brusc dinainte chiar când intră pe aleea ce trecea prin fața Pavilionului Mongol. Ca prin farmec, tumultul pe care-l traversase până aici ca pe o mare în furtună se linişti. Ca şi cum aerul ce se rotea dimpreună cu dervişii ar fi făcut zid în fața muzicii amestecate a tuturor popoarelor participante la Salon, în jurul lor nu se mai auzea nimic. Doar un fir subțire de cântec, ieşit dintr-un fluier ascuns privirilor, dădea ritmul rotirilor.

Despina se opri. În jurul dervişilor se formase un grup de curioşi tăcuți. Oamenii îi priveau fără să înțeleagă pe cei câțiva călugări care îşi lepădaseră la picioare robele negre şi rămăseseră în rochiile lor largi, albe.

Cu brațele deschise larg către un cer ce părea a fi numai al lor, cu capetele lăsate ca într-o transă pe umărul drept, călugării se roteau nesfârşit, răspândid în jurul lor vrajă. Toate privirile urmăreau marginile vălurite ale robelor-flori. Cu toții erau încredințați că cerul avea să răspundă dintr-o clipă în alta.

Pe sub mânecile largi ce băteau în rotiri ritmice aerul sub privirile ei, Despina zări pe treptele Pavilionului Mongol doi bărbați în robe strident colorate care îşi treceau unul altuia marama ei din Muscelul Argeşului. Ochii lor şi aşa înguşti se închideau de tot atunci când bărbații râdeau, cu capetele date pe spate, de imaginea celui îmbrobodit cu marama.

Despina se smulse într-o clipă de sub vraja dervişilor rotitori şi porni cu pas avântat către mongoli. Înainta printre vizitatorii entuziasmați, privind țintă la cei doi nefericiți care îndrăzniseră să-i atingă comoara. Neştiutori încă de pericolul ce pornise către ei, mongolii prindeau uşor între degete marginea diafană a maramei şi o apropiau de ochi în bătaia soarelui, pentru a-i verifica țesătura transparentă.

Ca o răzbunare târzie a întregului neam călcat, în trecut, de năvălirile migratoare, Despina se apropia de ei cu hotărârea unei săgeți trimise cu meşteşug către ținta sa.

Privirea cu care îi împunse pe cei doi nu avu nevoie de tălmaci. În orice limbă a lumii, două săbii oțelite scăpate dintr-o pereche de ochi căprui ce nu clipesc supun şi ultimul barbar. Celor doi mongoli le îngheță ultimul hohot de râs în gât. Despina stătea în fața lor dreaptă, fără să schițeze niciun gest, umplând locul cu reproşuri numai prin atitudinea ei mândră.

Când întinse mâna către maramă, mongolii se precipitară să o servească, împăturind țesătura cât putură de frumos şi înmânându-i-o cu plecăciuni repetate.

— *Merci, monsieur*, spuse ea cu glasul său cel de salon bucureştean, în care bunele-maniere sunt la ele acasă.

Pe drumul de întoarcere aruncă o privire unuia dintre orologiile care împodobeau stâlpii de iluminat. Ceasurile erau deja unsprezece. Probabil că în lipsa ei, vitrinele începuseră să-şi primească cei dintâi vizitatori. Căută din

priviri vreo ricşă liberă cu care să scurteze drumul de înapoiere.

În urmă cu două zile, când le văzuse pentru întâia oară, îi păruseră mai asemănătoare cu cărucioarele bătrânelor doamne pline de dantele îngălbenite, plimbate prin Cişmigiu de slujnice plictisite. Acum însă ricşele parisiene închiriate anume pentru Salonul Universal îşi arătau adevărata valoare. Băieții care le împingeau aveau aceleaşi uniforme albastru-marin ale primăriei. În piept le sclipea un ecuson metalic ce purta acelaşi număr ca şi ricşa de care se îngrijeau.

— G*arçon!* făcu Despina semn unuia dintre ei. *Au Pavillon de la Roumanie, vite!*

Roțile mari, cu spițe, ca ale bicicletelor ce începuseră să răsară pe aleile parcurilor de acasă, străbătură repede distanța până la Palatul Națiunilor. Cu marama pe genunchi, Despina plănuia restul zilei.

Un domn purta pe umeri un copil murdar de ciocolată în jurul gurii. Privirile lui topite de plăcere măsurau pe toate părțile bucățica învelită în hârtie cerată care-i mai rămăsese în mâini. Ricşa trecea pe lângă o ciocolaterie unde serveau două mexicance. Aveau bucăți de ciocolată gata pregătite pentru vânzare, învelite în hârtie cerată şi stivuite pe masă, alături de ele, dar serveau şi cremă întinsă repede pe câte un biscuit, pentru vreun pofticios ce îşi ițea nasul pe deasupra marginii mesei.

La biroul impunător din stejar sculptat, frumos lăcuit şi împodobit cu două minunate statuete din opal, preşedintele comitetului – prinţul Bibescu rânduia ghidul delegaţiei româneşti, *Notice sur la Roumanie*, la vedere. Despina se opri în faţa domniei sale numai cât să facă o reverenţă scurtă.

— Aţi isprăvit, domnişoară? surâse prinţul anilor puţini ai Despinei.

— Da, vă rog să mă iertaţi. Am isprăvit, nu se va mai repeta, spuse ea, roşind mai mult de mânie împotriva ruşilor şi mongolilor, singurii vinovaţi de toată încurcătura, decât de ruşine.

— Mergeţi atunci şi prezentaţi-vă exponatele, mai spuse prinţul. Către asfinţit aşteptăm şi pe Majestatea Sa.

Peste ziua începută atât de tumultuos, asfinţitul sosi iute pentru Despina. Îşi petrecuse timpul oferind explicaţii tuturor vizitatorilor. Abia se îndurase să se desprindă pentru o jumătate de ceas, pentru o gustare pe care domnul Iordache, de la restaurantul românesc din vecinătate, o poruncise pentru ea la bucătării.

Restaurantul avusese peste zi mare succes. Mititeii păreau să încânte gusturile doritoare de neobişnuit ale francezilor, spaniolilor, italienilor ori englezilor ce dădeau tonul modelor expoziţiei.

Sunetele ameţitoare ale scripcilor ţigăneşti şi ale trupelor de trubaduri costumaţi în studenţi din secolele trecute amuţiseră acum. Dintr-un chioşc din vecinătate, fanfara militară le luase locul, inundând grădinile cu valsuri vieneze. Departe, dinspre Hala cea mare a Maşinilor, răzbăteau până aici sunetele grave ale unei orgi.

Începeau concertele de seară. Expoziţia căpăta tonuri aristocratice pe măsură ce soarele cobora dincolo de orizont, lepădându-se discret de gusturile micii burghezimi pariziene care o ţinuse sub ocupaţie întreaga dimineaţă.

Oaspeţii Despinei erau tot mai selecţi. Observaţia o făcu să se scuture brusc de oboseala de peste zi. Simpla trecere a doamnelor de la pălăriile multicolore, încărcate cu pene înalte şi glăsuind fără sfială pe deasupra vorbelor bărbaţilor, la pălării discrete cu mici voalete negre ori cu câte o singură perlă plină de bun-gust, cu gesturi reţinute şi glasuri şoptite, dădu Despinei de veste că acest nou val de oaspeţi este acela pentru care o pregătise Doamna sa, acasă.

— *Bonjour, soyez les bienvenus! Nous sommes la Roumanie*. Puteţi admira aici un veşmânt din satul Adâncata. Femeile păstrează aici acelaşi port de multe sute de ani. Dacă doriţi, doamnă, puteţi încerca o maramă, am adus aici mai multe. Am şi o oglindă ca să vă puteţi admira.

De la biroul său, prinţul Bibescu arunca priviri amuzate Despinei. Din când în când, ochii ei căutau pe deasupra

oaspeților încuviințarea lui. Prințul înclina atunci capul, într-un gest greu de observat de cineva străin de toate acestea.

— *Oui, madame, la Roumanie*, continua Despina, încurajată.

Lumina grea, încărcată de toate emoțiile de peste zi, a asfințitului se revărsa în pavilion prin intrarea larg deschisă. În spate, ferestrele înalte cu vitralii aruncau pe iile albe ape colorate. Un murmur străbătu, la un moment dat, mulțimea de la un capăt la altul.

Despina ridică privirile şi căută un răspuns la prințul Bibescu, dar înaltul comisar al delegației româneşti era întors cu spatele către ea. Îi urmă linia privirii şi ajunse, pe firul ei, la intrarea în pavilion.

Dreaptă pe prag, luând în stăpânire prin tăcere tot ceea ce i se aşternea în față, Regina Elisabeta a României se oprise, oprind pentru o clipă viața întregului pavilion.

Mulțimea amuți. Prințul îşi îndreptă umerii sub privirea întrebătoare a Reginei: „totul este cum ați poruncit". Majestatea Sa Elisabeta mai rămase preț de o clipă în parg, oprind lumina să intre. Apoi, odată cu cel dintâi pas al său, lumina năvăli din nou înăuntru.

Cele două prezențe, Regina şi lumina, aşternură liniştea printre standuri şi vitrine.

Franz

Franz îşi petrecuse viața încercând să înțeleagă felul în care lumina schimbă lucrurile din jur.

Trecuse de patruzeci de ani şi trăia sentimentul că nu învățase nimic. Îşi sprijinise coatele de balustrada celei dintâi platforme a Turnului Eiffel şi privea în jos, către mulțimea ce invadase grădinile. Dimineața de mai avea o lumină tânără, cum numai diminețile de primăvară au. Cine spunea că lumina naturală nu are culoare. Ochii lui vedeau astăzi o lumină aparte decât aceea din amintirile lui, mai îndepărtate sau mai recente.

Aici, sus, aerul părea să fi rămas cel vechi, din aprilie, ori chiar mai îndepărtat, din martie. Bătea rece în obrazul lui Franz, înfiorându-i barba tunsă scurt. Vizitatorii curajoşi ce se încumetau să urce cu ascensoarele sus, în Turn, erau sfătuiți să poarte haine groase şi să nu se lase amăgiți de soarele încântător de mai. La ora aceea a amiezei începeau să fie din ce în ce mai mulți, în căutare pesemne de experiențe neobişnuite pe la terasele restaurantelor care înconjurau ca un brâu Turnul, la etajul întâi.

Franz privea cu îndărătnicie în jos, încercând să ignore mulțimea ce devenea tot mai numeroasă în spatele său şi să se simtă aici la fel de singur ca în primele ore ale dimineții. Inginerul din el fusese entuziasmat încă de la lansarea celor dintâi schițe ale turnului ce avea să servească drept poartă expoziției din acest an. Imediat îşi înscrisese câteva lucrări la comisia de selecție ce urma să desemneze fotografiile cu care va participa România la expoziție.

Cu ani în urmă, se folosise de toate economiile tinerei lui familii ca să poată veni, ca simplu vizitator, la Expoziție. O adusese pe Anna în luna lor de miere la Paris pentru ca mai apoi să-şi petreacă mare parte din zile colindând pavilioanele şi standurile, în căutare de maşinării şi invenții.

Anna îi ierta această erezie chiar în timp ce el o ducea la îndeplinire, şi dragostea lui pentru ea căpătase, în

săptămânile acelea petrecute în Paris, greutatea care altora le este dată după ani de viețuire împreună.

Anul acesta participa însă şi ca artist. Expunea câteva fotografii, şi pentru acest motiv găsise de cuviință să sosească în oraş cu mult timp înainte de inaugurare. Pregătise standul românesc de fotografie şi sosirea Annei.

Din când în când, de jos ajungea până la el câte un chiot de copil entuziasmat, rătăcit pe curenții de aer, apoi se lăsa din nou liniştea. Pe peluzele verzi, umbra dantelată a turnului se întindea până departe, la cheiurile Senei. Farul de la cota de trei sute de metri îşi lăsase umbra pe ape, iar vaporaşele de promenadă treceau alene pe deasupra lui. Era încă devreme. Mulțimea de vizitatori încă nu obosise, iar scaunele rânduite frumos de-a lungul peluzelor erau goale.

Umbrelușele doamnelor şi domnişoarelor formau un pârâiaş vesel de culoare în râul cenuşiu al aglomerației.

Totul ține de lumină, se învârtea un gând între toate celelalte ale lui Franz.

Şi cum pot face să aduc lumina aceasta în studio? Ferestrele. Da, o fereastră într-o zi plină de lumină poate face minuni pentru o fotografie, mai ales la răsărit sau la asfințit, când soarele intră pe ea pieziş. Făcuse astfel de fotografii Reginei Elisabeta, atrăgând cu ele atenția Majestății Sale şi câştigându-şi un renume de artist între fotografii tot mai numeroşi ai Bucureştiului.

Curenții de aer neîntrerupți de la această înălțime îl făcuseră să-şi păstreze melonul în mână, rămânând în tot acest timp cu capul descoperit. Condițiile neobişnuite scuzau comportamentul care, altminteri, nu ar fi fost îngăduit. Îşi simțea una dintre tâmple caldă, iar cealaltă rece, după cum stătuse până atunci în bătaia soarelui.

Încercă să-şi imagineze cum arată în momentul acela trupul său, pe jumătate luminat, pe jumătate rămas în umbră, şi îşi făcu în gând o fotografie.

Să fotografiez lumina, îşi propuse Franz. Trebuie să găsesc o soluție să o pot fotografia. Cum fotografiezi lumina fără să ai niciun subiect în ea?

Franz îşi petrecuse dimineața celei dintâi zile a expoziției în Pavilionul Invențiilor, căruia unii îi spuneau Sala cea Mare a Maşinilor. Anna era la parfumeriile franțuzeşti, împreună cu câteva dintre doamnele sosite de la Bucureşti pentru marea inaugurare. Domnul Bell făcea demonstrații ale uimitorului său aparat cu care transmitea vocea omenească dintr-o încăpere în alta, strârnind şi aici – ca peste tot unde prezentase invenția – dispute aprinse legate de adevăratul său inventator.

Sala Maşinilor era plină de farmec pentru Franz.

Nimic însă nu întrecea în ochii săi podul rulant care plimba oaspeții pe deasupra sălii, aşternând liniştea printre domnii de jos atunci când îşi pornea motoarele. Electricitatea părea să pună lumea întreagă în mişcare, în ultimii ani. Tipografiile electrice care funcționau chiar sub

ochii vizitatorilor, scoţând, spre încântarea lor, ediţii demonstrative ale unui ziar cu textele culese chiar acolo de lucrătorii uzinelor Marinoni, lăsaseră o impresie puternică asupra lui Franz.

Le Petit Journal, foaia tipărită sub ochii vizitatorilor, devenise repede vedeta zilei, mai popular decât însuşi *Ghidul Expoziţiei* pus la dispoziţie de organizatori.

Franz plătise biletul pentru podul rulant de două ori, numai ca să mai treacă încă o dată pe deasupra rolelor mari acţionate de un singur lucrător, printr-o apăsare de buton. Lumea supusă de un buton sau de o manetă aprindea imaginaţia lui Franz.

O pălărie bărbătească de pai, legată cu o panglică neagră, veni din spate, îl lovi în umăr şi zbură peste marginea platformei pentru plimbare a etajului întâi al Turnului Eiffel. Un domn apăru alături de Franz şi rămase o clipă dezorientat, cu privirea după pălăria care o luase, împotriva firii, în sus.

— Era nouă, spuse domnul încet, ca şi cum încă nu ar fi decis care era cea mai bună reacţie la o asemenea întâmplare.

— Păcat, răspunse Franz, pentru că domnul vorbise suficient de aproape de umărul său ca să poată considera că i s-a adresat.

Dar domnul nu vorbise cu el. Îl privea acum lung şi nedumerit apoi, încurcat de lipsa pălăriei cu care ar fi schiţat un gest de salut şi s-ar fi retras, căută un gest

înlocuitor. Franz zâmbi şi arătă la rândul său melonul pe care îl ținea în mână. Domnul se destinse:

— Ar fi trebuit să ținem seama de sfaturile manipulanților de la baza turnului, atunci când am urcat în lift. Este cu adevărat o călătorie extraordinară, dar trebuie să vii pregătit pentru ea. Nu mă aşteptam ca o singură sută de metri înălțime să pună probleme. Doamna, continuă el, arătând din priviri către soția sa ce rămăsese, prudentă, lângă pereții restaurantelor, departe de marginea amenințătoare, doamna nu poate urca mai sus. Are rău de înălțime, îi este şi frig.

Franz urca pentru a doua oară.

Prima dată o făcuse la inaugurarea Turnului, în urmă cu două săptămâni, când primarul Parisului împreună cu domnul Gustave Eiffel şi inginerii săi puseseră în funcțiune scripeții electrici şi pistoanele cu apă. Făcuse parte dintre cei câțiva invitați ai celui dintâi urcuş, iar pentru aceasta trebuia să mulțumească vechiului său amic, domnul inginer Pănculescu.

Se cunoscuseră în urmă cu mai bine de douăzeci de ani, prin marile oraşe europene în care îi purtaseră anii de studiu ai amândurora. Discuțiile înflăcărate ale acelor vremuri nu fuseseră date uitării de niciunul dintre ei. Ideile lor, uneori prea îndrăznețe pentru anii pe care îi trăiau, atrăgând prin aceasta, de multe ori, zâmbetele neîncrezătoare ale celor din jur, îi făceau să simtă că fac parte din aceeaşi tabără. Îi unea felul în care îi priveau cei

din jur. Se înțelegeau unul pe celălalt şi îşi luau, unul de la altul, puterea de a crede mai departe în visurile lor.

Se regăsiseră într-o vară la Castelul Peleş, invitați la una dintre serile de teatru din salonul Majestății Sale. Inginerul Pănculescu se pregătea de plecarea la Paris, unde domnul Gustave Eiffel îi oferise un post în compania domniei sale. Ideile nebuneşti cu care tulburase, în tinerețe, cafenelele din Zürich ori München, pline de tineri ca el şi ca Franz, erau – la vremea regăsirii lor – puse în practică deja. Inginerul Pănculescu împlinise porunca Majestății Sale Carol I şi construise, în numai un an, drumul de fier care lega Sinaia, cu castelul cel nou, de Bucureşti.

Domnul Eiffel sosise la Vălenii de Munte, în casa părintească a inginerului român, pe urmele invențiilor folosite de acesta pentru drumurile lui de fier.

În ziua inaugurării Turnului luaseră loc cu toții în primul lift, care urma să-i ducă până la cea dintâi platformă. În cabina de sus se aflau oficialitățile Parisului, iar în cea de dedesubt – invitații speciali. Băncile aşezate strâns unele în spatele celorlalte cereau ca îmbarcarea să se facă pe un singur rând, într-un ritm foarte lent.

Franz, împreună cu amicul Pănculescu, luaseră loc chiar în spatele maşinistului, a cărui ceafă o putuseră observa pe toată durata primei părți a drumului, printre gratiile ferestruicii din fața lor. Cele două cabine suprapuse urcaseră la pas în prima parte a drumului, care mergea pieziş, dintr-un colț în celălalt al unui pilon.

Domnul Pănculescu îi istorisise lui Franz aventura construirii pieselor metalice ale turnului-minune în atelierele de jos, din uzinele companiei Eiffel, şi montarea lor pe verticală, pe măsură ce erau construite pe pământ.

— Am folosit pentru unele îmbinări nituri de la noi, din uzinele Reşiţa, se mândri inginerul Pănculescu către prietenul său.

— Sunt convins, zâmbi larg Franz. Numai nituri ai folosit de pe la noi?

— Şi oţel, răspunse domnul Pănculescu.

Zâmbeau unor mai vechi discuţii dintre dânşii. Cuvintele puţine rostite uneori între ei lăsau să se întrevadă anii lungi de prietenie. Regăseau întreagă, neatinsă de anii scurşi, complicitatea care îi unise odată, în faţa unei lumi lipsite de încredere.

Urmase apoi drumul cu cel de-al doilea lift, ce mergea drept în sus, către următoarea platformă. O parte a invitaţilor rămăseseră pe prima platformă, acolo unde aveau să se deschidă curând restaurante şi terase. Cel de-al doilea lift avea, în locul celor două cabine suprapuse, numai una singură, care nu-i putuse lua pe toţi. Din pricina vitezei îndoite, ori poate din pricina drumului perfect vertical, lui Franz îi păru cea mai aventuroasă parte a urcuşului.

Aflase de la domnul Pănculescu amănunte care mai mult îi stârneau setea de informaţii, în loc să i-o potolească. Întrebările lui curgeau fără oprire. Ştia că

lifturile vor putea duce cinci mii de oaspeți pe oră. Cunoştea amănunțit cum lucrează pistoanele lor cu apă şi în cât timp fac un urcuş complet, până în vârf – magicele şapte minute. Ştia şi despre sistemul de frânare, care oprea căderea liberă a liftului după numai trei metri, în cazul în care vreo coardă s-ar fi rupt. Voia mai mult. Voia tot.

Următoarea platformă o aflară închisă cu ferestre. Se găseau la cel de-al treilea etaj. Oficialitățile se declaraseră mulțumite de experiență şi nu doriseră continuarea drumului către ultimele etaje. Singurii care continuaseră urcarea fuseseră atunci domnul Eiffel, doi dintre inginerii domniei sale, un domn de la agenția de presă Havas, domnul Pănculescu şi Franz.

Ajunseră la capătul cursei ascensorului, de unde drumul nu mai putea fi continuat decât pe scări. Sala mică, rotundă, în care se aflau, dădea în câteva încăperi aşezate în cerc, pe marginile sale. Una dintre aceste încăperi se dovedise a fi, aşa cum avea să afle curând Franz, un birou pe care domnul Eiffel dorise să şi-l rostuiască chiar aici, în vârful visului său, deasupra oraşului pe care se străduia de doi ani să-l convingă că lucrarea sa va aduce faimă, şi nu ruşine Parisului.

Odată delegația ajunsă în sala cea rotundă, închisă, de la de-al treilea nivel, domnul Eiffel respirase o dată adânc şi se transformase pe loc din inginerul tăcut, timid, de până atunci, într-o gazdă perfectă. Ca şi cum abia acum, aici, între nori, începea să simtă tihna locurilor cu care era

deprins. Ca şi cum abia aici îşi putea întinde, în sfârşit, aripile cu care incomoda jos, pe pământ.

Cu un zâmbet fericit coborât din ochi pe buzele umbrite de mustaţa înspicată în fire cărunte, domnul Gustave Eiffel deschisese larg uşile tuturor încăperilor ce mărgineau sala. Dincolo de ele, prin ferestrele camerelor, se vedea cerul.

— Vă rog să poftiţi, îi invitase domnia sa pe toţi cei prezenţi, cu mândria unui îndrăgostit ce-şi prezintă lumii întregi aleasa.

Oaspeţii păşiseră prudenţi în încăperi şi se apropiaseră de ferestre. Domnul Eiffel intra şi ieşea dintr-o cameră în alta, oferind răspunsuri la întrebări, chiar şi atunci când ele nu erau rostite.

— Catedrala Chartres! izbucnise un strigăt dintr-una din încăperi.

Oaspeţii se îngrămădiseră cu toţii la ferestre, scrutând orizontul către asfinţit, în direcţia micului orăşel Chartres.

— Vă spun că este Catedrala Chartres, susţinuse domnul reporter de la agenţia Havas, cel ce observase primul turlele ascuţite sclipind în soarele amiezei.

— Dar este imposibil, rostise în şoaptă Franz. Trebuie să fie vreo 70 de kilometri până acolo!

— 76,71, mai exact, îl corectase din spate domnul Pănculescu, zâmbind cu atâta mândrie ca şi cum chiar domnia sa aşezase catedrala tocmai la o aşa distanţă, de la bun început, anume ca să poată minuna astăzi pe cei dintâi vizitatori ai turnului.

— De necrezut, suspinase Franz, copleşit de descoperire.

În biroul domnului Eiffel, domnul ziarist îi pusese câteva întrebări al căror răspuns şi-l notase conştiincios într-un carneţel. Franz îi observase creionul legat de carnet cu un căpeţel de sfoară. Un briceag meşter săpase un şănţuleţ împrejurul capătului creionului, în aşa fel ca sfoara să nu alunece, iar domnul ziarist să se pomenească fără unealtă în vreun moment nepotrivit.

— Chiar va fi demontat peste doi ani? întrebase reporterul.

— Aşa sună contractul încheiat cu Primăria Paris, zâmbise cu blândeţe domnul Eiffel.

Zâmbetele domniei sale lăsau în urmă multe semne de întrebare. Colţurile ochilor coborâte şi ridurile adânci însemnate dedesubt puneau tristeţe pe chipul său. Pleoapele acoperind pe jumătate ochii dădeau impresia că domnul Eiffel şi-i mijeşte la fiecare întrebare, cântărindu-i înţelesurile ascunse. Asta îl intimida pe tânărul trimis de Havas. Franz încercase să înţeleagă dacă o făcea voit sau nu.

— Nu v-aţi simţit lipsit de motivaţie atunci când aţi construit un turn care urmează să fie dărâmat? provocase tânărul, într-o încercare plină de curaj şi disperare de a obţine declaraţia vieţii lui.

Domnul Eiffel ridică pentru prima oară pleoapele, descoperind complet ochii încărcaţi de experienţe, şi privi

în jur la fiecare în parte. Apoi pleoapele îi coborâră din nou şi cel mai disputat inginer al Franței dădu drumul unor hohote sincere de râs.

— Tinere, vei scrie un articol bun? întrebase el, ştergându-şi discret ochii înlăcrimați de hohotele de râs.

— Cu siguranță, răspunsese apăsat domnul ziarist, cu avântul celor douăzeci de ani.

— Îți vei folosi tot talentul şi vei face tot ceea ce îți stă în puteri pentru ca vorbele domniei tale să impresioneze pe cititori?

— Da, domnule, fiți sigur de asta!

— Şi nu te simți lipsit de motivație ştiind ce se va întâmpla, după doar o zi de la apariție, cu foaia pe care vor sta scrise cele mai bune cuvinte ale dumitale?

Întreaga asistență se destinsese în zâmbete. Tânărul ziarist roşise peste lecția proaspăt oferită şi prinsese a cerceta cu mare atenție paginile din urmă ale carnețelului, ca şi cum undeva pe acolo s-ar fi aflat ieşirea sa din situația ivită.

Franz fu smuls din aceste aduceri aminte de larma iscată în spatele său. Terasele de pe prima platformă, rămase nesupravegheate, fuseseră din nou spulberate de doi curenți de aer veniți din direcții diferite, care îşi găsiseră de joacă printre mesele pe care ospătarii aşezaseră şervetele şi tacâmurile, în aşteptarea oaspeților. Un şervet

îşi luase zborul drept în sus, după el pornise o altă pălărie de pai, iar două perechi de tacâmuri se rostogoliră, cu zgomote vesele, pe jos.

Un băiat din restaurant, scos în mare grabă de jupânul său afară, pe terasă, începu o cursă fără succes după tacâmurile pe care vântul le trimitea pe sub picioare de mese şi scaune. Băiatul încerca să le prindă, pândind cu şiretenie momentul în care vântul îşi trăgea sufletul, între două răsuflări. Prinse cu cleşti de marginile meselor, fețele de masă îşi ridicau peste capul sărmanului ospătar poalele scrobite, aruncându-i şuvițele de păr în toate direcțiile.

Lupta lui copilăroasă cu natura îi înveseli chiar şi pe cei care fuseseră, la rândul lor, păgubiți de pălării. Umbrela unei doamne fusese pentru totdeauna compromisă şi zăcea acum, dezmembrată, într-un colț. Vântul o întorsese pe dos de îndată ce doamna găsise nimerit să încerce a o deschide. Strigătele, speriate la început, prinseră nuanțe vesele. Sala din interior a restaurantului deveni curând neîncăpătoare, pentru că mulți curajoşi renunțară la luptă şi se îndreptară, cu ospătarii pe urmele lor purtând ceştile de ceai pe jumătate începute, către locuri mai sigure.

— Îmbarcarea pentru platforma a treia. Cota 200 de metri, anunță maşinistul liftului ce făcea legătura dintre terasa întâi şi a doua a turnului.

Fluierul lui cu tonuri coborâte, menite să nu sperie şi mai tare oaspeții aflați şi aşa în emoții din cele mai felurite, se auzi de două ori scurt în spatele lui Franz. Se decise să

urce cu această cursă. Întârziase deja mai bine de un ceas, singur cu gândurile lui, pe prima platformă. Anna îl aştepta după-amiază în faţa Fântânii Vaisseau, pentru jocurile de lumini.

Oficialităţile promiseseră parizienilor şi oaspeţilor din lumea întreagă un spectacol unic de apă şi culoare, iar la sfârşitul serii urma să aibă loc concertul de inaugurare de la care nimeni nu lipsea, începând cu toate capetele încoronate de pe trei continente şi sfârşind cu simplii vizitatori.

Se aşeză la capătul şirului pentru îmbarcarea în cabina liftului. În faţa lui, un copil căruia guvernanta îi legase bine sub bărbie panglicile pălăriuţei marinăreşti îşi ferea mâna de mâna ei, cu mişcări dibace.

— Ţine-l de mână, Inga! poruncea din faţă, unde se îmbarca împreună cu tatăl, mama copilului.

— *Ja, gut, Frau Dupont*, răspunse guvernanta nemţoaică, luptându-se să păstreze mânuţa mică în palma ei.

— Poftiţi, vă rog, spunea maşinistul pe măsură ce verifica biletele. În spate, pe dreapta, vă rog. Poftiţi. În mijloc, pe stânga, domnule.

Profitând de o victorie de o clipă, copilul dădu să fugă din rând. Cu reflexele formate de-a lungul anilor în care fotografiase sute de copii ce nu-şi găseau locul în studioul său din Piaţa Teatrului, Franz îi blocă trecerea cu un simplu pas lateral. Inga, nefericita guvernantă a acestei

provocări cu pălăriuță marinărească, puse mâna pe umărul copilului şi ridică spre Franz o privire plină de recunoştință.

Nimeni nu păru să bage de seamă gestul scurt şi hotărât cu care micul parizian repezi un vârf de pantof în piciorul lui Franz.

Maşinistul verifică încă o dată numărul de persoane din cabina liftului, puse siguranțele, se urcă în cuşeta sa din față şi porniră, icnind într-o primă cutremurare ce smulse deja cele dintâi strigăte doamnelor de pe băncuțe. Franz era aşezat între doi domni, iar în față şi în spate avea câte o doamnă. Copilul cu guvernanta lui se vedeau la margine, lângă ferestrele de pe partea dreaptă. Câteva clipe călătoriră într-o linişte speriată, apoi un glas pierit se ridică din mijlocul cabinei:

— Mai încet.

Nimeni nu mişcă. Cu toții sperau că persoana care vorbise a făcut-o din greşeală, şi că teama de a nu naşte o scenă nepotrivită îl va face să-şi țină firea până sus. Glasul lipsit de putere se mai auzi o dată:

— Vă rog, mai încet...

— Liftul face cursa dintre prima platformă şi a doua în două-trei minute, găsi de cuviință maşinistul să spună ceva, pentru că situația nu mai putea fi ignorată. Mai avem cu totul încă un minut, cel mult, continuă el. Sus veți avea ocazia să vedeți pădurea din Chartres şi catedrala. Este o zi

senină şi în astfel de zile, vizibilitatea este de mai bine de optzeci de kilometri.

Maşinistul se străduia să umple cu cuvinte timpul rămas până la capătul cursei. Cele spuse de el smulseră câteva exclamații de uimire doamnelor din fața şi din spatele lui Franz.

— Capătul cursei, anunță maşinistul, şi câteva aplauze pornite din recunoştință sinceră îi umplură ochii de mândrie. Poftiți, vă rog. Pe rând.

Cei cincizeci de vizitatori care împărțiseră cabina coborâră, supravegheați de maşinist. Numai guvernanta Inga şi copilul cel năzdrăvan nu se mişcau de pe locurile lor de lângă fereastră.

— A leşinat! se auzi strigătul alarmat al unei doamne cu suficientă prezență de spirit cât să înțeleagă de ce rămâne guvernanta aplecată către băiețel, într-o cabină goală de lift.

Inga leşinase. După ce mai întâi trecuse cu mare greutate barierele educației şi ceruse ca liftul să meargă mai încet, depusese armele în fața situației care o depăşea şi îşi pierduse cunoştința. Cea dintâi reacție o avu mama copilului, care trecu în grabă pe lângă maşinist, intră înapoi în lift şi scoase băiețelul de sub umărul guvernantei leşinate. Următorul se dezmetici maşinistul, care îndepărtă curioşii asigurându-i că totul va fi bine:

— Faceți loc, vă rog! Aveți în partea stângă, spre apus, Catedrala Chartres. Priviți.

Supunându-se poruncii de a admira o catedrală aflată într-un alt oraş, vizitatorii se lăsară convinşi să elibereze locul.

— Trebuie dusă jos, propuse Franz maşinistului. Are rău de înălţime ori s-a speriat. În amândouă cazurile i-ar face bine să se afle mai aproape de pământ.

— Ajutaţi-mă, vă rog, spuse maşinistul. Sprijiniţi-o până când ajungem la prima platformă.

Franz se aşeză pe băncuţă alături de Inga şi înconjură umerii guvernantei cu braţul. Făcu un semn de încuviinţare din cap către maşinist, iar liftul porni.

Sus, pe platforma închisă cu ferestre, băieţelul rămas în grija mamei sale se îndepărta încet. Doamna Dupont îl privea uşor dezorientată, ca şi cum ar fi cântărit neaşteptata situaţie ca să-i afle rezolvarea. Ce era de făcut cu băiatul, la 200 de metri înălţime, în lipsa guvernantei? Franz mai prinse privirea pe care doamna o puse, plină de speranţă, în ochii domnului Dupont, apoi nu-i mai văzu.

— Îmi cer scuze pentru situaţie, domnule, îi spuse maşinistul după ce aduseră în simţiri pe Inga, într-unul dintre restaurantele de la primul etaj. Vă asigur că aveţi o călătorie gratuită până sus, din partea companiei.

— Mulţumesc, nu este nevoie, îi răspunse surâzând Franz. Am mai urcat.

Cel dintâi urcuş, pe care-l făcuse încă înainte ca Expoziţia Universală din acel an să fie deschisă, îi crea acum impresia că toţi aceşti vizitatori îi cotropesc un

teritoriu numai al lui, îi privesc lăuntrurile cu palmele făcute căuş în jurul ochilor mijiți. În urmă cu numai două săptămâni, Turnul domnului Eiffel fusese al lui. Acum încăpuse pe mâinile nepăsătoare ale tinerilor dornici de afirmare, ca domnul de la Havas, ale guvernantelor cu vertij şi ale cuplurilor de burghezi parizieni, bucuroşi să împartă aceleaşi distracții cu regii lumii. Franz nu găsea în privirile lor înțelegerea lucrurilor pe care le trăiau.

La vizita dintâi, fusese introdus domnului Eiffel de către amicul Pănculescu. Domnul Gustave Eiffel tocmai se retrăsese în biroul domniei sale, de la ultimul etaj al turnului, după schimbul amuzant de replici avut cu tânărul ziarist.

— Gustave, îți prezint un prieten din țară, spusese domnul inginer Pănculescu.

— Franz Mayer, fotograf al Curții Regale a României, se recomandase Franz. Expun la secțiunea de fotografie, dar trebuie să recunosc că sunt venit în egală măsură pentru invențiile sosite în Sala Maşinilor.

— Un fotograf inginer? zâmbise domnul Eiffel.

— Cam aşa ceva, răspunsese Franz. Odată, aproape pictor.

— Dați-mi voie, vă rog, să divulg tot ce ştiu, spusese domnul Pănculescu, privind pe rând când la unul, când la celălalt. Franz este mult mai mult decât un fotograf. Îşi păstrează ochiul sensibil de artist, în vreme ce mintea cotrobăitoare, de adevărat om de ştiință, caută mereu cele

mai noi descoperiri în domeniu. Este, după cunoştinţele mele, cel dintâi care a folosit în Bucureşti platinotipia pentru fotografiile sale. Ştim cu toţii cât de dificil este să faci negoţ astăzi cu Rusia, de unde vine platina. Cu toate acestea, Franz nu renunţă la metoda sa şi bună pace!

— Îmi sunt străine diferitele metode ale artei fotografice, domnule Mayer, spusese domnul Eiffel, dar aş putea avea răbdare să aflu câteva secrete. Ce vă face să folosiţi o metodă care pune probleme?

— Nu sunt secrete, domnule Eiffel, răspunsese Franz, măgulit de atenţia acordată de un om pe care îl găsea deasupra vremii sale. Pur şi simplu îmi doresc nemurirea. Cu toţii ne-o dorim, mai spusese el, aruncând o singură privire scurtă cât o părere domnului Eiffel.

Vorbeau în picioare în faţa biroului acoperit în întregime cu planşele mari ale schiţelor diferitelor etape ale turnului. Păreau desenele nereuşite ale unor păianjeni de dimensiuni cu totul necuviincioase. Domnul Eiffel atinsese ca din întâmplare una dintre planşe, îi ridicase marginea şi înclinase puţin capul, cât să poată citi planşa de dedesubt.

— Da, cu toţii ne-o dorim. Drept, spusese, zâmbind unui alt gând decât acesta rostit.

— Fotografiile realizate prin platinotipie rezistă timpului, îşi terminase Franz explicaţia. Orice altceva păleşte în faţa acestui lucru: preţul platinei ori dificultatea metodei. Nimeni nu doreşte să lase urme frumoase, dar vremelnice.

— Georges, mi-ai adus aici un adevărat inginer, spusese domnul Eiffel lui George Pănculescu. Sunteți un adevărat spirit ingineresc, domnule, se întorsese el apoi către Franz.

— Iar dumneavoastră, domnule, sunteți un adevărat suflet de artist, răspunsese cu un zâmbet galant Franz. Dacă vă veți afla vreodată în trecere prin Bucureşti, vă rog să nu mă ocoliți. Mi-ar face mare plăcere să ne continuăm discuția.

— Trebuie să onorez mai întâi o mai veche invitație a prietenului nostru comun, Georges, spusese domnul Eiffel. Încă de acum trei ani, de la prima vizită pe care i-am făcut-o în casa din Vălenii Prahovei, pe vremea când încercam să-l conving să lucreze pentru mine, i-am promis că voi reveni, atunci când întreaga construcție va fi gata. Ei bine, este gata. Şi mai mult decât atât, este gata mulțumită unor invenții ale domniei sale. Vedeți, deci, că sunt dator cu o vizită în Văleni. Poate reuşim să ne întâlnim cu toții acolo.

Franz avusese nevoie de multe detalii în urma acestor destăinuiri ale domnului Eiffel. Voia să ştie totul: care invenții ale prietenului său făcuseră posibilă construcția turnului ce adusese la Paris jumătate din Europa şi un sfert din Asia?

Şi când anume a avut loc această vizită a domnului Eiffel la casa din Văleni, pe care el o cunoştea atât de bine din verile petrecute împreună cu George Pănculescu?

Nu-şi slăbise prietenul din întrebări, în vreme ce restul invitaților acelei zile se minunau de şina îngustă de fier pe

care alunecau cei doi vagoneți în miniatură, cu proiectoarele electrice care urmau să lumineze serile expoziției de jos.

Nu aflase mare lucru de la domnul Pănculescu. Nu cât ar fi dorit de multe. Vizita lor în turn se terminase mai degrabă cu promisiuni din partea sa. Astăzi, în vreme ce maşinistul liftului îi oferea o călătorie gratuită, Franz îşi dorea să fi fost mai insistent atunci, să fi obținut cel puțin promisiunea unui prânz, împreună cu amândouă doamnele lor.

Acest ultim gând îi aduse în minte pe Anna.

Anna, care îl aştepta după-amiază în fața Fântânii Vaisseau, pentru spectacolul de lumini.

Îşi verifică ceasul cu lanț din buzunarul vestei. Nu mai era vreme. Lăsă guvernanta nemțoaică în grija ospătarilor din restaurant şi se grăbi să ia următorul lift jos, către parter. În vreme ce coborau, soarele ce începuse deja a scăpa către asfințit arunca sticliri repezi de lumini şi umbre în ochii vizitatorilor din lift, după cum răzbătea sau era ascuns de trecerea prin dreptul câte unui element metalic din structura turnului.

Cabina părea să fi rămas suspendată într-un punct, iar turnul trecea cu repeziciune prin fața ochilor lor, ca un pod de cale ferată într-o lume îndreptată, fără sens, în sus. Lumină, umbră, lumină, umbră. Franz privea cu atenție ochii celor de lângă el. Sclipeau, se întunecau, sclipeau iar, ritmic ca ticăitul ceasului său de buzunar. Şi atunci, într-o

clipă, chiar înainte ca maşinistul să-i abată şirul gândurilor cu smucitura frânei finale, Franz înțelese.

În priviri poate fi prinsă lumina. Privirile trebuie fotografiate.

De îndată ce Anna părăsi aleea, paşii i se afundară în pietrişul afânat cu care primăria găsise de cuviință să acopere părțile laterale. În jurul Fântânii Vaisseau, cu picioarele lor subțiri, metalice, care-i displăceau atât de mult Annei, înfipte în pietrişul alb, curat, sute de scaune de grădină fuseseră de curând aduse. Zecile de angajați în vestoane albastru-marin păreau să fi strâns scaunele din întreaga expoziție. La ora şase după-amiază începeau jocurile de ape luminoase.

Însăşi alăturarea acestor termeni stârnea imaginația vizitatorilor ce se întreceau să propună felurite variante pentru dezlegarea acestui mister. Anna era nemulțumită din cauză că Franz se împotrivise dorinței ei de a se aşeza pe scaunele din rândul întâi, chiar lângă marginea bazinului fântânii. Erau printre primii sosiți şi, cu toate acestea, ocupaseră scaune în ultimul rând. Între ei şi fântână se înşirau încă şase rânduri de scaune goale.

— Vântul va aduce stropii de apă până la cele dintâi rânduri, îi explicase Franz.

— Aş fi putut deschide umbrela, ca să mă apăr, răspunsese uşor îmbufnată Anna.

În jurul lor luau loc doamne cu rochiile de dimineață acoperite cu mantii uşoare de primăvară şi domni în redingote mai elegante decât cele cu care se afişaseră la primele ore, când cercetaseră tipografia electrică a companiei Marinoni, din Pavilionul Industriilor. Vizitatorii trecuseră la ținuta de seară. Din cauză că anunțatul spectacol de lumini atrăgea aproape toată suflarea grădinilor, îşi făcură apariția imediat şi neguțătorii ambulanți.

— Bilete la tombolă, se auzi de undeva, din spate. Marele câştig de 20 000 de franci poate fi al dumneavoastră! Luați biletul norocos!

— *Souvenirs! Tour Eiffel miniature! Cartes postales! Médailles! Guide de l'Exposition Universelle!*

— *Limonade avec de la glace!*

Ultimul anunț atrase atenția Annei. Puse o mână pe spătarul scaunului şi se întoarse în toate părțile, în căutarea băiatului cu limonadă la pahar.

— Vrei? întrebă Franz.

— Numai dacă este băiatul de la Capşa. Ştii că este venit domnul Grigore de la Capşa? L-am văzut în timp ce-şi aranja cofeturile pentru concurs, astăzi dimineață.

— Crezi că băiatul de la Capşa şi-ar fi strigat marfa *limonade avec de la glace* ? surâse Franz.

— O, da! se amuză Anna. Dacă vorbim despre acelaşi domn Grigore Capşa, atunci cu siguranță şi-a învățat

băiatul de prăvălie să-şi strige marfa pe limba cumpărătorilor.

Râsul ei încă aducea multă mulțumire lui Franz. Se simțea premiat ori de câte ori Anna râdea în prezența lui.

Băiatul cu limonadă la pahar se dovedi a fi într-adevăr de la Capşa, casă de cofeturi bucureşteană participantă cu numeroase produse la concursurile expoziției. Scaunele se ocupau rând pe rând în jurul lor. Pe la orele şase erau deja înconjurați de o mulțime nerăbdătoare şi pestriță. Undeva în spate, într-un chioşc improvizat, o fanfară militară îşi acorda instrumentele pentru un concert uşor de promenadă.

Pentru ca efectul să fie cel aşteptat, organizatorii păstraseră toată ziua fântâna închisă, astfel încât atunci când primele jeturi țâşniră, mulțimea se declară pe loc cucerită. Strigătele entuziaste şi aplauzele răsunară până la Sena.

— Este doar apă, se arătă Franz nedumerit de toate aceste reacții.

Anna însă râdea, fericită ca un copil care este pe cale să-şi primească jucăria promisă, şi Franz renunță să mai ia aminte la reacțiile mulțimii şi cauzele lor. Se lăsă pe spătarul inconfortabil al scaunului şi înconjură cu brațul spătarul scaunului ei, bucurându-se de spectacolul lui personal: Anna încântată, scoțând exclamații de bucurie la fiecare schimbare de înălțime a jeturilor de apă.

Toată această parte pregătitoare dură încă un ceas. Preocupată să cumpere tot ceea ce vindeau în spate vânzătorii ambulanți, apoi să se bucure de sentimentul de proprietate asupra unor amulete, vederi, medalii sau bilete de loterie, mulțimea nu-şi pierduse încă răbdarea. Părea chiar să fi uitat că ceea ce i se promisese era de fapt altceva.

Când umbrele înserării se întinseră peste grădinile din Champs de Mars, Fântâna Vaisseau se odihni preț de câteva minute, lăsându-şi admiratorii să-şi tragă la rândul lor sufletul.

Din vârful Turnului Eiffel, de la o înălțime de trei sute de metri, izbucni ca o lovitură cel dintâi fascicul puternic de lumină.

Totul încremeni preț de o clipă, precum tâlharul ce umbla nestingherit şi căruia îi aprinzi dintr-odată o lampă în încăpere.

Grădina, atât cât se putea vedea din ea de aici, de la marginile fântânii, se lumină ca ziua. După cea dintâi clipă de dezorientare, mulțimea explodă în urale şi aplauze. Copiii care până mai adineaori alergau nestăpâniți în jurul doicilor sau chinuiau vreo biată minge de gumă amuțiseră, ascunşi în spatele fustelor mamelor şi doicilor.

— Asta da, spuse Franz Annei, aplaudând cu toată sinceritatea jetul de lumină coborât din vârful turnului.

Fântâna aşteptă până când admiratorii îşi întoarseră din nou atenția asupra ei. Îşi reluă apoi dansul jeturilor de apă

şi, în plin vals, fără nicio pregătire, apa deveni albastră, apoi roşie, apoi verde.

Trecerea de la o culoare la alta se făcea în exclamațiile mulțimii, aflate în culmea încântării. Ochii lui Franz căutară de îndată sursa de lumină, în vreme ce mintea lui încerca să afle cum se poate una ca aceasta. Anna îi strânse pentru o clipă mâna, fericită, apoi continuă să aplaude împreună cu sutele de spectatori. Săculețul de catifea neagră legat de încheietura ei cu panglica din satin sărea în toate părțile, încercând să urmeze cât mai fidel mişcările stăpânei lui, dar rămânând mai mereu în urmă.

Întunericul coborât asupra oraşului punea toată feeria în evidență. Valuri înflăcărate de apă roşie încingeau atmosfera până când jerbe reci de apă albastră sau verde le stingeau focul, lăsând în urmă numai nişte dâre galben-portocalii, pentru ca imediat totul să fie reluat în jeturi violacee, ridicate până în înaltul cerului ca smoala.

De sus, cele două proiectoare aflate pe şinele lor în vârful Turnului Eiffel se roteau agale, luminând în ritmul alunecării lor jocurile de apă de la picioarele turnului, pavilioanele, restaurantele aglomerate la orele serii, întregul Champs de Mars şi Palatul Trocadéro, în depărtare, dincolo de Sena.

La un moment dat, jerbele colorate de apă, țâşnind dintre nimfele şi semizeii Fântânii Vaisseau, începură a trimite către asistență stropi jucăuşi. Purtați de vântul şturlubatic de primăvară, stropii ajungeau până la

marginile metalice ale scaunelor, loveau cu putere şi săreau apoi mai departe, sparți în alte două-trei direcții. Doamnele îşi amintiră de umbrelele lor de soare, de care nu se despărțiseră pentru că nu avuseseră vreme.

În amuzamentul general, umbrelele fură deschise şi domnii se oferiră să le poarte deasupra genunchilor atacați ai doamnelor.

Annei îi veniră în minte într-o clipă toate discuțiile purtate la atelierul de croitorie al surorilor Budişteanu, despre moravurile pariziene. Apărase atunci ideea că, probabil, zvonurile se născuseră pe baza faptelor unor aventuriere, şi nu a unor adevărate doamne. Cele ce vedea însă acum cu proprii ei ochi nu s-ar fi putut întâmpla cu siguranță în Bucureşti sau în Mediaşul comitatului Sibiu.

O mulțime de domni îşi concentrau atenția asupra genunchilor acestor doamne, cu bune intenții sau nu – Annei nu i se părea important, iar doamnele în cauză nu schițau niciun gest de a-i pune pe domni la punct. Furişă către Franz o privire cu care ar fi dorit să cerceteze fără a fi prinsă care este părerea soțului său despre acest moment stânjenitor. Capul său se aplecase în jos şi se înclinase uşor într-o parte, ca să facă loc unei priviri.

Luîndu-i pe amândoi pe nepregătite, şase rânduri de scaune din fața lor săriră cu toatele în lături, ca la o comandă. Într-un vacarm stârnit brusc, ocupanții lor săriră în picioare şi se risipiră care încotro. O pală de vânt mai

puternică aruncase un întreg val de apă asupra celor din primele rânduri.

Doi stropi de apă ajunseră până în spate, la scaunul Annei, ricoşând de pe marginea lui pe pietrele albe şi colţuroase de pe jos. Anna rămase nemişcată. Între ea şi fântână nu se mai afla acum niciun alt scaun. Zăceau toate răsturnate în pietriş.

Fântâna îşi continuă spectacolul, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Rochiile şiroiau de apă. Coafurile zulufate dispăruseră, de sub pălării prelingându-se acum, spre ruşinea domnişoarelor, şuviţe absolut drepte de păr muiat în apă. Redingotele domnilor rezistaseră ceva mai bine, dar borurile ridicate ale meloanelor lor reţinuseră aici apa, lăsând-o să se scurgă în firicele subţiri pe la spate sau printr-o parte, în funcţie de direcţia în care discuţia înclina capul domnului.

Franz cuprinse din nou spătarul scaunului doamnei sale cu braţul şi, privind-o din spate, îi spuse:

— Doamnă, sunteţi în primul rând. Spectacolul care urmează este numai pentru domnia voastră.

Anna îi lovi uşor genunchiul cu evantaiul închis ce atârna alături de săculeţul din catifea, la încheietura mâinii ei. Cum atenţionează probabil guvernantele vreun ştrengar ce nu acordă atenţia cuvenită concertului la care au fost duşi. Totuşi, ca pe un premiu secret, îi arătă peste umăr

capătul unui surâs, ca şi cum ar fi spus: „numai pentru domnia voastră, domnule”.

Fărâmiță

În cerdacul înalt al restaurantului lui Iordache, Fărâmiță asuda peste strune.

Ceasul amiezii trecuse demult, locul se mai luminase şi jupânul începuse a-şi mai domoli vorba şi poruncile

repezite până atunci către fetele ce duceau la mese ori către bucătarii de pe la cuhnii. În capătul Cartierului Marocan, restaurantul românesc de la Expoziția din Paris se arăta a fi un succes, încă din prima zi.

Cei dintâi mititei prinseră a sfârâi pe grătarele încinse pe la ora prânzişorului, amestecându-şi aromele cu cele ale sărmăluțelor aşezate între foi de varză, în cuptoare, încă din zori. În vreme ce sărmăluțele încă mai bolboroseau vrăji de taină în oalele de pământ, jupânul Iordache scosese toate cele patru fete în calea primilor trecători, cu tingirile încărcate de mititei fierbinți, rupți cu furculița în bucăți potrivite pentru o îmbucătură.

Fetele în straie muscelene, cu obrajii aprinşi de focurile din bucătărie şi cu mânecile iilor suflecate până mai sus de cot, îmbiaseră deopotrivă la gustare pe parizienii locului şi pe străinii cu pielea măslinie ori galbenă şi cu straie necunoscute. Încântați de alaiul vesel al ospătărițelor lui Iordache, cei dintâi vizitatori ai Expoziției se opriseră să încerce bucatele de pe tingiri. Era încă răcoare, dimineața nu se isprăvise, iar terasa restaurantului era pustie.

Jupân Iordache făcuse atunci un semn cu mâna ridicată tarafului lui Fărâmiță şi pe deasupra aleilor ce începeau a se umple se vărsă cea dintâi sârbă, spusă din trei scripci, un nai, un țambal şi o cobză.

Primele îmbucături din mititeii oferiți spre gustare în mijlocul aleii, în fața restaurantului, se învălmăşiră în mințile vizitatorilor cu muzica săltată care chema la veselie.

Glasurile pătimaşe ale scripcilor pornite pe petrecere şi zâmbetele largi, dezvelind dinții albi în mijlocul fețelor tuciurii, ale lăutarilor din cerdac, îşi împliniră imediat rostul. Oamenii îşi căutară locuri în jurul meselor dinăuntru şi de afară, promițându-şi numai un scurt popas, ca să înțeleagă mai bine, probabil din următorii doi-trei mititei, ce mănâncă.

Jupânul se retrăsese la bucătării după ce îşi văzuse toate scaunele ocupate.

Se apleca şi cerceta focurile aprinse sub cratițe, repezea cu bătăi din palme ritmul vreunui băiat mai încet la treabă şi se sfătuia cu bucătarul asupra merindelor ce urmau să fie servite. Din locul său de deasupra terasei, chiar în colțul cerdacului cu muşcate atârnate pe la grinzi şi cu ştergare roşii potrivite deasupra ferestrelor, lui Fărâmiță i se rostuise înveselirea mesenilor. Sosise ceasul lui, şi Fărâmiță se simțea acum stăpânul acelui colț de lume.

Vedea, printre frunzele colțate ale muşcatelor din ghivece, cum locul devine neîncăpător pentru toți doritorii aduşi de muzica săltată şi de aromele bucatelor. Fărâmiță poruncise tarafului numai sârbe şi bătute moldoveneşti, toată dimineața, ca să se ducă faima locului. Cobzarul lăsa din când în când strunele şi, ducând la buze două degete boante, slobozea pe deasupra simandicoasei adunări câteva fluierături ascuțite, ca la Teleorman, în ritmul scripcilor şi al țambalului rămase în cântec.

Inimile mesenilor uitau hotarele sădite de părinți şi tresăreau ca sub strigătul libertății însăşi, ivite prin părțile locului dintr-un tacâm de lăutari bucureşteni.

La ceasurile prânzului, când aleile expoziției în cea dintâi zi a ei erau pline de curioşi sosiți din toate colțurile lumii, restaurantul avea clienți care aşteptau pe margine ca mesele să se elibereze.

Jupân Iordache luase în mâini una dintre tingirile cu mititeii rostuiți pentru gustări din partea casei şi prinse a o plimba printre cei ce aşteptau, ca să le îmbuneze răbdarea şi să nu plece. Fetele nu prididеau să aducă la mese cele poruncite de meseni, băieților de la bucătării le mergeau mâinile ca melițele pe tocătoare, iar bucătarul împărțea porunci scurte deasupra fiecărei fierturi:

— Focul mai iute aici! Tu, ceapa mai măruntă! Acoperă ciorba acolo! Băiete, trage tigaia cu rântaşul de pe foc!

Toate se învârteau după ritmul lăutarilor de afară.

Din depărtare, un taraf răspundea cântecului lor cu alt cântec, necunoscut. Fărâmiță ciulea urechea ca să prindă acordurile străine. Ajunsese să cunoască cântecele ruseşti şi pe cele sârbeşti. Asculta preț de o clipă, apoi pornea cu mai mare avânt, ca şi cum ar fi dorit ca scripca lui singură să se audă peste întreaga adunare.

Fruntea şi tâmplele lăutarului asudau.

Cântecele de joc curgeau însă fără încetare, unele după altele, îngrijind de buna-dispoziție a oaspeților ca de un foc pe care îl ațâți tot mereu, aruncând în el alte şi alte lemne.

Când arcuşurile se încingeau, gura lui Fărâmiță se usca şi ea de sete, şi atunci lăutarul hotăra tarafului pauză pentru băut apă. Fata care era poruncită să-i aibă în grijă sosea îndată cu o farfurie cu de-ale gurii.

Fărâmiță se temuse la început, când domnul Grigore Capşa îi vorbise despre un drum lung, dincolo de hotarele țării. Pentru el, Parisul era la capătul lumii. Drumul până acolo îi părea fără întoarcere. Îşi pusese însă nădejdea în vorbele meşteşugite ale domnului Grigore Capşa, pe care-l ştia de când erau amândoi copii.

Cel mai mic dintre cei doisprezece copii ai machedonului Copşaru din balta Comanei nu apucase defel vremurile grele ale familiei. Bătrânul Copşaru meşterea cele mai frumoase chingi, copşare şi capetane pentru caii din şapte sate împrejur. Îi umbla numele pe dinainte pentru înfloriturile cu care mărginea orice cureluşă de piele pe care o meşterea pentru vreun harnaşament.

Măiestria a adus la poarta căsuței lui clienți înalți, din Bucureşti. Boierii cei făloşi se mândreau în oraş cu hamurile bătute cu roşu sângeriu şi cu copşarele dantelate cu migală. Faima căpătată sau poate nevoia de a veni mai aproape de clienții săi l-au adus pe machedon, împreună cu numeroasa lui familie, în mahalalele Bucureştiului.

Şi-a deschis o pielărie şi a început a face mănuşi tivite delicat pentru domnițe fine, apoi cojocele brodate pe la poale cu flori întortocheate. Curând, comenzile erau aşa de multe încât Copşaru a început a alege dintre ele numai pe

acelea mai simandicoase, pentru că nu era timp să le lucreze pe toate. Băieții mai mari şi i-a dat pe la şcoli înalte. I-a înscris pe toți cu numele Capşa, nădăjduind să rupă astfel pentru ei frăția cu sărăcia pe care o cunoscuseră în balta Comanei.

Apoi a mai făcut încă unul, pe cel de-al doisprezecelea, domnişorul Grigore Capşa.

Sărăcia şi neajunsurile fuseseră demult biruite când domnişorul venea pe lume. Nu cunoscuse cinele cu mămăliguță şi fiertură de cartofi decât din poveştile fraților mai mari, cărora le spusese neică şi le sărutase dreapta până în ziua plecării de acasă. Crescut mai mult în casele fraților mai mari, unii bancheri respectați în oraş, alții negustori de cofeturi de lux, decât în cele ale părinților săi, Grigore fusese răsfățat dintotdeauna.

Cea dintâi häinuță de catifea o primise la nouă ani, când frații îl däduseră la colegiul Sfântul Sava, treapta umanioare.

Pe vremea când starostele OchiAlbi îl lua pe Fărâmiță după el pe la zaiafeturile ce începuseră a se ține în casele machedonilor, copilul de atunci trăgea țambalul după el şi ochii i se scurgeau după băiatul în hăinuțe de catifea verde, ascuns în spatele scărilor ce duceau la odăile de sus. Feciorul Zambilei cea care spăla albiturile bucureştencelor în apa Dâmboviței găsea costumaşul de mic vânător al domnişorului cel mai minunat lucru pe care îl văzuse vreodată.

Ochii băieților se cercetau, unii din spatele stâlpilor scărilor şi ceilalți de după poala giubelei starostelui.

La a doua întâlnire, curiozitatea sperioasă se schimbă în complicitate, apoi între ei luă naştere un soi ciudat de prietenie. Totul se petrecea numai din priviri. Vreme de câțiva ani nu schimbară nicio vorbă între ei. Negustoria cu cofeturi a fraților Capşa era în anii aceia cea mai cunoscută din Bucureşti, şi Fărâmiță gustase adeseori din bunătățile învelite în foiță strălucitoare şi scoase la iveală de prin buzunarele de catifea verde ale domnişorului Grigore.

Ciocolata adusă de la Viena sau Paris se topea în gura lui Fărâmiță care, plin de recunoştință, ar fi sărit şi în foc pentru domnişorul lui.

Când se ridicară mai mărişori, domnişorul Grigore fu trimis de frați să studieze la Paris. Cel mai mare maestru cofetar, domnul Boissier, îl primi ucenic. Nădejdile fraților Capşa stăteau în el. Negustoria trebuia completată cu producerea cofeturilor, afacerea trebuia sporită. Machedonii visau ca, în loc să importe cu mare chin şi cheltuială bomboane şi alte bunătăți, să învețe a le face ei înşişi. Domnişorul Grigore plecă pe urmele ciocolatei pe care o ascundea prin buzunare, pentru Fărâmiță.

Când se revăzură, după patru ani încheiați, lui Fărâmiță îi fu peste putință să-l privească altfel decât tot ca pe domnişorul în hăinuțe de catifea verde, ascuns în spatele scărilor.

— Bună ziua, Fărâmiță, îi spusese atunci Grigore Capşa cele dintâi cuvinte rostite între ei vreodată.

— Sărutăm dreapta, domnişorule, îi răspunsese Fărâmiță, stârnind bărbatului din fața sa un râs puternic, sănătos.

Fostul ucenic al ciocolatierului Boissier era acum un bărbat lat în umeri şi înalt, cu barba deasă, neagră şi creață la fir, repezită înainte de bărbia îndărătnică şi mândră de sub ea. Nu mai era demult un domnişor. Fărâmiță surâse şi el reținut, respectuos.

Grigore Capşa găsise negustoria cu cofeturi închisă şi pe frați ocupându-se cu felurite alte afaceri ori doar retraşi din tumultuoasa viață a oraşului pe la conace mărginaşe, pentru odihnele începuturilor de bătrânețe. Puse din nou totul pe picioare cu aceeaşi falǎ ca în anii trecuți, fără prea mare greutate, de vreme ce lipsa Capşei stârnea multe doruri în Bucureşti. Deschise cofetăriei un salon de consumație spațios şi îmbrăcat tot în brocarturi şi mătăsuri, apoi trimise după Fărâmiță:

— Am auzit că ai o vioară Stradivarius, îi spuse el, când lăutarul sosi la poruncă.

— Starostele OchiAlbi mi-a dăruit-o, pe când încă mai trăia, aşa este, răspunse cu mândrie Fărâmiță, pentru că i se îndulcea inima ori de câte ori se găsea câte un cunoscător care să-i aprecieze comoara.

— Fărâmiță, avem treabă, mai spuse domnul Grigore, punând un braț după umerii lăutarului şi conducându-l în interiorul salonului de curând inaugurat.

Ca să împace şi gusturile domnilor – pentru că doamnele erau demult cucerite de bomboanele învelite în foiță de aur şi de caramelele legate cu panglică îngustă de satin – domnul Grigore arvuni pe Fărâmiță pentru un întreg an. Avea să cânte din vioara lui Stradivari din Cremona într-un colț al Capşei, în după-amiezele molcome de toamnă ori pline de zăduf de vară, cântecele vechi ale lui Dumitrache OchiAlbi.

Când Casa Capşa şi restaurantul jupânului Iordache începură pregătirile din acel an pentru Expoziția de la Paris, domnul Grigore Capşa vorbi Majestății Sale Reginei despre lăutarul Bucureştilor, învățat de Dumitrache OchiAlbi. Pentru reuşita restaurantului, jupân Iordache găsise cu folos să aducă şi un tacâm de lăutari la expoziție. Aşa că Fărâmiță se văzuse prins în vârtejul plecărilor, fără a mai apuca să țină seama de temeri şi nelinişti.

Acum, intrat în Expoziție pe la Podul de-i zicea Alma şi aşezat cu taraful lui în cerdacul înalt al restaurantului românesc, Fărâmiță cânta până îl treceau toate năduşelile, ca nu cumva să facă de ruşine pe Măria Sa Regina țării cu neputințele lui.

Străbătând Podul Alma, inima lui intrase la locul ei, văzând mulțimea pestriță de la capul podului. Zgomotele şi negustorii de toate neamurile nu-i erau străine lui Fărâmiță. Semănau cu lucrurile cunoscute de acasă, şi el gândi pentru o clipă că nu este decât un iarmaroc la fel ca toate celelalte, numai de zece ori mai întins.

Gândurile acestea avură darul de a-l linişti şi cântecele începură a curge cu nimic altfel decât pe malurile Dâmboviței, spre încântarea totală a oaspeților. Când însă îi ajungea la ureche vestea că la masa cea din margine se afla un ministru, iar în colțul celălalt mănâncă un preşedinte, scripca lui suna fals preț de două-trei note, coborând din nou inima lăutarului în cele mai amare frământări.

Cântarea cea mare însă urma să o aibă abia pe seară, când fusese invitat de domnii organizatori ai expoziției la marele concert de inaugurare.

Domnişorul Grigore făcuse toate aranjamentele. Adusese încă de la primele ore ale dimineții trei domni care ascultară încruntați cântecele tarafului, apoi cerură să audă numai pe Fărâmiță singur. Unul dintre ei, cu monoclu şi un registru mare în mâini, îşi notă ceva, sfredeli pe Fărâmiță cu o privire, se sfătui cu ceilalți, mai notă două rânduri în registru şi plecară. Din urma lor, domnişorul Grigore trimise vorbă lui Fărâmiță să poftească la Pavilionul Central, la ceasurile trei ale după-amiezii, pentru repetiții.

Ziua inaugurării Epoziției trebuia să se încheie cu mare fală, printr-un concert în Holul de Onoare al Pavilionului Central, susținut de Orchestra Franceză, căreia i se alăturaseră toate celelalte orchestre străine, prezente la Salon. Toate capetele încoronate ale Europei fuseseră invitate.

Pentru că timpul era scurt, repetițiile se ținură aproape fără întrerupere, până seara.

Fărâmiță cunoştea istorii despre orchestre de sute de instrumente numai din poveştile vechi ale starostelui OchiAlbi, care le văzuse şi le auzise cântându-i cântecele pe scena proaspătului Conservator bucureştean. Bătrânul țigan cu pielea albă îi zugrăvise ucenicului său, cum se pricepuse mai bine, muzica dumnezeiască ieşită din treizeci de viori ce cântă ca una. Ceea ce vedea însă Fărâmiță acum întrecea istorisirile starostelui.

Cu totul, orchestrele adunate în Holul de Onoare al Pavilionului Central treceau de trei sute de instrumente. Picioarele lui Fărâmiță se retraseră sub scaun, ascunzând vederii încălțările pe care lustrul nu le putuse întineri. Primiră cu toții partiturile de pe care trebuia repetat Imnul Expoziției şi Imnul Franței. Lăutarul din mahalaua Aga Niță, dintre viile domneşti, trase cu ochiul la hârtiile celor de lângă el şi le potrivi apoi pe ale lui cu titlul în sus, aşa cum vedea la ei.

Fărâmiță nu ştia slovele, nici notele muzicale.

Asta însă nu-l împiedicase cu nimic până acum, şi trăgea nădejde că nu-l va împiedica nici de acum înainte. Mulțumea Domnului pentru straiele cele noi trimise întregului taraf de la Curtea Regală şi purta acum, pe umerii îndreptați cu mândrie, cămaşa albă ca spuma laptelui, cusută cu pui pe la mâneci, şi bunda tivită cu blăniță de miel bârsan. Straiele lui albe în mijlocul fracurilor negre atraseră la început privirile domnului dirijor de câteva ori.

Locul lui în orchestră fusese hotărât între viorile întâi.

Cele două melodii nu-i părură grele lui Fărâmiță. Mai întâi urmă după ureche viorile din stânga şi din dreapta. Apoi pricepu melodia şi ea începu a curge singură. Întorcea cel din urmă pagina partiturii şi strecura câte o privire către vreunul dintre megieşii săi, ca să se încredințeze că se află la aceleaşi semne. După câteva ore de repetiție, toate cele trei sute de instrumente reuşiseră să se armonizeze într-un singur sunet, preț de două imnuri.

Instrumentiştii căpătară o învoire de un sfert de ceas, ca să-şi dezmorțească picioarele şi mai ales degetele ce munciseră până atunci corzi şi clape. În liniştea ce se aşternu pătrunseră zgomotele serbării de afară. La toate cele patru niveluri ale Turnului Eiffel se aprinseseră focuri bengale care smulgeau strigăte de surpriză mulțimii.

Aleile erau luminate ca ziua. Dinspre Fântâna Vaisseau, care îşi începuse jocurile de ape luminate în culori felurite, izbucneau din când în când aplauze entuziasmate. Noaptea

se oprise undeva la înălțime, neîndrăznind să coboare în mijlocul feeriei de lumini ce scăldau grădinile din Champs de Mars.

În foşnet discret de taftale scumpe, oaspeții marelui concert de inaugurare începură să-şi facă apariția. Alămurile îşi dregeau glasul în surdină, undeva în stânga lui Fărâmiță. Chiar în fața lui, un violoncel încercă un fragment scurt. Deasupra fiecărei familii de instrumente coborau, din tavanul înalt, câte trei candelabre.

De curând apăruse şi în Bucureşti această nouă invenție adusă de prin străini, electricitatea cu care domnul primar hotărâse să fie luminate străzile oraşului. Fărâmiță văzuse felinarele în care nu ardea nicio feştilă şi se minunase de ele, dar niciodată nu îşi imaginase că ar fi posibil să fie adunate atât de multe laolaltă. Holul de Onoare al Pavilionului Central avea dimensiunile unei săli de palat, şi cu toate acestea nu rămăsese niciun ungher ascuns vederii de umbrele nopții.

Un orologiu de la cel dintâi rând de balcoane prinse a bate rar ora. Sala plină se liniştea cu fiecare nouă bătaie. Vocile coborau una câte una în şoapte ce se stingeau apoi uşor. Domnul dirijor trecu câte o privire prin ochii fiecărui instrumentist în parte, aducându-i sub ascultare. O ultimă violă îşi acordă o strună, apoi totul se cufundă în linişte.

Domnul dirijor lovi de trei ori scurt pupitrul din fața sa cu bagheta, apoi cele dintâi acorduri invadară holul boltit. Orchestrele intonau Imnul Expoziției.

De la cel dintâi rând de balcoane, sub orologiul care tocmai anunțase orele nouă, Preşedintele Franței asculta din mijlocul suitei de miniştri a domniei sale. Adunase Europa, Asia şi țările Lumii Noi la un spectacol ce avea să dureze şase luni şi pe care îl dorea cel mai însemnat de până atunci.

Din locul său menit în mijlocul viorilor întâi ale orchestrei, Fărâmiță cânta, cu ochii închişi şi urechea plecată pe vioară. Când luminile se stinseră ca la un semn şi sala întreagă rămase în întuneric, nu pricepu în prima clipă ce se întâmplase.

Mai sensibile, doamnele din sală scăpară un suspin de surpriză din decolteurile împodobite cu coliere care nu vedeau lumina zilei decât o dată într-un an. Domnii îşi ridicară toți ca la un semn privirile către zecile de candelabre, căutând obârşia problemei.

Apoi se aşternu liniştea.

Se lăsase noaptea: în sala de concert şi în grădinile de afară deopotrivă. Lipsiți de notele din partituri, instrumentiştii tăcură ca la comanda unui alt dirijor, mai înalt.

Fărâmiță, născut în greutăți şi crescut de ele, arvunit muncii de mamă-sa Zambila pe când era numai de-o şchioapă, nici nu tresări. Cântă mai departe cum învățase cu câteva ore înainte. Glasul limpede al viorii domnului Stradivari din Cremona răsuna până sus, în bolta pavilionului, de unde se întorcea înapoi la domnii lumii

ridicați întrebător în picioare şi la doamnele împodobite cu aur şi diamante.

Freamătul de întrebări ce pornise dintr-un colț al sălii se potoli ca prin farmec, sub sunetul tot mai hotărât al imnului ieşit dintr-o singură vioară. Nevăzut de nimeni în sala cuprinsă de întuneric, Fărâmiță se ridicase în picioare şi cânta.

Urechea lui nu avea nevoie de note muzicale. Ochii lui nu se sprijiniseră niciodată pe partituri. Când isprăvi cel dintâi cântec îşi îndreptă capul, îşi potrivi scripca sub bărbie, cercetă scurt cu arcuşul strunele şi-l porni pe cel de-al doilea. Sala încremenise într-o respirație reținută la jumătate, pendulând între întrebări mute „ce s-a întâmplat? s-a stricat electricitatea? asta a fost tot?” şi vraja din glasul unei viori singuratice.

Cele dintâi lămpi cu gaz apărură sus, în balconul domnului Preşedinte al Franței. Doi aghiotanți tineri ca primăvara de afară le purtau cu mândrie în mâini, ridicate deasupra capului, pentru ca lumina să se răspândească.

În vreme ce ultimele acorduri ale viorii lui Fărâmiță înălțau inimile francezilor din sală pe aripile libertății slăvite de imnul lor, printre scaunele oaspeților începură a înainta către scena improvizată slujbaşi cu lămpi aprinse în mâini. Veneau ca pârâiaşele către râul aflat în vale. Se apropiau de sursa cântecelor fără partitură, făcând ochii tuturor să aştepte cu nerăbdare lămurirea misterului.

Cel de-al doilea cântec se isprăvi înainte ca vreo lampă să ajungă la ținta sa. Sala se cufundă pentru încă o clipă în tăcere. Apoi, slujbaşii cu lămpi înconjurară orchestrele, ridicând lumina deasupra capetelor. În mijlocul viorilor întâi, ridicat în picioare şi asudat pe la tâmple, în cămaşa lui albă de in țesut în casă, Fărâmiță arătă sălii doi ochi aprinşi.

Aflându-şi în sfârşit eroul şi încântată de apariția stranie a bărbatului îmbrăcat în alb în mijlocul orchestrei în fracuri, sala izbucni în aplauze.

Peste tot în jurul său, instrumentiştii îşi loveau cutiile viorilor şi violoncelelor cu arcuşurile. Sfiindu-se de atenția căpătată dintr-odată, Fărâmiță ridică scripca şi o întinse către sală, măturând scaunele cu privirea în căutarea reginei sale, ca să-i închine omagiul pe care tocmai îl primea.

O descoperi pe Majestatea Sa Elisabeta într-unul din balcoane, şi privirea lui căzu ca secerată sub a domniei sale. Îşi plecă fruntea peste scripca ridicată a închinare şi nu cuteză să o mai înalțe. Înțelegea doar, repezind priviri cercetătoare pe sub sprâncenele stufoase, că sala îşi mutase acum aplauzele către Majestatea Sa, şi inima i se umplea de păcătoasă mulțumire de sine.

Când candelabrele îşi revenіră şi sala se află din nou scăldată în lumină, la fel de brusc ca şi atunci când se scufundase în întuneric, aplauzele se însuflețiră iarăşi.

Cea dintâi pană de curent l-a scos în lumină pe lăutarul Fărâmiță din mahalaua Aga Niță, între viile domneşti, separând harul dăruit de harul şcolit.

În 1889, România a participat la Salonul de la Paris cu 736 de concurenți, care au obținut 271 de premii: 2 Mari Premii, 26 de Medalii de Aur, 63 de Medalii de Argint, 73 de Medalii de Bronz şi 107 Mențiuni de Onoare.

Delegaţia română a fost condusă de prinţul George Bibescu, Comisarul General al Principatelor Române pentru această expoziţie. Guvernul a alocat un buget de 200 000 lei şi dreptul de a organiza o loterie cu un capital de 300 000 lei.

Organizatorii Expoziţiei de la Paris au pus la dispoziţia României un spaţiu de 1146 m^2.

Beneficiul net adus de România a fost de 62 000 lei.

Printre premiile obţinute se numără:

MARELE PREMIU: Podgoria Cotnari, pentru calitatea vinurilor prezentate;

Iosif Ivanovici, compozitor, pentru Marşul care a reprezentat Expoziţia.

MEDALII DE AUR: Casa Capşa, pentru calitatea produselor de cofetărie;

Constantin Istrati, pentru descoperirea franceinelor, coloranţi organici;

Restaurantul Iordache, al cărui patron a inventat micii tradiţionali, pentru produse;

Ia cusută de doamna Paraschiva Topârceanu, mama poetului;

Apele minerale de la Slănic Moldova, comparate cu cele de la Karlovy Vary sau Vichy;

Societatea Morilor cu Aburi Botoşani;

Gavriil Musicescu, compozitor, pentru Culegerea 12 Melodii Naţionale.

MEDALII DE ARGINT: Fabrica de Var Hidraulic Azuga, pentru calitatea produselor;

Ştefan Ionescu Vaibudea, pentru sculptura „Învingătorul”

18. Ultima fotografie

— Ce film vedem? întrebă domnişoara care îşi smulsese pălărioara-clopot de pe cap, într-o declarație de libertate care o făcea acum să-şi scuture pletele tunse scurt.

— *Orhidee sălbatice*, cu Greta Garbo, la Cinema Corso, îi răspunse prietena ei, săltând alături de ea în acelaşi pas peste câte un ochi de apă uitat de ploaia de peste noapte în mijlocul trotuarului.

— L-am văzut. Altul n-ai?

— *Îngerul albastru*, cu Marlene Dietrich, la Capitol.

Fustele lor plisate din jerse moale şi taioarele drepte, impuse lumii de Coco Chanel în urmă cu doi-trei ani, atrăgeau privirile bărbaților care se întâmplau pe stradă, la ora aceea de sfârşit de dimineață. Pline de îndrăzneală, fetele făceau piruete scurte după ce treceau de câte un astfel de admirator, ca să-i poată arunca o privire şi din spate. Pălărioarele-clopot cu borul îngust ridicat, într-o cochetărie şmecherească, numai puțin deasupra ochilor, dădeau privirilor lor înțelesuri ascunse.

— Marlene Dietrich? Nu-mi place Marlene deloc, dar deloc! Altul! porunci cu glas răsfățat domnişoara care încă nu-şi aşezase pălărioara la locul ei, pe cap.

— Alexandra, dar tu chiar mă aduci la disperare. Dragă, cât de alintată te-ai făcut! Numai Mircea este de vină, pentru că îți caută în coarne şi tu ai impresia acum că îți merge şi cu mine, se arătă supărată prietena ei.

— Nu mai sunt cu Mircea. Am cunoscut ieri, la Marcela, pe cineva, mărturisi Alexandra, admirându-se într-o vitrină. Ştii, Marcelei i-au sosit plăcile noi de patefon şi ne-am strâns mai mulți la ea acasă, ca să ascultăm *charleston*.

— Charleston! tresări domnişoara, şi bătu de două ori scurt din palme, ca un copil care se bucură. Vreau şi eu! Ia-mă şi pe mine când te mai duci!

— O să te iau. Dragă, îți poți închipui că nu am *ascultat,* dar deloc. Marcela a propus să-i învățăm pe băieți să danseze, aşa că – imaginează-ți – în mijlocul zilei am *dansat* charleston cu toții, o nebunie a ieşit! Era şi Irina Scărlătescu, şi Miruna Moxa, era Lavinia, cam toți.

Un taxi negru încetini în dreptul lor şi şoferul, cu chipiu nou şi mănuşi scurte din piele, le aruncă o privire întrebătoare. Alexandra scutură arătătorul către el:

— Nu, nu, mulțumim.

— Dragă, dar tu chiar ai de gând să mergem pe jos până la cinematografe? Sunt tocmai pe Bulevardul Regina Elisabeta, vrei să ocolim toate bălțile până acolo? se împotrivi prietena fetei. Pe următorul îl opresc, mai spuse ea, şi făcu un pas lateral aşa fel încât să ajungă la bordura trotuarului, de unde cercetă strada în sus şi în jos, în căutarea unui taxi.

Alexandra o prinse de mână şi se rugă alintat, în vreme ce o trăgea după ea, înapoi de-a lungul vitrinelor de pe Ion Câmpineanu:

— Dar vreau să-ți arăt ceva. Te rog! Te rog! Vreau să mă sune, şi tu trebuie să mă ajuți! Trebuie, mă înțelegi?

— Cine să te sune, dragă? se lăsă purtată fata, amuzată.

— Nu eşti atentă: am cunoscut pe cineva ieri, la Marcela. Îmi trebuie un plan, şi m-am gândit să facem aşa: o să fac o fotografie, o să o semnez şi tu ai să mă ajuți să i-o trimitem. Sunt sigură că mă va suna. Uite!

Şi Alexandra îşi opri prietena în fața vitrinei pline de fotografii. Rămaseră o vreme umăr lângă umăr, studiindu-şi în geamul întunecat şiragurile de perle şi poşetele micuțe ale căror barete şi le înfăşuraseră de câteva ori după degete.

Din spatele geamului şi a unei jumătăți de veac, doamne în rochii cu corset aflate la brațul unor domni cu joben le întorceau privirile cu seriozitate. Reproşurile lor mute pentru fustele ce descopereau vederii gambele rămâneau aici, în spatele sticlei, fără să ajungă la fetele de pe trotuar, două păsări libere să-şi poarte tinerețea cum doresc.

Două secole diferite se priveau ochi în ochi, de o parte şi de cealaltă a vitrinei atelierului de fotografie.

— Ce nebună eşti, vorbi în sfârşit prietena Alexandrei. Eu n-aş avea curaj să fac aşa ceva. Chiar ai să trimiți o fotografie unui necunoscut?

— Care necunoscut, dragă? Se numeşte Octav, este vărul Irinei Scărlătescu, fiul mai mic al doctorului Scărlătescu. Vezi că îl cunosc? Hai!

Clopoțelul aşezat deasupra uşii de la intrare dădu de veste fotografului că are clienți. Soarele puternic de afară nu pătrundea în atelier, oprit de draperiile grele, albastru închis, anume potrivite astfel la culoare pentru ca lumina să poată fi controlată dinăuntru. Un bărbat între două vârste apăru din spate, privindu-le cu sprâncenele ridicate pe deasupra unei perechi de ochelari cu rame cam vechi, aurii.

— Bună ziua, zâmbi el fetelor. Pot să vă ajut?

— Da, bună ziua, preluă conducerea discuției Alexandra, cu un ton hotărât de om care ştie exact ce vrea. N-ar trebui să dureze prea mult, pentru că suntem foarte grăbite. Aş dori o fotografie gen Greta Garbo. Cu o lumină puternică de undeva de jos şi cu decorul din spate cețos, aşa. Doar bust. Când este gata?

Păstrându-şi zâmbetul care prinsese a-i gâdila colțurile ochilor încă de la furtunoasa intrare a fetelor în atelier, fotograful le conduse, numai din gesturi, către studioul din spate. Toți copiii aceştia care, astăzi, se mişcau şi vorbeau cu iuțeala automobilelor ce invadaseră străzile, surghiunind trăsurile de odinioară numai pe aleile din jurul vechilor parcuri, stârneau totdeauna fotografului porniri protectoare. Îi vedea lipsiți de apărare în fața unui foc ce părea să-i mistuie. Ardeau cu candoare, fără să vadă că îşi ard propriul timp.

— Uitați, spuse Alexandra, învârtindu-se fără oprire prin studio şi descriind prin aer gesturi largi cu mâinile, ca şi

cum ar fi dorit să ia în stăpânire tot ceea ce ochii ei vedeau, aici aş vrea să-mi faceți fotografia. Eu o să stau pe canapea şi o să mă joc cu perlele, dar aş vrea să nu se vadă brațul canapelei. O să mă uit aşa, undeva în sus. Se poate?

În timp ce fata îşi regiza în detaliu momentul, fotograful aşeza reflectoarele după vorbele ei. Aprinse două dintre ele, coborând pentru o clipă liniştea între fete, cu lumina puternică ce le luă prin surprindere. Aşeză apoi umbrela cea mare de deasupra unuia dintre reflectoare astfel încât să creeze lumina difuză dorită de clientă. După fiecare mişcare privea peste umăr chipul Alexandrei, care îşi ocupase locul pe canapea şi îşi scosese din poşetă o oglinjoară mică în care se studia acum, absorbită.

Mulțumit de rezultat, fotograful se apropie de aparatul aşezat pe trepied. Paşii lui erau nefireşti din pricina cablurilor încurcate care acopereau podeaua. Era nevoit să ridice piciorul caraghios de sus ori să scuture pantoful de vârful căruia se prinsese bucla câte unui fir care pornea dintr-un reflector şi-şi pierdea capătul în încolăciri nesfârşite.

— O să fac tot ce pot, domnişoară, promise el. Cred că am înțeles ce doriți.

— Vă mulțumesc, domnule Mayer. Vă rog să vă grăbiți, spuse Alexandra, străduindu-se să dea tonului său inflexiuni de adult aflat cu treabă.

Fotograful tresări de două ori scurt, o dată la auzul numelui şi a doua oară la îndemnul de a face lucrurile în mare grabă.

Cumpăni preț de o clipă care dintre cele două vorbe ale fetei s-ar cere mai curând corectată. Pe de o parte, confuzia de nume îl măgulea. Pe de altă parte, zorul cu care domnişoarele doreau să obțină fotografia îl jignea, transformându-i munca din artă, în îndeletnicire. Decise să pună rânduială mai întâi în această diferență:

— De m-aş grăbi, domnişoară dragă, nu ar mai fi o fotografie gen Greta Garbo, ci una numai bună pentru lipit pe Biletul de Identitate, aşa cum se cere de la o vreme.

Alexandra îi aruncă o privire pe deasupra oglinjoarei.

— Şi apoi, Franz Mayer este atelierul, nu eu. Vă rog să lasați amândouă mâinile în poală şi să aplecați uşor capul. Numai atât, mulțumesc. Tatăl meu, vorbi mai departe fotograful, privind fata prin obiectiv, a lucrat pentru primul proprietar al atelierului. Eu însumi am crescut aici, printre ei, încurcând din când în când pe domnul Franz, atunci când avea clienți. Atunci când domnia sa s-a prăpădit, tata a ținut atelierul în viață atâta vreme cât a mai fost sănătos, respectând toate cele deprinse de-a lungul anilor de la domnul Franz. Acum atelierul este în grija mea, şi nădăjduiesc să mă arăt demn de toate acele fotografii aflate în vitrină. Gata, puteți să vă ridicați. Poftiți mâine după-amiază să luați fotografia.

— Nu sunteți dumneavoastră domnul Franz Mayer, cum scrie afară, deasupra uşii? întrebă cu ochii mari domnişoara care aştepta alături, pe un scaun. Noi întotdeauna am crezut că dumneavoastră sunteți. Aici mi-a făcut mama prima mea fotografie. Aveam un an, eram îmbrăcată cu hăinuțele de la naşa. Iar în vitrină aveți fotografia de nuntă a părinților mei. Întotdeauna ați avut-o acolo.

— Franz Mayer este atelierul, repetă fotograful, gândind la fotografiile de nuntă ale tuturor părinților şi bunicilor acestui Bucureşti nou, care îi devenea din ce în ce mai străin, îngrămădite toate într-o vitrină devenită demult neîncăpătoare.

Baluri cu etichetă, crinoline avântate în cadriluri ordonate, bătăile cu flori de la Şosea în zi de 10 Mai, trăsuri ai căror muscali răbdători opreau pentru trecerea tramvaiului cu cai, băieți ce vindeau ziare şi prizau pe ascuns tutun, jobene şi meloane, pălăriuțe cochete de damă şi umbreluțe mărginite cu dantelă, sacagii şi chivuțe, modiste şi negustori evrei ori armeni, poiana Stânii Regale în zi de vară, scăldată în lumina altui veac, eleve de pension căutând cuminți către catedră, tacâmuri de lăutari muncindu-şi strunele în pragul restaurantului lui jupân Iordache, terasa Casei Capşa şi coloanele de la intrare ale Teatrului Național – toate fuseseră îngrămădite în spatele vitrinei de către cinematografe, rochii din jerse până la genunchi, automobile, patefoane şi becuri electrice.

Două veacuri se studiau cu curiozitate, de o parte şi de alta a sticlei unei vitrine, şi pufneau dispreţuitor.

Alte ierni aşezară aceleaşi zăpezi peste străzile Bucureştiului.

Alt soare, întotdeauna nou în fiecare primăvară, le topea, oglindind apoi cerul senin în băltoace. În Piaţa Teatrului Naţional, strada plină de fotografi primi alt nume: îi spuseră Ion Câmpineanu. Oamenii rămăseseră, ca şi zăpezile, aceiaşi. Se aşezaseră straturi-straturi prin timp, topindu-se în fotografii aşezate mai apoi în vitrină. Singurii copii pe care îi avusese vreodată Franz erau aceştia – nemuritori şi tăcuţi – din spatele geamului ce dădea în strada veche cu nume nou.

Mulţumiri

Le mulţumesc tuturor celor care mi-au pus la dispoziţie arhivele personale şi şi-au dat acordul pentru ilustrarea cărţii.

1. Fotograful Curții Regale – Passe-partout Franz Mandy, Wikimedia Commons. Piața Teatrului, www.rezistenta.net
2. Arcul de Triumf – Franz Mandy „Întoarcerea victorioasă în Bucureşti a armatei române”, Wikimedia Commons, domeniu public (http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Franz_Mandy_-_Intoarcerea_victorioasa_in_Bucuresti_a_armatei_romane_de_pe_frontul_din_Bulgaria.jpg)
3. Chiron Grecul – arhiva *muzeuldefotografie.ro (*http://blog.alexgalmeanu.com/blog/2007/12/13/primii-fotografi-din-romania/)
4. Roş Haşana – Wikimedia Commons (http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Chisinau_jew.jpg?uselang=ro)
5. Sabia tatii – *Arhiva de Istorie orala a Fundatiei A treia Europa (AIOFTE) Timisoara* (http://www.memoria.ro/multimedia/galerie_de_imagini/colectia_fundatia__quote_a_treia_europa_quote_/6191/)
6. Casele Domneşti ale Cotrocenilor – Franz Mandy „Regina Elisabeta”, Wikimedia Commons (http://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Queen_Elisabeth_of_Romania?uselang=ro# mediaviewer/File:Franz_Mandy_-_Regina_Elisabeta05.jpg)

7. Şcoala Centrală de Fete – Muzeul Național de Istorie a României (http://www.imagoromaniae.ro/imagini/bucureti-coala-central-de-fete-en-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12-13.html)
8. Primul copil – Wikimedia Commons (http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fred_T_Palmer_005.jpg?uselang=ro)
9. Carmen Silva. Stâna Regală – Muzeul Peleş (http://peles.ro/regina-elisabeta/elisabeta-0012/)
10. Al doilea copil – Asociația Muzeul Jucăriilor (http://www.romaniatv.net/copilaria-ultimului-secol-surprinsa-in-fotografii-alb-negru-galerie-foto_51461.html)
11. Croitoresele – Wikimedia Commons (http://commons.wikimedia.org/wiki/Helen_Keller#mediaviewer/File:Helen_Keller12.jpg)
12. Sacagiul – Deraiere in Gara Montparnasse (http://en.wikipedia.org/wiki/Montparnasse_derailment)
13. Duelul – Wikimedia Commons (http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paul_Nadar,_Portrait_of_a_woman.jpg)
14. Rudărița – Wikipedia (http://ro.wikipedia.org/wiki/Portul_popular_din_comuna_Racovi%C8%9Ba)

15. Căsăndrița Sânzienelor – Wikimedia Commons (http://ro.wiki-pedia.org/wiki/:457px-LeondegreiffoneyearoldMelitonRodriguez1896.jpg)
16. Lăutarii – Wikimedia Commons (http://ro.wikipedia.org/wiki/Anghelu%C8%99_Dinicu)
17. Expozitia Universala de la Paris – Despina – Wikimedia (http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Flickr_-_%E2%80%A6trialsanderrors_-_Paris_Exposition,_view_from_ground_level_of_the_Eiffel_tower_with_Parisians_promenading,_1889.jpg)
— Expozitia Universala de la Paris – Franz – Wikipedia (http://en.wikipedia.org/wiki/Eiffel_Tower)
— Expozitia Universala de la Paris – Fărâmiță – Wikipedia (http://ro.wikipedia.org/wiki/Casa_Cap%C8%99a)
18. Ultima fotografie – Wikimedia Commons (http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bundesarchiv_Bild_102-08182,_Elisabeth_Strickroth.jpg?uselang=ro)